63-i

S. GREGORII MAGNI
ROMANI PONTIFICIS
OPERA OMNIA

VOLUMEN IX.

EXPOSITIO
S. GREGORII MAGNI
IN
CANTICA CANTICORUM
et in
SEPTEM PSALMOS PŒNITENTIALES

CUI ADIICITUR OPUSCULUM
DE CONCORDIA TESTIMONIORUM SACRÆ SCRIPTURÆ.

BIBLENÆ
Typis Instit. S. Joseph.
1896

AUCTORITATE ECCLESIASTICA APPROBANTE

ADMONITIO PP. MAURINORUM IN SUBSEQUENTEM CANTICORUM EXPOSITIONEM

Cum ex omnibus sacræ Scripturæ Canticis, illud præstantissimum sit, quod ideo *Canticum Canticorum* tam ab Hebræis, quam a Græcis et a Latinis dicitur: mirum videri non debet in ipso interpretando et exponendo, non solum ex Christianis, sed etiam ex Iudæis tot virorum eruditorum ingenia desudasse. Inter Hebræorum doctores celeberrimi recensentur Rabbi Salomon, Aben Ezra, David Kimhi. At ex Christianis, ut a Græcis incipiamus, insigniores Ecclesiæ Græcæ Patres ac magistri, in investigandis et rimandis huius divini Cantici mysteriis suam exercuerunt industriam; præsertim Origenes, Gregorius Nyssenus, Theodoritus. Inter Latinos autem, omissis etiam recentioribus interpretibus, Nicolao Lyrano, Hugone Cardinali, Dionysio Carthusiano, et sexcentis aliis; quotquot fere seculis superioribus pietatis ac doctrinæ laude floruerunt, in huius sacri Cantici reconditis sensibus, unde se aliosque ad divinum amorem inflammarent, sollicite scrutati sunt. In his Thomas Aquinas, Honorius Augustodunensis, Ricardus a S. Victore, Bernardus Claræ-vallensis, Rupertus Tuitiensis Abbas, Robertus de Tumbalenia, cuius Commentarii meminit Ordericus Vitalis lib. 8. ad ann. 1087. Angelomus Luxoviensis, Alcuinus, Venerabilis Beda, Aponius, Cassiodorus, aut quivis alius auctor Commentarii Cassiodoro adscripti, et Iustus Urgelitanus. Iulianum Celanensem, vel potius Eclanensem, in Campania Episcopum, quem in Cantica scripsisse testatur Venerabilis Beda, præterimus, utpote gratiæ hostem, quæ in hoc libro sacro copiosissime effunditur.

II. Attamen ante nostrum Gregorium, ex quatuor sanctis Doctoribus, quos potissimum colit et observat Ecclesia Latina, nemo data opera librum Cantici Canticorum explanare aggressus fuerat.

Itaque non satis fuit sanctissimo Patri sparsim suis scriptis excerptos ex Cantico Canticorum flores interserere, et adiectis iusta multiplices Scripturæ sacræ sensus, variis interpretationibus, velut totidem vittis coccineis et aureis innectere (ex quibus tamen flosculis, eorum odore delectatus Venerabilis Beda, integrum librum septimum in Cantica contexuit; quo in scribendi genere Paterium sibi praelusisse libentur fatetur:) verum suavissima divinorum mysteriorum in illo sacro libro reconditorum contemplatione inebriatus, in Commentario quem hic edendum aggredimur, quod assidua meditatione biberat, eructavit.

III. Egregiam quidem hanc expositionem Gregorio nostro abiudicare conatus est, qui ipsius operibus evulgandis ultimus insudavit Petrus Gussanvillaeus; quem errantem olim secuti sumus in vita sancti Gregorii gallice scripta: cum nondum incidissemus in tot libros manu exaratos, tum expositionis huius, in quibus hucusque magna ex parte latitarat, tum genuinae collectionis Paterianae, ex qua invictum eruitur argumentum, ad hoc opus Gregorio adscribendum. Verum rationes omnes, quibus opinionem suam adstruit, exsufflare operosum non est, ex tot veteribus monumentis in lucem a nobis erutis.

IV. Sane inficiari nemo potest Gregorium de Canticis Canticorum disseruisse, et Homilias habuisse, quae ab eius discipulo Claudio postea Abbate descriptae sunt: id enim docet ipse epist. 24. lib. 12. Indict. 5. Iohanni Subdiacono, iam laudata in Praefatione ad Commentarium in librum primum Regum.

Praeterea non negat ipse Gussanvillaeus Ildefonsum Toletanum Episcopum, opus morale in Cantica Canticorum Gregorio nostro tribuere. Neque vero tanti viri auctoritatem elevare absque negotio est, ut putat Gussanvillaeus. Sexaginta solum annis Gregorio iunior fuit Ildefonsus; floruitque Hispanica in Ecclesia, quae prima fere libris eximii huius Pontificis potita est, nempe missis ad S. Leandrum Hispalensem Episcopum eius amicissimum.

Libenter tamen assentimur Gussanvillaeo respondenti, *unius Paterii hac in causa auctoritatem, multis praeponderare.* At pro nobis militat ipse Paterius, non quidem spurius, qualem Gussanvillaeus edidit, alios prius errantes secutus; sed genuinus et sincerus, quem ex plurimis indubitatae fidei mss. mox in lucem sumus emissuri. Nimirum in explanatione Evangelii secundum Lucam cap. 17. ad illa verba: *Et erat pernoctans in oratione Dei:* legitur in Paterio nostro. *Item de eodem, in expositione Cantici Canticorum lib. 1. Compunctio quae per caritatem fit, quae ex desiderio accenditur, quasi quoddam osculum est. Toties enim anima osculatur Deum, quoties in amore eius compungitur,* etc. ut leges lib. 1. n. 5. pene integro; scilicet usque ad haec verba: *nulla necessitas est* (vel *nequaquam necesse est) ut solemnem diem Domino de nostra lamentatione faciamus.* Haec in omnibus veri Paterii codicibus, quos consulere nobis licuit, extant; nimirum in Vaticano, in Belvacensi S. Petri, in Beccensi, in Val-cl. et in Michaelino; quae diu casso labore in expositione Cantici Canticorum Gregorii nomine in vulgatis munita inquisivimus. At in omnibus mss. quos mox recensebimus, loco iam indicato, totidem verbis leguntur. Ergo Paterius Gregorii discipulus et Notarius, pro legitimo sancti Patris fœtu habuit expositionem in Cantica Canticorum, pro qua hic decertamus. Si cui vero scrupulus superesset de nostri Paterii sinceritate, legat quae ad eum praefati sumus: ubi non solum indubitatis testimoniis, Paterio restituimus ipsius Collectanea e tenebris eruta, verum etiam Alulfo longe sequioris aevi Monacho vindicamus excerptiones, quae pro Paterianis hucusque venditatae sunt. Nunc vero mss. codicum Expositionis in Cantica fides statuenda est ac sinceritas; ex qua dirimendae huius controversiae ratio aliqua ex parte pendet.

V. In primis magnam antiquitatem redolet codex Divionensis S. Benigni, ubi legitur: *In nomine Domini, etc. Incipit Expositio in Cantica Canticorum Beati Gregorii Papae urbis Ro-*

mae. Postquam a Paradisi gaudiis, etc. In homilia prima continetur insignis locus a Paterio prolatus. In his verbis desinit Homilia prior: *tunc enim post currimus, quando et amando et timendo divina iudicia non praevenimus.* Post haec verba quae legesis lib. 1. n. 11. in fine, sequitur: *Explicit Homil. 1. Incipit 2. INTRODUXIT me rex etc. Ecclesia Dei quasi quaedam domus regis est. Et ista domus, etc.*

Mirum non videbitur hic in homilias distribui hoc Gregorii opus; cum in eiusdem Epistola superius in testimonium adducta constet Expositionem in lib. Regum, in Cantica, etc. ex Homiliis excerptas et collectas fuisse: *Quia*, inquit, *carissimus quondam filius meus Claudius aliqua me loquente de Proverbiis, de Canticis Canticorum .... de libris quoque Regum .... quae ego scripto tradere prae infirmitate non potui, ipse ea suo sensu et stilo dictavit, etc.* Ad primam igitur ac rudiorem huius operis delineationem spectando, potuit in Homilias dividi. Tempore tamen Paterii partitionem in Libros iam receptam fuisse liquet, cum insignem locum pro compunctione decerptum laudet ex libro primo Expositionis S. Gregorii in Cant.

Hæc varios in Libros divisio perseverare videtur in codice optimæ notæ S. Martini Turon. plusquam 500 annorum. Nam initio præmittitur: *Incipit liber I. Beati Gregorii Papæ urbis Romæ super Cantica: POSTQUAM a paradisi.* Qui usque ad Versum 3. capitis 1. Cant. *Introduxit me rex,* continuatur: hic enim, quasi alterius libri exordium sit, linea incipit a maxima littera. Ibi etiam absolvitur prima Homilia in codice Divionensi, et in Val-cl. similis divisionis extant signa. Secundus hic liber pervenit usque ad partem versus noni cap. 2. *En ipse stat post parietem, etc.* quæ verba, præmissa littera quadrata maxima, inchoant lineam, et novum veluti librum, scilicet tertium. Desinit hic in expositione versus 5. capitis 4. post quam sequitur, adhibita maxima littera initio lineæ: *Vadam mihi ad montem myrrhae,* qui versus est eiusdem capitis sextus. Quartus liber hinc incipiens protrahitur usque ad versum 3. capitis 6. *Pulchra es, amica mea,* quæ eodem modo scribuntur ac aliorum librorum initia; unde coniicimus hic libri 5. esse exordium, cuius finis, simulque sexti libri et ultimi principium, signari videntur ad hæc verba versus noni capitis 6. *Quae est ista quae progreditur, etc.* ut ex grandiori littera initio observata deprehendimus. Libro primo occurrit prolatus a Paterio de compunctione contextus, uti in aliis mss. infra enumerandis.

Horum præstantior est, qui in monasterio Vallis Claræ asservatur, immo cæteris a nobis adhibitis ob antiquitatem elegantiamque videtur anteponendus; ideoque accuratius hic describendus. Codex hic primo loco continet librum Regulæ Pastoralis, in cuius calce legitur litteris rubris: *Explicit liber Pastoralis beati Gregorii Papae urbis Romae.* Deinde eadem manu, iisdemque characteribus minio splendentibus: *Incipit prologus beati Gregorii Papae super Cantica. POSTQUAM a paradisi etc.* Absoluto Prologo, minio scriptum legitur: *Explicit Prologus. Incipit Explanatio in Canticis Canticorum. OSCULETUR ME.* Nulla est hoc in codice sive librorum, sive capitum distinctio. Ultima verba sunt, uti in editis et in nostris mss. *Cui pro nobis tradito in mortem, et resurgenti in immortalitatem, nos ipsos et spiritum et corpus debemus. Qui vivit, etc.* Mox subditur. *Explicit Expositio beati Gregorii Papae super Cantica Canticorum.*

Eadem manu codex videtur exaratus ac priores chartae ad monasterii fundationem dotationemque pertinentes: illius autem Cœnobii exordium assignatur ann. 1134. Lectum olim fuisse codicem hunc in conventu Fratrum ante Completorium, ut apud Cistercienses et alios sub

S. Benedicti regula militantes Monachos moris est, manifestum fit ex interpunctione ac notulis vocem modo attollendam, modo deprimendam signantibus. Unde non leve argumentum suppetit, scriptum fuisse et ad quotidianas lectiones publicas adhibitum fuisse, antequam eximium S. Bernardi opus super Cantica elucubratum foret, aut saltem vulgatum. Neque enim par est credere Cistercienses, post hanc Canticorum explanationem cæteris longe præstantissimam, in lucem emissam a tanto Cisterciensis familiae alumno, imo patre, aliam legendam in collatione ante Completorium adhibere voluisse.

Ex codicis huius antiquitate facile conficitur Prologum in eo descriptum: *Postquam a paradisi*, Richardo Victorio immerito attributum; qui nimirum de scribendo super Cantica necdum fortasse cogitaverat, quando laudatus codex est exaratus. Quid igitur responderent Richardi operum editores, si ipsis exhiberentur codices Richardo longe antiquiores, qualis est codex Divionensis, de quo iam dictum, secunlo 10. vel saltem 11. descriptus?

Ad hanc ætatem accedit Uticensis seu Monasterii S. Ebrulphi codex. Hic quidem (ne quidquam dissimulare videamur quod causae nostræ officiat) S. Gregorii, vel alterius auctoris nomen non habet, aut in exordio, aut in fine; sed simpliciter legitur: *Incipit Prologus, etc.* Verum cum in ipso, sicut in cæteris mss. legatur insignis sententia de Compunctione, quam Paterius Collectioni suæ inserendam iudicavit, dubitare non licet, quin assutus Expositioni Gregorianæ Prologus, his verbis continuo et consequenter scriptis: *Explicit Prologus. Incipit Expositio super Cantica Canticorum*, pro Gregoriano tunc habitus sit. Verum qui codicem hunc descripserunt, et in eo multa ex diversis Patribus opuscula complexi sunt, non solent ipsis auctorum nomina præfigere. Liber hic accuratissime est exaratus, ita ut in ipso vix unum mendum notaverimus. Non dividitur in Libros, aut in Homilias; immo nec in capitula: sed eadem serie scriptura decurrit absque ulla linearum interruptione, etiam ubi absoluta unius versus explicatione, alius profertur explanandus; si septem dumtaxat versus excipias, qui lineam incipiunt, scilicet: *Filii matris meae pugnaverunt adversus me. Pulchrae sunt genae tuae sicut turturis. Egredimini filiae Sion. Duo ubera tua sicut duo hinnuli. Revertere, revertere Sunamitis. Quae est ista quae ascendit de deserto deliciis affluens? Vinea* *fuit pacifico.* Alii tamen versus plurimi littera grandiori rubra inchoantur, at non interrumpitur idcirco scripturae series.

Ultimo loco commemorandi veniunt duo alii codices, 'unus ex Bibliotheca Remigiana apud Remos, alter ex Theodoricensi Monasterio, non longe ab eadem urbe. Uterque codex 400. annorum ætatem non superat, sed Theodoricensis ex longe antiquioris eiusdem Monasterii, qui nunc desideratur, descriptus est.

VI. Tot mss. inspectione, testimonioque præsertim Paterii confirmati, non bubitavimus quin Gregorio lucubratio hæc, tanto sane doctore digna, restituenda foret. Accessit Magistri sententiarum auctoritas, lib. 1. dist. 37. num. 1. ubi legitur: *Beatus Gregorius super Cantica Canticorum inquit, LICET Deus communi modo omnibus rebus insit, praesentia, potentia, substantia, etc.* quem locum laudat etiam S. Thomas. Etsi vero uterque in hac sententia laudanda, videatur hallucinatus (abest enim ab expositione in Cantica) inde tamen probatur Petri Lombardi temporibus, qui floruit duodecimo seculo, Ricardique Victorini coaevus fuit, ac postea, dubium non fuisse S. Gregorium exposuisse Cantica; cuius opus tunc in omnium manibus versabatur.

VII. Neque vero quis suspicetur, pro Gregoriano potius opere habendum, quod iam typis mandatum est, cuius Prologus ita incipit: *Quia si caeco, si longe a Deo posito.* Extant sane nonnulli codices mss. in quibus ita legitur Prologus, quem sequitur. Expositio ab his verbis incipiens: *Os sponsi inspiratio Christi, etc.* ut in vulgatis. Tres invenimus Parisiis in Bibliotheca Victorina, in quibus auctoris nomen tacetur, nisi quod in uno recentior manus Sanctum Gregorium inscripsit, cum alterius nominis erasi supersint vestigia. His aut similibus codicibus usi sunt, qui priorem expositionis Gregorii in Cantica editionem curarunt Parisiis apud Remboldum ann. 1498. quam videre nobis non licuit; at usi sumus alia Parisiensi anni 1518. Gilotiana 1571. Vaticana, etc. Et facile deprehendimus Prologum hunc nihil aliud esse quam nostri compendium, quod cuilibet legenti et conferenti statim patebit.

Quod spectat ad Expositionen iam vulgatam, quae a nostra discrepat, usque ad illa verba: *Pulchrae sunt genae tuae*, vers. 9. cap. 1. post indubitatum Paterii testimonium pro nostra prolatum, hanc alteri anteponendam esse quis neget?

Noverat hoc opus Iohannes Trithemius, qui in indice voluminum a S. Gregorio Papa scriptorum, quem ipse Gussanvillæus exhibet, illa designans per priora verba a quibus incipiunt, istud commemorat: *Scripsit*, inquit, *plura necessaria volumina, in quibus feruntur subiecta: In lib. Iob*: Inter multos sæpe quæritur . . . . *In Cantica Cantic.* Postquam a paradisi gaudiis, etc.

VIII. Itaque tot in mss. latitans insigne opus e tenebris eruendum et publica luce donandum censuimus. At de ipsius divisione et partitione, in qua codices non conveniunt, diu ancipites deliberavimus. Tandem potior illa visa est, quam offerre videtur liber ipse sacer hic expositus. Ut enim octo in capita secatur; ita in totidem dividendam duximus ipsius explanationem. At capita varios in articulos numeris designatos pro more nostro distribuimus. In cæteris quoque eamdem secuti sumus methodum, quoad breves adnotationes, tum marginibus inscribendas, tum columnis subiiciendas, quam in aliis S. Gregorii operibus edendis adhibuimus, et a viris doctis novimus approbari.

IX. Superest ut obiectioni, quæ ex stili diversitate fieri potest, occurramus; aliquam enim hic deprehendi non inficiamur. Stilum tantisper mutare fortasse coëgit argumenti propositi et pertractati quædam insolentia; nimirum Canticorum liber explanandus, in quo aliud omnino scribendi genus observatum, quam in caeteris sacrae Scripturae libris. Praeterea cum hanc expositionem a Claudio exceptam legamus, ut de Commentariis in libr. Regum iam dictum est, audiamusque Gregorium de immutato suo stilo conquerentem in Epistola iam superius laudata; ex hac stili discrepantia, quae in Proëmio potissimum observatur, haec magis nostra confirmatur sententia. Nimirum hoc opus ita Gregorio vindicamus, ut Claudio, qui illud excepit ac digessit, nonnullaque ob memoriae lapsum supplere coactus est, tantilla ex parte quoque tribuatur. Aliunde vero stili Gregoriani multa supersunt vestigia, ut diligens lector haud difficile observabit, maxime usque ad versum 9. capitis primi, ubi iidem versus in varios sensus; typicos, allegoricos, morales, inflectuntur et vertuntur, methodo sancto Doctori familiari, et in libris Moralium notissima. Haec eruditi lectoris diligentiam non fugient. Praecipua tamen cura legentis sit, in hoc evolvendo libro, cuius quot verba, tot scintillae sunt divini amoris, his sacris flammis cum Gregorio aduri, per quem *Deus ignem misit in terram; et quid vult nisi ut accendatur?*

ANIMADVERSIONES

IOHANNIS BAPTISTÆ GALLICCIOLI SACERDOTIS VENETI

IN SUPERIOREM PRÆFATIONEM

P. SAMMARTHANÆI

Ut ne præpropere nimis in adiudicando vel abiudicando S. Doctori Commentario in Cantica canticorum procedamus, operæ pretium fore videtur, quæ afferri possunt momenta diligentius expendere.

Ac primo quidem ex ep. XXIV. lib. XII. constat S. Gregorium *Aliqua* fuisse loquutum de Proverbiis, de Canticis canticorum, de Prophetis, de Libris Regum et Heptateucho, quæ quoniam a Claudio monacho *valde inutiliter* fuerant permutata; ideo Sanctissimus Pater literis ad Ioh: Subdiaconum Ravennæ datis, eidem iniungit, ut is ad Monasterium accedat, convenire faciat, et quantascumque de diversis scripturis *Chartulas* detulit, ad medium deducant: quas vult etiam, ut sibi celeriter transmittat. Hæc, neque plura, vir Sanctissimus.

Si longiores, quos nunc habemus in Lib. I. Regum, et in Cantica canticorum Commentarios, *Aliqua*, dici possunt, quæque in *Chartulis* commode continerentur; ac non potius plurima, atque plurimo elaborata ingenio, dabimus amicam manum: sin minus, videant serio quibus haec sententia stetit, quali ea tandem gravi nitatur fundamento.

Dicunt transmissis per Iohannem Chartulis, quas Claudius detulerat, Sanctum Pontificem ea, quæ ex tempore atque αὐτοσχεδίως fuerat proloquutus, excussisse, expendisse, digessisse, atque ad eam, qua hodie fruuntur, amussim revocasse.

Videamus quanta istud probabilitate dicatur. Et primo quidem illud requiro, quidnam responderi queat mihi contendenti, recensuisse S. Doctorem, non Commentarios in Reges et Cantica, quos habemus hodie, sed alia quædam opera sua non amplius extantia, de quibus Ioh: loquitur in eius vita *lib. 4. cap. 70.?* Certe qui sibi istud dari postulant, gravi hoc debent fundamento probare: ut asseratur nequaquam sufficit viris critices exactioris tenacibus. Sed hæc missa faciamus, ut pressius res expendatur.

Data fuit ad Ioh. Subdiaconum epistola mense Ianuario vel Februario per indictionem quintam. Obiit Pontifex Sanctissimus sub initium Martii indictione VII. Ideoque biennio ac bimestri ad summum supervixit; non fere tres annos, ut ait incuriose citato loco Ioh. Diaconus. Demas inde necessario aliquot menses, qui omnino sive in colligendis, sive in transmittendis chartulis, sive in extremo Sancti Gregorii morbo tollerando impendi debuere: vix sesquiannum reperies, intra quod tempus licuit quidem S. Doctori opera illa sua recensere, fecisse autem vix sibi persuadeat, qui noverit, quantis ille tunc distentus esset curis, quantis afflictaretur infirmitatibus. Et sane aliud est velle, ut colligantur et transmittantur Chartulæ in quibus Gregorii sensa valde inutiliter fuerant a Claudio permutata; aliud vero est, sensa illa aut voluisse aut potuisse iterum ad incudem atque amussim revocare. Huic argumento maius momentum accedet, si Ioh: audiamus eodem loco *num. 71.* ita loquentem: *Si curiosius perpendatur, omne Gregorii tractandi tempus, quo libros* *qui nunc habentur, exposuit, a Diaconio suo usque ad penultimum sui Pontificatus annum extenditur.* Hac enim posita sententia, vix satis temporis supererit Gregorio ad Commentarios illos cursim perlegendos nedum percensendos.

At enim S. Ildefonsus opus Morale in Cantica Gregorio nostro attribuit. Miramur Sammarthanum pro re sua tantopere contra nos urgere Ildefonsum, qui de illo in Præfatione ad epistolas dixerit: *Ipsum in lectione operum S. Gregorii prorsus fuisse peregrinum.* Quid vero si cum aliis quibusdam, Dupinio præsertim, dicam, *Putamus illud aliud fuisse opus, quam hodiernum?* Transeat tamen hoc: at S. Isidorus erat et amicus et suppar S. Gregorii, nec tamen aliud quippiam habet, nisi: *Fertur idem excellentissimus vir, et alios libros morales scripsisse, totumque textum quatuor Evangeliorum sermocinando in populis exposuisse; incognitum scilicet nobis opus.* Nihil etiam habet de huiusmodi Commentariis Beda, nihil Sigebertus Gemblacensis, nihil Honorius Augustodunensis, Rhabanus nihil. Quare Tritemium XVI. seculi scriptorem non est cur tantopere suspiciamus. Sanctum quidem Columbanum de hisce Commentariis Gregorianis in Cantica loqui interpretatur P. Dionysius, cum in nota (1) ad epist. ult. lib. 9. tum in fine superioris Praefationis ad Comment. in Reg. Audiamus tamen S. ipsum Columbanum: *Cantica canticorum ab illo loco in quo dicit ..... ibo ad montem myrrhæ, et ad collem thuris, usque in finem, aut aliorum, aut tuis brevis, deposco, tracta sententiis: et ut totam exponas obscuritatem Zachariæ absconsam populo.* Quid quæso aliud haec sonant, nisi petitionem ut breviter Gregorius vel alienis vel suis sententiis, partem maxime illam Canticorum explanet?

At vel antea exposuisse ipsum, vel recensuisse quae Claudius inutiliter permutarat, immo universa Cantica fuisse interpretatum eo quo nunc fruimur Commentario, quomodo hinc extundi possit, ego equidem non video.

Sed antequam de Paterio loquar, ex quo omnem rem confici posse putat Sammarthanus, de Beda aliquid amplius disserendum occurrit. Collegit ille Paterii more ex libris S. Gregorii in Iob, ex Pastorali regula, ex Homiliis etc. Librum septimum suae expositionis in Cantica canticorum. Iam si quid continenti serie commentatus S. Doctor in Cantica fuisset, nihil erat cur Beda collectis undique ex operibus eius apospasmatiis, integrum inde data opera libellum compingeret. Vidit et hoc Notkerus Balbulus, qui in sua notatione de illustribus interpretibus sub finem cap. 2. haec habet: *Si vero Romanarum etiam deliciarum opipari convivio delectaris, quicquid Gregorius Papa dulce super hoc respersum latissime reliquit, idem Beda in brevissimo ferculo avidis glutiendum composuit.* Quorum verborum ea necessaria interpretatio est, collegisse Bedam ex vastis illis S. Gregorii voluminibus, quicquid passim ab eo dictum fuerat ad illustranda Canticorum testimonia. Iam vero si innotuissent Balbulo vel S. Doctoris elucubrationes in Cantica, vel Paterianum spicilegium cuiusmodi hodie exstat, inutili labore loca illa collegisset. Adeo ignota erant haec ineunte seculo X. quo Balbulus obiit, vel etiam superiori tempore quando floruit Beda. Recurret infra simile de Paterio argumentum.

Neque admodum momenti habere posse videtur, quod Codd. nonnulli MSS. reperiantur, qui huiusmodi commentarios cum inscripto S. Gregorii nomine præseferunt. Nam alii sunt itidem codices, neque numero, neque nota inferiores, qui aliis eos attribuant. *Commentarius in Cantica canticorum, qui legitur inter Gregorii M. opera, Isidoro in quibusdam codicibus tribuitur: in supplemento PP. Hommeiano Rhadulfo Abbati Fontanellensi asseritur, alii Roberto Abbati S. Vigoris Baiocensis vindicant,* alii aliis, inquit Fabricius. Esto hæc dicantur de veteri illa expositione, quam suæ postposuere PP. Benedictini: sed quid inde contra sententiam nostram, qui fatemur quidem nonnulla proloquutum fuisse S. Gregorium, arbitramur autem, pereuntibus illis, vel etiam indigestis repertis, alia ab aliis atque aliis piis sanctisque viris ex laboribus Gregorianis fuisse in iustum opus digesta atque exposita, ac sub S. Doctoris nomine evulgata, quod scilicet ex eius penu fere deprompta fuissent, quemadmodum haud ita multo post dicturi sumus?

Certe cum plura atque dissidentia extent huius Commentarii exemplaria, nec merito affirmari possit utraque ex ingenio S. Doctoris fluxisse; qui stet contra nos, inveniri putamus neminem. Quid enim? Quem dant Maurini Commentarium inscriptum habet S. Gregorii nomen; ergone genuinus eius fetus censeri debebit? Ne id Sammarthanus quidem affirmare audebit, qui negare non potest alium Commentarium, quem repudiat, inscriptum fuisse quoque nomine tanti Pontificis. Dixere etiam veteres S. Gregorium universa quatuor Evangelia exposuisse: huius expositionis codices duos annorum nongentorum se invenisse ait P. Dionysius in nota ad testimonium Tritemii quod vitæ ab Iohan. Diacono conscriptae subiicitur. Quid est ergo, quod hanc expositionem edere veritus sit doctissimus Pater? *Haec expositio non redolet stilum S. Gregorii M. cui eam tamen attribuere videtur Honorius Augustodunensis.* Stili discrepantia potuit id obtinere contra fidem Veterum, et duplicis codicis 900.

annorum; discrepantia vero expositionis, inscriptionis, partitionis tot MSS. Codd. vis tot argumentorum aliter suadentium obtinere non poterit ut persuademus, quod sententia nostra fert, Commentarios hodiernos in Reg. et Cantica, tametsi in quibusdam membranis Gregorio M. attributos, illius fetum non esse sincerum, sed ab aliis atque aliis piis viris mortales huiusmodi elucubrationes ex penu Gregorianorum operum fuisse compactas, proindeque haud prorsus immerito eius nomine inscriptas?

Fac S. Pontificem digessisse tandem huiusmodi Commentarios: quid, quæso, respondebitur homini audacter contendenti, eos tamen quos S. Doctor ad humbilicum perduxerat, vel incendio Romæ periisse, vel omnino fuisse occultatos, ne penitus vulgarentur? Andiamus iterum Iohan. Diac. loco citato *num. 70. Constat, quia plures libros quam nunc habeantur, composuit. Quorum memoriam quidam in episcopali eius perstringens, ait: Iob, Ezechiel, Evangelia et Pastoralem exposuit, et multa alia. Ut subaudias, quae iam inveniri non possunt: quoniam revera ante succensa sunt, quam edita; sicut reliqua ipsius opera, quae nunc in S. Romana Ecclesia retinentur adhuc sub custodia, ne penitus vulgarentur.*

Sed iam pressius exponamus sententiam nostram, eamque quibus nitatur coniecturis in medium proferamus, ut tandem Paterianae auctoritati, cui maxime innititur Sammarthanus, respondeamus. Dicimus igitur S. Gregorium in Cantica quidem nonnulla fuisse praeloquutum, quae Claudius temere satis amplificavit et vulgavit: Commentarios autem ut hodie habemus, S. Gregorium nec edidisse unquam, nec propter temporum ac morborum angustias edere potuisse: sed pios quosdam viros; Claudium minime omnium existimaverim; ex acceptis fortasse quibusdam memorialibus chartulis, maxime autem ex auditu vel assidua lectione Operum S. Doctoris, huiusmodi Commentarios, circa quos noverant S. Doctorem insudasse aliquando, sibi compinxisse, et eius nomine inscripsisse: unde etiam fluxerit et discrepantia interpretationum, et varietas in assignando aliis atque aliis auctoribus huiusmodi commentarios.

Primam assertionis nostrae partem in dubium venire posse nullatenus arbitramur. Ex ipsius enim Ioh: Diac. testimonio, *Omne Gregorii tractandi tempus, usque ad penultimum sui pontificatus annum extenditur.* Sed enim a tempore epistolae datae Indict. V. ad Subdiac. Ravennae, ad penultimum Gregoriani pontificatus annum, vix pauci menses intercesserunt; intra quos omnino dici nequit illum Commentarios in Reg. et Cant. quales nunc eius nomine circumferuntur, digessisse. Si quis enim de alterutro potius id contendat, quam de utroque, vel aliis etiam S. viro attributis expositionibus, is ad istud sui systematis necessitate coactus devenisse videbitur. Sed hoc. argumentum et superius attigimus.

Alterius partis sententiae nostrae, has probabiles sane coniecturas afferimus. I. Constat veteribus ita placuisse S. Gregorii opera, ut ex illis plures pro sua pietate excerptas aliquammultas sententias, ordine locorum biblicorum digestas, vel in continentem commentarium redactas ediderint. Inter hos numerantur Isidorus Hispalensis, Paterius, Beda, Alulfus, Taio aliique veteres, Monachi praesertim ac pii viri. II. Qui huiusmodi opera consarcinabant, saepe quidem nullo, saepe autem consuevisse ea nomine auctorum, ex quibus desumpta fuerant, inscribere. Haec res ne inficiatorem quidem habet Sammarthanum. Ad quam classem revocamus tum commentarios illos in quatuor Evangelia, de quibus superius dictum est, tum commentarios in Ecclesiasten et reliquos libros Salomonis, quos Arnaldus Wyon se vidisse testatur in Monasterio Cavensi apud Le Longum *tom. 2. p.* 752. III. Vetus exspositio de qua Maurinus editor in sua Praef. *n. 7.* ab ea quam ipse edendam censuit plurimum distat, quod evincit plures circa idem opus insudasse. IV. Fuit causa satis speciosa, quae veteres moveret ad elaborandos commentarios in Reges et Cantica, praeter amorem quo ferebantur in lucubrationes S. Gregorii, videlicet quod e promptuario S. Doctoris imperfectos prodiisse sciebant, et quod Claudius hanc provinciam valde inutiliter administravit, quam Gregorius ipse si per tempus et valetudinem licuisset, a vitiis expurgasset. V. Variant codices in operis huius partitione: Divionensis per homilias digestus est; Turonensis in libros partitur; Vallisclarensis nullam habet librorum capitumve distinctionem. Uticensis item caret distinctione librorum, homiliarum, capitum. Ex quibus omnibus ita mihi haud ab re inferre posse videor: Expositio illa de qua grave prudensque exoritur dubium, utrum ei accepta ferenda sit, cui a nonnullis Codd. tribuitur, aliis vel rem dissimulantibus, vel eam alteri cuipiam vindicantibus; item quae in aliis atque aliis Codd. MSS. diversa occurrit sive partium divisione, sive verborum rerumque contextibus; eam profecto vehemens suspicio est non fuisse ab uno eodemque ingenio profectam, sed eam plures habere consarcinatores, qui ex communi quopiam penu, pro suo quisque modulo Commentarium universum contraxerit, atque in ordinem digesserit. Quod merito ob concurrentes universas huiusmodi causas de Commentariis in Cantica affirmandum aequo iure videtur.

Sed veniamus ad S. Paterium. De illo Alulfus in prologo sui Gregorialis: *Quia igitur D. Gregorii discipulum eiusdem iussu præsulis opus simile fecisse cognoveram, cuius quidem principium libenter legeram, sequentes au-*

tem libros nequaquam invenire poteram, gratanter et ardentius abbatis mei hortamentum et imperium suscepi. Florebat porro Alulfus adulto iam seculo undecimo ac pene exeunte. Eo igitur tempore, immo vero etiam Balbuli et Bedae temporibus iam pro maxima parte interciderat Pateriana collectio: ita ut Bruno, ut suo loco lector videbit, in prologo ad secundam partem Exceptionum dixerit, solam primam partem Pateriani laboris sibi invenire contigisse. Qua autem methodo Paterius ipse usus fuerit in recensendo iterum opere suo, docet nos ille in prooemio, ita videlicet *ut et opus et librum in quo testimonium positum legeretur, vel ex qua re ortum esset, in tituli eius prænotatione designaret.*

Cum igitur iamdudum perfectus ac integer Paterius nequaquam inveniretur, aut spes illum inveniendi esset, iam antea commemoratus Bruno, Bernardo quodam Venerabili Patre obstetricante, ita hanc provinciam suscepit, ut non solum primam partem corrigeret ab amanuensibus fœdissime habitam, sed etiam duas, quas in suis regionibus invenire non poterat, superadderet, ut loquitur ipsemet in suo prologo. In eo igitur difficultatis cardo vertitur, utrum quam habemus a Maurinis Patribus secundam et tertiam partem Paterio ipsi, an potius Brunoni acceptam referre debeamus qua lite dirempta, facile etiam iudicium feretur de testimonio ex Canticis, cui, ut Achillæo suo tantopere fidit P. Dionysius. Priorem sententiæ partem tuetur eruditus editor iis rationibus ductus, quas lectores apud illum videre poterunt: nos secundam defendimus, videmurque nobis aliis etiam suadere ac persuadere facile posse.

Hoc autem uno utimur argumento. A capite ad calcem primæ partis antequam verba S. Gregorii afferantur, quæ loci commentarium exhibeant, locus notatur in quo testimonium positum legitur, et ex qua re ortum sit, quod iussu S. Pontificis se facturum fore Paterius professus est: at ubi ad secundam et tertiam partem ventum est, mutato tono auctor alia oberrat chorda, ac dumtaxat *quo libro, et quoto libri capitulo sententia habeatur superscribitur,* quod se facturum Bruno spopondit. Et id quidem in tertia parte ubique fere observatur, in secunda autem quæ negligentius recensita videtur, aut ne ipsius quidem Brunonis fetus est, nullibi occurrit. Quovis igitur pignore cum Cavaeo aliisque contendam, has duas posteriores partes genuinum fœtum non esse Pateriani operis, ac proinde ex testimonio Canticorum allato in tertia parte, nihil pro γνησιότητι illius commentarii in gratiam Sammarthanææ sententiae extundi posse.

Est tamen et aliud non spernendum argumentum, quo persuadeatur S. Gregorium non fuisse continenti serie interpretatum Cantica canticorum.

Institutum S. Paterii fuit testimonia ac loca a S. Doctore illustrata decerpere, et quae obiter ac sparsim ille dixerat, colligere et per libros suos ordinando componere. Ea mente videlicet ut quasi perpetuus Commentarius Gregorianus in Sacram Scripturam haberi posset. Haec prologus satis aperte docet. Huiusmodi autem ratio debuit Paterium inducere, ut nihil in librum compingendum coniiceret, quem S. Doctor integrum edisseruerat, vanus enim fuisset et cassus labor: propterea nihil in Iobum eum revera collegisse videmus, eo quod totus ille liber a S. Pontifice expositus fuerat. At enim collegit Paterius testimonia, quæ commentarii loco in Cantica esse possent: ergo Cantica universa nequaquam fuerat interpretatus S. Gregorius. Videtur istud sane non spernendum argumentum.

Tot igitur adversantibus rationibus, ex unius alteriusve codicis integri nomen Paterii praeseferentis auctoritate, ineluctabili argumento inferre non possumus, esse illud Paterii opus genuinum. Neque enim Paterii nomen id evincere contendet Sammarthanus, apud quem contra solius stili rationem, ut iam animadvertimus, ne duorum quidem Codd. 900. annorum titulus quidquam valuit obtinere: praesertim cum docuerimus, quei fieri potuerit ut Paterii nomen, ut et Gregorii, quibusdam codicibus praenotaretur. Nec etiam suorum Codd. antiquitatem eximiam depraedicet Sammarthanus. Præter quam quod enim nulla certa adscripta die soliusque coniecturis id asseritur; iamdiu est etiam ex quo dolent eruditi a Bibliothecarum familia ex praeiudicata sententia dum de Codd. agitur mss. Lectoribus nubem pro Iunone obiectam fuisse. Praeterea ab amicis audivi extare in quibusdam Bibliothecis Paterianos Codices, qui tamen post primam partem ut in Vulgatis, subiiciunt *Explicit Paterius.*

Quantum igitur plausibiliter asserimus Sammarthanaeas membranas fortasse non continere genuinum Paterii Opus, quale a S. viro emanavit, tantumdem suspicionis habet locus ex Canticis ad asserendum S. Doctori huiusmodi Commentarium. Quid enim, si ille qui Paterium explevit, Bruno vel alius quivis, ex adulterino Commentario in Cantica Gregorio M. attributo, locum illum acceperit, et in suam collectionem transtulerit? Fac tamen illud universim esse γνησιον Paterii Opus, an non potuit Amanuensis loca quaedam supplere vel adiicere ex aliena penu, quorum unus sit ille ex Canticis? Demus tamen P. Dionysio quidquid tanto viro per summam indulgentiam vero similiter dandum appareat: sit sane et ille locus ex Canticis a Commentariis Gregorianis in suam sarraginem a Paterio ipso translatus: quid inde ad summum consequetur? Extitisse videlicet in collectaneis Gregorianis quondam locum huiusmodi, expositionem autem universam in

Cantica, qualis hodie habetur, genuinum sincerumque illius esse, istud profecto nulla ratione consequetur. Sed haec fortasse quae a nobis disputata hactenus sunt, critices fuerint intemperantioris. Dandum tamen erat aliquid vel eruditis hominibus diligentius examinandum. Si quæ a nobis animadversa sunt, alicuius esse ponderis videbuntur, æqui bonique consulant; sin minus, discrete cogitent, in rebus huiusmodi liberum esse cuique sententiam suam aliis perpendendam proponere.

SANCTI GREGORII PAPÆ
SUPER
CANTICA CANTICORUM
EXPOSITIO

PROŒMIUM (1)

SYNOPSIS

1. Hominis caecitas et torpor post lapsum. — Caeco et frigido loquitur Deus per aenigmata. — 2. Allegoria, tamquam machina, terra sublevamur. — 3. Hinc Canticum cant. allegorice scriptum. — 4. Verba carnalis amoris in eo usurpata, quomodo intelligenda. — Scriptura sacra picturae similis. — Littera, quasi palea qua frumentum tegitur, vesci iumentorum est, non hominum ratione utentium. — 5. Scriptura sacra mons umbrosus — Ad quem non accedunt carnalibus dediti. — 10. Scriptura sacra ignis. — 6. Unde hic liber Canticum canticorum dictus. — 7. Variae Canticorum species in sacra Scriptura. — Canticum canticorum caeteris praestantius. — 8. Cur Deus aliquando Dominum, modo patrem aut sponsum dicat. — 9. Quid per tres Salomonis libros adumbretur. — Per Cantica canticorum contemplatio designatur. — 10. In Canticis quatuor personae loquentes introducuntur.

1. POSTQUAM a paradisi gaudiis expulsum est genus humanum, in istam peregrinationem vitæ præsentis veniens, cæcum cor a spirituali intellectu habet. Cui cæco cordi si diceretur voce humana, sequere Deum, vel dilige Deum, sicut ei in Lege dictum est: semel foris missum et per torporem infidelitatis frigidum, non caperet quod audiret. Idcirco per quædam ænigmata fervor divinus animæ torpenti et frigidæ loquitur, et de rebus quas novit, latenter insinuat ei amorem quem non novit.

---

1) In Cod. Rot. *Prologus*, ut in edit. Richardi a S. Victore.

2. Allegoria enim animæ longe a Deo positæ quasi quamdam machinam facit, ut per illam levetur ad Deum, interpositis quippe ænigmatibus dum quoddam in verbis cognoscit quod suum est, in sensu verborum intelligit quod non suum est; et per terrena separatur a terra. Per hoc enim quod non abhorret cognitum, intelligit quoddam incognitum. Rebus enim nobis notis, per quas allegoriæ conficiuntur, sententiæ divinæ vestiuntur; et dum re cognoscimus exteriora verba, pervenimus ad interiorem intelligentiam.

3. Hinc est enim quod in hoc libro, qui in Canticis canticorum conscriptus est, amoris quasi corporei verba ponuntur, ut a torpore suo anima per sermones suæ consuetudinis refricata recalescat; et per verba amoris qui infra est, excitetur ad amorem qui supra est. Nominantur enim in hoc libro oscula, nominantur ubera, nominantur genæ, nominantur femora; in quibus verbis non irridenda est (1) sacra descriptio, sed maior Dei misericordia consideranda est: quia dum membra corporis nominat, et sic ad amorem vocat, notandum est quam mirabiliter nobiscum et misericorditer operatur. Qui ut cor nostrum (2) ad instigationem sacri amoris accenderet, usque ad turpis amoris nostri (3) se verba distendit. Sed unde se loquendo humiliat, inde nos intellectu exaltat: quia ex sermonibus huius amoris discimus qua virtute in divinitatis amore ferveamus.

---

1) Rich. *Sacra Scriptura.*

2) Rem. et Theod. *ad investigationem.* Sequimur Rotom. Val-cl. et edit. Rich.

3) Abest *se* a Theod. et Rem. In Rotom. et Rich. legitur *ad turpis amoris nostri verba descendit.*

4. Hoc autem nobis solerter intuendum est, ne cum verba exterioris amoris audimus, ad exteriora sentienda remaneamus; et machina, quæ ponitur ut levet, ipsa magis opprimat, ne levemur. Debemus ergo in verbis istis corporeis, in verbis exterioribus quidquid interius est quærere, et loquentes de corpore, quasi extra corpus fieri (1) debemus. Ad has nuptias sponsi et sponsæ cum intellectu intimæ caritatis, id est cum veste venire nuptiali necesse est: ne si veste nuptiali, id est digna caritatis intelligentia non induimur, ab hoc nuptiarum convivio in exteriores tenebras, id est in ignorantiæ cæcitatem repellamur. Debemus per hæc verba passionis transire ad virtutem impassibilitatis. Sic est enim Scriptura sacra in verbis et sensibus, sicut pictura in coloribus et rebus: et nimis stultus est qui sic picturæ coloribus inhæret, ut res quæ pictae sunt ignoret. Nos enim si verba quae exterius dicuntur, amplectimur, et sensus ignoramus; quasi ignorantes res quae depictae sunt, solos colores tenemus. *Littera occidit*, sicut scriptum est, *spiritus autem vivificat*: (2) si enim littera cooperit spiritum, sicut palea tegit frumentum; sed iumentorum est, paleis vesci; hominum, frumentis. Qui ergo humana ratione utitur, iumentorum paleas abiiciat, et frumenta spiritus edere festinet: ad hoc quippe utilis est, ut mysteria litterae involuta tegantur. Hinc enim scriptum est: *Sapientes abscondunt intelligentiam.* (3) Quia nimirum sub tegmine litterae spiritalis intelligentia

---

1) Hoc vocabulum in Val-cl. et in Rich. incipit sequentem periodum; in qua minime legitur, *necesse est.*

2) 2. Cor. 3. 6.

3) Prov. 10. 14.

cooperitur. Hinc rursum in eodem libro scriptum est: *Gloria Dei celare verbum.* (1) Menti enim Deum quaerenti tanto Deus gloriosius apparet, quanto subtilius atque interius investigatur, ut appareat: sed numquid quod in mysteriis Deus celat, nos requirere non debemus? Debemus utique, nam sequitur: *Et gloria regum investigare sermonem.* (2) Qui enim iam corpora sua vel motus carnis regere et investigare noverunt, reges sunt. Regum ergo gloria investigare sermonem, quia bene viventium laus est perscrutari secreta mandatorum Dei. Humanae ergo conversationis verba audientes, quasi extra homines esse debemus: ne si humanitus quae dicuntur audimus, nihil divinitatis de his quae audire debemus, sentire possimus. Quasi iam non homines desiderabat esse Paulus discipulos suos, quibus dicebat: *Cum enim sit inter vos zelus et contentio, nonne homines estis?* (3) Quasi iam non aestimabat homines discipulos suos Dominus, cum dicebat: *Quem dicunt homines esse filium hominis?* (4) Cui cum verba hominum respondissent, illico adiunxit: *Vos autem quem me esse dicitis?* Cum enim supra dicit, *homines*, ac deinde subiungit: *Vos autem;* inter homines et discipulos quamdam distantiam facit, quia videlicet divina eis insinuans, esse eos super homines faciebat; ut ait Apostolus: *Si qua igitur in Christo nova creatura, vetera transierunt.* (5) Et scimus quia in resurrectione nostra ita corpus spiritui

---

1) Prov. 25. 2.

2) Ibidem.

3) 1. Cor. 3. 3.

4) Mat. 16. 13.

5) 2. Cor. 7. 15.

adnectitur, ut omne quod fuerat passionis in virtute spiritus assumatur. Is ergo qui Deum sequitur, imitari debet quotidie resurrectionem suam; ut sicut tunc nihil passibile habebit in corpore, ita nunc nihil passibile habeat in corde: ut secundum interiorem hominem iam nova creatura sit, iam quidquid vetustum fuerit calcet, et in verbis veteribus solam vim novitatis inquirat.

5. Scriptura enim sacra mons quidam est, de quo in nostris cordibus ad intelligendum Dominus venit: de quo monte per Prophetam dicitur: *Deus a Libano veniet, et Sanctus de monte umbroso et condenso.* (1) Iste mons et condensus est per sententias, et umbrosus per allegorias. Sed sciendum est quia cum vox Domini in monte sonat, vestimenta lavare praecipimur, et ab omni carnis inquinatione mundari, si ad montem accedere festinamus. Scriptum namque est, quia, *si bestia tetigerit montem, lapidabitur.* (2) Bestia enim tangit montem, quando irrationabilibus motibus dediti, Scripturae sacrae celsitudini propinquant, et non eam secundum quod debent, intelligunt, sed irrationabiliter ad suae (3) voluptatis intelligentiam flectunt. Omnis enim absurdus, vel sensu piger, si circa hunc montem visus fuerit, atrocissimis sententiis veluti lapidibus necatur. Ardet enim mons iste, quia Scriptura sacra videlicet, quem spiritaliter replet, amoris igne succendit. Unde scriptum est: *Ignitum eloquium tuum.* (4) Unde cum verba Dei audirent qui-

---

1) Habac. 3. 3.

2) Hebr. 12. 20.

3) Forte leg. *voluntatis.*

4) Ps. 118. 140.

dam in via ambulantes, dixerunt: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, cum aperiret nobis Scripturas?* (1) Unde per Moysen dicitur: *In dextera eius ignea lex.* (2) Sinistra Dei iniqui accipiuntur, qui in dextera parte non transeunt; dextera Dei electi sunt, qui a sinistris separantur. In dextera ergo Dei lex ignea est; quia in electorum cordibus, qui ad dexteram ponendi sunt, flagrant divina praecepta, et caritatis ardore succensi sunt. Iste ergo ignis, quidquid in nobis est exterius rubiginis et vetustatis, exurat, ut mentem nostram velut holocaustum in Dei contemplatione offerat.

6. Nec vacue attendendum est quod liber iste non Canticum, sed Canticum canticorum vocatur: sicut enim in veteri Testamento alia sunt Sancta, et alia Sancta Sanctorum, alia Sabbata, et alia Sabbata Sabbatorum; ita in Scriptura sacra, alia sunt Cantica, et alia Cantica canticorum. Sancta erant quae in Tabernaculo, et quæ exterius agebantur: Sabbata erant quae et singulis hebdomadibus celebrabantur; sed Sancta Sanctorum secretiori quadam veneratione suscipiebantur, et Sabbata Sabbatorum nonnisi in suis festivitatibus colebantur. Ita Cantica canticorum secretum et solemne quoddam interius est, quod secretum in occultis intelligentiis penetratur. Nam si exterioribus verbis attenditur, secretum non est.

7. Sciendum est etiam, quia in Scriptura sacra alia sunt Cantica victoriae, alia Cantica exhortationis et contestationis, alia Cantica exsultationis, alia Cantica adiutorii, alia Cantica coniunctionis cum Deo. Canticum victoriæ est, quod Moyses transacto mari rubro

---

1) Luc. 24. 32.

2) Deuter. 32. 2.

cecinit, dicens: *Cantemus Domino; gloriose enim honorificatus est: equum et ascensorem proiecit in mare.* (1) Canticum exhortationis et contestationis est, quod Moyses Israëlitis ad terram promissionis propinquantibus dixit: *Attende cœlum quæ loquar, audiat terra verba ex ore meo.* (2) Canticum exsultationis est, quod Anna perspecta fecundiate Ecclesiae in semetipsa, cecinit dicens: *Exsultavit cor meum in Domino.* (3) Ubi per semetipsam figuratam fecunditatem prolis Ecclesiasticæ expressit, cum dicit: *Sterilis peperit plurimos, et quae multos habebat filios infirmata est.* (4) Canticum adiutorii David quod post prælium cecinit, dicens: *Diligam te, Domine, virtus mea.* (5) Canticum vero coniunctionis cum Deo, hoc est quod in nuptiis sponsi et sponsae canitur, idest Canticum canticorum; quod tanto est omnibus Canticis sublimius, quanto et in nuptiis solemnitatis sublimioris offertur. Per illa enim Cantica vitia devitantur, per ista vero unusquisque virtutibus locupletatur: per illa cavetur hostis, per hæc Dominus familiari amore complectitur.

8. Et notandum, quia aliquando se Dominus in Scriptura sacra Dominum vocat, aliquando patrem, aliquando sponsum. Quando enim se vult timeri, Dominum se nominat; quando vult honorari, patrem; quando vult amari, sponsum. Ipse per Prophetam dicit: *Si Dominus ego sum, ubi est timor meus? Si*

---

1) Exod. 15. 1.
2) Deuter. 31. 1.
3) 1. Reg. 2. 1.
4) Ibid. v. 5.
5) Psal. 17. 1.

pater ego sum, ubi est honor meus? (1) Et rursum dicit: *Desponsavi te mihi in iustitia et fide.* (2) Vel certe: *Recordatus sum diei desponsationis tuæ in deserto.* (3) Et quidem apud Deum quando et quando non est, sed quia prius timeri se vult ut honoretur, et prius honorari ut ad eum perveniatur; et Dominum se propter timorem nominat, et patrem propter honorem, et sponsum propter amorem. Per timorem veniatur ad honorem, per honorem vero eius perveniatur ad amorem. Quanto ergo dignius honor quam timor, tanto plus gaudet Deus pater, quam Dominus dici: et quanto carius est amor quam honor, tanto plus gaudet Deus sponsus dici quam pater. In hoc ergo libro Dominus et Ecclesia, non Dominus et ancilla, sed sponsus nominatur, et sponsa: ut non soli timori, non soli reverentiæ, sed etiam amori deserviatur, et in his verbis exterioribus incitetur affectus interior. Cum se Dominum nominat, indicat quod creati sumus; cum se patrem nominat, indicat quod adoptati; cum sponsum se nominat, indicat quod coniuncti. Plus est autem coniunctos esse Deo, quam creatos et adoptatos. In hoc ergo libro ubi sponsus dicitur, aliquid sublimius insinuatur, dum in eo fœdus coniunctionis ostenditur. Quæ nomina in Testamento novo (quia iam peracta coniunctio Verbi et carnis, Christi et Ecclesiæ celebrata est) frequenti iteratione memorantur. Unde Iohannes dicit, Domino veniente: *Qui habet sponsam, sponsus est.* (4) Unde idem

---

1) Malach. 1. 6.

2) Osee 2. 20.

3) Ierem. 2. 2.

4) Iohan. 3. 29.

Dominus dicit: *Non ieiunabunt filii sponsi, quamdiu cum illis est sponsus.* (1) Unde Ecclesiæ dicitur: *Desponsavi vos uni viro virginem castam exhibere Christo.* (2) Rursum: *Ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam.* (3) Et rursum in Apocalypsi Iohannis: *Beati qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt.* (4) Et rursum ibidem: *Et vidi sponsam quasi novam nuptam descendentem de cœlo.* (5)

9. Nec hoc a magno mysterio abhorret, quod liber iste Salomonis tertius in opuscolis eius ponitur. Veteres enim tres vitæ ordines esse dixerunt, moralem, naturalem, et contemplativam; quas Graeci vitas, ethicam, physicam, theoricam nominaverunt. In Proverbiis quoque moralis vita exprimitur, ubi dicitur: *Audi, fili mi, sapientiam meam, et prudentiae meae inclina aurem tuam.* (6) In Ecclesiaste vero naturalis: ibi quippe quod omnia ad finem tendunt, consideratur, cum dicitur: *Vanitas vanitatum, et omnia vanitas.* (7) In Canticis canticorum, contemplativa vita exprimitur, dum in eis ipsius Domini adventus et aspectus desideratur; cum sponsi voce dicitur: *Veni de Libano, veni.* (8) Vel etiam ordines trium Patriarcharum et vitas significavit, Abraham videlicet, Isaac, et Iacob. Moralitatem quippe Abraham per obedientiam tenuit; Isaac

---

1) Mat. 9. 19.
2) 2. Cor. 11. 2.
3) Ephes. 5. 27.
4) Apoc. 16. 9.
5) Ibid. 21. 2.
6) Prov. 1. 8.
7) Eccles. 1. 2
8) Cant. 4. 8.

vero naturalem vitam puteos fodiendo figuravit. In imo enim puteos fodere, est per considerationem naturalem omnia quae infra sunt, perscrutando rimari. Iacob vero contemplativam vitam tenuit, qui ascendentes et descendentes Angelos vidit. Sed quia naturalis consideratio ad perfectionem non perducitur, nisi prius moralitas teneatur; recte post Proverbia, Ecclesiastes ponitur. Et quia superna contemplatio non conspicitur, nisi prius haec infra labentia despiciantur, recte post Ecclesiasten Cantica canticorum ponuntur. Prius quippe est mores componere; postmodum omnia quae adsunt, tamquam non adsint considerare; tertio vero loco munda cordis acie superna et interna conspicere. His itaque librorum gradibus quasi quamdam ad contemplationem scalam fecit, ut dum primum in seculo bene geruntur, postmodum et honesta seculi despiciantur: ad extremum etiam Dei intima conspiciantur. Sic autem generaliter ex voce Ecclesiae adventus Domini in hoc opere præstolatur, ut etiam specialiter unaquaeque anima ingressum Dei ad cor suum, tamquam aditum sponsi in thalamum conspiciat.

10. Et sciendum est, quia in hoc libro quatuor personæ loquentes introducuntur; sponsus videlicet et sponsa; adolescentulæ vero cum sponsa, et greges sodalium cum sponso. Sponsa enim ipsa perfecta, Ecclesia est: sponsus, Dominus: adolescentulæ vero cum sponsa, sunt inchoantes animæ, et per novum studium pubescentes: sodales vero sponsi, sunt sive Angeli, qui sæpe hominibus ab ipso venientes apparuerunt, seu certe perfecti quique viri in Ecclesia, qui veritatem hominibus nuntiare noverunt. Sed hi qui singil-

latim adolescentulæ vel sodales sunt, toti simul sponsa sunt, quia toti simul Ecclesia sunt. Quamvis et iuxta unumquemque tota hæc tria nomina accipi possunt. Nam qui Deum perfecte amat, sponsa est; qui sponsum prædicat, sodalis est; qui adhuc novellus viam bonorum sequitur, adolescentula est. (1) Invitamur ergo ut simus sponsa: si hoc necdum prævalemus, simus sodales: si neque hoc adepti sumus, saltem ad hunc talamum adolescentulæ conveniamus. Quia igitur sponsum et sponsam, Dominum et Ecclesiam diximus, velut adolescentulæ vel sodales audiamus verba sponsi, audiamus verba sponsæ; et in eorum sermonibus fervorem discamus amoris. Itaque sancta Ecclesia diu præstolans adventum Domini, diu sitiens fontem vitæ, quomodo optet videre præsentiam sponsi sui, quomodo desideret, edicat.

CAPUT PRIMUM

SYNOPSIS

1. Pia Ecclesiæ sponsi Christi adventum expectantis desideria. — 2. Per visum, Lex; per ubera, evangelica prædicatio significata. — Ordo unguentorum Christi, fragantia Spiritus sancti. — Quantum Legis aromatibus præstet. — 3. De unaquaque anima, eadem explicari possunt quæ de tota Ecclesia. — 4. In incarnatione admota nobis Dei ubera. — Incarnationis prædicatio, fucata mundi sapientia longe præstantior. — 5. Compunctio ex amore describitur. — Per eam anima Deum osculatur. — Aliud est Christum pascere, aliud osculari. — Osculari semel non sufficit. — 6. Per osculum sponsi perfectio pacis internæ potest etiam intelligi. — Per aromata virtutum flagrans odor. — 7. Unguentum effusum, est divinitas incarnata. — 8. Cur per adolescentulas electorum animae sint intelligendae. — 9. Quam infirmae, Angelis comparatae, videantur. — 10. Ob infirmitatem trahendæ sunt, etsi non invitae. — 11. Deum sequentium tres species. — Currendum post ipsum, non ante. — Torpor et fervor indiscretus, pariter cavendi. — 12. Ecclesia domus regia. — Cuius porta, fides. — Spes ascensus. — Ca-

---

1) Ita omnes codices mss. In edit. Richardi legitur: *innitamur*.

ritas, triclinium. — Cubiculum est contemplatio. — 13. Ex dono contemplationis in humilitate proficiendum. — Paucorum est ad perfectam contemplationem ascendere. — 14. Ex eorum consideratione infirmi in spem misericordiae eriguntur. — 15. Quae sponsi sint ubera. — 16. Melior est humilitas scientia. — Dona spiritualis gratiæ quædam etiam mamillæ sunt. — 17. Qui timent nec diligunt recti non sunt. — Perfecta dilectio. timoris expers. — 18. Cur nigra simul et formosa dicta Ecclesia. — Cedar quid significet. — Quid Salomonis pelles. — 19. Quo propius ad nos accedit Christus, eo magis fœditatem nostram nobis ostendit — 20. Conversi ex Iudaeis, quantas ab aliis persecutiones passi. — 21. Eos, ut ad gentes transirent, deservierunt. — Ecclesia per meritum nigra, formosa per gratiam. — Per pœnitentiae asperitatem, similis est pellibus Salomonis. — 22. Ecclesia ex Gentibus congregata, olim quoque a fidelibus despecta. — 23. Apostolorum in eos, quos ad fidem vocabant, certamina. — Vineae Ecclesiae, virtutes. — 24. Attendi non debet, quid fuerint Ecclesiae praedicatores, sed quid sint facti. — Terrenis desideriis denigramur. — 25. Lapsorum Angelorum praelia, ut hominem ad terrena desideria pertrahant. — Aut ab animae suae custodia revocent. — 26. In corde Sanctorum fervente caritate recumbit Christus. — 27. Ab hypocritis et falsis doctoribus quam cavendum. — Ad Deum, ut qui cavendi sunt indicet, assidue convertamur. — Quam maturo consilio morum nostrorum moderatorem eligere debeamus. — 28. Praecipuum hominis studium sit, seipsum scire. — Qui se nesciunt, pascendis hœdis, hoc est carnalibus motibus addicuntur. — 29. Qui sint equi Pharaonis, qui Dei. — Occulta de iis Dei iudicia. — 30. Pia anima turturis amorem et gemitum debet imitari. — 31. Praedicatores sapientia et religione fulgeant. — 32. Ex Christi Ascensione quantum Ecclesia profecerit. — 33. Corpora nostra ne verminum aeternorum esca fiant, mortificationis myrrha condienda. — 34. Quale vinum gignat Ecclesia. — Quali aqua nos abluat. — 35. Unde gemina Ecclesiae pulcritudo. — 36. Unde Sponsi decor. — Quid lectulus sponsae significet. — Quid tigna cedrina, et laquearia cypressina.

Osculetur me osculo oris sui. (Cap. I. Vers. 1.)

1. Angelos ad (1) eam Dominus, Patriarchas ad illam et Prophetas miserat, spiritualia dona deferentes: sed ipsa munera non per servos sponsi sed per ipsum

---

(1) Scilicet Ecclesiam: initium enim huius capitis cum ultima periodo praecedentis prooemii coniungitur.

sponsum percipere quaerebat. Ponamus ante oculos omne genus humanum ab exordio mundi usque ad finem mundi, totam videlicet Ecclesiam, unam esse sponsam quæ arrhas spirituali dono per Legem perceperat; sed tamen sponsi sui praesentiam quaerebat, quae dicit: *Osculetur me osculo oris sui.* Suspirans enim sancta Ecclesia pro adventu Mediatoris Dei et hominum, pro adventu Redemptoris sui, ad patrem orationem facit, ut filium dirigat, et sua illam præsentia illustret: ut eidem Ecclesiae non iam per Prophetarum, sed suo ore allocutionem faciat. Unde et de eodem sponso in Evangelio scriptum est, cum sederet in monte, et sublimium præceptorum verba faceret: *Aperiens autem os suum dixit:* (1) ac si aperte dicatur: Tunc os suum aperuit, qui prius ad exhortationem Ecclesiae aperuerat ora Prophetarum. Sed ecce cum suspirat, cum quasi absentem quaerit, subito intuetur praesentem. Habet hoc gratia Creatoris nostri, ut cum de illo quaerentes, eum loquimur, eius præsentia perfruamur. Unde in Evangelio scriptum est, quia dum Cleophas et alius de illo in itinere verba facerent, praesentem eum videre meruerunt. Dum ergo sancta Ecclesia incarnandum sponsum adhuc absentem desiderat, subito intuetur praesentem, atque subiungit.

Quia meliora sunt ubera tua vino. Et odor unguentorum super omnia aromata. (C. I. 1. et C. IV. 10.)

2. Vinum fuit scientia Legis, scientia Prophetarum. Sed veniens Dominus, quia sapientiam per carnem

---

(1) Matt. 5. 2.

(1) voluit praedicare; quasi fecit eam in carnis ubera lactescere: quam (2) enim in divinitate sua capere minime poteramus, in incarnatione eius agnosceremus. Unde non immerito eius ubera laudantur, quia prædicationis eius condescensio hoc egit in cordibus nostris, quod doctrina Legis minime valuit: (3) prius enim nos nutrivit incarnationis praedicatio, quam Legis doctrina. Dicat ergo: *Meliora sunt ubera tua super vinum*. Quod adhuc confirmans subiungit ac dicit: *Et odor unguentorum tuorum super omnia aromata*. Unguenta Domini virtutes sunt: unguenta Domini Spiritus sanctus fuit, de quo per Prophetam dicitur: *Unxit te Deus, Deus tuus, oleo laetitiae præ consortibus tuis*. (4) Hoc oleo tunc unctus est, cum incarnatus: non enim prius homo extitit, et postmodum Spiritum sanctum accepit; sed quia Spiritu sancto mediante incarnatus est, eodem (5) hoc oleo tunc unctus est, cum homo creatus. Odor ergo unguenti eius, est flagrantia Spiritus sancti, qui ex illo procedens, in illo permansit: odor unguentorum eius, est flagrantia virtutum quas operatus est. (6) Habuit autem Ecclesia aromata, quia habuit multa Spiritus sancti dona, quae in domo Dei, idest in congregatione Sanctorum, odorem bonae opinionis redderent, et suavitatem futuri Mediatoris nuntiarent. Sed *odor unguento-*

---

1) In Cod. Theod. *noluit*, cæteris dissentientibus.

2) Hic aliqua desiderari videntur. Sensus pateret si legeretur: *ut quam in divinitate, etc.* Sed quia in hac lectione conveniunt mss. omnes. ab illa recedere non audemus.

3) Val-cl. et Rotomag. *plus enim*.

4) Psal. 44. 8.

5) Rem. ac Theod. *hoc loco.*

6) Ita Val-cl. aliis contradicentibus ubi legitur, *hauriat autem.*

rum tuorum super omnia aromata, quia flagrantia virtutum sponsi, quae per incarnationem eius facta est, vicit praedicamenta Legis, quæ in arrhis a sponso fuerant praerogata. Tanto quippe amplius ad intellectum crevit Ecclesia, quanto et amplioris visionis gratia meruit illustrari. Illa Legis aromata per Angelos administrata sunt: istud unguentum per praesentiam datum est. Sed quia claritate eius praesentiae superata sunt bona Legis, quae sublimia esse credebantur, dicatur recte: *Odor unguentorum tuorum super omnia aromata.*

3. Hoc autem quod generaliter de cuncta Ecclesia diximus, nunc specialiter de unaquaque anima sentiamus. Ponamus ante oculos esse animam quamdam donorum studiis inhaerentem, intellectum ex aliena praedicatione percipientem, quae per divinam gratiam etiam ipsa illustrari desiderat; ut aliquando etiam per se intelligat, quae nihil se intelligere, nisi per verba praedicatorum considerat, et dicit: *Osculetur me osculo oris sui.* Ipse me tangat intus, ut cognoscam intelligentia; et non iam praedicatorum vocibus, sed internae gratiae (1) ex tactu perfruar. Quasi osculo oris sui osculabatur Moysen, cum ei per fiduciam familiaris gratiæ intellectum porrigeret. Unde scriptum est: *Si fuerit Propheta, in somnio loquar ad eum; et non sicut famulo meo Moysi: os enim ad os loquor ei.* (2) Os quippe ad os loqui, quasi osculari est, et internam intelligentiam mente tangere. Sequitur:

---

1) Sic habet Rotom. In tribus aliis, *ex actu*. Priorem lectionem pluris habendam suaserunt quæ paulo post leguntur: *Os quippe ad os loqui, quasi osculari est, et internam intelligentiam mente tangere.*

2) Num. 12. 6.

Quia meliora sunt ubera tua vino. (Cap. 1. Vers. 1.)

4. Ubera Dei sunt, sicut prius diximus, humillimae incarnationis eius condescensio. Sapientia autem seculi quasi quoddam vinum est: debriat enim mentem, quia ab intellectu humilitatis alienam reddit. Quasi quodam vino debriantur Philosophi, dum per secularem vulgi amorem transeunt. Quam sapientiam Ecclesia despiciat, humillimam dominicae incarnationis praedicationem appetat: plus ei sapiat quod per infirmitatem carnis eius nutritur, quam quod mundus hic per elationem falsae prudentiae extollitur, et dicat: *Quia meliora sunt ubera tua vino:* idest humillima incarnationis tuae praedicatio, velatam mundi sapientiam superat. Unde scriptum est: *Quod infirmum est Dei, fortius est quam hominis: et quod stultum est Dei, sapientius est quam hominis.* (1) Sed quia ipsi huius seculi sapientes nonnumquam videantur quibusdam virtutibus studere (videas enim plerosque habere caritatem, servare mansuetudinem, honestatem exteriorem in omnibus exercere; quas virtutes, non ut Deo, sed ut hominibus placeant, exhibent: quae idcirco virtutes, virtutes non sunt, quia placere Deo non appetunt: olet tamen in humanis naribus, dum humano iudicio bonam opinionem reddunt) sed comparentur haec vero odori Redemptoris nostri, comparentur veris virtutibus, et dicatur: *Odor unguentorum tuorum super omnia aromata.* Idest, flagrantia virtutum tuarum, omnem speciem virtutum sapientium mundi superat, quia videlicet fictas imagines eorum ex veritate transcendit. Quia secundo loco sentiri hoc, quod dictum est, de unaquaque anima diximus; adhuc eum-

---

(1) 1. Cor. 1. 25.

dem sensum, si possumus, adiuvante Domino, subtilius exsequamur.

5. Omnis anima quae timet Deum, iam sub iugo eius est, sed adhuc longe, quia timet: nam tantum quisque ad Deum proficit, quantum poenam timoris amittit, et gratiam de illo caritatis percipit. Ponamus ante oculos animam cuiuslibet electi, quae continuo desiderio in amorem visionis sponsi accenditur, quia quod in hac vita perfecte percipere non valet, contemplatur eius celsitudinem; et ex ipso amore compungitur: (1) ipsa enim compunctio quae per caritatem fit, quae et desiderio accenditur, quasi quoddam osculum est: toties enim anima osculatur Deum, quoties in eius amore compungitur. Sunt enim multi, qui iam quidem Dominum metuunt, iam bonam operationem recipiunt; sed necdum osculantur, quia amore eius minime compunguntur. Quod bene in convivio Pharisaei signatum est, qui cum Dominum recepisset, cumque osculanti mulieri pedes eius, in corde suo derogaret, audivit: *Intranti in domum tuam, osculum mihi non dedisti: hæc autem ex quo ingressa est, non cessavit osculari pedes meos.* (2) Omnis qui iam eleemosynas facit, qui iam bonis operibus studet, quasi Christum in convivium recipit: Christum pascit, qui eum in membris suis sustentare non desinit; sed si nondum per amorem compungitur, adhuc eius vestigia non osculatur. Praeponitur ergo Pastori mulier

---

1) Hic locus in genuina Paterii collectione, quam daturi sumus, laudatur tamquam a Gregorio prolatus in Canticorum expositione, quod observatione dignum. Ne vero fraudis oriatur suspicio, admoneo sententiam hanc ex integro reperiri in omnibus mss. nostris, scilicet Turonensi S. Martini, Divionensi S. Benigni. Val-cl. Theod. Rem. ac Rotomag.

2) Luc. 7. 44.

quae osculatur, quia (1) praeponitur exteriora sua danti, is qui interno mentis ardore in desiderio Domini compungitur. Bene autem dictum est: *Non cessavit osculari pedes meos*. Non enim sufficit in amorem Dei semel compungi et quiescere, sed compunctio esse debet et crebrescere: unde mulier ideo laudatur, quia osculari non destitit, idest compungi minime cessavit. Unde per Prophetam dicitur: *Constituite diem solemnem in frequentationibus, usque ad cornu altaris*. (2) Dies solemnis Domino, est compunctio cordis nostri: sed tunc in frequentatione dies solemnis constituitur, cum ad lacrymas pro amore eius assiduae movetur. Cui velut si diceremus: Quamdiu ista acturi sumus? Quamdiu tribulationibus afficiemur? Illico terminum quousque fieri debeat subiunxit, dicens: *Usque ad cornu altaris*. Cornu quippe altaris, est exaltatio sacrificii interioris, ubi cum pervenerimus, iam nequaquam necesse est, ut solemnem diem Domino de nostra lamentatione faciamus. Anima ergo quae iam per amorem compungi desiderat, quae iam contemplari visionem sponsi sui appetit, dicat: *Osculetur me osculo oris sui*.

6. Vel certe osculum eius oris, est ipsa perfectio pacis internae, ad quam cum pervenerimus, nihil remanebit amplius quod quaeramus. Unde et apte subiungitur: *Quia meliora sunt ubera eius vino*. Vinum enim est scientia Dei, quam in ista vita positi accepimus: ubera autem sponsi tunc amplectimur, cum eum iam in aeterna patria per amplexum praesentiae contemplamur. Dicat ergo: *Meliora sunt ubera*

---

1) In Theod. Rem. solum legitur, *præponitur danti.*

2) Ps. 117. 17.

tua vino. Ac si dicat; magna est quidem scientia, quam de te mihi in hac vita contulisti: magnum est vinum notitiae tuae, quo me debrias; sed ubera tua sunt vino meliora, quia tunc per speciem et per sublimitatem contemplationis transcenditur quidquid de te modo per fidem scitur. *Et odor unguentorum tuorum super omnia aromata;* dum virtute scientiae, virtute castitatis, virtute misericordiae, virtute humilitatis, virtute caritatis pollet. Si Sanctorum vita odorem aromatum ex virtutibus non haberet, Paulus non diceret: *Christi bonus odor sumus Deo in omni loco.* (1) Sed longe excellentior est illa unctio Dei, ad quam quandoque ducendi sumus: longe excellentior est odor unguentorum Dei aromatibus virtutum nostrarum. Et si iam magna sunt quae accepimus, valde tamen potiora sunt quae de contemplatione Creatoris nostri accepturi sumus. Unde anhelet anima et dicat: *odor unguentorum tuorum super omnia aromata:* idest, bona illa quae per contemplationem praeparas, ista omnia virtutum munera quae in hac vita tribuisti, transcendunt. Dicamus huic Ecclesiae, dicamus huic animae, sic amanti, sic aestuanti in amorem sponsi sui, unde tantum desiderium perceperit? Unde notitiam divinitatis eius apprehenderit? Sed ecce unde exprimeret, dicit:

Unguentum effusum nomen tuum.

7. Unguentum effusum, est divinitas incarnata. Si enim sit unguentum in vasculo, olet minus, si vero effunditur, odor effusi unguenti dilatatur. Nomen ergo Dei, unguentum effusum est, quia ab immensitate di-

---

1) 2. Cor. 1. 15,

vinitatis suae ad naturam nostram se exterius fudit, et ab eo quod est invisibilis, se visibilem reddidit: si enim non se effunderet, nequaquam nobis innotesceret. Effudit se unguentum, cum se Deum servavit, et hominem exhibuit. De qua effusione Paulus dicit: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens.* (1) Quod Paulus dixit, *exinanivit;* hoc Salomon dixit, *effudit.* Quia ergo humano generi Dominus per humilitatem incarnationis innotuit, dicatur ei: *Unguentum effusum nomen tuum.* Sequitur:

Ideo adolescentulae dilexerunt te. (Cap. I. vers. 3.)

8. Quid hoc loco adolescentulas, nisi electorum animas per baptismum renovatas accipimus? Vita quippe peccati ad veterem hominem pertinet: vita iustitiæ ad novum. Quia ergo unguentum foras effudit, in amore suo adolescentulas ardentes fecit: quia renovatas animas desiderio suo fragrantes exhibuit. Puerilis ætas amori necdum congruit: senilis ab amore desinit. Puer est, qui vitæ ardentis studium necdum cœpit: senex est, qui cœperat quidem, sed desiit. Quia ergo neque hi flagrant in Domino, qui necdum cœperunt, neque hi qui iam coeperant, sed friguerunt; postposita puerili, vel senili ætate, adolescentulæ currere dicuntur, idest illæ animæ quæ in ipso fervoris amore sunt.

9. Quod tamen intelligere aliter possumus. Potest enim adolescentia ad infirmitatem referri. Iuveniles quippe ætates sunt ordo Angelorum, qui nulla debi-

---

1) Philip. 2. 7.

litate victi sunt, nulla infirmitate superati. Dicatur ergo: *Unguentum effusum est nomen tuum, ideo adolescentulae dilexerunt te.* Idest, quia per incarnationem tuam, notitiam tuam exterius effudisti, idcirco infirmæ animæ naturam humanam diligere prævalent. Illæ quippe Virtutes summæ quasi ætatis iuvenilis, etiam ibi te diligunt, ubi fusus non es, quia et ibi te vident, ubi in statu divinitatis te contines. Qui ergo ab illis summis Ordinibus, quasi a iuvenilibus ætatibus etiam non fusus videris, exterius propter homines funderis: ut etiam ab adolescentulis, idest ab infirmis mentibus diligaris. Sequitur:

Trahe me. (Cap. I. Vers. 3.)

10. Omnis qui trahitur aut non valens, aut non volens, invitus trahitur. Sed qui dicit: *trahe me*, habet aliquid quod vult, habet aliquid quod non (1) vult. Natura humana sequi Deum vult, sed infirmitatis consuetudine superata, sicut debet sequi non praevalet. Videt ergo aliud in se esse quo tendit, aliud in se esse quo non valet, et recte dicit: *trahe me.* Quasi volentem, nec valentem se viderat Paulus, cum diceret: *Mentem servire legi Dei, carnem autem legi peccati:* (2) Et: *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ.* (3) Quia ergo aliud est in nobis quod nos incitat, aliud quod gravat, dicamus: *Trahe me post te; curremus in odorem unguentorum tuorum.* In odorem unguentorum Dei currimus, cum donis eius spiritualibus afflati, in amorem visionis eius inhiamus.

---

1) Forte legendum *non valet.*

2) Rom. 7. 25.

3) Ibid. v. 23.

11. Sciendum vero est, quia in eo quod homines Deum sequuntur, aliquando ambulant, aliquando currunt, aliquando fortiter currunt. Quasi post Deum ambulat, qui tepide sequitur; currit, qui frequenter sequitur: perfecte currit, qui perseveranter sequitur. Immobile enim erat cor ad sequendum Deum, et post eum ambulare nolebat, cum adventus Domini in mundo apparuit, et ab insensibili sua statione humanas mentes movit. Unde scriptum est: *Pedes (1) eius steterunt, et mota est terra.* (2) Hic autem non motus, sed cursus dicitur, quia non sufficit ut sequamur, nisi etiam desiderando curramus. Quia vero neque currere sufficit, nisi etiam perfecte curratur, Paulus dicit: *Sic currite ut comprehendatis.* (3) Et nonnulli dum nimis currunt, in indiscretionem dilabuntur; plus enim quam necesse est sapiunt, et se iam ei quem sequebantur praeferunt, dum suas virtutes eligunt, et eius quem sequebantur iudicia postponunt. Unde bene cum diceretur, *curremus:* praemissum est, *post te.* Post Deum enim currunt, qui eius iudicia considerant, eius voluntatem sibi praeferunt; et pervenire ad eum sub digna operatione, discretione contendunt. Hinc Propheta voluntatem Dei considerans ait: *Adhaesit anima mea post te.* (4) Hinc Petro consilium danti dicitur: *Redi post me, Satanas; non enim sapis quæ Dei sunt, sed quae hominum.* (5) Quia ergo perfe-

---

1) Apud LXX. int. legitur: *ad pedes eius stetit et commota est terra.*

2) Habac. 3. 5.

3) 1. Cor. 9. 24.

4) Ps. 62. 29.

5) Mat. 16. 23. et Marc. 8. 13.

ctae animae summa cautela Dei iudicia contuentur, et neque per torporem, neque per indiscretum fervorem prævenire præsumunt, bene dicitur: *Post te curremus in odorem unguentorum tuorum.* Tunc enim post te currimus, quando et amando sequimur, et timendo divina iudicia non prævenimus. (1)

Introduxit me rex in cubiculum suum: exsultabimus, et lætabimur in te. (Cap. I. Vers. 3.)

12. Ecclesia Dei, quasi quaedam domus regis est; et ista domus habet portam, habet ascensum, habet triclinium, habet cubicula. Et omnis (2) qui intra Ecclesiam fidem habet, iam portam istius ingressus est: quia sicut porta reliquum domum aperit, ita fides reliquarum virtutum ostium aperit. (3) Omnis qui intra Ecclesiam spem habet, iam ad ascensum domus venit: spes enim elevat cor, ut sublimia appetat, et ima deserat. Omnis qui in ista domo positus, caritatem habet, quasi in triclinium deambulat: lata enim est caritas, quae usque ad inimicorum dilectionem tenditur. Omnis qui in Ecclesia positus, iam sublimia rimatur, iam occulta iudicia considerat, quasi in cubiculum intravit. De porta domus istius dicebat quidam: *Aperite mihi portas iustitiae, et ingressus in eas confitebor Domino.* (4) De ascensu spei dicebat:

---

1) In Divion. absolvitur hic Homilia prima. In Val-cl. quoque, veluti finito primo Libro, scribitur, *Introduxit*, maiori littera variis coloribus ornata et depicta.

2) Ita Divion. et Val-cl. In Rotom. legitur: *qui intrat Ecclesiam*, consentientibus Rem. et Theod.

3) Hic sequimur adhuc Divion. et Val-cl. cum in aliis legatur, *omnis qui intrat Ecclesiam.*

4) Ps. 117. 19.

Ascensus in eius corde disposuit. (1) De tricliniis latis domus istius dicitur: *Latum mandatum tuum nimis.* (2) In mandato lato specialiter caritas designatur. De cubiculo regis loquebatur, qui dicebat: *Secretum meum mihi.* (3) Et alias: *Audivi arcana verba, quae non licet hominibus loqui.* (4) Primus ergo aditus domus istius, porta fidei: secundus provectus, ascensus spei: tertius, latitudo caritatis: quartus, iam perfectio caritatis ad cognitionem secretorum Dei. Quia Ecclesia sancta in membris suis perfectis, in sanctis ergo doctoribus, in eis qui iam pleni et radicati sunt in mysteriis Dei, quasi ad sublimia secreta pervenit, et adhuc in ista voce posita, iam illa penetrat: *Introduxit me rex in cubiculum suum,* ait. Per Prophetas enim, per Apostolos, per doctores, qui in ista vita positi iam sublimia secreta illius vitae penetrabant, Ecclesia in cubiculum regis illius ingressa fuerat.

13. Et caute intuendum est, quia non dicit *in cubiculum sponsi,* sed *in cubiculum regis.* Nominando enim regem, reverentiam secretorum vult ostendere: quia quanto potens est cubiculum, tanto maior est reverentia exhibenda in his ad quae intratur. Ne ergo dum cognoscit secreta Dei unusquisque, dum occulta iudicia rimatur, dum ad sublimia contemplationis attollitur, extollatur et in superbiam dilabatur, regis dicitur cubiculum intrare: id est, cui tanto maior reverentia exhibenda est, quanto magis anima ad co-

---

1) Psal. 83. 6.
2) Ps. 118. 96.
3) Isa. 24. 16.
4) 2. Cor. 12. 4.

gnoscenda eius secreta ducitur. Ut unusquisque proficiat, qui iam exaltatus per gratiam ad sublimia secreta pervenit, seipsum attendat, et ex ipso profectu amplius humilietur. Unde et Ezechiel, quoties ad sublimia contemplanda ducitur, filius hominis vocatur, ac si ei dicatur: Attende quid es, et non extollaris de his ad quae attolleris. Sed paucorum est in Ecclesia, ista sublimia et occulta iudicia Dei rimari et comprehendere. Tamen dum videmus fortes viros posse ad tantam sapientiam pervenire, ut contemplentur secreta Dei in cordibus suis, et nos parvuli habeamus fiduciam: quia quandoque ad veniam quandoque ad eius gratiam veniamus. Unde et ex verbis adolescentularum subditur:

Exultabimus et laetabimur in te. (Cap. I. Vers. 3.)

14 Dum Ecclesia in his qui perfecti sunt, ingreditur cubiculum regis, adoloscentulae spem sibi exultationis promittunt: quia dum fortes ad sublimia contemplanda perveniunt, infirmi spem de venia peccatorum sumunt.

Introduxit me rex in cubiculum suum, exultabimus et laetabimur in te, memores uberum tuorum super vinum. Recti diligunt te. (Cap. 1. Ver. 3)

15. Habet iste sponsus ubera, qui etiam rex propter reverentiam vocatur. Habet ubera sanctos viros corde adaerentes sibi. Ubera (1) in arca pectoris fixa sunt, et interno nutrimento trahunt ad eos quos fortes nutriunt. Sancti ergo viri ubera sponsi sunt:

---

1) Val-cl. *in arcano pectoris fixa sunt.*

quia ex intimis trahunt, et exterius nutriunt. Ubera illius sunt Apostoli, ubera illius sunt omnes prædicatores Ecclesiae. Vinum, sicut superius diximus, fuit in Prophetis, vinum fuit in Lege: sed quia ampliora sunt data per Apostolos mandata, quam datæ fuerant per Prophetas, recte nunc dicitur: *Memores uberum tuorum super vinum.* Quia qui ista possunt implere quae in novo Testamento mandata sunt, illi scientiam Legis sine dubio transcendunt.

16. Quod tamen et aliter intelligere possumus: *Memores uberum tuorm super vinum.* Sunt multi qui vinum quidem sapientiæ habent, sed cognitionem humilitatis non habent. Istos scientia inflat, quia caritas non ædificat. Sunt vero multi qui sic vinum scientiæ habent, ut sciant considerare dona doctrinæ, dona spiritualis gratiæ: dona enim spiritualis gratiæ, quasi quædam mamillæ sunt in pectore, quæ subtiliter occultis mentibus spiritualibus ministrant, et nutriunt. *Memores* ergo *uberum tuorum super vinum:* quia hi qui sectari sciunt dona gratiæ tuae, ut sibi non tribuant quod sapiunt, sed de eadem sapientia, quam acceperunt, non extollantur, super illos qui de sapientia sua extolluntur, efferuntur. Plus est enim humiliter sapere, quam sapere: neque enim vere sapere est, humiliter non sapere. *Memores* ergo *uberum tuorum super vinum:* quia scientes dona spiritualis gratiae considerare, transcendunt eos qui scientiam quidem habent, sed cognitionem in memoriam donorum non habent. Aperte ergo dicere est: *Memores uberum tuorum super vinum:* quia fortior est humilitas quam scientia. Vinum enim, est scientia quae

inebriat, memoria uberum quae debriat, quae ad cognitionem donorum revocat. *Memores uberum tuorum super vinum:* quia vincit humilitas abundantiam scientiae.

17. *Recti diligunt te.* Ac si diceret; non recti adhuc timent. *Recti diligunt te:* omnis enim qui bona opera agit pro timore, etsi in opere rectus est, in desiderio rectus non est: vellet enim non esse quod timeret, et bona opera non faceret. Qui vero bona opera pro amore agit, et in opere et in desiderio rectus est, (1) sed dulcedo amoris timentibus absconditur. Unde scriptum est: *Quam magna multitudo dulcedinis tuae, Domine, quam abscondisti timentibus te, et perfecisti eis qui sperant in te!* (2) Dulcedo enim Dei, timentibus Deum incognita est, amantibus fit nota. Qui ergo per amorem studuerit rectus esse, perfecta dilectio illius est, ut iudicem venientem non timeat, ut quidquid de aeternis suppliciis audierit, non formidet. Unde et Paulus dum adventum iudicis expectaret, dum praemia vitae aeternae quaereret, dicit: *Quae praeparavit Deus non solum mihi, sed et omnibus qui diligunt adventum eius.* (3) Praemia enim diligentibus a iudice praeparantur aeterna, quia omnis qui se mala opera agere scit, iudicem venientem timet: qui vero de operibus suis praesumit, iudicis adventum quaerit. Parantur ergo praemia exspectantibus adventum Dei, et diligentibus adventum eius: quia non diligunt adventum iudicis, nisi de causa sua præ-

---

1) Desunt haec in codd. Val-cl. Theod. ac Rem. Sumpta sunt ex Rotom.

2) Ps. 30. 20.

3) 2. Tim. 4. 8.

sumentes. Omnis autem certitudo, (4) rectitudo certitudinis in dilectione est; et ideo recte dicitur: *Recti diligunt te.*

Nigra sum, sed formosa, filiae Ierusalem, sicut tabernacula Cedar, (1) sicut pellis Salomonis. Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol. (Cap. 1. Vers. 4. et 5.)

18. Scimus quia in primiordiis Ecclesiae, dum prædicata fuisset gratia Redemptoris nostri, alii crediderunt, alii non crediderunt; sed hi qui crediderunt, ab infidelibus despecti sunt, et quasi persecutionem passi, quasi in viam Gentium discessisse iudicati sunt. Unde Ecclesia in eisdem clamat adversus eos qui conversi non sunt: *Nigra sum, sed formosa, filiae Ierusalem.* Nigra sum quidem vestro iudicio, sed formosa per illustrationem gratiae. Quomodo nigra? *Sicut tabernacula Cedar.* Cedar interpretatur tenebrae: Cedar enim secundus fuit de genere Ismahel, et Cedar tabernacula Esau fuerunt. Quomodo ergo nigra sicut tabernacula Cedar? Quia in conspectu vestro ad similitudinem Gentium iudicata sum, idest ad similitudinem peccatorum. Quomodo formosa sicut pellis Salomonis? Fertur Salomon quando templum ædificavit, omnia illa vasa templi factis pellibus cooperuisse. Sed nimirum pelles Salomonis decoræ esse potuerunt in obsequium regis. Sed quia Salomon interpretatur pacificus, nos ipsum verum Salomonem intelligamus: quia omnes animae adhaerentes Deo, pelles Salomonis sunt, macerantes

---

1) Ita Rotom. Theod. etc. In Val-cl. legitur: *Omnis autem certitudo rectitudinis in dilectione.*

2) Rotom. *sicut pelles*, at infra cum caeteris habet, *sicut pellis.*

seipsas in obsequium regis pacis redeuntes. Sum vero in iudicio sicut tabernacula Cedar, quae quasi in viam Gentium discessisse iudicor: sed iuxta veritatem sicut pellis Salomonis sum, quia in obsequium regis adhaereo.

Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol. (Cap. I. Vers. 4. et 5.)

19. Peccatricem attendebat, illam partem quae Christo crediderat. Sed dicat ista: *Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol.* Sol ipse Dominus, ipse veniens decoloravit me. Praeceptis suis ostendit, quia pulcra non fui in præceptis Legis. Sol quem arctius tangit, ipsum decolorat: ita et Dominus veniens, quem per gratiam suam districtius tetigit, decoloravit; quia dum plus approprinquamus ad gratiam, plus nos esse peccatores agnoscimus. Videamus Paulum ex Iudæa venientem decoloratum: *Quod si volentes in Christo iustificari, inventi sumus et ipsi peccatores.* (1) Qui se in Christo peccatorem invenit, in sole se decoloratum invenit. Sed ecce pars ista quæ ex Iudæa credidit, persecutionem ab infidelibus Iudæis passa est, afflicta multis tribulationibus. Unde sequitur:

Filii matris meæ pugnaverunt adversum me. (Cap. I. Vers. 5.)

20. Quia filii Synagogae, qui in infidelitate permanserunt, bellum persecutionis contra Synagogae fideles gesserunt: sed dum persecutionem patitur ea pars, quae ex Iudaeis venit ad fidem, discessit ad prædicationem Gentium. Unde et sequitur:

---

1) Act. 2. 17.

Posuerunt me custodem in vineis; vineam meam non custodivi. (*Cap. I. Vers. 5.*)

21. Quia dum me persequuntur hi qui in Iudæa sunt, (1) in Ecclesiis me custodem fecerunt. *Vineam meam non custodivi*, quia Iudæam deserui. Unde et Paulus dicit, unde et Apostoli: *Vobis missum fuerat verbum Dei: sed quia indignos vos iudicastis, ecce imus ad Gentes.* (2) Ac si dicat: Nos vineam nostram custodire volumus, sed quia nos ipsi respuistis, ad alienarum custodiam nos transmittitis. Itaque quæ diximus de Synagoga ad fidem conversa, dicamus modo de Ecclesia ad fidem vocata: *Nigra sum, sed formosa, filiæ Ierusalem.* Ecclesia ex Gentibus veniens considerat fidelium animas, quas invenit, quas et filias Ierusalem vocat. Ierusalem quippe visio pacis dicitur: considerat quid fecit, quid facta est: et confitetur præteritas culpas, ne superba sit: confitetur præsentem vitam, ne ingrata sit, et dicit: *Nigra sum, et formosa.* Nigra per meritum, formosa per gratiam; nigra per vitam præteritam, formosa per conversationem sequentem. Quomodo nigra sicut tabernacula Cedar? Cedar, tabernacula Gentium fuerunt, tabernacula tenebrarum fuerunt. Et Gentibus dictum est: *Fuistis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino.* (3) Quomodo formosa sicut pellis Salomonis? Macerati enim sumus per pœnitentiam. Mortificata caro per poenitentiam, quasi pellis in obsequium regis adducitur. Omnes per poenitentiam seipsos affli-

---

1) Val-cl. *in Ecclesia.*

2) Act. 13. 46.

3) Ephes. 5. 8.

gentes, membra Christi se faciunt. Membra ergo Christi per poenitentiam afflicta, pelles Salomonis sunt, quia mortificata caro fiunt.

22. Sed ecce erant in Iudæa fideles, qui dedignabantur ad fidem venire Gentiles: unde et Petrum redarguunt, quod Cornelium susceperat. Unde in Ecclesia Gentium subiungitur: *Nolite me considerare quod fusca sim.* Nolite despicere Gentilitatem meæ infidelitatis, nolite despicere peccata priora, nolite attendere quid fui. Quare? quia decoloravit me sol. Sol in eo decolorat, in quo arctius et districtius se imprimit. Deus quando districtum iudicium tenet, quasi districtionem suam amplius exhibet; et decolorat dum amplius fulget, quia dum districtionem subtilius exercet, districte adiudicat. Quasi enim radios suos suspendit sol, quando clementer opera nostra considerat: quasi districte virtutem suam exhibet, quando districte opera nostra pensat. Dicat ergo Ecclesia: inde sum fusca, unde peccatrix, quia sol decoloravit: quia Creator meus dum me deserit, ego in errore lapsa sum.

23. Sed o tu sic afflicta, sic destituta, quid meruisti? quid ex dono consecuta es? *Filii matris meæ pugnaverunt adversum me.* Filii matris, sunt Apostoli: mater enim omnium Ierusalem superna est. Ipsi pugnaverunt contra Ecclesiam, dum ab infidelitate ad fidem prædicationibus suis, quasi quibusdam lanceis confoderunt. Unde et Paulus quasi quidam pugnator dicit: *Cogitationum consilia destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei.* (1) Qui altitudinem destruit, utique pugnator est.

---

1) 2. Cor. 10. 5.

Isti ergo pugnatores, isti filii matris Ierusalem debellaverunt Ecclesiam ab errore suo, ut illam fundarent ad iustitiam. *Filii matris meae pugnaverunt contra me.* Et quid fecerunt pugnantes? *Posuerunt me custodem in vineis.* Vineæ Ecclesiæ, sunt virtutes quæ fructificant: quia dum depugnant in me vitia, quasi de mala mea me expugnant fructificatione, et virtutum studia mihi dederunt: in vineis me custodem fecerunt, ut fructificationem afferrent. Post expugnationem specialiter dicat: *Vineam meam non custodivi.* Vinea Ecclesiæ, antiqua consuetudo erroris est, quæ dum custos ad virtutes ponitur, deseruit antiquam consuetudinem erroris sui.

24. Diximus de Synagoga ad fidem veniente: diximus de Gentilitate conversa: dicamus ergo generaliter de tota simul Ecclesia, et specialiter quid de unaquaque anima sentiendum est. Solent pravi auditores, doctores suos non considerare quod sunt, sed quod fuerunt. Sani ergo doctores ei confitentur quod fuerunt, et proferunt quod sunt; ut nec peccatores se abscondant, nec iterum dona velut igrati denegent. Dicat ergo in istis Ecclesia: *Nigra sum, sed formosa* Nigra per me, formosa per donum: nigra sum de præterito, formosa ex eo quod facta sum in futuris. Quomodo nigra, quomodo formosa? Nigra sicut tabernacula Cedar, formosa sicut pellis Salomonis. Et non est iustum ut aliquis ex praeterita vita pensetur: (1) et non magis attendatur quod fuit, sed quod est. Unde subiungit: *Nolite me considerare quod fusca sim: quia decoloravit me sol.* Aliquando in Scriptura sacra, sol ponitur nimius æstus terrenorum desi-

---

1) Hic *non magis*, idem significare videtur, ac, *minime*.

deriorum. Unde ergo fusca? *Quia decoloravit me sol*, et ardore amoris terreni apud sponsum decolorata sum, idest indecorata apud regem facta.

Filii matris meæ pugnaverunt adversum me. (Cap. I. Vers. 5.)

25. In omni creatura (1) duæ creaturae rationales sunt conditae, humana et angelica: cecidit Angelus; persuasit homini. (2) Mater enim omnis creaturae, benignitas et potentia Dei. Nos ergo et Angeli, ex eo quod rationales conditi sumus, quasi quamdam societatem fraternitatis habemus. Sed quia Angeli ab eadem potentia conditi sunt, a qua et nos; qui tamen cadentes Angeli contra nos quotidie bellum gerunt; dicat: *Filii matris Ecclesiæ pugnaverunt contra me.* Ecce dum pugnant isti spiritus rationales, isti spiritus filii matris dum pugnant contra animam, faciunt eam rebus terrenis incumbere, actionibus secularibus vacare, res transitorias quaerere. Unde et subiungit: *Posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodivi.* Vineæ enim sunt actiones terrenae. Ac si dicat: in actibus terrenis custodem me posuerunt, (3) et quæ vineam meam, idest animam meam non custodivi, vitam meam, mentem meam custodire neglexi: quia dum exterius in rerum terrenarum actione involuta sum, ab interna custodia elapsa sum. Plerique ex eo se considerant quod iuxta ipsos est, non ex eo quod sunt. Iuxta ipsos sunt dignitates, iuxta ipsos sunt exteriora ministeria; et dum custodiunt quod iuxta se ha-

---

1) Scilicet in universa creatione, vel inter omnia quae creata sunt.

2) Supple *ut caderet*, Angeli lapsi superbiam sequendo.

3) Forte legendum, *atque*.

bent, seipsos custodire negligunt. Dicat ergo: *Posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodivi:* idest, dum exteriori custodiæ in actibus seculi deservio, interioris custodiæ sollicitudinem amisi. Sed ecce reducta anima ad gratiam Creatoris sui, iam amet, iam requirat ubi Redemptorem suum inveniat.

Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie (Cap. I. Vers. 6.)

26. In meridie sol ferventior est. Omnis qui in fide fervet, in amore desiderii fervet. Iste sponsus qui subter hinnulus vocatur, in corde ipsorum pascit virtutum viriditatem; in corde ipsorum recumbit in meridie, in fervore caritatis. *Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie.* Quare sic quærat ubi pascat, ubi cubet, reddit causam inquisitionis suæ.

Ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum. (Cap. I. Vers. 6.)

27. Sodales Dei, sunt amici familiares, sicut omnes qui bene vivunt: sed multi apparent sodales esse, et sodales non sunt. Multi enim doctores dum perversam doctrinam suaderent, sodales quidem videbantur, sed inimici extiterunt. Dum adhuc doctor esset Arius, Sabellius, Montanus, quasi sodales videbantur sed dum districte diffusi sunt, inimici apparuerunt. Et plerumque fideles animæ, dum inhærent verbo Dei, dum amant in doctoribus unde proficiant, cave-

re nesciunt perversorum verba doctorum, et ex ipsorum ore deficiunt. Quam multæ enim plebes istæ, quæ de sodalibus crediderunt, et dum eas persequuntur, per greges sodalium erraverunt? Dicat ergo: *Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie, ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum.* Indica in quorum corda veraciter requiescas, ne incipiam vagari post greges eorum, qui sodales tibi videntur, idest qui familiares tui creduntur, et non sunt. Omnes sacerdotes, omnes doctores sodales Dei sunt, quantum ad speciem; quantum vero ad vitam, multi non sodales, sed adversarii sunt. Sed hæc ipsa quæ diximus de hæreticis magistris, possumus de Catholicis non bene agentibus dicere. Multi enim parvuli intra Ecclesiam fideles, appetunt bene vivere, volunt vitam rectitudinis tenere, considerant vitam sacerdotum qui eis præpositi sunt: et dum sacerdotes ipsi non bene vivunt, dum hi qui præsunt, non recte vivunt, hi qui subsequuntur in errorem dilabuntur. Unde et Ecclesia quasi in eis parvulis et fidelibus dicit: *Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie.* Vitam mihi, veraciter servientium tibi, indica, ut sciam ubi pascas; viriditatem virtutum, ut sciam ubi cubes in meridie, id est ubi quiescas in fervore caritatis: ne dum greges sodalium tuorum aspicio, ipsa vagari incipiam, nesciens cuius verbis me et doctrinis committam. Caute enim debet omnis auditor, omnis infirmus considerare, cuius verbis se credere debeat, cuius magisterio uti debeat, cuius exempla sequi debeat. Et ecce verba sponsi redduntur ad sponsam.

Si ignoras te, o pulcra inter mulieres, egredere, et abi post vestigia gregum, et pasce hoedos tuos iuxta tabernacula Pastoris. (Cap. I. Vers. 7.)

28. Omnis anima nihil debet amplius curare, quam ut seipsam sciat. Qui enim seipsum scit, cognoscit quia ad imaginem Dei factus est, non debet similitudinem iumentorum sequi, sive in luxuria, sive in appetitu præsenti dissolvi. De qua ignorantia alibi dicitur: *Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, et similis factus est illis.* (1) Vestigia gregum, sunt actiones populorum, quae quanto multae sunt, tanto impeditae, tanto perversae. Dicatur ergo Ecclesiae: *Si ignoras te, o pulcra inter mulieres, egredere, et abi post vestigia gregum, et pasce hoedos tuos, iuxta tabernacula Pastorum.* O tu quae foeda per ignorantiam, per fidem pulcra facta es inter aliorum animas. Quod evidenter dicitur ad Ecclesiam electorum: si ignoras te, idest hoc ipsum, quod ad imaginem meam facta ignoras; egredere, idest foras. Si vero non cognoscis (2) a quo facta es, egredere et abi: vade post vestigia gregum; sequere, non exempla mea, sed exempla populorum, et pasce hoedos tuos iuxta tabernacula Pastorum. Hoedi nostri sunt motus carnales, hoedi nostri sunt tentationes illicitae. Abi post vestigia gregum, idest descende post vestigia gregum, idest descende post vestigia populorum, et pasce hoedos tuos, idest nutri motus carnales, non iam sensus spirituales, sed motus carnales. Abi iuxta tabernacula Pastorum, si

---

1) Ps. 48. 13.

2) Val-cl: *ad quid, a quo facta es.*

agnos pascis in tabernaculo Pastorum, pasceris, idest in doctrinis Magistrorum, in doctrinis Apostolorum, in doctrinis Prophetarum. Si vero hoedos pascis, iuxta tabernacula Pastorum pasce, ut fide voceris christiana, et non operibus; quia intra videris esse per fidem, et non intra per opera. Quia ecce increpasti, ecce redarguisti (quid enim non dicis) quid tu benigne ea iam operatus es? Dic plane: Nam sequitur:

Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea. (Cap. I. Vers. 8.)

29. Omnes qui luxuriæ, qui superbiæ, qui avaritiæ, qui invidiæ, qui fallaciæ deserviunt, adhuc sub curru Pharaonis sunt, idest sub regimine diaboli: omnis vero qui in humilitate, in castitate, in doctrina, in caritate fervet, iam equus effectus est Creatoris nostri, iam in curru Dei positus est, iam sessorem Deum habet. Unde cuidam cui Dominus præsidebat, dicitur: *Durum est tibi adversus stimulum calcitrare.* (1) Ac si diceret: Meus equus es, iam contra me calcitrare non potes, iam tibi ego præsideo. De istis equis alibi dicitur: *Misisti in mari equos tuos turbantes aquas multas.* (2) Habet ergo currus Deus, quia animabus sanctis præsidet, et per animas sanctas circumquaque percurrit. Unde scriptum est: *Currus Dei decem millia, multiplex millia lætantium Dominus.* (3) Habet currus Pharao, qui tamen currus in mari rubro submersi sunt, quia multi perversi

---

1) Act. 9. 5.

2) Habac. 3. 15.

3) Ps. 67. 28.

in baptismate mutati sunt. Dicat ergo Sponsus: *Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea;* idest, dum adhuc tu esses in curribus Pharaonis, dum adhuc operibus dæmonicis deservires, ego te equitatui meo assimilavi, quia attendi quid prædestinatione in te fecerim, et equis meis te comparavi. Videt enim Deus adhuc multos luxuriæ, adhuc avaritiæ servientes, et tamen attendit in secreto iudicio quid iam de seipsis operatus est, quia habet equos Deus: sed multos videt adhuc equos esse Pharaonis. Et quia considerat occulto iudicio, occulta prædestinatione ad bonum commutandos, similes illos attendit iam equis suis, quia videt (1) illos ad currum suum ducturus, qui prius in curru Pharaonis deserviebant. Ubi consideranda sunt occulta iudicia, quia multi videntur per prædicationem, per sapientiam, per castitatem, per largitatem, per longanimitatem equi Dei esse; et tamen occulto iudicio Dei, equis Pharaonis assimilantur: et multi videntur per avaritiam, per superbiam, per invidiam, per luxuriam equi Pharaonis esse; et tamen occulto Dei iudicio equis Dei assimilantur. Quia et illos videt de bonis ad mala verti, et istos videt de malis ad bona reduci. Sicut ergo (2) per discretionem multi qui equi videntur Dei, equi sunt Pharaonis per reprobam vitam quæ illos sequitur: ita per pietatem multi qui Pharaonis videntur, eius electi per sanctam vitam quam in fine suo servaturi sunt, equis Dei assimilantur. Unde blanditur Sponsus et dicit: *Equitatui meo in curribus Pha-*

---

1) Val-cl. *illos currum suum ducturos.*

2) Val-cl. *per indiscretionem*, Rotomag. *per prædestinationem.*

raonis assimilavi te, amica. Idest, ut adhuc in curribus Pharaonis subdita deserviebas, sub vitiis currebas, sed ego attendi quid de te per prædestinationem feci. *Equitatui meo assimilavi te*, idest electis meis similem te (1) attendi.

Pulcrae sunt genae tuae sicut turturis: collum tuum sicut monilia. (Cap. 1. Vers. 9.)

30. Turtur postquam parem suum perdiderit semel, nunquam alteri se iungit, sed semper solitarie habitans in gemitu perseverat; quia quem diligebat non inveniens quaerit. Sic sancta quaeque anima dum a Sponso suo absens est, ab eius amore non recedit, sed in eius desiderium semper anhelat et gemit: et dum illum quem valde diligit, non invenit, quia ab omni alieno amore se retrahit, quasi in genarum verecundia castitatem cordis ipso habitu et actu exteriori ostendit. Sequitur: *Collum tuum sicut monilia.* Per collum sponsæ, prædicatores sanctæ Ecclesiæ designantur. (2) In monilibus gemmæ in auro ponuntur. Per aurum quippe sapientia, per lapides opera exprimuntur. Collum ergo sponsæ sicut monilia exsistit; quia quilibet rectus Ecclesiae praedicator et sapientia interius se induit, et opera exterius exercet, quae in sapientia videt. Cui et adhuc dicitur:

Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento. (Cap. I. Vers. 10.)

---

1) Hic absolvitur Homilia secunda in codice Divionensi.

2) In vulgatis additur, *monilibus praedicatores comparantur, vel quia Ecclesiae sunt ornamentum, vel quia Ecclesiam muniunt, ut pectus monile vel a rotunditate, idest perfectione. In mon.* Quae nulli ex mss. codicibus nostris exhibent.

31. Murenulis (1) monilia collo ligantur; quia et sapientia et religio a Scripturis sanctis praedicatoribus adiungitur: per murenulas enim sancta Scriptura intelligitur. Quae bene aureae et argento vermiculatae dicuntur; quia et sapientia sancta Scriptura fulget, et sonora praedicatione per mundum auditur. Sicut enim per aurum sapientia, sic per argentum sancta praedicatio demonstratur. His verbis Sponsi sponsa respondet, et per corporeas rerum species amorem intimat, quo spiritualiter intus ardet, dicens:

Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum. (Cap. I. Vers. 11.)

32. Accubitum (2) suum rex tunc intravit, quando Dominus noster Iesus Christus corporaliter cœli interiora penetravit. Quo ibi requiescente, nardus sponsae odorem suum dedit: quia virtus sanctæ Ecclesiæ suavem famam bonitatis longe lateque sparsit. Ad cœlos enim Dominus ascendit, et spiritum sanctum suum super discipulos misit: quo impleti verba salutis mundo prædicarent, et per sancta opera boni odoris famam circumquaque diffunderent. Hunc quippe spiritum in Baptismo unaquæque fidelis anima recipit; ut per eum sibi ex virtutum confectione unguenta componat, et proximos exempli exhibitione quasi unguenti odore reficiat. Sequitur:

---

1) In nullis mss. invenimus, quae in editis haec antecedunt, scilicet: *Murena piscis est, qui captus vertit se in circulum, ad cuius exemplar fit inauris quae marenula dicitur: designatur praedicatio, quae auribus inhaeret, et eas penetrat. Murenulis.*

2) Praemittitur in excusis: *Nardus est herba humilis, quae gustata frigus expellit, et calefacit membra;* quae mss. nesciunt.

Fasciculus myrrhae dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur. (Cap. I. Vers. 12.)

33. Mortuorum corpora myrrha condiri solent, ne putrescant. Myrrham quippe corporibus ne putrescant adhibemus, dum membra nostra in Christi exemplum, per eorumdem mortificationem a putredine luxuriæ restringimus; ne dum ea sine condimento dimiserimus, dissoluta putredine escam vermibus aeternis nostra corpora faciamus. Sed quid est quod dilectum suum sponsa non myrrham, sed fasciculum myrrhae nominat, nisi quod dum sancta mens Christi vitam ex omni parte considerat, contra omnia vitia ex eius imitatione repugnantes virtutes congregat: ex quibus sibi fasciculum aptat, quo carnis suae putredinem sempiternam abstergat? Qui bene inter ubera commorari dicitur, quia in dilectione Dei et proximi habitatio Christi sancta aedificatur. Sancta quippe anima dum Deum sic diligit, ut proximum non contemnat, et proximi amorem sic exsequitur, ut divinum non minuat, proculdubio ubera in pectore sibi locat, quibus Christum amplectens ipsum nutriat. Quasi enim uberibus Christus nutritus roboratur, dum hac gemina dilectione, ut fortius inhaereat, delectatur. De quo et adhuc dicitur.

Botrus Cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi. (Cap. I. Vers. 13.)

34. Cyprus insula est, in qua uberiores vineae quam alibi nascuntur. Per Cyprum ergo Ecclesia universalis designatur, quae multas vineas nutrit, dum in multas Ecclesias divisa, vinum quod laetificat cor

hominis, gignit. (1) Engaddi interpretatur fons hœdi. Hœdus autem antiquitus pro peccatis immolabatur. Quid ergo per fontem hœdi, nisi baptismus Christi figuratur? In quo dum corpus intingitur, anima abluitur; et per illius fidem qui pro peccatoribus mortem pertulit, anima humana a peccatis omnibus mundari se credit. Cui mox dilectus respondet:

Ecce tu pulcra es, amica mea, ecce tu pulcra, oculi tui columbarum. (Cap. I. Vers. 14.)

35. Bis pulcram Sponsus sponsam suam vocat; quia cui dilectionem Dei et proximi donat, geminam pulcritudinem ei inserit, qua delectatur, et quam laudat. Cuius oculi bene columbarum esse perhibentur; quia dum in temporalibus gemit, et ad aeterna (2) desiderio rapitur, in simplicitate sensus suos custodit, et carnales concupiscentias detestatur. Columba quippe in amore pro cantu gemit. Et bene sancta anima columbae comparatur: quia dum reprobi quique in amore mundi garriunt et laetantur, mens electa in cœlesti desiderio atteritur: quia timet ne amittat quod diligit, dum differtur. Possunt etiam per oculos columbarum, Ecclesiarum praedicatores intelligi; qui simplicitatem quam praedicant, servant, et visibilia contemnentes, ad aeterna cum magnis gemitibus anhelant. Sequitur vox sponsae dicentis:

---

1) Hic inseritur in aliis excusis: *In Engaddi balsamum gignitur. quod cum oleo, pontificali benedictione chrisma efficitur, quo dona Sancti Spiritus exprimuntur. Engaddi, etc.* Quae utpote mss. ignota expunximus. Desumpta videntur ex Beda lib. 2. in Cant. ad eumdem vers. *Botrus.*

2) Editi, *ad æterna desideria.*

Ecce tu pulcher es: dilecte mi, et decorus: lectulus noster floridus, tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cypressina. (Cap. I. Vers. 15. et 16.)

36. Pulcher et decorus dilectus dicitur, quia in divinitate et humanitate ab omni amanti se mente sine macula reprehensionis aspicitur. Quem dum sponsa pleno desiderio sequitur, omnium mundi perturbationum obliviscitur: et dum in eius pace quiescit, magis ac magis decoratur. Unde sequitur: *Lectulus noster floridus.* Quid lectulum sponsae, nisi otii quietem intelligimus? Mens enim quae sponsum suum Christum singulariter amat, inquantum potest, ab omnibus sollicitudinibus mundi vacat, virtutes quibus Sponso suo placeat, intus accumulat. Quae dum omnia quae temporalia sunt contemnit, lectulum sibi cum sponso in pace victoriae facit, ubi quo quietius pausat, eo amplius flores invenit quibus se decoram Sponso ostendat. Sequitur: *Tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cypressina.* (1) Per domus, plures Ecclesias intelligimus, (2) per tigna cedrina praedicatores designamus, per laquearia cypressina ipsos populos figuramus. Tigna enim tectum sustentant, laquearia vero domum implent et ornant. Sic in sancta Ecclesia praedicatores boni Scripturam divinam in corde et ore portant, quam fidelibus (3) expandentes praedicant: ut dum Ecclesia praedicatione cœlesti instruitur, munimen accipiat, quo ab imbribus tenta-

---

1) Hoc loco octo linearum assumentum resecuimus, mss. omnium consensu reiiciendum.

2) Haec omissa ex mss. revocavimus.

3) In vulgatis, contra mss. fidem, *quasi tectum expandentes.*

tionum protegatur. Cedrus autem et cypressus imputribilia ligna esse perhibentur. Quibus bene omnes electi figurantur, quia dum temporalia nullo desiderio sectantur, aeterni fiunt, eo quod mente in aeterna figuntur. Respondet Sponsus et dicit.

CAPUT II.

SYNOPSIS

1. Cur flos dictus Christus. — 2. Lilii candorem et odorem pia æmuletur anima. — 3. In solo Christo cibum salutis invenimus. — 4. Umbra Spiritus sancti recreamur. — Christus arbor fructifera nostris in cordibus excolenda. — 5. Cella vinaria contemplatio vocatur. — 6. Quibus floribus et fructibus Ecclesia fulciri petat. — 7. Temporalia ex necessitate tolerans, ad æterna contendit. — 8. In sinu sponsi dormientem animam excitare carnales prohibentur. — Sic tamen contemplationis quieti vacandum, ut caritatis opera non omittantur. — 9. Vacandi Deo licentiam libentissime sponsa suscipit. — In amplexus sponsæ ruens Christus, quos montes et colles transilierit. — 10. In carne absconditus Deus, velut post parietem latuit. — At per fenestras et cancellos quandoque prospexit. — 11. Anima per fidem amica fit, per simplicitatem columba, formosa per operationem. — Ut operetur surgat et properet. — 12. Hiems adventu Christi fugata. — Instantique æternæ felicitatis æstate. — 13. Sanctæ animæ a corpore solutæ cœlo fruuntur. — 14. Ecclesiæ gemitus exaudiuntur. — Ad æternam patriam martyres præmisit. — Vineae Ecclesiae odor, bona sunt exempla. — 15. Prius a peccato surgendum, deinde ad cœlestia properandum. — Foramina petrae sunt Christi vulnera. — Et eius Incarnationis mysteria. — 16. Ita praedicanda fides ut per bona opera comprobetur. — 17. Vulpeculae haeretici, maxime qui humilitatem simulant. — A praedicatoribus, tamquam canibus, e latebris suis sunt exagitandi. — Ab his quantum infirmis periculi immineat. — 18. Perfecti vero ex eorum afflatu non ita periclitantur. — Animae castae lilia quibus Christus delectatur. — Et quorum odore mulcetur Ecclesia. — Nunc nox est, quando dies erit? — 19. Quando et qualis Christus, qui per Ascensionem abest, ad nos reversurus sit.

Ego flos campi, et lilium convallium. (*Cap. II. Vers. 1.*)

1. Bene florem Christus se nominat, qui dum spinas peccatorum exterminat, mentem sponsæ et pulcritudine suæ iustitiæ exornat, et naribus cordis dum cœleste desiderium applicat, interiora animæ quasi odore refocillat. Qui sequitur adhuc et dicit:

Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. (*Cap. II. Vers. 2.*)

2. Bene sicut lilium inter spinas, sponsa inter filias esse perhibetur: quia cum multi sint in Ecclesia qui solis verbis Christum confitentur, operibus vero nihil, nisi humanas sollicitudines sectantur, dum sola illa anima in lilii dignitate computatur, quæ a mortalitatis radice ad cœlestem pulcritudinem assurgit, et munditiæ candorem corde et corpore sibi ipsi custodit, et proximos quosque bonæ opinionis odore reficit. Sed quia Sponsus sponsam suam tanta laude dignam habuit, ipsa iam ex debito laudat, a quo laudari perspicit, et dicit:

Sicut malus inter ligna silvarum sic dilectus meus inter filios. (*Cap. II. Vers. 3.*)

3. Ligna silvestria esui hominum habiles fructus non gignunt: malus vero quod gignit, congrue et salubriter homines edunt. Merito ergo per malum Christus, per silvestria vero ligna cæteri homines figurantur: quia in solo Christo cibum salutis quoties quaerimus invenimus; in eius verbis et exemplis animas nostras fructu suavi et salubri reficimus. Ipse est quip-

pe lignum vitæ, (1) quod nobis tribuit. Ipse est qui dum nobis semetipsum inspirat, animam pascit. In cæteris vero si quid refocillationis invenimus, non quod illorum, sed quod Christi est, ab illis sumimus: quia quidquid in eis praeter Deum est, mortiferum nobis proculdubio invenimur.

Sub umbra illius quem desiderabam, sedi: et fructus eius dulcis gutturi meo. (Cap. II. Vers. 3.)

4. Umbra Christi, protectio est Spiritus sancti. Spiritus quippe sanctus mentem quam replet, obumbrat: quia omnem tentationum fervorem temperat; et dum aura suæ inspirationis suaviter mentem tangit, quidquid noxii caloris sustinebat, expellit; et quam iam forsitan nimius vitiorum æstus marcidam fecerat, umbra sancti Spiritus protegens recreat: ut dum in eius inspiratione sedens pausat, vires colligat quibus ad æternam vitam robustius currat. Sequitur: *Et fructus eius dulcis gutturi meo.* Arbor quippe fructifera ipse Christus in corde plantatus consistit: quam si mens nostra digne diligit, et instanter excolit, fructus nimirum interius pulcros et utiles gignit. Quos dum mens capiens avide comedit, omnes mundi voluptates præ eius dulcedine postponit. Dulce enim est valde sibi coelestia cogitare, in æternitate oculum intimum figere, ut aliquando in fletibus etiam mens accensa compungatur, et inter lacrymas sublevata, Angelorum cibo, ipsa videlicet sapientia, quanto dulcius, tanto avidius pascatur. Inde est quod subditur:

---

1) Excusi, *quam nobis tribuit.*

Introduxit me Rex in cellam vinariam ordinavit in me caritatem. (Cap. II. Vers. 4.)

5. Quid enim per cellam vinariam congruentius, quam ipsam arcanam æternitatis contemplationem accipimus? In hac æternitate Angeli sancti vino sapientiæ inebriantur, dum ipsum Deum facie ad faciem videntes omni voluptate spiritali satiantur. Hanc sancta mens (postpositis omnibus temporalibus) si a Sponso introducatur, intrat; in qua ex illis angelicis deliciis quantum sibi conceditur, gustat. Et quia adhuc in corpore corruptibili detinetur, se perfecte non satiat: tamen ex illo minimo quod cursim sumit, considerat quantum debeat amare quod amat. Potest tamen per cellam vinariam Scriptura divina figurari. Per hanc quippe in sponsa caritas ordinatur, quia in eius doctrina manifeste discitur, qualiter Deus et proximus ordinate diligantur. Hac caritate percussa sequitur et dicit:

Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo. (Cap. II. Vers. 5.)

6. Per flores, teneri quique et incipientes; per mala vero, perfecti fideles designantur. Sponsa quippe quia amore languet, fulciri se floribus et stipari malis appetit: qui dum se æternitatis desiderio afficit, dum qualiter illuc perveniat, tota anxietate perquirit, (1) sed perventionem dum in carne vivit, omnino non

---

1) Sic legitur in omnibus mss. Quam lectionem etsi obscuriorem praeferendam duximus editorum alteri; *perquirit, eo quod perfectionem, dum in carne vivit . . . requiescit. Et in hoc solo gaudet si circa se respicit, vel in quibus ipsa proficiat, vel in quorum profectione consolationem de languore suo recipere possit.*

invenit, fatigata in desiderio suo requiescit; et in hoc solo gaudet, si circa se prospicit vel quibus ipsa, vel in quorum perfectione consolationem de languore suo perspicere possit. Quibus de Sponso suo subsequenter hæc dicit:

Læva eius sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me. (Cap. II. Vers. 6.)

7. Per lævam Sponsi vita præsens, per dexteram vero vita æterna designatur. Per caput autem sponsæ, mens quæ animæ dominatur, assumitur. Sed læva Sponsi sub capite sponsæ esse dicitur, et dextera eius amplexatur eam; quia vitam temporalem sub mente sua semper ponit, vitam vero æternam ut omni modo amplexetur concupiscit. Hæc quippe quæ videt, magnanimiter mente sublimi conculcat, officiis coelestibus se occupat. Hæc ex necessitate tolerat, ad illa summo desiderio quasi brachio dextero sponsi astricta suspirat. In quæ cum aliquantulum intrat, delectabiliter quiescit, cuius quietis dilectione mundanos tumultus omnino fastidit. Sic quiescentem utique Sponsus amplius diligit, et ab eius excitatione improbos quosque repellit, dicens:

Adiuro vos filiæ Ierusalem, per capreas, cervosque camporum, ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, (1) donec ipsa velit. (Cap. II. Vers. 7.)

8. Cervi et capreæ munda animalia in Lege esse perhibentur. Quid ergo per cervos et capreas, nisi fidem, spem, et caritatem accipimus? Quas dum no-

---

1) In Rotomag. et Val-cl. *quoadusque ipsa velit.*

bis mundas servamus, per easdem altos montes contemplationis ascendimus. Sancta autem anima sponsa Christi a cunctis mundi perturbationibus quiescere appetit, in sinu Sponsi, sopitis terrenis cupiditatibus, dormire sancto otio concupiscit: ita ut etiam necessaria colloquia aliquando fastidiat, soliusque Sponsi collocutione quanto quietius, tanto serenius hilarescat. Sed hanc dormientem carnales, qui sunt in Ecclesia, nonnunquam importune excitant, negotiis mundi eam implicare desiderant: quia eius vitam inutilem existimant, dum ab eorum curis eam se abstinentem considerant. Hi tales satis congrue non filii, sed filiae nominantur: quia dum effeminatos mores nutriunt, virili dignitate amissa, quales interius habentur, exterius nomine femineo designantur. Hi dilectam suscitare sub adiurationis pondere prohibentur; ne videlicet mentem quæ ad vacandum Deo se accingit, et solis spiritalibus studiis inhærere concupiscit, importunis sollicitationibus inquietent, et tenebris curarum terrenarum oculum cordis eius obnubilent. Et tamen non ei omnis cura proximi interdicitur, sed quando suscitari debeat, eius voluntati relinquitur: quia profecto omni perfectae animae discernendum est, et quando coelesti contemplationi studeat, et quando proximorum utilitatibus inserviat. Hanc vacandi Deo licentiam libentissime sponsa suscipit; stamtique verbum Sponsi amplectitur et dicit:

Vox dilecti mei: Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles. (Cap. II. Vers. 8.)

9. Ac si diceret: Hanc vocem dilecti mei sponsi esse recognosco, hanc ab eius ore semper audire desidero:

quia in hoc video quantum me diligat, cum me ab amplexibus eius desiderabilibus impediri prohibeat. Ad hos amplexus qualiter pervenerit, subito narrat, dicens: *Ecce iste venit saliens in montibus*, *transiliens colles*. Ad amplexus sponsae suae Christus venire disponens, humanitatem nostram dignanter assumpsit. Ad quod mysterium peragendum, quasi saliens in montibus venit: quia quaedam opera inter homines ostendit, quae valde sublimia et super homines esse perspiciens humanum genus admirari potuit, attingere non potuit. Quod enim de virgine natus est, quod ad vagientem adorandum ire Pastores Angelus admonuit, Magos stellas perduxit: quod pendens in cruce qua hora voluit spiritum emisit: quod mortuus tertia die seipsum suscitavit: quod coelum ingressus Spiritum sanctum quibus sibi placuit donavit: quod fidei suae per piscatores et idiotas mundum subiugavit: haec faciens quasi in montibus ambulavit, quo eum nulla creatura assequi valuit. In his nimirum operibus colles transilivit: quia Sanctos omnes, quantumcumque excreverint, potentia suae operationis transcendit. De quo et sequitur.

Similis est dilectus meus capreae, hinnuloque cervorum. (*Cap. II. Vers. 9.*)

Similis capreae bene esse dicitur, quia ex Synagoga carnem traxit, quae per capream ostenditur. Et quia ex antiquorum Sanctorum stirpe progenitus est, quasi hinnulus cervorum recte esse perhibetur. Sequitur:

En ipse stat post parietem nostrum, aspiciens per fenestras, (1) prospiciens per cancellos. (*Cap. II. Vers. 9.*)

10. Quasi post parietem nostrum Christus incarnatus stetit; quia in humanitate assumpta divinitas latuit. Et quia eius immensitatem si ostenderet, infirmitas humana ferre non posset, carnis obstaculum obiecit; et quidquid magni inter homines operatus est, quasi post parietem latitans fecit. Per fenestras autem et cancellos qui aspicit, partim videtur, partim vero se abscondit. Sic et Dominus Iesus Christus dum et miracula per divinitatis potentiam fecit, et abiecta per carnis infirmitatem pertulit, quasi per fenestram et cancellos prospexit: quia in alio latens, in alio quis esset apparuit. Incarnatus itaque Ecclesiae suae, vel unicuique perfectae animae loquitur, et ad aeternam exhortatur patriam, dicens:

Surge, propera amica mea, columba mea, formosa mea, et veni. (*Cap. II. Vers. 10.*)

11. Propter fidem Christus sponsam suam amicam vocat, columbam propter simplicitatem, formosam propter operationem. Quia enim sine fide Deo placere non possumus, bene per fidem amici vocamur; quia dum fide coelestia appetimus, abiectis terrenis Deo adhaeremus. Columba vero bene anima propter simplicitatem dicitur; quia dum simplicem Deum cordis simplicitate perscrutatur, nequaquam mundi ineptam laetitiam dissoluta sectatur, sed semper ad aeterna festinans, columbae gemitum diligendo imitatur.

---

1) Val-cl. *per fenestras et per cancellos.* Rot. *per fenestras et cancellos.*

Propter operationem anima formosa recte appellatur: quia dum praeteritae vitae peccata per bona opera redimit, quasi antiquam turpitudinem assumpta forma meliori ante sponsi oculos abscondit. Hanc itaque hortatur Sponsus ut surgat et veniat; quia dignum est ut quicumque ad amorem Christi properat, carnis torporem quantum potest abiiciat, et se ad aeterna consequenda celeriter accingat. Sed quia ut ad coelestia festinemus, per exhibitionem novi Testamenti a Deo accepimus, ideò recte sequitur:

Iam enim hiems transiit, imber abiit et recessit. (Cap. II. Vers. 11.)

12. Quid per hiemem, nisi Legis austeritas intelligendum est? Quæ dum in carnalibus sacrificiis populum antiquum detinuit, ad appetenda spiritalia et cœlestia observatores suos non adiuvit. Possumus etiam per hiemem vitam præsentem intelligere, quæ dum nos assiduis tentationibus impetit, quasi imbribus importunis ad sequendum Christum torpore compellit. Sed iam sponsa surgat, quia hiems transiit: quoniam quanto magis dies ultimus instat, præsens vita recedit; et quo amplius tempus ad terminum ducitur, eo citius currendum est, ne electa anima oblatis sibi muneribus æternis privetur. *Transiit* enim dicitur, quia in proximo transitura esse non dubitatur. Sequitur:

Flores apparuerunt in terra; tempus putationis advenit. (Cap. II. Vers. 12.)

13. Flores apparuisse in terra dicuntur; quia sanctæ animæ cum a corporibus recedunt, in cœlo recipiuntur. Et quia in hac vita quamvis hiems fuerit,

a bono opere non torpuerunt, mox ut recesserunt, in terra viventium gloriose floruerunt. Bene ergo sequitur quod dicit: *Tempus putationis advenit:* quia quo amplius in coelo electorum numerus congregatur, eo celerius reprobi ab Ecclesia tamquam sarmenta inutilia amputantur, ut mundus citius finiatur. Sequitur:

Vox turturis audita est in terra nostra: ficus protulit grossos suos, vineae florentes dederunt odorem suum. (Cap. II. Vers. 13.)

14. Quid per turturem, nisi Ecclesia; quid per terram Sponsi, nisi vita illa beata designatur? Sed vox turturis in terra Sponsi audita esse dicitur: quia dum pro desiderio suo sancta Ecclesia deprecatur, a Christo in coelo clementissime exauditur. De qua recte subditur: *Ficus protulit grossos suos, vineae florentes dederunt odorem suum.* Ficus quippe grossos suos protulit; quia sancta Ecclesia Martyres suos ad æternam patriam præmisit. Post quos vineæ florentes odorem suum dederunt; quia per universum mundum exempla bonorum operum excreverunt. Vineæ utique flores producunt, cum singulæ Ecclesiæ animas prius infideles ad fidei novitatem per Baptismum educunt. Sed flores ipsi odorem proferunt, cum credentes animæ exempla bona per suavem opinionem sibi invicem et aliis aspergunt. Sed quia Christus utroque modo exhortationis nos trahit, ut videlicet et præceptis nos admoneat, et exemplis Sanctorum nos erigat, idcirco sponsæ suæ prius ut surgeret admonendo præcepit, et deinde exempla Sanctorum ad cognitionem adduxit, et post exemplorum exhibitionem iterum se ad præcepti commonitionem convertit, dicens:

Surge amica mea, soror mea, et veni, columba mea in foraminibus petrae, in caverna maceriae. (Cap. II. vers. 14)

15. Surgit anima, cum a peccati perpetratione se erigit: venit, cum per bona opera desiderii sancti passibus sanctis ad coelestia tendit. Sancta etenim mens cum præteritæ vitæ turpitudinem conspicit, cum peccata sua enumerat quae fecit, mox secum in conscientia erubescit, et quaecumque in mundo dilexerat, ad odium sibi transferens fletibus se punit; et ipsa poenitentia facta robustior, ab omni inquinatione etiam (1) exsilit, et ab omni torpore negligentiæ se excutit; ut iam in infimis cogitationibus non iaceat, sed ad appetenda invisibilia per sancta desideria se extendat. Hæc itaque mens surgit et venit; quia et a torporis infirmitate per compunctionem se erigit, et in sanctis studiis se exercens, ad æterna pedibus amoris currit. Per foramina autem petræ, vulnera manuum et pedum Christi in cruce pendentis libenter intellexerim. Cavernam vero maceriæ, vulnus lateris quod lancea factum est, eodem sensu dixerim. Et bene columba in foraminibus petræ et in caverna maceriæ esse dicitur: quia dum in crucis recordatione patientiam Christi imitatur, dum ipsa vulnera propter exemplum ad memoriam reducit, quasi columba in foraminibus, sic simplex anima in vulneribus nutrimentum quo convalescat, invenit. Possunt tamen per foramina petræ, incarnationis Christi sacramenta signari, et per cavernam maceriæ, ipsa protectio angelicæ custodiæ figurari. In qua custodia cum anima ponitur, ei a Sponso dicitur:

---

1) In excusis, *etiam cogitationis exsilit.*

Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis: vox enim tua dulcis, et facies tua decora. (Cap. II. Vers. 14.)

16. Quid enim per faciem, nisi fidem qua a Deo cognoscimur accipimus? Et quid per vocem, nisi prædicationem intelligimus? Sed praecipit Sponsus ut ei sponsa faciem suam ostendat: quia quicumque se fidem dicit habere, necesse est ut in bonis operibus se exerceat; ut in operibus exterioribus fides interior innotescat. Sed et opera necesse est ut vox praedicationis sequatur: quia quicumque in sanctis operibus se dilatat, consequens est ut ad eadem facienda proximos quosque exhortetur. Ideo sequitur: *Vox enim tua dulcis, et facies tua decora.* Tunc enim et vox placet, et facies decoratur, quando et opera prædicatio sequitur, et rursum praedicationem bona opera comitantur. Huiusmodi praedicatoribus consequenter dicitur:

Capite nobis (1) vulpeculas, quæ demoliuntur vineas: nam vinea nostra floruit. (Cap. II. Vers. 15.)

17. Per vulpes hæretici, per vineas singulae Ecclesiae designantur. Sed vulpes vineas demoliuntur; quia per hæreticos Ecclesiæ a rectæ fidei viriditate exsiccantur. Quæ bene parvulae dicuntur; quia quamvis contra veritatem intus superbiant, exterius tamen in verbis humilitatem per simulationem sectantur. Quæ tunc a sanctis prædicatoribus capiuntur, quando in-

---

1) Sic legimus in omnibus mss. ubi editi habent, *vulpes parvulas*, forte quia postea legitur: *parvulæ dicuntur*.

stante altercatione, sententiis veritatis convincuntur. Praedicatores quippe 'sancti aliquando canes per similitudinem dicuntur: quia praedicationibus assiduis, quasi latratibus importunis, adversarios quosque a grege ovium arcere nituntur. Isti canes vulpes Christo capiunt; quia ducem suum dum fideliter diligunt, pro eius amore laborantes, tergiversantes haereticos ab involutionibus quaestionum, quasi a tenebrosis caveis ad lucem veritatis educunt. Quare vero vulpium demolitio timeatur, manifestatur cum dicitur: *Nam vinea nostra floruit.* Vinea quippe floruit; quia sancta Ecclesia per Baptismum filios ad fidei novam conversationem perduxit. Quibus timendum est, ne ab hæreticis depraventur; quia dum quique credentes in novitatem Christi regenerantur, quo quisque tenerior est, eo citius ad pravitatem seducitur. Floribus omnino timendum est, ne pereant: quia dum adhuc quisque ad perfectionem per exercitium diuturnum non convaluit, facile si a dente venenoso mordetur, ad hoc quod nactus fuerat, evanescit. Perfecta enim quæque anima in quo se iam diu exercuit, facile non amittit: quia quo frequentius palato intimo quam dulcis sit Dominus gustavit, eo constantius Sponsi rectitudinem tenet, et distorta fastidit. Quæ prosequitur convenienter, et dicit:

Dilectus meus mihi, et ego illi, qui pascitur inter lilia, donec aspiret dies, et inclinentur umbræ. (Cap. II. Vers. 16.)

18. Ac si diceret: Dilecti mei amicitiam constanter teneo, quia eius constantem benevolentiam erga me

sentio. Quia dum eius familiaritatem benignam habeo, durum mihi est quidquid ei adversum inimicos latrantes audio. Et dum in eius assiduitate qualis sit video, si quid erroris proferunt adversarii, a veritate quam in eius visione cognovi, non recedo. De quo bene sequitur: *Qui pascitur inter lilia, donec aspiret dies, et inclinentur umbræ*. Quid per lilia, (1) nisi animæ designantur? Quæ dum castitatis candorem retinent, per bonæ famæ opinionem proximis quibusque suaviter olent. Inter lilia Sponsus ergo pascitur; quia proculdubio animarum castitate delectatur, quæ et in se munditiam carnis conservant, et per nitidas cogitationes coram eo placent, et exempla proximis quasi odoris suavitatem donant. Dies vero tunc aspirabit, et umbrae inclinabuntur, quando vita aeterna apparebit, et praesens vita finietur. Quippe dies erit, hic vero (2) nox: quia hic in visione caligamus, ibi dies ipsa tota veritas mentibus elucebit. Ad hanc diem prorsus animae enituntur ut perveniant: propter hanc, iustitiam illibatam in quantum possunt conservant: et quia sine Christo nihil possunt, eius auxilium invocant, eius familiaritatem desiderant. Quarum dum mentem considerat, prope est benignus et adiuvat; et quo amplius proficiunt, eo familiarius semper amat, donec finitis tenebris mundi, ad vitae aeternae lucem perfectas educat. Quam lucem quia valde desiderant,

---

1) Addunt vulgati, *nisi mundæ animæ*, silentibus mss.

2) Ita legitur in omnibus mss. At in excusis: *hic quippe nox est, ibi vero dies erit: quia hic in visione veritatis caligamus, ibi Deus ipse tota veritas mentibus elucebit.*

eamque cum Dominus ad iudicium venerit, videndam esse putant, idcirco cum summo desiderio dicunt.

Revertere; similis esto, dilecte mi, capreae hinnuloque cervorum super montes Bethel. (Cap. II. Vers. 17.)

19. A nobis dilectus corporaliter tunc abiit, quando post resurrectionem in cœlum ascendit. Tunc autem revertetur, quando in fine mundi resuscitatis corporibus hominum, omnibus in iudicio manifestabitur. Qui vere similis capreæ et hinnulo cervorum apparebit: quia in carne nostra veniens ad iudicium, omnibus se monstrabit. Per capream enim, quæ mundum est animal, Ecclesia designatur; quæ dum in cœlestibus mente habitat, quasi in montibus pascitur. Per cervos autem quid aliud quam Patres antiqui designantur, ex quorum carne Christus natus, quasi hinnulus cervorum mundo est praesentatus? Bethel autem domus Dei interpretatur. Quæ bene Ecclesia Dei dicitur; quia in ea Dominus habitat, dum per fidem corda nostra mundantur. Super montes ergo Bethel similis capreæ hinnuloque cervorum apparebit; quia in ea humanitatis forma ad iudicium veniet, quam ab Ecclesia sumpsit, quando in hoc mundo ex patrum progenie quasi hinnulus ex cervis humilis natus fuit. Qui vere et similis capreæ, et super montes Bethel apparebit: quia ex humanitatis forma similis Ecclesiae erit et tamen super ipsos summos, qui quasi montes excellunt, in Ecclesia sublimior eminebit. Qui dum venire moratur, quia eum semper sancta anima perquirere nititur, ideo sequitur:

CAPUT III.

SYNOPSIS

1. Animae lectulus, omnium perturbationum fuga, et secretum. — 2. Dilectus eius quam sollicite quaerendus. — 3. Vigiles sunt Ecclesiae doctores. — 4. Ut ad Christum perveniatur, omnes homines pertranseundi. — 5. Synagogae futura conversio. — 6. Et quorumdam eius filiorum perfectus status. — 7. Hic exsulans Ecclesia quasi in deserto, spretis omnibus ad cœlestem patriam anhelat. — 8. Cur fumo ex aromatibus exhalato comparata. — 9. Lectulus Christi, mens a mundi sollicitudinibus libera. — Huic lectulo qui excubitores et custodes adhibendi. — 10. Christi ferculum electorum Ecclesia. — Cuius columnae, praedicatores. — Reclinatorium aureum vita aeterna, ad quam ascensu purpureo pervenitur. — Aut per communem omnibus electis caritatem via sternitur. — 11. Quo diademate Christus a matre redimitus.

In lectulo meo per noctes quaesivi quem diligit anima mea: quaesivi illum et non inveni. (Cap. III. Vers. 1.)

1. Lectulum sibi sancta anima per noctes facit, dum omnes perturbationes mundi fugiens, secretum comparat, in quo requiescit. In hoc lectulo quem diligit quaerit, quia dum ab omnibus sollicitudinibus mundi vacat, in eius inquisitione quomodo ad illum perveniat, non quiescit. Notandum est autem quia per noctes quaerit; qui modo in hoc mundo vivit, et perfecte tenebras temporalitatis (1) a se excutit. Quas quo graviores patitur, eo ferventius quaerit eum; quo invento, tenebras amplius non patietur. Sed quia

---

1) Vulgati, reluctantibus omnibus mss. *a se non excutit.* Lectio nostra, etsi prima fronte veritate carere videatur, est tamen verior, iuxta S. Gregorii mentem: anima enim *quae omnes mundi perturbationes fugiens lectulum sibi facit,* tenebras temporalitatis perfecte, quantum in ipsa est, a se excutit.

quem quaerit, nunquam perfecte in hoc mundo invenit, ideo subiungit: *Quaesivi illum, et non inveni.* Quia vero maximo desiderio aestuat, et quidquid tenet, ei non sufficit, donec dilectum inveniat, ideo constantiam inquisitionis subiungit, dicens:

Surgam, circuibo civitatem: per vicos et plateas quæram quem diligit anima mea: quæsivi illum, et non inveni. (Cap. III. Vers. 2.)

2. Quid per civitatem in hoc loco, nisi Ecclesiam: quid per vicos civitatis, nisi spiritales quosque accipimus? Qui dum (1) ad Ecclesiam toto corde gradiuntur, angustam viam tenent, qua ad vitam perducantur. Per plateas autem, seculares designantur, qui dum voluptates suas multas sequuntur, latas vias gradiuntur. Surgit ergo sponsa et civitatem circuit, quia perfecta anima quae visibilia fastidit, omnes Sanctos qui sunt vel fuerunt in Ecclesia, mente conspicit, si quid forte in eorum actibus reperit quod imitando, ad Sponsi inventionem aliquando pervenire possit. Per vicos autem et per plateas quaerit: quia dum per bonorum imitationem ad dilecti familiares amplexus pervenire satagit, non solum in spiritalibus, sed et in ipsis etiam carnalibus aliquando invenit quod imitari digne possit. Sed postquam laborem geminatum insinuavit, iterum difficultatem inventionis subdit, dicens: *Quaesivi illum, et non inveni.* Sed dum quaerit et non invenit, ipsa etiam quaeritur et invenitur, et ideo subditur:

---

1) Excusi, *qui dum ad cœlestia.*

Invenerunt me vigiles qui custodiunt civitatem: Num quem diligit anima mea vidistis? (Cap. III. Vers. 3.)

3. Quid per vigiles, nisi doctores Ecclesiae designantur? Qui dum lucrandis animabus et scriptis et dictis invigilant, ubi desiderii aliquantulum sentiunt, augmentare ad melius numquam cessant. Hi sponsam quaerentem inveniunt; quia piam animam Christum invenire satagentem excipiunt, et ut citius inveniat, praeceptis instruunt, exemplis accendunt. Quos illa interrogans, dicit: *Num quem diligit anima mea vidistis?* Bene eos sponsa interrogare dicitur; quia dum eorum scripta vel verba vigilanti animo perscrutatur, tamquam praesentibus etiam absentibus animi intentione loquens, quid de Christo senserint, sciscitatur. Quia vero dum in eos intendit, nunquam sponsum invenit, consequenter subiungit:

Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea. (Cap. III. Vers. 4.)

4. Paululum vigiles transit, et dilectum invenit; quia dum eos puros homines esse cogitat, ad divinitatem mentem erigit, ibique Sponsum suum supra homines Patri aequalem cognoscit. Quem tunc invenisse se dicit, cum sanctis laboribus adiuta, in eius divinitatis claritatem oculum fidei tamquam per speculum contemplando aliquantulum figit. Quod tantillum quanta aviditate mentis suscipiat, ostendit, dicens:

Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meae, et in cubiculum genitricis meae. (Cap. III. Vers. 4.)

5. Mater Ecclesiae Synagoga extitit; quia ex ipsa sanctos praedicatores habuit, a quibus verbum veritatis suscepit, per quod in fide regenerata fuit. Tenet ergo Sponsum Ecclesia donec in domum matris eum introducat; quia usque in finem mundi ab eius fide et amore non recedit, donec ad fidem Iudaeos adducat. Non quod postea recedat: quippe quem in exsilio diligit, in patria videns amplius amabit. Sed de illo tempore dici debuit, de quo a quibuslibet propter obsistentes tentationes dubitari potuit. In domum ergo matris dilectum introducet, quando in fine mundi Ecclesia per praedicationem in plebem Iudaicam Christiana sacramenta immittet. In cubiculum autem quasi in secretiorem partem domus eum introducet: quia ex eadem plebe ita plurimos convertet, ut omnes mundi sarcinas abiiciant, et in intimis cogitionibus soli Deo placere concupiscant. Huiuscemodi homines cubiculum facient Sponso: quia dum a se omnes sordes cupiditatis abiicient, quasi secretum locum in mente in quo delectetur, component. A quorum inquietatione in eis delectabiliter pausans Sponsus, improbos prohibet, dicens:

Adiuro vos, filiae Ierusalem, per capreas cervosque camporum, ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit. (Cap. III. Vers. 5.)

6. In hoc utique ostendit, quia eiusdem perfectionis quosdam de Synagoga post conversionem inveniet, cuius de Ecclesia quam plurimos, dum in eorum quiete similiter delectatur, ab eis (1) inquietatorem

---

1) Rotomag. *inquinationem* Lectio priorum editorum paululum est diversa.

prohibet, sicut ab Ecclesia prohibuit. Introducta ergo ad fidem Synagoga, Ecclesiae mentem per opera quæ videt, conspicit, et sublimitatem eius valde admirans, dicit:

Quae est ista quae ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhae, et thuris, et universi pulveris pigmentarii? (Cap. III. Vers. 6.)

7. In deserto itaque, in hoc mundo Ecclesia, sive sancta quæque anima vivit, dum a regno exsul inter bestias, dæmones videlicet, degit. Hic enim etsi non omnino a Sponso deseritur, tamen dum in carne est, nondum ad certam eius visionem admittitur, dum ab eo per exsilia et tentationes peregrinatur: quia dum adhuc cum eo non regnat, deseri ab eo sibi videtur. Ob hoc semper laborat ut ascendat, ut quem valde diligit, magis ac magis sentiat; quatenus quoniam perfecte eum in deserto non tenet, vel in ipso eius desiderio se reficiat; ut sic in via roborata, quandoque ad hoc quod diu concupivit, perveniat. Sunt quippe nonnulli, qui dum omnia visibilia fastidiunt, mentem in cœlestia erigunt: et quia in infimis nihil quod eis dulcescat, conspiciunt, totum cor ad superna convertunt. Hi ab omnibus malis moribus se exuunt, censum mundi cum cupiditatibus contemnunt, spe ad invisibilia tendunt; et quo ampliori desiderio illis inhærent, eo magis ac magis moleste corruptionem ferunt quam habent. Hi nimirum per desertum ascendunt: quia dum in hoc mundo inter tentationes vivunt, quo amplius dum hic morantur deseri metuunt, eo quidem fortius ista deserunt, et ferventius ad illa gra-

diuntur, in quibus cum fuerint, nihil amplius quod eos amoveat, iam timebunt.

8. Bene autem sicut virgula fumi ascendere dicuntur: quia et odorem bonae famae, et subtilitatem mentis habere dicuntur. Non autem quarumlibet rerum fumus iste esse dicitur, sed ex aromatibus myrrhae, et thuris, et universi pulveris pigmentarii exsistere declaratur. Myrrha quippe mortuorum corpora condiuntur ne putrescant: thura vero accenduntur, ut redoleant. Per myrrham ergo, carnis mortificatio designatur; per thus vero, orationum munditia intelligitur. Sancta igitur anima dum carnem suam a putredine vitiorum mortificat, dum omnes mundi voluptates per continentiam abnegat, quasi myrrham morituro corpori adhibet; ut post iudicium a corruptione aeterna sanum permaneat. Cum vero se ad coelestia maiori desiderio accendit, et a cordis cubiculo omnes superfluas cogitationes ferventer abiicit, quasi thuribulum cor suum coram Deo facit. In quo dum per dilectionem virtutes congregat, quasi carbones in thuribulo coaptat, in quo seipsam mens in conspectu Dei igne caritatis accendat. Dumque ferventes et mundas orationes ad Deum emittit, quasi fumum aromatum ex thuribulo educit; ut coram dilecto suave redoleat, et proximos quoque ad eius amorem per bona exempla concitare non desinat. Sed notandum, quod non ait, universi pigmenti, sed universi pulveris pigmentarii. Pigmenta quippe facimus, quando virtutes congregamus in corde. Quando vero ipsas nostras virtutes per singula quaeque opera diligentius retractamus, ne quid in operibus nostris incultum remaneat, ne inter virtutes vitium lateat, tunc proculdu-

bio unguenta virtutum quasi in pulverem tundimus; ut eo mundiora sint opera nostra, quo subtilius ea ab omni subreptione vitiorum discernere non cessamus. Huiuscemodi mentes dilecto suo delectabiles se per eius gratiam faciunt, et dum ab omni mundano strepitu se dividunt, locum in quo Sponsus requiescat, in seipsis componunt. De qua requie subditur:

En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israël: omnes tenentes gladios, et ad bella doctissimi: uniuscuiusque ensis super femur suum propter timores nocturnos. (Cap. III. Vers. 7. et 8.)

9. Salomon quippe pacificus interpretatur. Quid ergo per Salomonem, nisi Christus intelligitur, de quo scriptum est: *Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum?* (3) Salomoni ergo lectulum facimus, quando a mundi sollicitudinibus omnino cessamus, dum in solo desiderio Christi libenter pausamus, eique ut nobiscum pauset, cor ab omni terrena cupiditate mundamus. Denarius autem numerus si per senarium multiplicetur, nimirum sexaginta complentur. Per denarium itaque Decalogum Legis accipimus: per senarium autem totum hoc tempus intelligimus, quod sex diebus operatoriis volvi videmus. Per sexagina igitur fortes, omnes perfectos qui fuerunt ante nos in Ecclesia, intelligimus: qui dum decem praecepta Legis quo spiritalius, eo fortius in sex diebus compleverunt, quasi sexagenarium numerum perfecerunt. Hi lectulum Salomonis ambiunt; quia mentem sanctam

---

1) Ephes. 2, 14.

in qua Christus pausat, verbis et exemplis muniunt, quibus ab aditu mentis venientes hostes repellunt, dum ipsam mentem exemplis sustinent, scriptis erudiunt. Hi tenent gladios, et ad bella doctissimi existunt: quia dum verbum Dei opere complent, quod corde sciunt, magis ac magis semper docti hostem suum, daemonem scilicet, sapientia et fortitudine vincunt. Per gladium enim, verbum Dei designatur: per manus autem quibus gladios tenent, ipsa opera figurantur. De quibus bene subditur: *Uniuscuiusque ensis super femur suum propter timores nocturnos.* Quid per ensem, nisi rigorem conversationis; et quid per femur, nisi carnis appetitum accipimus? Electi ergo quique, qui iam ad perfectionem vitae provecti sunt, semper ensem super femur suum ferunt; quia rigore conversationis appetitum carnis assidue frangunt, ne hostis quem in nocte huius mundi timent, repente veniens, mollem aditum inveniat, et per voluptatis mollitiem eo facilius, quo voluptuosiores invenerit, ad graviora peccata perducat. De laude itaque Salomonis adhuc subditur.

Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani. Columnas argenteas, reclinatorium aureum; ascensum purpureum: media caritate constravit, propter filias Ierusalem. (Cap. 3. Vers. 9. et 10.

10. Ligna Libani imputribilia esse asseruntur. Ferculum ergo fecit sibi rex Salomon de lignis Libani; quia secundum (1) praescientiae suae gratiam, Chri-

---

1) Val-cl. *præsentiæ suæ gratiam,* quod minime probamus. Contradicunt quoque alii mss.

stus sanctam Ecclesiam de Sanctis in aeternum permansuris construxit. *Columnas eius fecit argenteas;* quia eidem Ecclesiae praedicatores dedit, qui et ut eam exemplis sustentarent, magna iustitiae rectitudine roboravit, et ut praedicationibus erudirent, nitore eloquii, quasi splendore argenti, decoravit. *Reclinatorium aureum* fecit, quia dum in cordibus perfectorum resplenduit, eis divinitatis suae potentiam per contemplationem ostendit. In qua contemplatione dum eis pulcritudinem coelestium gaudiorum monstravit, quasi reclinatorium ex auro composuit; quia locum in quo se refocillantes requiescant, apposuit. Quod reclinatorium bene aureum esse dicitur: *quia melior est sapientia cunctis opibus*, *et omnia quae desiderantur (1) huic non valent comparari.* (2) Ad hoc reclinatorium multis laboribus pervenitur, multis tribulationibus ascenditur, ita ut si necesse fuerit, etiam sanguis effundi permittatur. Ideo ascensus recte purpureus esse dicitur. Dum enim sancti quique Martyres propter vitam æternam corpora sua ad supplicia tradiderunt, dum flagella, (3) equuleos, ignes, gladios, et alia innumerabilia tormenta patienter pertulerunt, nonne ad reclinatorium istud, ad beatam scilicet vitam, per ascensum purpureum ascenderunt? Sed nos miseri quid agimus, qui in hoc ferculo columnae argenteae non sumus; quia sanctam Ecclesiam nec exemplis sustentamus, nec praedicatione docemus? In ea recli-

---

1) Excusi, *ei non possunt comparari.*

2) Prov. 8. 11.

3) Ita omnes mss. et edit. Paris 1518. Aliæ habent, *aculeos*. Erroris occasio fuit modus scribendi veterum amanuensium, *eculeos*.

natorium aureum non habemus; quia terrenis cogitationibus involuti, ad splendorem sapientiae per contemplationem non assurgimus. Ascensum perpureum nec etiam cognoscimus; quia voluptatibus vacantes, labores et persecutiones pro aeterna beatitudine ferre recusamus. Consolatur nos aliquantulum quod de hoc ferculo subditur: *Media caritate constravit, propter filias Ierusalem.* Quid enim per filias Ierusalem, cum non filios sed filias dixerit, intelligimus, nisi nos debiles, qui in Ecclesia non viri, sed feminæ sumus; quia contra vitia fortiter non reluctamur, viriliter non resistimus, muliebriter subiacemus? Ierusalem enim visio pacis interpretatur, per quam Ecclesia, quæ est mater nostra, designatur, eo quod assidue pacem perpetuam contemplatur. Si ergo nos in ferculo Regis columnæ argenteæ non sumus, reclinatorium aureum non habemus, per ascensum purpureum ascendere non valemus; saltem caritatem, quæ communis omnibus electis quasi in medio posita est, teneamus. Per hanc quippe rex Salomon nos in ferculo suo esse cognoscit; quia in eo cum columnis argenteis, cum reclinatorio aureo, cum ascensu purpureo, propter filias Ierusalem etiam media caritate constravit: quia cum Ecclesiæ membris ad eamdem Sponsi beatitudinem pervenimus, si caritatem indefessam observamus. Sequitur:

Egredimini, filiæ Sion, et videte regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater sua in die desponsationis illius, et in die lætitiæ cordis eius. (Cap. III. Vers. 11.)

11. Mater Christi beata Maria esse creditur, quæ coronavit eum diademate, quia humanitatem nostram ex ea ipse assumpsit, sicut in Evangelio recitatur. Et hoc in die desponsationis eius, et in die lætitiæ cordis eius factum esse dicitur: quia quando unigenitus Filius Dei divinitatem suam humanitati nostræ copulare voluit, quando per bonam voluntatem suam tempore opportuno Ecclesiam (1) suam sibi assumere placuit, tunc cum caritatis exsultatione carnem nostram ex matre virgine suscipere voluit. In qua cum doloribus pro tempore vivens, de redemptione nostra vehementer exsultavit. Sed cum diadema pro gloria assumatur, in humanitatis autem susceptione non gloria Verbi Dei, sed humilitas esse cognoscatur; quomodo humanitate nostra quasi diademate coronatus fuisse dicitur? Sed cum ipsa eius incarnatio vere gloria nostra fuerit; quia membra eius sumus propter communionem corporis, diadema membrorum bene capitis Scriptura praedixit. Hic itaque quia a sponsa laudatur, et ipse vicissim sponsam laudare dignatur, dicens:

CAPUT IV.

SYNOPSIS

1. Quæ sit potior sponsæ pulcritudo. — 2. Per oculos sponsæ prædicatores, per capillos populi designantur. — Multitudo Martyrum, acervus testimonii. — 3. Ecclesiæ dentes sunt, qui et infideles comminuunt, et parvulis fidelibus cibum parant. — 4. Labia sponsæ, qui vitae praecepta praedicant. — 5. Ecclesia malo punico cur similis. — In sanctis praedicatoribus, quae patent, magna sunt, quae latent, maiora. — 6. Sancti

---

1) Placuit recentioribus edit. explicationis gratia inserere *sponsam suam.* Lectio nostra est mss. et edit. vet. Paris.

praedicatoris vigilantia et fortitudo. — Quibus armis utatur, et muniatur. — 7. Duo praedicatorum ordines. — 8. Quibus virtutibus sponsa Christi mundetur, et placeat. — 9. Cur tota pulcra sit et maculae expers. — 10. Baptismi aquis abluitur. — Et tribus virtutibus praecipue munitur. — Ter venit ad Christum. — 11. Corona eius ex seculi potentibus conversis contexta. — Reges et Imperatores Christo per pœnitentiam subiecit. — Leones et pardos domuit. — 12. Christus, ad unitatem inter Ecclesiae membra confirmandam, mortem passus. — 13. Dilectio Dei et proximi, sponsae mammae, quibus Christus delectatur. — 14. Bonorum operum, quae ex hac dilectione fiunt, fragrantia. — 15. Cur sanctus praedicator favo comparatus. — Mel et lac ita aliis propinat, ut etiam sibi servet. — 16. Bona opera comitetur oratio. — 17. Hortus conclusus Ecclesia et anima pia. — Cur etiam signato fonti mens sancta similis. — 18. Fructus Ecclesiae, eius filii, praesertim Martyres. — 19. Eius aromata, virtutum odor et profectus. — 20. Cur sacra Scriptura fons simul et puteus dicatur. — Eius aquae quanto impetu fluant. — 21. Ut sponsi hortus flores ac fructus ferat, flatu Spiritus sancti indiget.

Quam pulcra es amica mea, quam pulcra es et decora: Oculi tui columbarum, absque eo quod intrinsecus latet. (*Cap. IV. Vers. 1.*)

1. Quia haec superius exposuimus, ut potuimus, nunc eadem repetere propter brevitatem servandam devitamus. Sed quia adiunctum est, *Absque eo quod intrinsecus latet*, breviter videndum est quomodo superioribus coniungatur. Pulcra est ergo sponsa, et oculi eius columbarum, absque eo quod intrinsecus latet, quia valde honestum est quidquid in exterioribus operatur, quod simpliciter inter homines conversatur, quod ea quae videt, temporaliter concupiscere dedignatur, et si quid tamen in hoc mundo placet, post concupiscentias suas ire detestatur. Sed vehementer pulcrius et honestius est, quod cordis desiderium illi-

batum retinere conatur, quod æternæ beatitudinis claritatem in mente retinet, erecta contemplatur, quod in his quae interius videt, suaviter requiescit, et mundatur. Sequitur:

Capilli tui sicut greges caprarum, quae ascenderunt de monte Galaad. (Cap. 4. Vers. 1.)

2. Si per oculos praedicatores Ecclesiae designantur, quia caeteris viam ostendunt, bene per capillos populi significantur, quia eidem Ecclesiæ ornatum tribuunt. Capilli ergo sponsæ sicut grex caprarum esse dicuntur; quia populi Ecclesiæ dum praecepta legis ruminantes, coelestia fide contemplantur, munda sunt animalia, et in altis pascuntur. Galaad autem acervus testimonii interpretatur. Quid autem per acervum testimonii, nisi multitudinem Martyrum intelligimus? Qui dum fidem Christi insuperabiliter tenuerunt, eos testimonium veritati etiam per mortem suam perhibuisse scimus. Grex itaque iste caprarum de monte Galaad ascendit; quia populus Ecclesiæ eo magis fide se ad æterna suspendit, quo fortius sanctos Martyres eidem fidei testimonium perhibuisse scivit. Sequitur:

Dentes tui sicut (1) greges tonsarum, quæ ascendunt de lavacro: omnes gemellis fetibus, et sterilis non est inter illas. (Cap. IV. Vers. 2.)

3. Sicut per oculos praedicatores intelliguntur, quia per eos Ecclesia illuminatur; similiter et dentes eiusdem possunt dici, quia per eos infideles consumuntur,

---

1) Rotom. et Remens. *grex tonsarum.*

et parvuli nutriuntur. Dentes quippe bene sancti praedicatores vocantur; quia dum sanctam Scripturam exponendo minoribus fratribus elucidant, quasi panem parvulis, tamquam matres filiis commasticant, quo infirmi ad fortiora convalescant. Hi nimirum bene sicut grex tonsarum, quæ ascenderunt de lavacro, esse dicuntur; quia dum se a peccatis omnibus in Baptismo ablutos esse recordantur, libenter onera mundi deponunt, ut ad cœlestia consequenda et prædicanda quo liberius, eo facilius gradiantur. De quibus subditur: *Omnes gemellis fetibus, et sterilis non est inter illas*. Gemellos fetus omnes sancti prædicatores habent; quia dum in duobus præceptis caritatis cæteros homines supereminent, geminam dilectionem prædicant, et in ea duos populos, Iudaicum et Gentilem gignere non cessant. Inter quos nullus est sterilis; quia profecto prædicator non est dicendus, si filios spiritales gignere contemnit. De quibus adhuc subditur:

Sicut vitta coccinea labia tua, et eloquium tuum dulce. (Cap. IV. Vers. 3.)

4. Iidem praedicatores labia Ecclesiae dicuntur; quia nimirum per eos populis praecepta vitae loquitur. Qui bene sicut vitta dicuntur; quia dum fluxas cogitationes in cordibus hominum suis praedicationibus restringunt, quasi sparsos crines ne immoderate diffluant, reprimunt. Sed quid est quod non tantum vittae, sed coccineae comparantur, nisi quia per coccum flamma caritatis intelligitur, qua illi ardent, et per eos alii accenduntur? Per quos eloquium sanctae Ecclesiae dulcoratur: quia dum quae dicunt faciunt,

praedicationes suas hominibus quasi sapidas escas apponunt. Sequitur:

Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ, absque eo quod intrinsecus latet. (Cap. IV. Vers. 3.)

5. Quid per genas Ecclesiæ, nisi eosdem ipsos prædicatores intelligimus, qui dum in populis ut eis proficiant eminent, quasi in facie Ecclesiæ manifesti apparent? Per malum autem punicum ipsa Ecclesia designatur: quia dum multos populos in unitate fidei nutrit, quasi multa grana sub uno cortice stringit. Fragmen ergo mali punici sancti prædicatores exsistunt: quia dum se ut grana in divino servitio ceteris fortius affligunt, dum omnia mundana contemnunt, dum (1) voluptates suas abnegant, et vitia sua omnino mortificant, (2) et cæteros extollunt, et dum per exempla sua cæteros nutriunt, quasi fracti et aperti se cibos offerunt. Sed quamvis magna sint quæ extrinsecus apparent, maiora tamen in occulto retinent, quæ divini oculi soli vident. Ideo subiunctum est. *Absque eo quod intrinsecus latet.* Sequitur:

Sicut turris David collum tuum, quae aedificata est cum propugnaculis: mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium. (Cap. IV. Vers. 4.)

6. Collum quippe extendimus, quando longius prospicere volumus. Propter aliud ergo sancti prædicatores oculi, propter aliud dentes, propter aliud autem genæ, et collum propter aliud convenienter vocantur.

---

1) Editi, *voluntates sua abnegant.*

2) Ibid. post, *mortificant,* additur, *dum seipsos humiliant.* Quae absunt a mss.

Bene igitur sicut turris David, collum sanctæ Ecclesiæ dicitur: quia sancti prædicatores, procul venientes hostes sanctæ Ecclesiæ speculantur, et fortiter resistunt, si quid in Ecclesia lædere conantur, et libere terrena despicientes, cœlestia contemplantur. Collum ergo propter hostium speculationem, turris vero dicuntur propter fortitudinem, et propter excelsam cœlestium gaudiorum contemplationem. Quæ turris recte David esse dicitur: quia David manu fortis interpretatur: per quod Christus significatur, cuius est quidquid forte et excelsum operatur. De qua subditur: *Quae aedificata est cum propugnaculis: mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.* Cum propugnaculis turris David ædificata dicitur; quia sancti prædicatores contra adversarios homines, si necesse sit, miraculis armantur. Contra vitia autem se clypeis muniunt; quia ne spiritalibus hostibus succumbant, virtutibus se defendunt. In quibus omnis armatura fortium pendet; quia quisquis hostium cuneis fortiter resistere vult, in eis exempla videt, quibus (1) armatos hostes strenue valet superare. Mille autem hic pro perfectione ponitur: quia in millenario numero omnes numeri perfecti complentur. Sequitur:

Duo ubera tua sicut duo hinnuli capreae gemelli, qui pascuntur in liliis donec aspiret dies, et inclinentur umbrae. (Cap. IV. Vers. 5. et 6.)

7. Per duo ubera, duo praedicatorum ordines, unus in circumcisione, alius in praeputio designantur. Qui bene sicut duo hinnuli capreae dicuntur; quia et filiis

---

1) Excusi, *quibus armatus.*

Synagogae exsistunt, et in montibus contemplationum pascuntur. Gemelli vero ideo dicti sunt; quia concorditer praedicant, et concorditer sapiunt. In liliis vero pascuntur donec aspiret dies, et inclinentur umbrae: quia munditiam infatigabiliter sectantur, donec in die iudicii praemia recipiant, quae in laboribus noctis assidue contemplantur. Sequitur Sponsus, dicens:

Vadam (1) ad montem myrrhae, et ad collem thuris. (Cap. IV. Vers. 6.)

8. Quid per montem myrrhae, nisi fortem altitudinem mortificationis in opere, et quid per collem thuris intelligimus, nisi altam humilitatem in oratione? Ad montem ergo myrrhae et ad collem thuris Sponsus vadit; quia eos familiariter visitat, quos per mortificationem vitiorum ad alta proficere, et per mundas et humiles orationes suaviter redolere perspicit. His quippe virtutibus sancta Ecclesia, vel unaquæque anima munda efficitur: quia dum per voluptatum mortificationem vitiis reluctatur, et per sanctas orationes frequenter lacrymis abluitur, sordes lavat ut Sponso placeat, cui pulcra apparere conatur. Cuius conatum ad effectum Sponsus per gratiam suam ducit, opusque suum in sponsa benigne laudat et dicit:

Tota pulchra es amica mea, et macula non est in te. (Cap. IV. Vers. 7.)

9. Cum scriptum sit: *Nemo vivit sine peccato, nec infans cuius vita est unius diei super terram:* (2)

---

1) Rotom. Turon. Rem. et Theod. *Vadam mihi ad montem mirrhæ.*

2) Iob. 14. 4.

quid est quod sponsa tota pulchra esse dicitur, in qua macula non habetur? Alibi quippe scriptum est: *Stellae non sunt mundae in conspectu eius:* (1) Et alibi: *in multis offendimus omnes.* (2) Et Ioannes Apostolus ait: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, veritas in nobis non est.* (3) Et idem: *Si dixerimus quia non peccamus, mentimur, et veritatem non facimus.* Sed dum sancta anima a peccatis quotidianis se per poenitentiam mundat, dum quotidie peccata minuta cum lacrymis abluit, et a maioribus se observat, quamvis frequenter peccet, per assiduam tamen poenitentiam munditiam suam assidue servat. Hinc enim alibi praecipitur: *Semper sint vestimenta tua candita.* (4) Et illud: *Iustus autem ex fide vivit.* (5) Quamvis enim mox ut peccat, a iustitia deviet, tamen dum semper credit in eum qui iustificat impium, et assidue sub eius fide peccata sua deflet, per assiduas ablutiones iustitiam suam retinet. Se igitur ita muadanti sponsae consequenter dicitur:

Veni de Libano sponsa mea, veni de Libano, veni: coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir et Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum. (Cap. IV. Vers. 8.)

10. Libanus quippe dealbatio interpretatur. Quid ergo per Libanum nisi Baptisma intelligitur, in quo sancta Ecclesia aqua abluitur, et a peccatorum nigre-

---

1) Iob. 25. 5.

2) Iacob. 3. 2.

3) 1. Iohan. 1. 8.

4) Eccli. 9. 8.

5) Rom. 1. 17.

dine per Spiritum sanctum quem recipit, et per Christi fidem dealbatur? Unde scriptum est: *Asperges me Domine hyssopo, et mundabor.* (1) De Libano ergo sancta Ecclesia ad coronam venit, quia in Christi baptismo fidem percipit, sub qua cum Christi gratia meretur, ut præmium recipere possit. Sed quid est quod ter dicitur, *Veni*, nisi quia in fide et in spe et in caritate quidquid operatur, subsistit: ut his tribus munita virtutibus robur habeat, per quod in via non lassescat? De fide enim dicitur; *Fide mundans corda eorum:* (2) Et iterum: *Sine fide impossibile est placere Deo.* (3) De spe autem dicitur: *Non confundentur omnes qui sperant in te, Domine. Quis enim in te speravit, et derelictus est?* (4) De caritate autem dicitur: *Caritas operit multitudinem peccatorum.* (5) Et iterum: *Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, et si tradidero corpus meum ita ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil sum.* (6) Et Iohannes Apostolus: *Deus caritas est.* (7) Potest tamen et aliter intelligi quod ter dicitur, *Veni*. Venit enim sponsa sancta ad Christum, dum in hoc mundo vivens, bona quae potest operatur. Venit quando in hora mortis anima, ipsa videlicet sponsa, a carne exuitur. Venit tertio quando in die iudicii ultimi carnem resumit, et cum Christo thalamum

---

1) Ps. 50. 9.
2) Act. 15. 9.
3) Hebr. 11. 6.
4) Eccle. 2. 11. 12.
5) 1. Pet. 4. 8.
6) 1. Cor. 13. 3.
7) 1. Iohan. 4. 16.

coelestem ingreditur. Ibi quippe omnium laborum suorum præmia consequitur: ibi iam omnino prostratis et exclusis hostibus, gloriose coronatur. Ideo et hic per promissionem ei dicitur: *Coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir et Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.*

11. Quid per Amana, Sanir, et Hermon, nomina videlicet montium, nisi potentes huius seculi intelliguntur? Qui quanto ditiores, tanto excelsiores et firmiores apud infirmos esse videntur. Sed de his montibus sancta Ecclesia coronatur; quia dum regnum prædicat æternum, dum exemplo suo omnia quæ mundi sunt, vilia esse demonstrat, ipsos etiam potentes ad poenitentiam inclinat, et sibiipsi pro eorum (1) inquisitione coronam in coelestibus parat. Sic quippe fit ut humiles superbos prosternant, et (2) infirmi excelsos inclinent. Ideo scriptum est: *Omnis vallis implebitur, et omnis mons et collis humiliabitur.* (3) Sed quid est quod non solum de montibus, sed etiam de capitibus montium coronanda esse dicitur, nisi quod impletum videmus, quia iam ipsæ excelsiores personæ in Christum credunt, et eius præceptis per Ecclesiæ prædicationem obediunt? Reges enim et Imperatores Christo serviunt, coronas deponunt, et per poenitentiam in Ecclesia veniam petunt. Si itaque per capita montium summas personas intelligimus, bene per cubilia leonum, et montes pardorum, principes

---

1) Mutarunt editores vocem hanc in, *acquisitione*, quae sane convenire magis videtur. Prior tamen est in omnibus nostris mss.

2) Mss. et vet. ed. Paris. ita habent; at in aliis excusis legitur, *infimi.*

3) Isa. 40. 4.

quique et ministri designantur, qui crudelitati inserviunt, et dolositatibus suis, quos vi non possunt lædere, decipiunt. Pardi quippe maculas in cute semper portant. Per quos qui alii quam hypocritæ, vel discordes significantur? In illis quippe qui crudelitatem sectantur, dæmones tamquam leones cubant. In illis vero quasi pardi montes ædificant, quos dum vitiis suis aliquas virtutes admiscere consentiunt, pro omnibus bonis suis laudis gloriam affectare compellunt. Hi itaque vere pardorum varietatem imitantur; quia dum cum virtutibus etiam vitia sectantur, quasi in vario corio coloris dissimilitudine dividuntur. Sed de cubilibus leonum, et de montibus pardorum Ecclesia coronatur; quia dum per eius prædicationem et crudeles ad pietatem, et hypocritæ ad vitæ humilis unitatem convertuntur, pro his omnibus praemium percipiet quod meretur. Cui iterum dicitur:

Vulnerasti cor meum soror mea sponsa, vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum, et in uno crine colli tui. (Cap. IV. Vers. 9.)

12. Per oculos sponsae, sanctae Ecclesiae praedicatores, sicut dictum est, designantur. Per crines vero, populi multitudo figuratur. Per collum autem, sancti capitis et corporis coniunctio demonstratur, quae fides Ecclesiae intelligitur. Per hanc enim caput et corpus coniungitur, dum Christo quisque eo tenacius inhaeret, quo fidelior in bona conversatione habetur. In uno ergo oculorum et in uno crine colli sponsae Sponsus vulneratur; quia profecto usque ad mortem crucis afficitur, ut unitas praedicatorum et plebis in Ecclesia confirmetur. De cuius dilectione erga sponsam iterum subdit Sponsus:

Quam pulcrae sunt mammae tuae, soror mea sponsa! (Cap. IV. Vers. 10.)

13. Quid per mammas convenientius in hoc loco, quam ipsa dilectio Dei et proximi, de qua superius diximus, intelligitur? Per quas mens sancta omnes sensus suos in dilectione nutrit, dum Deo suo caritatis tenacitate conglutinatur, et proximis, si quid utilitatis habet, quando licet, libenter impendit. Has mammas sponsae quantum Sponsus diligat, in repetitione laudis aperte manifestat, dicens:

Pulcriora sunt ubera tua vino, et odor unguentorum tuorum super omnia aromata. (Cap. IV. Vers. 12.)

14. Quod superius de Sponsi uberibus diximus, hoc et hic cum de sponsa loquitur, intelligi posse aestimamus: *Et odor unguentorum tuorum super omnia aromata.* Per unguenta quippe ipsæ virtutes quæ ex caritate oriuntur, intelliguntur. Habent quippe etiam reprobi aliquando aromata quibus redolent: quia virtutes quasdam possident, et bona opera perpetrant; sed quia sine caritate vivunt, in conspectu Dei nulla quae faciunt placent. Unde in iudicio cum dicent: *Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus?* (1) respondebitur eis: *Numquam novi vos, discedite a me omnes operarii iniquitatis.* Bene ergo unguenta Ecclesiae super omnia aromata redolere dicuntur: quia etsi opera reproborum aliquando hominibus placent, haec quae sancta Ecclesia ex caritate conficit, in divinis naribus sine cessatione redolent. Sequitur:

---

1) Matth 7. 22.

Favus distillans labia tua sponsa: mel et lac sub lingua tua: et odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris. (Cap. IV. Vers. 11.)

15. Praedicatores Ecclesiae bene labia sponsae esse dicuntur; quia per eos populis loquitur, et per eos ad fidem parvuli quique erudiuntur, dum per eos occulta divinæ Scripturæ quasi cordis latentia manifestantur. In favo autem mel latet et cera videtur. Recte ergo labia sponsæ favus vocantur; quia dum in carnis fragilitate sapientia magna habetur, quasi mel in cera absconditur. Quando vero electus quisque prædicat, quando coelestia gaudia nescientibus revelat, tunc favus distillat: quia quanta dulcedo sapientiae in corde lateat, per oris fragilitatem audientibus manifestat. Unde scriptum est: *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus.* (1) Ideo subditur: *Mel et lac sub lingua tua.* Nimirum falsi prædicatores mel in lingua portant, quod sub lingua non habent: quia cœlestia gaudia aliquando prædicant tamquam veri sint, cum ipsa terrestria bona totis desideriis appetant. Sancta vero mens mel in lingua prætendit; quia sapientiæ dulcedinem loquendo ostendit, quam veraciter prædicans, audientes tamquam mellis dulcedine reficit. Lac gerit, quia congruenti sibi doctrina parvulos quosque in Ecclesia nutrit. Sub lingua autem hæc omnia sibi ipsi reservat; quia internam dulcedinem assidue secum portat. Dum enim terrena abiicit, dum vitiorum amaritudinem respuit, in interioribus sensibus sapientiæ dulcedine se pascit, qua robur colligit, ut ad æterna gradiens, in labore viæ lassescere non possit.

---

1) 1. Cor. 4. 7.

16. Cui bene dicitur: *Et odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris.* Quid per vestimenta haec, nisi sancta opera designantur, quibus praecedentium malorum turpitudo operitur, ne videatur? Hinc enim scriptum est: *Beatus qui vigilat, et custodit vestimenta sua ne nudus ambulet, et videatur turpitudo eius.* (1) Thus vero per significationem pro ortatione ponitur, sicut scriptum est: *Ascendat oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo.* (2) Sancta itaque anima in hoc mundo, quanta potest, bona opera operatur, et bene operans desiderio et intentione sancta ad æterna se extendit; nihilque boni agit, nisi ea intentione, ut ad coelestia quae diligit, quandoque pervenire possit. Bene igitur odor vestimentorum eius sicut thuris esse perhibetur: quia in omnibus operibus suis orat, dum perveniendi intentione, ea quae potest bona operatur. Sequitur:

Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus. (Cap. IV. Vers. 12.)

17. Hortus sancta Ecclesia exsistit; quia dum populos multos in fide gignit, quasi flores pulcros bona terra emittit. Qui hortus conclusus bene esse dicitur; quia caritatis vallo circumquaque munitur, ne intra numerum electorum reprobus aliquis ingrediatur. Unaquaeque anima sancta etiam hortus conclusus esse intelligitur: (3) quia dum bona sua, intentione vitae

---

1) Apoc. 16: 15.

2) Psal. 140. 2.

3) In recent. ed. inseritur: *quia dum virtutes nutrit, flores gignit; et dum virtutum exhilaratione se reficit, fructus quos genuerat eadem custodit. Conclusus enim hortus esse dicitur; quia dum bona.* Huius additamenti nulla exstant vestigia in mss. aut in vet. ed. Paris.

aeternae abscondit, dum humanas laudes omnino contemnit, ipsa bona intentione se circumsepit, ne ad interiora rapienda hostis antiquus irrumpere possit Fons etiam dicitur; quia dum cœlestia assidue cogitat, dum scientiam Scripturarum semper in ventrem memoriæ congregat, quasi aquas viventes sancta mens in se gignere non cessat, quas sitientibus proximis praebere ut reficiantur valeat. Unde scriptum est dicente Domino: *Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in aeternum: sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam.* (1) Et alibi: *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina aquae vivae fluent de ventre eius.* (2) Sed cur dicitur fons ille signatus, nisi quia sensus spiritalis mentibus indignis absconditur? Infideli enim homini a Domino dicitur: *Spiritus ubi vult spirat, et vocem eius audis et nescis unde veniat, aut quo vadat.* (3) Et iterum scriptum est. *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine.* (4) Quod enim ibi lumen signatum, hoc hic proculdubio fons signatus esse perhibetur. Sanctus enim Spiritus mentem quam replet, et illuminans irrorat, et irrorans illuminat: ut et de luce eius videat quid appetat, et de rore eius se refrigeret, ne lassescat. Sequitur:

Emissiones tuae paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus. (Cap. IV. Vers. 13.)

18. Quid emittit sancta Ecclesia, nisi cum sanctis operibus sancta verba, quibus filios gignit et nutrit?

---

1) Iohan. 4. 13.

2) Iohan. 7. 38.

3) Iohan. 3. 8.

4) Psal. 4. 7.

Quorum dum alios usque ad martyrium perducit, alios in sancta conversatione erudit; hos sanguine martyrii rubentes ad æternam patriam transmittit, illos vero in sanctis operibus viventes, proximis in exemplum sanctitatis tradit, quid aliud quam mala punica et pomorum fructus emittit? Mala enim punica sub rubeo cortice multitudinem granorum continent; fructus vero pomorum in se refectionis dulcedinem habent. Sic sic Martyres dum sub igne tribulationis laborant, dum pro Christo sanguinem exterius fundere non dubitant, multitudinem virtutum interius sibi congregant in mente. Sancti etiam quique qui in pace Ecclesiæ vivunt, fructus pomorum gerunt: quia dum sancta opera faciunt, proximis exempla tribuunt, quorum exhibitione se qui volunt reficiunt. Quotquot enim sunt in Ecclesia Sancti, sive igne passionis ardeant, sive in pace Ecclesiæ quiescentes succrescant, sanctarum virtutum odorem tamquam paradisum suavitatis et deliciarum construere in se, dum vivunt, non cessant. Cuius paradisi ubertatem Scriptura demonstrat, dum sub voce Sponsi per arbustorum nomina quasque virtutes designat, dicens:

Cypri cum nardo, nardus et crocus, fistula et cinnamomum cum universis lignis Libani, myrrha et aloe cum omnibus primis unguentis. (Cap. IV. Vers. 14.)

19. Quid enim per has diversas aromatum species designatur, nisi sanctarum virtutum (1) odor et profectus, qui in Sanctis habetur? Ex his quippe speciebus regalia unguenta conficiuntur, ex his corporum

---

1) Val-cl. et Rotom. *honor.*

sanitates inveniuntur. Bene igitur virtutes animarum designant, quibus congregatis et confectis, et bonus odor opinionis egreditur, et ægris animabus competens sanitas reparatur. Sed adhuc laus Ecclesiae a Sponso repetitur, cum subditur:

Fons hortorum, puteus aquarum viventium, quæ fluunt impetu de Libano. (Cap. IV. Vers. 15.)

20. Recte in emissionibus, fons hortorum et puteus aquarum viventium describitur. Quid enim per fontem et puteum, nisi sancta Scriptura designatur? quæ sic aquam sapientiae generat, ut et potantes semper reficiat, et tamen manare non desistat. Quae bene hortorum esse perhibetur; quia illorum specialiter est sancta Scriptura, in quorum mentibus virtutum semina oriuntur. Sed quaerendum nobis est, quare fons et puteus utrumque simul Scriptura dicatur, cum fons in superficie appareat, puteus vero in imis latens, omnes se quaerentes maiori labore exerceat. Sed sciendum est, quod divina Scriptura in quibusdam manifesta existens, in quibusdam vero locis obscuram se praebens, et aliquando leviter sicut invenitur, tamquam fons potatur, et aliquando magna inquisitione (1) eget, ut inventa sumatur. Quod vero sanctae Scripturae intellectus per aquam designetur, ostenditur alibi cum divina voce de reprobis dicitur: *Mittam eis sitim aquae, et famem panis.* (2) Et per Isaiam dicitur: *Auferet Dominus ab Ierusalem et Iuda omne robur panis, et omne robur aquae.* (3) Ubi notandum,

---

1) In excusis, si excipias vet. ed. Paris. additur, *tamquam puteus*, post *eget*. Glossema est quo carent mss.

2) Amos. 6. 11.

3) Isai 3. 1.

quod robur panis prius, et postea robur aquae aufertur. Dum enim gravia dicta Scripturae non perquiruntur ut mandantur, paulatim a scientia decidit mens, ut aliquando levia etiam intellectu non capiantur. Sed aquae istae bene de Libano fluere cum impetu dicuntur. Libanus enim, ut dictum est, dealbatio interpretatur. In Baptismo quippe dealbamur, dum amissa nigredine peccatorum, ad munditiam novae vitae reformamur. De Libano ergo aquae (1) putei cum impetu fluunt; quia in Baptismo electi quique donum Spiritus sancti accipiunt, quo illuminati Scripturae sacrae sensum intelligunt. Quæ Scripturæ sanctæ scientia tanto fluit impetu, ut electos dum tangit, ab huius vitae amore submoveat, et ad æterna gaudia vi impetus sui quosque adhaerentes traiiciat. Hinc est enim quod in Psalmo scriptum est: *Fluminis impetus lætificat civitatem Dei.* (2) Impetus enim fluminis civitatem Dei lætificat, cum per donum sancti Spiritus fortiter inundans Scripturae sapientia, sanctam Ecclesiam, vel cuiuslibet capientis mentem, infusione sua exhilarat. Ad cuius Spiritus adventum malignus spiritus increpatur, cum hic in subsequentibus dicitur:

Surge Aquilo, et veni Auster: perfla hortum meum, (3) et fluent aromata illius. (Cap. IV. Vers. 16.)

21. Quid enim per Aquilonem qui in frigore constringit, et torpentes facit, nisi immundus spiritus designatur, qui reprobos omnes dum possidet, a bono

---

1) In vulgatis omissum, *cum impetu.*

2) Psal. 45. 4.

3) In Rotom. et Val-cl. *et fluant aromata,* quod etiam in Vulgata legitur, habeturque paulo infra: *surgat ergo Aquilo … et fluant,* etc.

opere torpere facit? Per Austrum vero, calidum scilicet ventum, Spiritus sanctus figuratur: qui dum mentes electorum tangit, ab omni torpore relaxat, et ferventes facit, (1) ut bona quaeque desideranter operentur. Hinc enim dicitur: *Converte Domine captivitatem nostram, sicut torrens in Austro.* (2) Surgat ergo Aquilo, et veniat Auster, et perflet hortum Sponsi, et fluant aromata illius; ut videlicet spiritus malignus ab Ecclesia vel ab unaquaque anima discedat, et Spiritus sanctus adveniat. Qui veniens caritatis ignem cogitationibus infundat, et a torpore negligentiae dum se infuderit, solvat. Quod dum agit, aromata fluunt; quia dum adveniente sancto Spiritu, cor quod prius torpuerat, ad opera se excitat, mox sanctae operationis opiniones per proximos quosque suaviter discurrunt, ut quique audientes ad eadem se accendant, et Austro flante, idest Spiritu sancto se infundente, virtutum odores emittant, ut ubique sanctus hortus floreat, et post florem fructus redolentes et reficientes producat. In quem hortum sponsa dilectum invitat, cum subdit:

CAPUT V.

SYNOPSIS

1. Christus bonis operibus pascitur. — 2. Myrrham metit Sanctos mortificatione consummatos cœlo inserendo. — Quae eius convivia, et deliciae. — 3. In convivio Christi alii solummodo comedunt. — Alii inebriantur. — 4. Hi cor Sponsi dici possunt. — Eorum somnus vigilantiae iniunctus. — Non ut torpeant, sed ut coelestia contemplentur, dormiunt. — 5. A somno eos aliquando Christus excitat, ut aliorum saluti incumbant. — 6. Exteriorum abdicatione verbum Dei acquirendum. — Qui

---

1) Sic restituimus ex mss. In editis legitur, *ut bona quae desiderant operentur.*

2) Psal 125. 4.

suos pedes laverunt, praelationem metuunt, et otium amant. — 7. Divina tamen inspiratione tacti surgunt ad praedicationis laborem. — 8. Verbo et exemplo in mentibus locum sponso parant. — 9. Carnis mortificatio nunquam deserenda. — 10. Quomodo cor nostrum aperire Christo debeamus. — Cur modo pulsat, modo declinat. — 11. Ad verbum sponsi mens colliquescit. — 12. Ne hac suavitate diu perfruatur, quid obest. — 13. Sponsum quaerens custodes adeat. — A quibus salubriter vulnerabitur et spoliabitur. — 14. Sancti quaerantur intercessores, et amoris apud Deum internuntii. — 15. Cur Christus dicatur candidus et rubicundus. — Utrum solus peccati fuerit expers. — 16. Caput Christi Deus. — Comae eius, fideles omnes. — 17. Ipsius oculi, praedicatores. — Sancti in Scriptura sacra fraudes daemonum perspiciunt. — 18. Genae Christi, Martyres. — 19. Qui Martyres laudant, labia sunt myrrham primam stillantia. — 20. Manuum Christi descriptio. — 21. Christi mortalitas immortalitati iuncta, et miraculis ornata. — 22. His ad fidem eruditi et ad patientiam confirmati Apostoli. — Illae columnae Ecclesiae quibus basibus innixae. — 23. Per Christum dealbamur, et sublimes efficimur. — 24. Verbum Christi quantum sapiat. — 25. Mutua de Christo colloquia amoris incentivum.

Veniat dilectus meus in hortum suum, (1) ut comedat fructum pomorum suorum. (Cap. V. Vers. 1.)

1. In hortum dilectus venit et fructum comedit, quando Christus mentes visitat, et bonorum operum delectatione se satiat. Unde et idem subiiciens dicit:

Veni in hortum meum soror mea sponsa, messui myrrham meam cum aromatibus meis: comedi favum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo. (Cap. V. Vers. 1.)

2. Myrrham dilectus cum aromatibus metit, quando Christus mortificatione vitae ad perfectionem perducta, electum suum ab hac vita succidens, ad coe-

---

(1) In excusis, *et comedat*.

leste horreum cum sancta opinione inducit. Favum cum melle comedit, quando desiderium sanctum in sanctis operibus latens perficit, et ad Sanctorum convivium sanctam animam sua delectatione impinguandam transigit. Vinum vero suum cum lacte bibit, quando et perfectione quorumdam se reficit, et innocentiam aliorum cum pietate diligens, utrosque ad æternum convivium ingerit. Ad quorum exemplum quosque remanentes invitat, cum subiungit:

Comedite, amici mei, bibite et inebriamini, carissimi. (Cap. V. Vers. 1.)

3. Notandum in primis est, quia qui comedunt, amici; qui vero bibunt et inebriantur, carissimi esse perhibentur. In quibus verbis intelligi datur, quia in hoc loco comedere bonum est; sed bibere et inebriari amplius bonum est. Sunt nimirum quidam in sancta Ecclesia, qui sic præcepta divina audiunt, ut cœlestia plus quam terrena amare discant, pro eorum desiderio multa pauperibus tribuant, a pravis operibus se custodiant, nulla alicui violenter rapiant, Ecclesiæ prædicationem libenter audiant, in fide se instruant, quam et operibus sanctis exerceant; et tamen uxores habeant, pignora nutriant, res suas diligant, quamvis his omnibus Christum præponant. Hi profecto comedunt, et amici sunt; quia sanctam Scripturam audientes, talem sibi refectionem assumunt; ut etsi ad summam perfectionis adhuc non assurgunt, tamen secundum modum suum perfecti, in praeceptis divinis sine crimine vivunt. Quod dum beati Iohannis parentes, Zacharias videlicet et Elizabeth, con-

servare studuerunt, per revelationem angelicam in senectute sua filium accipere meruerunt, quo maior inter natos mulierum non surrexit, et ipsum Salvatorem mundi digito ostendere et baptizare meruit. De cuius parentibus dicitur: *Erant autem iusti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis et iustificationibus Domini sine querela.* (1) Sunt vero alii qui tanta aviditate divinam Scripturam audiunt vel legunt, ut protinus cunctis terrenis operibus abdicatis, sola cœlestia ambiant, parentes, uxores, domos, filios etiam et omnia transitoria abiiciant; solummodo Christum sequi et amplecti concupiscant. Eius desiderio se affligunt ieiuniis, afficiunt lacrymis, exercent meditationibus divinis, sola quæ sunt æterna cogitant, contemplationibus vacant, ad hoc laborantes, ut ea quæ retro sunt obliviscentes; in anteriora magis ac magis se extendant. Quid profecto isti, quid aliud agunt, nisi bibentes inebriantur: ut dum omnium terrenorum per desiderium obliviscuntur, iure a Sponso coelesti non tantum amici, sed et carissimi vocari mereantur? De quibus idem sponsus sequitur et dicit:

Ego dormio, et cor meum vigilat. (Cap. V. ℣. 2.)

4. Huiusmodi quippe electi cor Sponsi bene vocari possunt, qui quo amplius exteriora quæ sunt in mundo, fugiunt, eo secretius ea quæ sunt interiora sponsi cognoscunt. De quibus proculdubio idem sponsus alibi dicit: *Qui diligit me, diligetur a Patre meo: et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum.* (2)

---

1) Luc. 1. 6.

2) Iohan. 14. 21.

Dormit ergo sponsus, et cor eius vigilat: quia dum Christus iam glorificatus, in beatitudine quiescit, quicumque eum perfecte diligit, ut ad ipsum perveniat allaborat. De qua vigilantia sponsa superius dixit: *Cum esset Rex in accubito suo, nardus mea dedit odorem suum.* (1) Quod enim illud quiescere dormire dicatur, id manifestat quod alibi legitur: *In pace in idipsum dormiam et requiescam.* (2) Quod tamen ipsum et ipsa sponsa de se dicere potest. Dicat ergo: *Ego dormio, et cor meum vigilat.* Ac si aperte mens sancta loqueretur, dicens: Dum a mundanis tumultibus exterius dormio, interiori cogitatione quæ sint cœlestia vigilans penso. Sancti etenim viri dum terrena omnia despiciunt, dum tumultus mundi omnino fugiunt, dum otium in via Dei assumunt, nequaquam ut torpori vacent, ea dimittunt: sed interius laborantes, quæ sint illa ad quae facti sunt, in corde aspicere contendunt. Neque enim ut torpeant dormiunt, sed ut liberius æterna contemplentur, a transitoriis rebus quiescunt. Quos tamen aliquando sponsus ad profectum proximorum excitat: et ut eis cum quibus vivunt proficiant, ab otio quod diligunt, revocat. Cuius vocem audiens, etiam cum dormit, sponsa dicit:

Vox dilecti mei pulsantis. (Cap. V. Vers. 2.)

Quid etiam pulsans dicat, subiungit:

Aperi mihi (1) soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea. (Cap. V. Vers. 2.)

---

1) Cant. 1. 13.

2) Psal. 4. 9.

3) In edit. *sponsa mea*, quod mss. et sacro textui contrarium.

Causam etiam clamoris annectit, dicens:

Quia caput meum plenum est rore, et cincinni mei guttis noctium. (Cap. V. Vers. 2.)

5. Dum sponsa dormit, dilectus ut aperiatur ei pulsat: quia dum sancta mens sibiipsi per otium intendit, Christus multa peccatorum opera in hoc mundo tolerat: quae nisi spiritales viri ad doctrinam se accingant, nunquam per se ipsos carnales vel agnoscunt, vel corrigere curant. Vult ergo sponsus ut aliquando otium dimittatur, et ad ædificationem proximorum spiritales quique sollicitentur: quia dum perfecti viri sibi solis per interiorem quietem intendunt, dolet sponsus quod seculares ad peiora magis ac magis corruunt, dum eum propter silentium spiritualium semper minus ac minus cognoscunt: quod ipse manifestat cum dicit: *Quia caput meum plenum est rore, et cincinni mei guttis noctium.* Quid per caput sponsi, nisi Deus, et quid per rorem in hoc loco, ubi lamentando dicitur, nisi frigus mentium accipitur? Scriptum est enim: *Caput Christi Deus.* (1) Et de frigore cuiuslibet carnalis mentis iterum scriptum est: *Sicut frigidam facit cisterna aquam, sic frigidam fecit malitiam suam.* (2) Caput ergo Christi plenum est rore; quia multi in Ecclesia positi et Deum eum credunt, et tamen frigidi persistentes, ad ardorem caritatis non accenduntur. (3) Per cincinnos autem eiusdem, populos intelligimus, quos in fide divinitatis, quasi in

---

1) 1. Cor. 11. 3.

2) Ierem. 6. 7.

3) Vet. ed. Paris. cui favent omnes mss. nostri, *per cincinnos autem eosdem populos.* Alia tamen lectio potior.

capite Christi pendentes et opprimentes scimus. Sed cincinni pleni esse dicuntur guttis noctium; quia dum (1) in tempore huius tenebrosæ temporalitatis se suspendunt, magis ac magis stillationibus iniquitatum fluunt. Ad hos accendendos sponsa excitatur, dum spiritalis quilibet pro ædificatione plurimorum, ab otio ad prælationem Ecclesiæ vocatur. Sed quoniam metuit ne si ad prælationem venerit, sollicitudinibus mundi occupari necesse sit: sicque dum per occasionem ædificationis plurimorum, temporalibus se inclinaverit, quietem amittat, (2) etiamque sordibus peccatorum inficiat, ideo clamanti sponso respondet, dicens:

Expoliavit me tunica mea, quomodo iterum induar illa? Lavi pedes meos, quomodo iterum inquinabo illos? (Cap. V. Vers. 3.)

6. Tunica sua sponsa se expoliavit, quia omnia exteriora, (3) quibus onerabatur, abiecit. De qua tunica dicitur: *Nunc autem qui habet tunicam vendat eam, et emat gladium.* (4) Gladium quippe, vendita tunica, emit, qui pro æternis temporalia abdicat: et in sancta conversatione vivens, verbum prædicationis acquirit. De quo dicitur: *Et gladium spiritus, quod est verbum Dei.* (5) Pedes autem suos sponsa lavit; quia dum in sancto otio sancta anima vivit, opera

---

1) Eadem vet. ed. Paris. cum omnibus mss. ita habet; ubi in aliis excusis legitur *in torpore.* Paulo post Rotomag. pro, *stillationibus* habet, *titillationibus.*

2) In vulgatis praeter vet. ed Paris. *eamque.*

3) Vulgati omnes, *quibus honorabatur et onerabatur.*

4) Luc. 22. 36.

5) Ephes. 5, 17.

sua studiose ad memoriam reducit: et quidquid in eis sordidum examinando deprehendit, lacrymis quotidianis et gemitibus plangit. Pedes itaque lavit, quia præterita opera, quibus per hunc mundum dissolute ambulaverat, planxit. Pedes lavit, quia peccata abluens lacrymis, munda in conspectu dilecti sui apparere concupivit. Hos pedes iterum inquinare metuit; quia valde sollicita est, ne si in prælatione ponatur, per terrena ambulans, iterum suscipiat quod dimisit. Idcirco ab otio invita recedit; quia dum a maris fluctibus aliena est, quasi in littore posita securius vivit. Sed dilectus non leviter mortem proximorum tolerat. Ideoque propius accedens, per seipsum eam excitare non dubitat, dum dicitur:

Dilectus meus misit manum suam per foramen, et venter meus intremuit ad tactum illius. (Cap. V. Vers. 4.)

7. Manum dilectus ad sponsam mittit per foramen ut surgat, quando per subtilem intellectum quanta sit operationis divinae virtus, ei inspirando manifestat: quod videlicet et inter pericula salvare possit; quod etiam in pace nisi per eum salvus sit nemo; quod in tumultu certaminis sperantes in se non derelinquit. Ad cuius tactum venter sponsae intremiscit: quia sancta anima quo amplius divinam potentiam per interiorem visitationem praesentialiter sentit, eo districtius iudicat quidquid in se carnale deprehendit. Quo enim maiori caritate in eum ardet, quem mente concupiscit, eo timidius se ei subiicit, et amplius veretur, ne sponsus in ea aliquid inveniat, propter quod eam

a se dimittere velit. Idcirco sponso obediens ad laborem se præparat; ut sicut in quiete familiaris sponso, sic et in labore devote serviens appareat. Ideo subdit, dicens:

Surrexi ut aperirem dilecto meo. (Cap. V. Vers. 5.)

8. Tacta surgit ut aperiat: quia dum spiritum dilectionis amplius solito accepit, mox de aedificatione proximi cogitat; et praedicando agit, ut apertis cordibus, Sponsus ad inhabitandos proximos veniens aditum intrandi inveniat. Quae etiam cum praedicatione exempla operum auditoribus demonstrat, dicens:

Manus meae stillaverunt myrrham, et digiti mei pleni myrrha probatissima. (Cap. V. Vers. 5.)

9. Quid per manus, nisi operationes: quid per myrrham, nisi mortificatio carnis accipitur? (1) Manus ergo sponsae prædicantis myrrham stillant; quia quicumque aliis praedicant, necesse est si multis proficere velint, ut in omni opere suo carnalem vitam mortificare contendant. Sed ut hoc cum magna discretione fiat, manifestat cum subiungit, dicens: *Digiti mei pleni sunt myrrha probatissima.* Sicut enim ab una manu plures digiti dividuntur: sic in una sancta conversatione per discretionem diversae virtutes inveniuntur. Alia enim est virtus largitatis, alia virtus parcitatis. Aliud opus humilitatis, aliud liberae increpationis. Aliud vero agimus quando nos sub silentio continemus propter aedificationem propriam; aliud

---

1) Ita cum omnibus mss. vet. ed. Paris. Recentiores ed. mutarunt *praedicantis*, in *praedicationis.*

quando proximis loquimur propter utilitatem suam. Sed digiti myrrha probatissima pleni esse perhibentur; quia in omni quod agitur, semper necesse est ut mortificatio carnalitatis teneatur. Quæ tunc probatissima esse iure dicitur, quando in omni suggestione quæ ab hoste ingeritur, sine cessatione voluptas carnalis cavetur ne suscipiatur. Quod quando fit, omnis duritia mentis dissolvitur, et ut Sponsus intret ad cor, aditus præparatur. Hinc est quod sequitur:

Pessulum ostii mei aperui dilecto meo: at ille declinaverat atque transierat. (Cap. V. Vers. 6.)

10. Pessulum ostio facimus, quando per voluptates carnis, aditum cordis contra sponsum obseramus. Pessulum vero aperimus, quando remotis voluptatibus fluxis, cor nostrum in amorem Christi, quod prius durum fuerat, solvimus, et Sponso pulsanti ad ostium, introitum liberum facimus. Quod cum in hac carne vivimus, quia repente fieri non potest, restat ut magis ac magis quotidie faciamus. Nemo enim, sicut scriptum est, repente fit summus. Aliquando enim dum in hac corruptione positi Dominum nostrum quærimus, magis nobis elongari quam appropiare videtur. Ideoque sequitur: *At ille declinaverat, atque transierat.* Modo Sponsus dilectam tangit, modo declinat: quia quando nos torpentes conspicit, ad amorem incitat: quando vero laborantibus nobis posse apprehendi videtur, tunc ne apprehendatur transit et declinat. Quod maxima in nobis eius gratia agitur, ut videlicet nec in torpore nostro iacentes, omnino eum amittamus, nec de plena eius, ut nobis videtur,

apprehensione superbiamus. Qui mox tamen ut recesserit, redit: et ne diutius anima sancta a dilecto suo alienetur, verbo inspirationis suæ desideranti animæ se infundit, et eam liquefacit. Unde exsultat sponsa, dicens:

Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est. (Cap. V. Vers. 6.)

11. Ad verbum Sponsi liquefactam se dicit; quia dum Christus se per spiritum suum animæ desideranti infundit, omnem duritiam cordis mox dissolvit: et aliquando mentem in tantas lacrymas liquefacit, ut vix capere possit hoc, quod se capere intra se exsultat: et intus miretur quid fuerit, et quid factam subito seipsam videat. Quem liquorem dum sentit, perfectius apprehendere concupiscit: et aliquando dum hoc ipsum cogitat, hoc quod modo sentiebat, iam non sentit. Unde sollicitatur ad quærendum, ut hoc idem inveniat: sed aliquando cum etiam fatigetur, non invenit, quod modo tam præsens tenebat. Ideo sequitur:

Quæsivi, et non inveni illum: vocavi, et non respondit mihi. (Cap. V. Vers. 6.)

12. Quærit sponsa dilectum, sed non invenit: quia a Deo inspirata mens assidue suavitate illa intima perfrui concupiscit, sed corruptio prohibet, quam in hac vita gerit. Vocat ergo et non respondetur ei: quia et orationibus et operationibus suis dulcedine illius præsentiæ satiari appetit, sed ad votum suum hoc quod invocat, non occurrit. Restat ergo ut in se revertens se cognoscat, et per Scripturas sanctas dilectum suum magis illo gustu adiuta perquirat. Et hoc est quod sequitur:

Invenerunt me custodes, qui custodiunt civitatem, percusserunt me, et vulneraverunt me: tulerunt pallium meum custodes murorum. (Cap. V. Vers. 7.)

13. Dum inquisitione dilecti sponsa sollicitatur, in custodes civitatis incidit: quia dum sancta mens desiderio sponsi sui Christi se affligit, prædicatorum verba in Scripturis divinis suscipit, et eis quamdiu a Christo (1) exsulat, eiusdem quem quærebat (2) amori intendit. In quibus quid exercitationis inveniat, subiungit: *Percusserunt me, et vulneraverunt me: tulerunt pallium meum custodes murorum.* Custodes percutiunt sponsam et vulnerant; quia prædicatores sancti dum cœlestia loquuntur, amantem animam afficiunt, et maiori amore sagittant. Pallium tollunt; quia si quid pompæ secularis residuum erat in corde, exhortationibus suis ab animo auferunt. Pallium tollunt; quia aliquando ante verba prædicatorum nos non cognoscebamus, ipsique omne quod interius latebat, dum loquuntur, detegunt. Quod dum fit, amplius diligendi sunt: et ut pro nobis dilecto loquantur, devotius exorandi. Quod agit sponsa dum subiungit:

Adiuro vos, filiae Ierusalem, si inveneritis dilectum meum, ut nuntietis et quia amore langueo. (Cap. V. Vers. 8.)

14. Dum enim sanctis viris cogitationes nostras reseramus, dum eis, sive viventibus nobiscum, sive iam vitam aeternam ingressis, desiderium nostrum expandimus, et per Deum oramus, ut Domino Christo pro

---

1) Rotomag. quem sequitur edit. Gilot. *exultat.*

2) Nonnulli ed. *amore incendit;* ceteri *amore intendit.*

nobis orando offerant desiderium quo afficimur, quid aliud agimus, quam filias Ierusalem adiuramus, ut dilecto, cui nobis proximiores sunt, nuntient quia amore languemus? Sed et ipsi Sancti, si adhuc nobiscum sunt, et oratores suos orant, et qui ut nutient, orantur, præ humilitate tamquam ignari interrogant, dicentes:

Qualis est dilectus tuus ex dilecto, o pulcherrima mulierum? (Cap. V. Vers. 9.)

Sed quia quo ardentius diligunt, eo dulcius verba de eo repetunt, idem ipsum iterum dicunt:

Qualis est dilectus tuus ex dilecto: quia sic adiurasti nos? (Cap. V. Vers. 9.)

Dilectus ex dilecto Sponsus dicitur: ut videlicet per repetitionem dilectionis, maximus amor loquentis ostendatur. Vel dilectus ex dilecto bene Christus vocatur; quia si Filium diligimus, et Patrem ex quo est, consequenter amamus. Respondet sponsa subsequendo, dicens:

Dilectus meus candidus est et rubicundus, electus ex millibus. (Cap. V. Vers 10.)

15. Candidus et rubicundus Christus esse perhibetur; quia nullum omnino peccatum faciens, iustitiae pulchritudinem ex integro tenuit, et tamen tamquam peccator esset, ad mortis passionem accessit. Cui per Prophetam dicitur: *Quare ergo rubrum est indumentum tuum?* (1) Electus vero est ex millibus; quia ex totius generis humani massa, nullus sine peccato re-

---

1) Isai. 63. 2.

peritur: ipse vero non solum sine peccato fuit, sed etiam peccatores sua iustitia et sanguine redemit. Sequitur.

Caput eius aurum optimum: comae eius sicut elatae palmarum, nigrae sicut corvus. (Cap. V. Vers. 11.)

16. *Caput Christi Deus.* (1) Quod caput bene aurum dicitur; quia ad comparationem Creatoris, omnis creatura res vilissima perpenditur. *Comae eius sicut elatae palmarum, nigrae sicut corvus.* Quid per coma Christi, nisi fideles quosque intelligimus? Qui dum fidem Trinitatis in mente custodiunt, et Deo adhærentes, quod credunt faciunt, quasi in capite pendentes honorem portanti conferunt. Palma autem in altum ascendendo valde proficit, et victoriam significatione sua praetendit. Comae ergo sicut elatae palmarum sunt: quia electi quique dum semper ad alta virtutum se efferunt, per Dei gratiam quandoque ad victoriam se perducunt. Nigrae autem sicut corvus exsistunt: quia quamvis virtutibus se erigant, semper tamen peccatores se esse cognoscunt. Sequitur:

Oculi eius sicut columbæ super rivulos aquarum, quæ lacte sunt lotæ, et resident iuxta fluenta plenissima. (Cap. V. Vers. 12.)

17. Oculi (2) sponsi sicut columbæ sunt; quia prædicatores Christi, quia viam nobis ostendunt, simplicitate vivunt. Super rivulos autem aquarum esse perhibentur, quia semper in refectione divinarum Scri-

---

1) 1. Cor. 11. 3.

2) In nonnullis mss. et omnibus excusis, *oculi sponsae*, errore manifesto.

pturarum conversantur. Lacte vero sunt lotæ: quia gratia creatricis sapientiæ tamquam lacte matris, a peccatis per Baptismum sunt mundatæ. Quid autem per fluenta plenissima, iuxta quæ resident, intelligimus, nisi sacræ Scripturæ profunda et arcana dicta, quæ discerpimus, quibus nos reficimus, dum ea legendo vel audiendo haurimus? Ad hoc etiam columbæ iuxta fluenta residere solent, ut volantium avium umbram in aqua videant, super quam se proiicientes, ungues rapientium sic effugiant. Sic sancti viri in Scriptura sancta fraudes dæmonum perspiciunt, et ex descriptione quam vident, quasi ex umbra hostem cognoscunt. Dumque se consiliis Scripturæ ex toto addicunt, ut videlicet nihil agant nisi quod ex responso Scripturarum audiunt, quasi in aquam se proiicientes, hosti illudunt. Quæ fluenta plenissima dicuntur: quia de quibuscumque scrupulis in Scripturis consilium quæritur, sine minoratione de omnibus ad plenum invenitur.

Genæ illius sicut areolæ aromatum, consitae a pigmentariis. (Cap. V. Vers. 13.)

18. Si per oculos prædicatores designantur, bene per genas ipsi in Ecclesia figurantur, qui in Ecclesia martyrio vitam finisse perhibentur. Dum enim pro fide Christi sanguinem suum fundere non dubitant, quasi genæ in facie Sponsi rubent. Per eos quippe pulcritudo fidei Christianæ publicatur: quia ad quantum fidei præmium tendant, ostendunt, dum pro ea moriuntur. (1) Quæ bene sicut areolæ aromatum es-

---

1) In Val-cl. Rem. et Theod. *qui* (scilicet Martyres) *bene sicut.*

se dicuntur: quia dum in constantia fidei, martyrio electi exercentur, per cultum virtutum sanctæ opinionis fama, (1) quasi odore aromatum dilatantur. Sed areolæ aromatum a pigmentariis conseruntur; quia Martyres sancti et a præcedentibus prædicatoribus ad confessionem roborantur, et a subsequentibus ad imitationis exemplum populis adducuntur. Ab illis qui præcesserunt, pigmenta virtutum coluntur: ab his vero qui sequuntur, pigmenta exemplorum sumuntur. Unde et sequitur:

Labia eius lilia stillantia myrrham primam. (Cap. V. Vers. 13.)

19. Quid enim per labia Sponsi, nisi ipsos quos dicimus prædicatores Christi, intelligimus? Qui dum mortes Martyrum populis prædicant, quasi myrrham mortificandis carnibus ad condimentum distillant. Quæ myrrha bene prima esse dicitur; quia nullus sic mortificatur, quomodo ille qui pro Christo martyrio finitur. Primam enim dixit non pro tempore, sed pro dignitate. Quid est quod labia Sponsi lilia esse dicuntur, nisi quod illi per quos Christus loquitur, necesse est ut mundi sint, et per eos bonus odor aspergatur? De quibus erat Apostolus Paulus, qui dicebat: *Bonus odor sumus Deo in omni loco, et in his qui pereunt, et in his qui salvi fiunt.* (2) Sed notandum est, quoniam quidquid in Ecclesia iustitiæ et fortitudinis habetur, ab ipso Christo per exempla operum illius trahitur. Ideo sequitur:

---

1) Val-cl. *quasi odor.*

2) 2. Cor 1. 15.

Manus illius tornatiles, aureæ, plenae hyacinthis. (Cap. V. Vers. 14.)

20. Quid enim per manus Christi designatur, nisi opera sancta quæ in mundo gessit, et quæ nobis imitanda proponuntur? Ipse enim ait: *Qui me diligit, me sequatur.* (1) Et Apostolus: *Qui dicit se in Christo manere, sicut ille ambulavit, et ipse ambulare debet.* (2) Manus vero tornatiles esse perhibentur: quia sancta opera eius sine impositione iniquitatis ex omni parte in iustitia gradiebantur. Quod enim tornatur, in rotunditate sui sine obstaculo volvitur. Sic Christi opera in rectitudinis rotunditate volvebantur: quia nulla culpa ei adhærebat: qua minus iustitia eius in rotundum duceretur. Aureæ etiam manus esse dicuntur: quia quidquid exterius inter homines operabatur, interius in divinitatis pulcritudine disponebatur. (3) Manus quoque Sponsi plenæ hyacinthis esse dicuntur: quia quicumque illius opera pio corde imitantur, felicitatis æternæ muneribus in retributione ditantur. Unde et idem Redemptor ait: *Qui mihi ministrat, me sequatur; et ubi ego sum, illıc et minister meus erit.* (4) Sequitur:

Venter eius eburneus, distinctus sapphiris. (Cap. V. Vers. 14.)

21. Quid per ventrem, nisi mortalitas? et quid per ebur, nisi incorruptio designatur? Ebur quippe valde

---

1) Forte Iohan. 12. 26.

2) 1. Iohan. 2. 6.

3) In aliis edit. excepta vet. Paris. post *disponebatur*, additur: *quid vero per hyacinthum, qui valde pretiosus lapis est, nisi munus retributionis aeternae designatur? Manus ergo sponsi, etc.* Hæc nullis in mss. extant.

4) Iohan. 12. 26.

durabile os habetur, et in ornamenta Regum assumitur. Venter ergo Christi recte eburneus esse dicitur: quia mortalitas Christi ad immortalitatem perducitur, dum per resurrectionem ad gloriam Patris sui, Regis videlicet æterni, in vita æterna collocatur. De quo dicitur: *Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur*, *mors illi ultra non dominabitur*. (1) Qui vere in ornamento Regum assumitur: quisquis carnis suæ rex et dominus esse probatur, ipsius Christi mortalitate et resurrectione, amore cognitionis et spe immortalitatis ornatur. Unde alibi dicitur: *Qui gloriatur*, *in Domino glorietur*. (2) Sed venter distinctus sapphiris esse perhibetur: quia in nostra corruptione quam portavit, coelestia opera per miracula quæ faciebat, passionibus nostris inseruit. Sapphirus enim qui aëreum colorem portat, bene coelestia facta quæ in miraculis ostendebantur, designat. Venter vero Christi sapphiris distinguitur: quia dum inter passiones carnis divina miracula operabatur, quasi incorruptione corruptio variabatur. Qua dispensatione Apostoli in fide eruditi sunt, et ad passiones tolerandas robusti exstiterunt. Ideo sequitur:

Crura illius columnae marmoreae, quae fundatae sunt super bases aureas. (Cap. V. Vers. 15.)

22. Per crura enim Apostolos intelligimus, per quos universum mundum circuivit, et fidem eis prædicantibus, populis audientibus sparsit. Quibus ipse in Evangelio ait: *Ite in orbem universum*, *et praedi-*

---

1) Rom. 6. 9.

2) 2. Cor. 1. 31.

dicate Evangelium omni creaturae. (1) Sed crura columnæ marmoreæ esse perhibentur: quia Ecclesiam inflexibiliter sustinent, dum contra omnes adversarios eorum prædicationibus et exemplis roboratur. Super bases autem aureas columnæ fundatæ sunt; quia a Prophetarum dictis, ut fortes exsisterent, fidem integram acceperunt. Unde ipse primus Apostolorum ait: *Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis intendentes tamquam lucernæ ardenti in caliginoso loco.* (2) Ideo enim aureæ dicuntur, quia luce sapientiæ resplendere sciuntur. Sequitur:

Species eius ut Libani, electus ut cedri. (Cap. V. Vers. 15.)

23. Libanus quippe mons est in quo sublimes valde et odoriferae arbores habentur. Interpretatur autem Libanus dealbatio sive candidatio. Et de Christo dicit Apostolus Paulus: *Ipse factus est nobis a Deo sapientia et sanctificatio et iustitia.* (3) Bene ergo species eius ut Libani exsistit; quia per eum credentes dealbamur: ei si adhæremus radicitus, sublimes efficimur. A cuius gratia etiam bonae opinionis odorem, si quem habemus, accipimus. Electus etiam ut cedri esse dicitur; quia de eo Pater loquitur: *Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus, complacuit sibi in illo anima mea.* (4) Cedrus autem excelsa est valide arbor et odora et imputribilis. Christus autem excel-

---

1) Marc. 16. 15.

2) 2. Pet. 1. 19.

3) 1. Cor. 1. 30.

4) Isai. 42. 3.

sior cedris existit: quia quamvis homo sit, tamen Deus esse non desistit. De quo per Isaiam dicitur: *Et sublimis erit valde.* (1) Odorus etiam super omnes est Christus, quia ipse de seipso ait: *Ego flos campi, et lilium convallium.* (2) Et per sponsam ei dicitur: *Curremus in odorem unguentorum tuorum.* (3) De quo hic bene sequitur:

Guttur illius suavissimum, et totus desiderabilis. (Cap. V. Vers. 16.)

24. Per guttur quippe voces transferuntur, et sapores in ventrem hauriuntur. Quid ergo per guttur Sponsi, nisi Testamentum Christi intelligitur, per quod Christus nobis loquitur, et in quo quam suavis sit Dominus a fidelibus gustatur? Totus ergo desiderabilis esse dicitur: quia per hoc quod de eo bona omnia anima sancta audit, magis ac magis semper eum videre concupiscit. Cuius tot bonis enarratis consequenter concludit, et dicit:

Talis est dilectus meus, et ipse est amicus meus, filiae Ierusalem. (Cap. V. Vers. 16.)

25. Sed enumeratis tot laudibus, ostensis tot muneribus, quis audiens non concupiscit, quis intendens non inardescit? Fidelis quippe anima quæque, quo dulciora et ampliora de Redemptore suo audit, eo ardentius inhiat, et manifestiora de eo cognoscere appetit, dicens:

---

1) Isai. 52. 14.

2) Cant. 2. 1.

3) Cant. 1. 3.

Quo abiit dilectus tuus, o pulcherrima mulierum? Quo declinavit dilectus tuus, et quaeremus eum tecum? (Cap. V. Vers. 17.)

Cum enim proximus proximo de Christo loquitur, cum alter ab altero qualiter inveniatur sciscitatur, quid aliud quam quomodo quæri debeat perscrutatur? Quamvis hoc de Synagoga intelligi valeat, ut aliquando conversa Ecclesiam interroget, cui protinus Ecclesia respondet:

CAPUT VI.

SYNOPSIS

1. Quanto emolumento Christus visitet Ecclesiam. — 2. Synagogæ ad Christum futura conversio. — 3. Unde pulchritudinem trahet. — Ecclesia, ut sit hostibus terribilis, pace se muniat, unitate se vinciat. — 4. Christus quo magis videtur, eo magis invisibilis cognoscitur. — 5. Martyres sub Antichristo passuri. — 6. Quæ prudenter corpora regunt animæ, reginæ sunt. — 7. Concubinis similes mali prædicatores. — Etsi recte prædicent. — 8. Cum electis multi intrant, qui ad eorum sortem non pertinent. — Numerus electorum apud Deum constitutus. — 9. Soli qui in simplicitate permanent et in unitate sunt electi. — 10. Ecclesiæ felicitas, quae carne Sponsi sui pascitur, sanguine lavatur, verbo saginatur. — 11. Cur Ecclesia aurorae ac soli comparata. — In Ecclesia alii fulgent ut aurora. — Alii ut luna. — 12. Christus perfectorum corda visitat, ut per eos ad infirmiores veniat. — Modo in humilitate permaneant. — 13. Synagogae de praeteritis suis tenebris, pœnitentia. — 14. Ad conversionem ab Ecclesia provocatur.

Dilectus meus (1) descendit in hortum suum ad areolam aromatum, ut pascatur in hortis, et lilia colligat. (Cap. VI. Vers. 1.)

---

1) Val-cl. Rem. Theod. *ascendit.*

1. Dilectus in hortum suum ad areolam aromatum descendit; quia Ecclesiam visitans, ad eos maiori gratia venit, quos sanctis operibus et virtutum exemplis bonæ famæ odorem ex se proximis emittere cognoscit. In hortis pascitur, cum multarum animarum virtutibus delectatur. Lilia colligit, quando perfectos quosque ab hac vita succidit. Sed quia sancta Ecclesia in filiis suis fide Christo ita coniungitur, spe suspenditur, caritate conglutinatur, ut nihil extra Christum diligat, et eum sibi familiariter fide et amore inseparabilem teneat, ideo subiungit:

Ego dilecto meo, et dilectus meus mihi, qui pascitur (1) in liliis. (Cap. VI. Vers. 2.)

2. Notandum quippe, quod Synagoga per prædicationem Ecclesiæ ad fidem quandoque convertetur, ita ut se abnegans, Christum solum sequatur, et eodem desiderio diligat Christum, quo eum Ecclesia diligit, quem cæteris postpositis solum amat. Quam iam amicam factam, iam sponsam sibi coniunctam Sponsus alloquitur, congratulans et dicens:

Pulcra es, amica mea, suavis et decora sicut Ierusalem, terribilis ut castrorum acies ordinata. (Cap. VI. Vers. 3.)

3. Pulcra et amica, suavis et decora sicut Ierusalem, Synagoga esse perhibetur: quia sancta quatuor Evangelia, aliquando conversa sicut Ecclesia sectabitur. Ierusalem quippe visio pacis interpretatur. Per quam bene sancta Ecclesia figuratur: quia dum in

---

1) Ed. recent. *inter lilia.*

mundo semper pressuram patitur, viam fastidiens, quae sit pax patriae coelestis currendo contemplatur. confidens in eo qui discipulis suis dicebat: *In mundo quidem pressuram habebitis; sed confidite, ego vici mundum.* (1) Digne autem Synagoga conversa, sicut Ierusalem pulcra et amica et suavis et decora dicitur; quia dum sanctam Ecclesiam imitatur, quatuor Evangeliorum praecepta operatur, a quibus pulcritudinem morum accipit ut placeat, exercitium sanctae operationis colligit ut in amicitia hæreat, suavitatem mansuetudinis discit ut permaneat, speciem decorae conversationis ostendit, ut per exemplum trahat. De qua consequenter dicitur: *Terribilis ut castrorum acies ordinata.* Notum expertis est, quod milites cum in procinctu contra hostes vadunt, si strictim et concorditer gradiuntur, ab hostibus contra venientibus timentur: quia dum in eis aditum per scissuram non aspiciunt, qualiter eos penetrent, hæsitantes non inveniunt. Illisque hoc impenetrabile munimen efficitur, quod concorditer ordinati seipsis semetipsos tuentur. Dum enim de seipsis sibi vallum efficiunt, intrandi ad se aditum hostibus non relinquunt, et ut occidantur appetiti, ipsi facilius occidunt. Sic in multitudine fidelium contingit, quae dum contra malignos spiritus pugnare non desinit, necesse est ut pace caritatis constringatur, (2) quo salva sit. Si enim pacem tenet, terribilis hostibus apparet. Si per discordiam scinditur, undique ab hostibus leviter penetratur. Pace se itaque muniat, unitate se vinciat, caritate se

---

1) Iohan. 16. 33.
2) Val-cl. et Rem. *qua salva sit.*

uniat: ut dum in seipsa per scissuram damnum non patitur, ducem suum semper exsultans sine confusione sequatur. In pace quippe oculus mentis mundatur, ut in ipsam beatitudinis visionem intendatur. Quam nemo sicut est, in hac vita conspicit: quia impossibile est patriam tenere, dum in exilio unusquisque nostrum gemit. Ideo sanctae animae inardescenti, inhianti, propinquanti Sponsus respondet, dicens:

Averte oculos tuos a me, quia ipsi me avolare fecerunt. (Cap. VI. Vers. 4.)

4. Oculos ad Sponsum tendimus, dum intuitum mentis ad videndam Christi beatitudinem aliquantulum aperimus. Sed oculos avertere praecipimur, ne videlicet aspicere eam sicuti est, quantumcumque videamus, arbitremur. Ipsi enim oculi eum avolare fecerunt: quia quo amplius videtur, eo magis invisibilis esse cognoscitur. Et a nobis avolat: quia quantulumcumque ictu mentis apprehensus, incomprehensibiliter super omnem conatum nostrum se exaltatum esse manifestat. Oculis quippe mentis quasi hoc efficitur ut avolet: quia per hoc tantillum quod videtur, valde longinquus et avolans a nobis, sicut dictum est, apparet. Sequitur:

Capilli tui sicut greges caprarum, (1) qui ascenderunt de monte Galaad. Dentes tui sicut greges (2) tonsarum ovium, quae ascenderunt de lavacro: omnes gemellis fetibus, et sterilis non est (3) inter eos.

---

1) Rotomag. *quae ascenderunt.* Vulgati *quae apparuerunt.*

2) Omittitur *tonsarum*, in excusis.

3) Omnes mss. nostri *inter eos*, scilicet *greges:* editi ut in Vulgata.

Sicut cortex mali punici, sic genae tuae (1) absque occultis. (*Cap. VI. Vers. 5. et 6.*)

5. Hæc omnia dicta de Ecclesia superius, ut potuimus, exposuimus: ideo nunc de Synagoga eadem replicare devitamus. Unum est tamen quod non similiter repetitur: quia ibi sicut fragmenta mali punici, hic autem sicut cortex mali punici dicitur. Quo nihil aliud designari puto, nisi sanguinem Martyrum, qui sub Antichristo morientur: et unitatem fidei, sub qua multi Iudæorum stringentur. In cuius constantia dum sanguinis effusionem patientur, fidei tribulatione, quasi corticis rubore, decorabuntur. Sequitur:

Sexaginta sunt reginae, et octoginta concubinae: et adolescentularum non est numerus. (*Cap. VI. Vers. 7.*)

6. Quid per reginas, nisi Sanctorum animæ designantur; quæ dum corpora sua prudenter regunt, et aliis præsunt, regnum sibi æternum acquirunt? Sunt enim nonnulli in sancta Ecclesia qui carnem suam macerant, et propter Deum affligunt, vitia vincunt, dæmones velut tyrannos sibi subiiciunt, omnes motus suos ut ordinate currant, sapienter regunt, aliis prædicant hoc quod ipsi faciunt, multos a faucibus dæmonum gladio verbi pugnantes abstrahunt. Quid huiusmodi animæ nisi reginæ exsistunt, quæ dum Regem Christum sponsum suum valde diligunt, amoris commixtione et libidinis exsecratione, regios filios, id est fideles populos gignunt? Quibus omnibus bea-

---

1) Hic etiam sequimur unanimem mss. consensum. In editis legitur, *absque eo quod intrinsecus latet*, ut in Vulgata.

tus Petrus Apostolus dicebat: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis*. (1) Sed reginae sexaginta esse perhibentur. Denarius quippe numerus per senarium multiplicatus in sexaginta completur. Et quid per denarium, nisi decem praecepta Legis: et quid per senarium, nisi labor huius vitae signatur? Sex enim diebus quod necessarium est operamur; et in septimo quiescere per Legem iubemur. Bene ergo sexaginta reginae esse dicuntur: quia dum decem praecepta in hoc seculo operantur, seculum autem hoc sex diebus operatoriis evolvitur, in eis quasi per senarium numerum, denarius replicatur. Praedicant enim quique decem praecepta Legis, in quorum operatione se exercent in temporalitate huius corruptionis. Sex igitur decies, vel decem sexies multiplicant: quia universale hoc tempus in explenda decem praecepta Legis spiritaliter esse transigendum, operibus suis manifestant, et verbo praedicant. Quorum laudem in hoc mundo aliquando reprobi aspiciunt: et ut similiter laudentur, vel ut aliquod commodum in hac vita quomodocumque adipiscantur, etiam ipsi per semetipsos praedicatores fiunt. De quibus bene subditur: *et octoginta concubinae*.

7. Concubinae quippe non vere, sed fide dominos diligunt, et ab eis non posteritatem filiorum, (2) sed

---

1) 1. Pet. 2. 9.

2) Recent. editoribus placuit explicationis gratia interserere, *commodorum;* sic enim legendum exhibent: *sed praesentiam commodorum;* nimirum non intelligentes ad quid referri posset, *praesentiam*. At optime refertur ad *dominos*, quorum praesentiam expetunt ut libidinem expleant.

præsentiam expetunt, nec continentia se exercent, sed libidinem explere concupiscunt. Sic falsi prædicatores in Ecclesia exsistunt: quia dum non Christum, sed lucrum vel laudem diligunt, non spiritaliter et caste, sed carnaliter et libidinose Christo se coniungunt. Bene ergo concubinae vocantur; quia Christum quem prædicant, non in spiritu, sed carne sectantur. De quibus Apostolus Paulus dicebat: (1) *Multi quidem secundum carnem ambulant, sed non secundum Christum.* (2) De quibus idem ipse ait: *Quos saepe dicebam vobis, nunc autem et flens dico, inimicos crucis Christi, quorum finis interitus, quorum Deus venter est.* De quibus ipse idem ait: *Huiusmodi non serviunt Domino Iesu, sed suo ventri.* (3) Quae tamen concubinae bene octoginta esse dicuntur; quia etsi toto corde terrena diligunt, cœlestia tamen loquuntur. Octonarium quippe numerum per denarium ducimus, et ad octoginta venimus. Per decem autem Decalogus, sicut dictum est, significatur: per octo vero resurrectio, quia octavo die Redemptor noster resurrexisse probatur. Praedicatores vero, etsi falsi sunt per desiderium, tamen et Scripturam divinam, et resurrectionem quam credimus, manifestant per verbum. Si enim aliud praedicarent praedicatores, inter Christianos non essent; de quibus in Evangelio Veritas ait: *Super cathedram Moysi sederunt Scribae et Pharisaei: quae dicunt facite, quae autem faciunt, facere nolite.* (4)

---

1) Multa hic ex mss. supplevimus, quae in vulgatis desunt.

2) Phil. 3. 38.

3) Rom. 16. 18.

4) Matth. 23. 2.

8. Sed quia et falsorum et verorum prædicatorum prædicatione plurimi ad fidem veniunt, et cum electis multi intrant, qui ad sortem electorum non pertingunt, ideo subditur: *Et adolescentularum non est numerus.* Cum enim scriptum sit: *Adolescentia et iuventus vana sunt:* (1) quid per adolescentulas has, (2) nisi animas intelligimus, quæ dum vana huius mundi sectantur quæ diligunt, numerum electorum excedunt? De quibus per Psalmistam dicitur: *Annuntiavi et locutus sum, multiplicati sunt super numerum.* (3) Quod enim electorum numerus apud Deum sit constitutus, manifestat Apostolus Paulus qui ait: *Novit Dominus qui sunt eius.* (4) Et per semetipsum Dominus ait: *Ego scio quos elegerim.* (5) Quos quia non imperfecte scit, sed perfecte novit, proculdubio et numerum in quo eliguntur, cognoscit. De quibus per Paulum dicitur: *Quos enim praescivit, et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui.* (6) Bene ergo adolescentularum non est numerus; quia dum per vanitatem quam diligunt, in numerum electorum non currunt, extra remanentes, quasi in cognitionem divinam non veniunt. Quibus ipsa Veritas in futuro iudicio dictura est: *Nescio vos;* (7) et: *Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem.* (8) Sed dum re-

---

1) Eccle. 11. 10. ex Hebr.

2) Ed. *nisi vagas animas?* Frustra autem additum *vagas*, restituta interpunctione.

3) Psal. 39. 6.

4) 1. Tim. 2. 19.

5) Iohan. 13. 18.

6) Rom. 8. 29.

7) Matt. 25. 12.

8) Psalm. 6. 8.

probi mundana quærunt, et per multiplices cupiditates animum dividunt, sancta quælibet anima in numerum electorum se stringit, multa quæ videt fastidiens, unum quod non videt, ardenter appetit, quod quamdiu non tenet, in fide se nutrit, in caritate se unit. Et dum id quod unum et idipsum est sequitur, de huiusmodi multis una Ecclesia conficitur, de qua per Sponsum dicitur:

Una est columba mea, perfecta mea, una est matri suæ, electa genetrici suae. (Cap. VI. Vers. 8.)

9. Mater nostra est regeneratrix gratia, apud quam una columba eligitur; quia illos solos eligit, qui in simplicitate permanent, et ab unitate non scinduntur. Multi quippe fideles dum in idipsum intendunt, dum uno desiderio Christi se invicem nutriunt, dum habentes cor unum et animam unam, in caritate se vinciunt, ex multis membris corpus efficiunt. Omnesque in unitatis simplicitate viventes, una columba exsistunt. Quæ sola perfecta et electa genitrici suae dicitur, quia extra hanc quam dicimus Ecclesiam, nemo ad perfectionem, nemo ad vitam, nisi per hanc solam gratia fovente nutritur. De qua bene subditur.

Viderunt eam filiae Sion, et beatissimam praedicaverunt: reginae et concubinae laudaverunt eam. (Cap. VI. Vers. 8.)

10. Sion filiae, filiae sunt Ecclesiae, quae dum vitam æternam in hac carne contemplantur, a peregrinante Ecclesia ad regnantem Ecclesiam eriguntur. Vident filiae Sion columbam, et beatissimam prædi-

cant: quia sanctae animae dum virtutes Ecclesiae spectant, in laudem prorumpunt, et ad eius beatitudinem inhiant. Sancta quippe Ecclesia gratia genitrice nutritur, dum fide eruditur, carne sui Sponsi pascitur, sanguine lavatur, Scriptura divina saginatur. Huiusmodi robusta nutrimentis dæmones expugnat, vitia suffocat, carnem domat, spiritum roborat, vitam expectat. Hæc omnia quicumque aspicit, recte in admirationem protinus assurgit, et beatissimam pronuntiat, quia videt ad quantam gloriam per tot virtutes exsurgat. Cum reginis etiam concubinae laudant; quia etsi operibus falsi praedicatores contradicunt, sermonibus tamen eadem quae et veri populis ostendunt. De talibus ipsa Veritas dicit: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me.* (1) Quod aperte manifestat dum iterum dicit: *Dicunt enim, et non faciunt.* (2) De quibus et per Apostolum Paulum dicitur: *Dictis confitentur se nosse Deum, factis autem negant.* (3) Sancti autem viri dictis et factis Deum confitentur; quia quod credunt faciunt, et ad bona quae faciunt, etiam alios sermonibus et exemplis trahunt. Quorum virtutibus adversarii ad fidem excitantur, dum in eis et pietatem fidei, et constantiam operis admirantur. Unde et Synagoga ad fidem erigitur, cum in Ecclesia quae sint merita fidei admirans contemplatur, dicens:

Quæ est ista quae progreditur quasi aurora consurgens, pulcra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata? (Cap. VI. Vers. 19.)

---

1) Matt. 15. 8. ex Isai. 27.

2) Matt. 23. 3.

3) Tit. 1. 16.

11. Ecclesia sancta quasi aurora consurgens in iudicio ultimo progreditur, quia relictis tenebris corruptionis, incorruptionis claritate innovatur. Quae bene ut sol electa dicitur; quia ad eamdem gloriam perducitur, ad quam caput eius Christus, qui sol iustitiæ esse perhibetur. Unde est quod idem sol ait: *Volo, Pater, ut ubi ego sum, illic et minister meus sit.* (1) Quod tamen et de membris eiusdem Ecclesiae adhuc in hac carne viventibus intelligi potest. Sunt enim nonnulli qui magna intentione quae sint tormenta reproborum aspiciunt, et quae sunt facta sua sine palpitatione examinare contendunt. Dumque se peccasse cognoscunt, et per hoc ire ad reproborum tormenta pertimescunt, subito tenebras iniquitatis derelinquunt, et luce iustitiae accendi concupiscunt. Mox ad sanctam operationem consurgunt; et per bona opera quæ faciunt, clarere quibusque proximis incipiunt. Hi proculdubio velut aurora consurgentes progrediuntur; quia subito noctem peccati evacuantes, ad lucem magis ac magis dilatantur. Sic anima quae prius erat in tenebris, nunc splendens apparet; et quae etiam in se ipsa offuscabatur, nunc aliis lumine sanctae operationis resplendet. De qua bene subditur: *Pulcra ut luna, electa ut sol.* Luna quippe dum noctem illuminat, caligantibus oculis iter, per quod homo gradiatur, demonstrat. Sic nimirum quæque anima, quæ tenebras dimittit, et in sanctam operationem se extendit, dum exemplum bene operandi tribuit proximis, quasi lucem tenebrescentibus oculis spargit. Dum enim peccantes quique bonum opus aspiciunt, et ad

---

1) Iohan. 19. 29. et 17. 24.

idem faciendum se convertunt, quasi errantes in nocte, per lumen lunae ad viam redeunt. Hæc itaque sancta anima dum peccantibus exempla præbet, quasi luna in nocte lucet. Dum vero magis ac magis crescit, et de die in diem per consuetudinem operis lumen iustitiae tam perfecte accipit, ut etiam bonis exempla imitationis præbeat, quae prius solis peccatoribus imitando apparebat, profecto iam luna sol efficitur; quia quæ in nocte errantibus nunc lucebat, modo in die ambulantibus lumen veritatis manifestat. Hinc est quod sequitur: *Electa ut sol.* De qua bene subditur: *Terribilis ut castrorum acies ordinata.* Hoc quia iam dictum est, iterum non necesse est exponi, ne sic videatur fastidium generari. Sequitur ergo Sponsus, et causam dicit unde tanta virtus in Ecclesia excrescere possit. Visitatione quippe renovatur, et quod in ea tenebrosum est, respectione eius illuminatur. Et hinc est quod subdens ait:

Descendi in ortum nucum, ut viderem poma convallium: et inspicerem si floruissent vineæ, et germinassent mala punica. (Cap. VI. Vers. 10.)

12. Quid per nuces, nisi perfectos quosque intelligimus, qui dum divinam sapientiam intra corpora sua retinent, quasi nucleum in fragili testa portant? Sunt enim quamplures in Ecclesia, qui assidue divinae Scripturae intendunt, quam suavis sit Dominus gustantes, amplius gustare concupiscunt, sancta gaudia in corde ruminant, et ruminantes magis ac magis convalescunt; et tamen foris nescientibus eos, viles apparent; quia ignoratur quam suavem in suis interioribus cibum portent. Quid isti, nisi nuces exsistunt, qui nuclei

dulcedinem intus ferunt, exterius vero carnis utilitatem prætendunt? De quibus erat Apostolus, qui dicebat: *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus.* (1) Hortus igitur nucum, corda sunt Sanctorum, qui dum diligunt, coelestem dulcedinem in intimis gerunt. Unde in Psalmo scriptum est: *Quam magna multitudo dulcedinis tuae, Domine, quam abscondisti timentibus te!* (2) Sed quid est quod in hortum nucum Sponsus descendit, ut poma videat, cum potius nuces videre debeat? Verumtamen sciendum est, quod plerumque corda perfectorum visitat, eisque benignitatis suae suavitatem manifestat; ut per eos ad infirmiores postmodum veniat, et quantum in augmentum iustitiae profecerint, per illos cognoscat. Unde scriptum est: *Dominus de coelo prospexit super filios hominum, ut videat si est intelligens, aut requirens Deum.* (3) Dum enim divina bonitas corda perfectorum illustrat, eosque ad curam proximorum per caritatis sollicitudinem instigat, quid hoc est aliud, nisi quod ad hortum veniens, poma convallis per illos quibus præsidet, prospectat? Tunc enim Dominus videre, vel cognoscere dicitur, cum Sanctos suos quos illustrat, ad videndum exhortatur. Sed quid est quod non poma montis, et poma convallis, ut videat, descendit, nisi quod illis respectum suae miserationis tribuit, quos in humilitate persistere cognoscit? De quo per Psalmistam dicitur: *Quoniam excelsus Dominus, et humilia respicit, et alta a longe cognoscit.* (4) Et ipse Dominus per semetipsum ex

---

1) 2. Cor. 4. 7.
2) Ps. 30. 20.
3) Ps. 15. 2.
4) Ps. 137. 6.

voce Prophetae dicit: *Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem et quietum, et trementem sermones meos?* (1) Sequitur autem Sponsus, et dicit: *Et inspicerem si floruissent vineæ, et germinassent mala punica.* Vineæ florent, quando in Ecclesia filii recenter in fide generantur, et ad sanctam conversationem, quasi ad fructus soliditatem, præparantur. Mala punica germinant, quando perfecti quique per exempla sua proximos ædificant, et in novitatem sanctae conversationis per praedicationem et bonorum operum ostensionem (2) immutant. Illud quippe malum punicum, videlicet Apostolus Paulus germinaverat, qui dicebat: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.* (3) Sic etenim in sancta Ecclesia agitur, ut per bonos mali convertantur, per perfectos imperfecti nutriantur, donec et ipsi ad perfectionem veniant, et infirmos quosque sicut ipsi perducti sunt, ad meliora perducant. Hoc Christus Ecclesiæ Sponsus (4) visitando prospicit, respiciendo corpus sanctum coniungit: qui ideo corpus infirmitatis assumpsisse cognoscitur, ut in corpus suæ claritatis tota simul Ecclesia transformetur. Unde beatus Paulus ait: *Qui reformabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae.* (5) Hæc omnia in fine mundi Synagoga tandem excitata percipiet, et se tamdiu hæc ignorasse reprehendet, dicens:

---

1) Isai. 66. 2.

2) Male legerunt edit. *invitant,* pro *immutant*, quod habent mss. omnes.

3) Gal. 4. 19.

4) Excusi, *visitando perficit.*

5) Philip. 3. 21.

Nescivi: anima mea conturbavit me propter quadrigas Aminadab.

13. Ac si diceret: Tot virtutes in sancta Ecclesia fieri videns, quare in tanto tempore non percepi? Quare incredula perstiti? Cur tamdiu per infidelitatem meam in tenebris ignorantiae perstiti? Sed propter quadrigas Aminadab conturbatur, quia quandoque per Christi praedicationem ad fidem suscipiendam excitatur. Aminadab enim spontaneus populi mei interpretatur. Et bene proculdubio Christus Iesus a Patre spontaneus populi mei dicitur; quia vere spontanea caritate ad populum salvandum descendit, et ut nos a morte relevaret, pia voluntate et benigna gratia mortem in cruce suscepit. Unde et ipse ad Patrem ait: *Voluntarie sacrificabo tibi.* (1) Et unus ex redemptis ad Christum loquens, aiebat: *Exaudi me Domine, quoniam benigna est misericordia tua.* (2) Propter quadrigas ergo Aminadab Synagoga conturbatur; quia quando tandem quatuor Christi Evangelia in mundo currentia, in cordibus hominum ferventia per fidem contemplatur, mox de infidelitatis suæ tenebris confunditur, et oborta confusione salubri, ad poenitentiam commovetur. Cui Ecclesia benigne loquitur, dicens:

Revertere, revertere Sunamitis, revertere revertere, ut intueamur te. (Cap. VI. Vers. 12.)

14. Sunamitis quippe captiva interpretatur. Sunamitis ergo ut revertatur vocatur: quia Synagogae in fine mundi fides ab Ecclesia offertur, ut dignitatem

---

1) Psal. 53. 8.

2) Ps. 68. 17.

pristinam recipiat, quae sub infidelitatis iugo a dæmonibus captivatur. Et bene quater reverti admonetur; quia in quatuor mundi partes modo Iudaei dispersi sunt, qui ubicumque fuerint, ut dictum est, in fine mundi convertentur, sicut prædictum est per Prophetam: *Si fuerit numerus filiorum Israël velut arena maris, reliquiæ salvæ fient.* (1) Revertatur ergo Sunamitis, ut eam intueamur, id est Synagoga ad fidem convertatur, et in pœnitentia sua omnibus ostendat quantum malum faceret, quando Deum suum in cruce configebat. Sed protinus cum Ecclesia fidem Synagogæ intueri appetit, Sponsus congratulando quasi interrogans respondet, et dicit:

CAPUT VII.

SYNOPSIS

1. Strenue pro fide Synagoga pugnatura est. — 2. Exemplorum Sanctorum utilitas. — 3. Prædicatorum concordia Christi opus. — 4. Quæ aliis propinat prædicator, abundantius cæteris bibat. — 5. Exemplis Sanctorum muniendi sumus. — 6. Iudæorum et Gentilium in fide genitorum fraterna concordia. — 7. Collum sponsæ prædicatores. Cur. — 8. Oculi, qui lugent et flent. — 9. Per nasum, prædicatorum discretio signatur. — 10. Caput Ecclesiæ Christus. — Capitis huius quæ sint comae. — 11. Christus carus non est, nisi qui sacris Scripturis delectatur. — 12. Initia et progressus caritatis. — Christi crux cœlestem cibum parat. — 13. Hanc quasi palmam Christus ascendens, eius fructus nobis obtulit. — Hinc caritate inebriamur. — 14. Quae praedicatio vinum fit optimum. — 15. Soli Deo adhaerendum. — 16. Christi et eius sponsae de proximi salute sollicitudo. — 17. Ex perfectorum virtutibus medela et suavis odor. — 18. Quid ex utroque Testamento dicendum.

---

1) Isai. 10. 22.

Quid videbis in Sunamite, nisi choros castrorum? (Cap. VII. Vers. 1.)

1. Castra quippe militantium sunt. Castra ergo in Sunamite videbantur; quia pro fide, quam modo impugnat, tunc robuste contra perfidos præliabitur. Sed quia hoc per sanctam Ecclesiam fiet ut Synagoga convertatur, quia sermonibus et exemplis prædicatorum ad fidem convertetur, ideo recte ad laudem sponsæ Sponsus se convertit, dicens:

Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis tuis, filia principis! (Cap. VII. Vers. 1.)

2. Filia principis sancta Ecclesia dicitur, quia prædicatione Christi in vitam novam regeneratur, qui per divinitatis potentiam, omni creaturae quam condidit, principatur. Quid autem sunt calceamenta Ecclesiæ, nisi exempla praecedentium patrum, quibus in via mundi huius munitur, ut per omnes tribulationes quæ exsurgunt, confidenter calceata gradiatur? Unde alibi prædicatoribus Paulus dicit: *Calceati pedes in præparationem Evangelii pacis.* (1) Calceamenta quippe de mortuis animalibus fiunt. Et nos pedes spiritaliter calceamus, quando a patribus sanctis carne mortuis exempla sumimus, ut ad eorum similitudinem mundi huius tentationes expugnemus. Potest tamen intelligi quod Ecclesia calceatur, quando in praedicatione sua ad perferenda insurgentia mala morte Christi munitur. Pulchri ergo sunt sponsæ gressus calceatae, quae filia est principis; quia coram divinis oculis

---

1) Ephes. 6. 15.

placet officium cuiuslibet electi secundum exempla patrum praedicantis. Sequitur:

Iunctura (1) feminum tuorum, sicut monilia quae fabricata sunt manu artificis. (Cap. VII. Vers. 1.)

3. Per duo femina sponsæ, duo populi Ecclesiæ: per iucturam feminum, concordia designatur praedicatorum, quibus populi uniuntur, dum ad Fidem catholicam circumcisio et praeputium per eos erudiuntur. Qui ut monilia exsistunt; quia dum in sapientia qua refulgent, sancta opera faciunt, quasi in auro lapides gerunt. De quibus sequitur: *Quae fabricata sunt manu artificis.* Manu artificis monilia fabricantur, quia opere Christi praedicatores pulcri et utiles efficiuntur. Sequitur:

Umbilicus tuus crater tornatilis, numquam indigens poculis. (Cap. VII. Vers. 2.)

4. Umbilicus etiam sanctorum praedicatorum ordo est: qui bene crater esse dicitur, quia dum per eos populus eruditur, vino spiritali ipsorum officio ebriatur. Qui bene tornatilis nuncupatur; quia iuxta mores hominum universos necesse est ut lingua praedicatoris volvatur. Qui poculis non indiget: quia quod aliis propinat, necesse est ut abundantius caeteris bibat, et plenius quod dat, contineat. Sequitur:

Venter tuus sicut acervus tritici, vallatus liliis. (Cap. VII. Vers. 2.)

5. Per ventrem, populi latitudo designatur: qui bene sicut acervus tritici liliis vallatur: quia dum poe-

---

1) Ita mss. pro *femora, femorum* quod habent vulgati.

ribus sanctis intendens, in cœleste horreum præparatur, exemplis Sanctorum, ut perseveret, undique munitur: de quibus iterum dicitur:

Duo ubera tua sicut duo hinnuli capreae gemelli. (Cap. VII. Vers. 3.)

6. Duo ubera, duo populi exsistunt: quia dum in amore fraterno semper vivunt, se invicem lacte pietatis in caritate nutriuntur. Qui bene duo hinnuli capreæ gemelli nominantur: quia dum per prædicationem Synagogæ in fide geniti, in eius Scripturis nutriuntur, in spem æternitatis intendentes, quasi in montibus concordes pascuntur. De quibus prædicatoribus sequitur:

Collum tuum sicut turris eburnea. (Cap. VII. Vers. 4.)

7. Collum sponsæ sicut turris eburnea dicitur: quia prædicatores Ecclesiæ et alti per contemplationem, et fortes per sanctorum operum exercitationem, et pretiosi per divinam sapientiam habentur. De quibus iterum dicitur:

Oculi tui sicut piscinae in Hesebon, quae sunt in porta filiae multitudinis. (Cap. VII. Vers. 4.)

8. Hesebon cingulum mœroris interpretatur. Oculi ergo sponsæ sicut piscinæ in Hesebon dicuntur; quia dum de peregrinatione sua contristantur, et mœrore corroborati, contra spiritales hostes accinguntur, lacrymis se lavant, ut per eos populi convenienter coram Deo mundentur. In porta autem filiæ multitudi-

nis sunt: quia in fide stant, per quam Ecclesiæ multitudinem ad cœlestia introducunt. Sequitur:

Nasus tuus sicut turris Libani, quae respicit contra Damascum. (Cap. VII. Vers. 4.)

9. In naso odoris discretio habetur. Per nasum ergo (1) ordo praedicatorum designatur: quia per eos nobis virtutum odores, et vitiorum fœtores demonstrantur. Sed nasus sicut turris Libani exsistit: quia dum semel praedicatores aqua Baptismatis lavantur, et quotidianis lacrymis a peccatis quae contra Deum commiserunt, dealbantur, digni fiunt ut ad altiora magis ac magis per fortitudinem erigantur. Sed turris contra Damascum respicit: quia peccatoribus semper sanctus quilibet praedicator contradicit. Damascus quippe sanguineus interpretatur, et peccatrici genti dicitur: *Manus tuae plenae sunt sanguine.* (2) Sed quia de membris dixit, dignum est ut de capite loquatur. Ideo subditur:

Caput tuum ut Carmelus, et comae capitis tui, ut purpura Rgis iuncta canalibus. (Cap. VII. Vers. 5.)

10. Caput Ecclesiæ Christus: qui bene ut Carmelus dicitur; quia ipse per passionem quam sustinuit, ad gloriam Patris est exaltatus. De quo scriptum est: *Et erit in novissimis diebus praeparatus mons domus Domini in vertice montium.* (3) In Carmelo quippe Elias orans pluviam impetravit: et nos in Carmelo orantes pluviam impetramus, quando in Chri-

---

1) Excusi, *discretio praedicatorum.*

2) Isai. 1. 16.

3) Isai. 2. 2.

stum credentes, Christum desideramus, et a Patre irrigationem gratiæ suscipimus, quam rogamus. Moraliter autem caput sponsæ mens vocatur: quia sicut a capite membra, sic a mente omnes cogitatus nostri disponuntur. Carmelus autem scientia circumcisionis interpretatur. Caput ergo sponsæ ut Carmelus esse perhibetur; quia quælibet sancta mens novit qualiter digne circumcidatur: novit quia nihil est quidquid in corpore agitur, si mens immunda fuerit; quæ templum Christi, si efficitur, ab ipso inhabitatur. Quod quia Pharisæi non agebant, ideo dicebat beatus Stephanus eis qui eum occidebat: *Dura cervice, et incircumsis cordibus et auribus, vos semper restitistis Spiritui sancto.* (1) Comæ autem capitis eius ut purpura Regis iuncta canalibus esse memorantur. Purpura quippe per fasciculos in canalibus ligatur, super quos dum aqua proiicitur, per canales ad vestem quæ supposita est, currit, ut vestis tingatur: et inde nomen accipit, ut tincta colore purpureo purpura vocetur; quae omnia sanctae menti congruunt, si intelligantur. Comae quippe capitis sunt cogitationes mentis, quae in canalibus ligantur, quia in Scripturis divinis ne inutiliter fluant, stringuntur. Super quas aqua proiicitur, quæ vestem regiam tingit: (2) quia in cogitationibus sanctæ mentis, gratia cœlestis suscipitur, et totam animam in cœleste ornamentum componit; ut iam tota anima in vitam æternam inardescat, et ad aeternum Sponsum etiam per sanguinem martyrii

---

1) Act. 7. 51.

2) Hic nonnulla mutavimus, ope cod. mss. etsi excusorum lectio non multum a sensu deflecteret.

pergere concupiscat. De tota quippe Ecclesia Paulus dicit: *Qui exhibuit sibi Ecclesiam, vestem sine macula et ruga.* (1) Et de singulis Ecclesiae fidelibus dicitur: *His omnibus velut ornamento vestieris.* (2) Sic tinctae ergo, sic pulcrae, sic purpureae factae sponsae adgaudens sponsus loquitur, dicens:

Quam pulcra es, et quam decora carissima in deliciis! (Cap. VII. Vers. 6.)

11. Notandum quod carissima in deliciis dicitur, quia ad caritatem et familiaritatem Christi non pervenit, quisquis Scripturae sanctae deliciis (3) abundare non contendit. Inde enim dicitur: *Omni habenti dabitur, et abundabit: ei autem qui non habet, et quod videtur habere, auferetur ab eo.* (4) His enim deliciis qui abundat, reficitur: his refectus, assidue ad maiora percipienda praeparatur. Unde et huic sponsæ carissimae dicitur:

Statura tua assimilata est palmae, et ubera tua botris. (Cap. VII. Vers. 7.)

12. Palma quippe dum crescit, deorsum stringitur, et sursum dilatatur. Sic sancta anima ab imis ad minima incipit, et paulatim ad maiora crescendo, usque ad amplitudinem perfectae caritatis pervenit. Nemo, enim sicut scriptum est, repente fit summus. In psalmo autem de iusto homine dicitur: *Iustus ut palma florebit.* (5) Ubera autem sponsae, duo praecepta ca-

---

1) Ephes. 5. 27.

2) Isai. 49. 18.

3) Val-cl. *abundare contendit.*

4) Matt. 13. 12.

5) Ps. 91. 13.

ritatis exsistunt; quae animam possident, vino coelesti inebriant et nutriunt. Potest tamen per palmam crux Christi intelligi. Palma enim in sublime valde crescens, dulcissimos fructus gignit: et crux Christi cœlestem cibum nobis praeparavit. Cui statura sponsae assimilatur: quia pro Christo mori non dubitat, quisquis Christum valde diligens digne imitatur. De palma sequitur Sponsus, dicens:

Dixi: Ascendam in palmam, et apprehendam fructus eius: et erunt ubera tua sicut botri vineae: et odor oris tui sicut malorum. (Cap. VII. Vers. 8.)

13. Dixit vere, et ascendit: quia sicut ante secula pro morte nostra mori disposuit, sic in fine mundi propitius et verax adimplevit. In palmam ergo ascendit, et fructus eius apprehendit: quia in cruce suspensus, fructum invenit, apprehendit, et nobis tribuit. Unde adimpletum est quod sequitur: *Et erunt ubera tua sicut botri vineae.* Vere per crucem ubera sponsae sicut botri vineae exsistunt; quia in morte Christi duo praecepta caritatis sensus animae susceperunt, quibus pasta anima debrietur, debriata posteriora obliviscatur, et in anteriora extendatur. His uberibus etiam proximos quosque nutrit, ac roboratos secum ad ea quae concupiscit, perducit. Unde scriptum est: *Qui audit, dicat: veni.* (1) Sequitur: *Et odor oris tui sicut malorum.* Mala punica, de quibus superius tam saepe dictum est, hic rememorantur, quorum odori odor oris sponsae bene satis assimilatur. Per mala

---

1) Apoc. 28. 17.

autem punica Martyres designari superius diximus. Per os autem sponsae hic debere intelligi eius praedicationem putamus. Quae dum virtutes Martyrum praedicat, dum ad eorum similitudinem animos audientium instigat, dum in unius praedicatione fidei multas virtutes esse manifestat, quid aliud quam malorum odorem in ore portat? Quia et ruborem corticis in martyrio ostendit quod praedicat, et in virtutibus multitudinem granorum sub eadem fide quasi sub eodem cortice demonstrat. De quo et subditur:

Guttur tuum quasi vinum optimum, dignum dilecto meo ad potandum, labiisque et dentibus illius ad ruminandum. (Cap. VII. Vers. 9.)

14. In gutture quippe vox est. Per guttur ergo ipsa praedicatio iterum designatur: quae quasi vinum optimum esse dicitur, quia mentes hominum inebriat, ut praeteritorum, sicut dictum est, obliviscantur, et in anteriora currentes non lassentur. De quo sponsa, verbum de ore Sponsi suscipiens, adiungit: *Dignum dilecto meo ad potandum, labiisque et dentibus illius ad ruminandum.* Tale est sponsae vinum, ut dignum sit dilecto ad potandum: quia dum sancta Ecclesia fidem veram praedicat, dum auditores suos ad sancta opera excitat, dum solum Christum diligere, imitari, amplecti, bonum esse, verbis et operibus demonstrat, quid aliud quam vinum suum dignum facit, ut in ore Sponsi sapiat? Quod bene Christus potare dicitur: quia a corpore suo, id est a populis fidelibus amabiliter potatur. De quo notandum est quod omnes potant, sed labia sola et soli dentes ruminant: quia dum

Ecclesia per Sanctos suos praedicat, omnes quidem audiunt, sed non omnes quanta sit virtus sententiarum quae dicuntur, discernunt. Labia vero et dentes ruminant; quia dum perfectiores quique post auditum verba ad memoriam revocant, dum audita quaeque exercitatione assidua cogitant, quasi ad os revocantes quod sumpserunt, quanta sit virtus cibi quem comedunt, sentiunt. Idcirco in Lege scribitur, quia animal quod non ruminat, immundum habetur: quia quisquis bona quae audit, sive legit, non recogitat, vacans a sanctis cogitationibus, necessario (1) immundas cogitat. Sequitur sponsa et dicit:

Ego dilecto meo, et ad me conversio eius. (Cap. VII. Vers. 10.)

15. Ac si diceret: Quoniam fide ac dilectione soli Christo adhaereo, solum sequor, solum cum Patre et Spiritu sancto unum Deum videre concupisco, respectionis eius suavitatem, visitationis benignitatem, (2) conversionis dulcedinem gaudenter experior, experiens proclamo.

Veni dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis: mane surgamus ad vineas, videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiunt, si floruerunt mala punica: ibi dabo tibi ubera mea (Cap. VII. Vers. 11. et 12.)

16. Dum sponsa Sponsi dulcedinem experta se reficit, de proximo etiam cogitat, quem ipsius Sponsi

---

1) Excusi, *immundas congregat.*

2) Iidem, *conversationis.* Optime mss. *conversionis:* cum haec verba exponantur: *et ad me conversio eius.*

praecepto sicut se diligit: et quia sponsi (1) praecepta intelligit, etiam ut alii intelligant concupiscit, dicens: *Veni dilecte mi, egrediamur in agrum.* Ager quippe, teste Veritate, est hic mundus. In agrum vero cum sponsa sponsus egreditur, (2) quando Verbum Dei carne suscepta, in thalamo Virginis mundo monstratur. In villis commoratur, quando Gentes per fidem visitat, quam recipientibus largitur. Mane ad vineas surgit; quia post resurrectionem suam in gloria Patris sedens, Ecclesias quas construit, etiam defendit. Si floruit vinea conspicit; quia omnem profectum Ecclesiae districto examine perpendit. Videt si flores fructus parturiunt; quia perspicit ad quem profectum teneri quique et imperfecti excrescunt. Videt etiam si floruerunt mala punica; quia perfectos quosque respicit, et quid utilitatis in proximis habeant, quasi in floribus fructum cognoscit, de quibus bene sequitur: *Ibi dabo tibi ubera mea.* In malis punicis dat Sponso sponsa ubera; quia in perfectis vivit caritas gemina, ex qua dum infirma membra in Ecclesia nutriunt, quasi Christum lactant, quem in minimis suis esse praesentem cognoscunt. De quibus bene subditur:

Mandragoræ dederunt odorem suum in portis nostris. (Cap. VII. Vers. 13.)

17. Quid per mandragoram, herbam scilicet medicinalem et odoriferam, nisi virtus perfectorum intelligitur? Per quam perfecti quique dum imperfectorum infirmitatibus medentur, in fide quam praedicant, id

---

1) In recent. vulgatis, *praecepta vel secreta*; quod in mss. non legimus.

2) Hic non consentiunt mss. In Val-cl. legitur: *quando verbum Dei susceptum in thalamo Virginis in mundo monstratur.* In Theod. Rem. et Rotom. *quando Verb. Dei suscepta . . . carne in mundo monstratur.*

est in portis Ecclesiae veri medici esse comprobantur. Qui dum exempla bonorum operum circumquaque per sanctam famam tribuunt, quasi odorem quo aegroti sanentur, aspergunt. Sequitur:

Omnia poma, nova et vetera, dilecte mi, servavi tibi. (Cap. VII. Vers. 13.)

18. Hic per poma, sensus Scripturarum sanctarum intelliguntur: quae dum ex Patribus sanctis ad nos usque perveniunt, et creduntur, quasi ex ardoribus poma exsurgunt, quibus animae delectantur. Omnia ergo poma, nova et vetera dilecto suo sponsa servat; quia sic novum Testamentum Ecclesia catholica recipit, ut vetus non abiiciat: sic vetus veneratur, ut novum semper in ipsis sacrificiis carnalibus per spiritum intelligat; in novo scilicet Christum venisse congaudens, in veteri autem semper venturum expectans, et dicens:

CAPUT VIII.

SYNOPSIS

1. Veteris Ecclesiae Christum expectantis desideria. — 2. Ecclesia Christum apprehensum in domum Synagogae matris ductura est. — Cui novi Testamenti vinum optimum propinatura est. — 3. Gratia inebriati cuncta despiciunt. — Hi beatae vitae felicitas praegustant. — 4. Ex hoc exsilio fidelis anima ad coelos ascendit super Christum innixa. — 5. Christus in cruce moriens Ecclesiam suscitavit. — 6. Christi signaculum super cor et super brachium ponatur. — 7. Cordi imprimenda est dilectio, quae fortis est ut mors. — 8. Æmulatio in bonum et in malum sumitur. — Dura Iudaeorum contra Christum invidia, qua ipsi consumpti. — 9. Per caritatem vicerunt Martyres. — 10. Pro caritate cuncta despicienda. — 11. Iunior Ecclesia in caritate fuit infirma. — 12. Accepto Spiritu sancto Ecclesia, murus effecta. — Et propugnaculis munita. — 13. Cur etiam ostium dicatur. — 14. Cur utera eius, turres. —

Perfectam pacem hic consequi non possumus. — 15. Christi solius veri pacifici, quae sit vinea. — Quibus agricolis locata. — Ab Apostolis praesertim culta. — 16. Fructus eius perseveranter custodientium duplex merces. — 17. Fructus semper ferendus. — Amicus est Dei qui vocem eius audit. — 18. Qui verbum Dei prava intentione a legunt, veritatem non inveniunt.

Quis mihi det te fratrem meum sugentem ubera matris meae, ut inveniam te solum foris, et deosculer, et (1) *iam me nemo despiciat? (Cap. VIII. Vers. 1.)*

1. In veteri Lege posita Christum (2) exspectabat, et in secreto Patris manentem, foras venire per carnem ad humanos oculos non mediocriter cupiebat. Unde et David desiderans dicebat: *Exsurge, et ne repellas in finem.* (3) Et alibi: *Inclina coelos tuos, et descende.* (4) Et Isaias valde cupiens eum videre, dicebat: *Utinam disrumperes coelos, et descenderes!* (5) Vult ergo Sponsum foris sponsa invenire, et deosculari: quia concupiscit sub Lege posita, ut per carnem appareat; ut ei per amorem serviat, cui prius non accepta gratia, plus timore quam amore serviebat. Post cuius osculum iam a nemine despicitur: quia postquam Christus venit, et fidelibus suis spiritum libertatis infudit, ab ipsis etiam Angelis Ecclesia honoratur. Hinc est quod Iosue Angelum adoravit; Iohanni vero volenti se adorare dixit: *Vide ne feceris, conser-*

---

1) In Val-cl. Theod. ac Rem. *etiam cum me nemo despiciat.*

2) In recent. ed. *Christum exoptabat.* In vet. Paris. tantum, *Christum exoptabat, et in.* Superfluit tamen, *exoptabat*, cum paulo post legatur, *cupiebat.* Alioquin abest ab omnibus mss.

3) Psal. 43. 25.

4) Psal. 143. 5.

5) Isai. 64. 1.

vus enim tuus sum, et (1) fratrum tuorum habentium testimonium Iesu. (2) Sed quia venientem Ecclesia suscepit, Synagoga repulit, quae iterum eum in fine mundi suscipiet et amabit, ideo subsequitur Ecclesia, et dicit:

Apprehendam te, et ducam in domum matris meae, et in cubiculum genitricis meae. Ibi me docebis, et ibi dabo tibi poculum ex vino conditum, et mustum malorum granatorum meorum. (Cap. VIII. Vers. 2.)

2. Apprehensum in domum matris suae ducit, quia Synagogae in fine mundi Christum, in quem credit, prædicabit: dumque per prædicationem Ecclesiae susceptus fuerit, ibi Ecclesiam docebit: quia se doceri gaudebit, quando Synagogam iam idem corpus factam erudiri secum videbit. Poculum ex vino conditum Ecclesia dabit, quia ipsi Synagogae novum Testamentum cum veteri prædicabit: et quasi vino poculum condiet, quia dulcedinem Evangelii testimoniis Legis, quæ aspera est, ut robustius teneatur, cinget. Mustum vero malorum granatorum suorum tribuet, quia fortium virorum qui unitatem Ecclesiae etiam in martyrio tenuerunt, exempla apponet, ut ad eorum similitudinem Synagoga inardescat, et Antichristi persecutionibus, Martyrum præcedentium exemplis roborata non succumbat. Cum enim fortium pugnatorum victorias audierit, ad eorum imitationem pugnam subire non dubitabit. Quod aperte manifestat cum subiungit:

---

2) In vulgatis, et *unus fratrum.*

1) Apoc. 22. 9.

Laeva eius sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me. (Cap. VIII. Vers. 3.)

3. Læva Christi, vita præsens; dextera vero, vita beata habetur. Caput autem nostrum spiritualiter mens esse perhibetur. Dicit ergo Synagoga prædicationibus Ecclesiæ iam conversa, exemplis roborata, imitatione sublevata: *Læva eius sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me.* Ac si diceret: Quoniam nunc tandem Christi fidem teneo; eius ineffabilem gratiam experior concupiscibilem, et quam desiderare nesciebam dulcedinem sentio: iam terrena omnia postpono, etiam ipsam vitam carnis pro eius amore contemno, et ad eius beatitudinem videndam totis desideriis anhelo. Hoc quippe quod rem aliquam amplectitur, ipsam quam amplectitur rem, ex omni parte intra se habere non ignoratur. Læva ergo sub capite est, et dextera amplexatur, quando sancta anima menti ea quæ videt supponit, et ea quæ non videt, omni conatu et universis suis cogitationibus appetit. Sunt quippe modo nonnulli, qui tanto desiderio cœlestia sectantur, ut omnia visibilia pro nihilo reputent; mentem suam cœlestibus studiis sine intermissione occupent; ut nihil aliud agere libeat; quidquid extra spiritalem actionem est, animus fastidiat, hanc solam diligat, caetera contemnat, nisi forte ea isti necessaria esse cognoscat. Isti vero sub capite laevam habent, (1) quia mente erecta ad beatitudinem Christi, vitam praesentem sub se vident. Et dextera Christi eos amplexatur; quia ex omni parte eos dilectio coelestis intra se retinens tuetur. Huiusmodi quippe viri sancto otio delectantur, in quo

---

1) Iidem, *qui mente erecta ad beatitudinem Christi currentes.*

vitae beatae dilectione concupiscibiliter per contemplationem perfruuntur. In qua contemplatione oculum cordis mundant, ut Deum adhuc etiam in hac carne positi, quantum humanae infirmitati datum est, videant, cuius visione se illuminent, suavitate reficiant. Isti illam beatitudinem iam aliquantulum experiuntur, de qua in Evangelio Veritatis voce dicitur: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* (1) Quod enim futurum est, iam in eis incipit compleri: quia etsi in hoc mundo adhuc in carne vivunt, iam tamen per hoc quod maius est in eis, extra carnem sunt. Ab his impletur quod per Psalmistam divina voce praecipitur: *Vacate et videte, quoniam ego sum Deus.* (2) Hi enim quo sine mundi strepitu vivunt, eo mentem in Dei visionem per desiderium et contemplationem figunt. Et quoniam tales multi ex Synagoga in fine mundi, ut credimus, per conversionem erunt, bene ad huiusmodi dictum intelligitur: *Laeva eius sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me.* De quibus et pro quibus Sponsus loquitur consequenter:

Adiuro vos, filiae Jerusalem, ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit. (Cap. VIII. Vers. 4.)

Sed quia hoc superius exposuimus, iterum exponere recusamus. Sed de eadem Synagoga iam facta Ecclesia, filiae Jerusalem admirantes interrogant et dicunt:

---

1) Matt. 5. 8.

2) Psal. 45. 11.

Quae est ista, quae ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suum? (Cap. VIII. Vers. 5.)

4. Sancta Ecclesia, vel quælibet sancta anima, de deserto ascendit, quia in exsilio huius peregrinationis posita ad coelestia gaudia mente et cogitationibus tendit. Unde et Paulus dicebat: *Nostra conversatio in coelis est.* (1) Deliciis affluit, quia sanctae Scripturae meditationibus intendens, coelesti pabulo assidue mentem pascit. Super dilectum innititur, quia in solius Christi auxilio confidens, eo largiente, ab exsilio ad patriam transfertur. Ipsa quippe Veritas omnibus fidelibus ait: *Sine me nihil potestis facere.* (2) Unde vero acceperit, ut ab infimis ad superiora, a deserto ad regnum ascendere possit, manifestat dilectus cum subdit:

Sub arbore malo suscitavi te: ibi corrupta est mater tua, ibi violata est genitrix tua. (Cap. VIII. Vers. 5.)

5. Quid per arborem malum; nisi sancta crux designatur? quae malum illud sustinuit, de quo eadem sponsa in superioribus dicit: *Sicut malus inter ligna silvarum, sic dilectus meus inter filios.* (3) Sed sponsam suam Christus sub arbore malo suscitavit, quia in cruce positus subditam sibi Ecclesiam ad vitam vocavit; ut a somno mortis resurgeret, et cum illo se crucifigens, ad novam resurrectionem properaret. Unde et Apostolus cuivis animae mortuae dicit: *Sur-*

---

1) Phil. 3. 20.

2) Iohan. 15. 5.

3) Cant. 2. 3

ge qui dormis, et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus. (1) Et quibusdam qui iam surrexerant, alibi dicit: *Si consurrexistis cum Christo, quae sursum sunt quaerite.* (2) Sed quia infidelitas Synagogæ Christum crucifixit, ideo sequitur: *Ibi corrupta est mater tua.* Sub arbore malo mater Ecclesiae corrupta esse dicitur, quia quando Salvatorem suum in ligno fixit, nefando scelere se corrupit. Cuius sceleris magnitudinem inculcat, cum idem replicat, dicens: *Ibi violata est genitrix tua.* (3) Sed quoniam ad hoc caecitas in Israël facta est, ut plenitudo Gentium intraret, ideo intranti Ecclesiae dicitur:

Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum. (Cap. VIII. Vers. 6.)

6. In corde sunt cogitationes, et in brachio operationes. Super cor ergo et super brachium sponsae, dilectus ut signaculum ponitur, quia in sancta anima quantum ab ea diligatur, et voluntate et actione designatur. Signum quippe sancta mens interius et exterius Christum portat; quia dum in eius meditationibus assidue laborat, in exteriori actione eum imitari non cessat, quo eius dilecta esse dubitari non debeat. De quo signo ipse Sponsus discipulis suis aiebat: *In hoc cognoscent omnes quia vere mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem.* (4) De qua dilectione mox subditur:

---

1) Ephes 5. 14.
2) Col. 3. 1.
3) Rom. 11.
4) Iohan. 13. 35.

Quia fortis est ut mors dilectio: dura sicut infernus aemulatio: lampades eius lampades ignis atque flammarum. (*Cap. VIII. Vers. 6.*)

6. Bene proculdubio fortis ut mors dilectio esse perhibetur: quia dum per dilectionem a vitiis mortificamur, quod mors agit in sensibus corporis, hoc agit dilectio in cupiditatibus mentis. Sunt enim nonnulli qui sic diligunt Deum, ut omnia visibilia negligant, et dum mente in aeterna tendunt, ad omnia temporalia pene insensibiles fiant. In his nimirum ut mors dilectio fortis exsistit, quia sicut mors exteriores corporis sensus ab omni proprio et naturali appetitu interficit, sic dilectio in talibus viris omnia terrena desideria contemnere mentem alias intentam compellit. Huiusmodi mortuis et vivis dicebat Apostolus: *Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.* (1) Hi proculdubio vitam suam cum Christo abscondunt; quia dum omnia quae videmus, postponunt, in his quae non videmus, in beatitudine scilicet Christi, veraciter et secrete vivunt. Quia enim falsam vitam despiciunt, quae visibiliter apparet, in vera vita se abscondunt, quae non nisi invisibilibus oculis se manifestam praebet. Potest tamen intelligi, ut hoc de seipso Christus dicat, inquiens: *Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum: quia fortis est ut mors dilectio.* Ac si diceret: Dignum est, ut in mente et actione signum dilectionis meae meipsum tecum feras, quia in fortitudine dilectionis tuae mortem subii, ut tu quae mortua in infidelitate eras, mecum resurgens, in fidei novitate spiritaliter vivas.

---

1) Col. 3. 3.

8. Sed quia in cruce suspensus nequaquam fuisset, nisi ad magnam invidiam cor Synagogae exarsisset, ideo subditur: *Dura ut infernus emulatio.* Æmulatio quippe et in bonum et in malum accipitur. In bonum enim accipitur, sicut per Apostolum dicitur: *Emulamini* (1) *charismata meliora.* (2) In malum autem assumitur, ubi per Samuelem Sauli dicitur: *Æufferetur a te regnum, et dabitur aemulo tuo.* (3) Æmulus quippe eius David dicitur, cui Saul invidere non ignoratur. Dura est ergo ut infernus aemulatio; quia dum Synagoga Christum ad inferos posse transmittere se putavit, ei usque ad mortem corde immisericordi invidit. Ut infernus aemulatio dura extitit; quia sicut infernus sine misericordia quos tenet cruciat, sic Iudaica plebs Christum apprehendens sine respectu pietatis ad mortem trahebat. De qua bene subditur: *Lampades eius, lampades ignis atque flammarum.* Sicut enim ignis quae incendit consumit, sic Iudaeos ab omni fidei virtute invidia sua destruxit: de quibus bene alibi dicitur: *Et nunc ignis adversarios consumit.* (4) Ac si diceretur: Antequam ad aeternum ignem veniant, in praesenti consumuntur, quia in se ipsis ignem invidiae portant, qui sine portantis combustione non portatur. Hic ignis invidiae flammas protulit, quando per exempla in quibus accensus est, etiam in gentilibus usque ad Christianorum martyria per mundum universum excrevit. Sed quia hinc ignis invidiae, hinc ignis caritatis se extulit, ideo subditur:

---

1) Rem. Thod. Rotom. *charismata maiora.*

2) 1. Cor. 13. 11.

3) 1. Reg. 15. 28. et 28. 17.

4) Forte Psal. 96. 3. sub legimus: *ignis ante ips. praec. et inflammabit in circ. inimicos eius.*

Aquae multae non potuerunt extinguere caritatem, nec flumina obruent illam. (Cap. VIII. Vers. 7.)

9. Caritate quippe Martyres sancti vivaciter ardebant, quia in Dei et proximi dilectione mirabiliter flagrabant. Hanc caritatem aquae multae extinguere non poterant, quia quantaecumque tribulationes eis fierent, ad odium eos transmutare non valebant. Hoc nimirum esset caritatem extinguere, si in tribulationibus quas ingerebant, ad Dei aut proximi odium eos humiliare potuissent. Sed cum aquae dictae sint, quid rursum per flumina, nisi aquarum ipsarum incrementa et vivacitas intelligitur? Flumina quippe vivas aquas solere dici cognoscimus. Flumina ergo maximas tribulationes accipimus: quae dum per totum orbem super Martyres ebullierunt, ad extinguendum caritatis ignem grandi impetu confluxerunt. Sed quia inter flumina (1) adeo caritas vivit; ut potius flumina consumeret, quam se ab illis extingui permitteret; ideo multi etiam persecutorum, ad eamdem caritatem se convertebant, ita ut dimitterent quidquid in mundo possidebant, et seipsos morti darent, quam prius patientibus crudeliter inferebant. Unde et subditur:

Si dederit homo omnem substantiam domus suae pro dilectione, quasi nihil despiciet eam. (Cap. VIII. Vers. 7.)

10. Cum terrenae substantiae cupiditate Deus non diligitur, quia terrenus amor oculum cordis sordidat, ne divina claritas videatur. Contra quod in Evangelio dicitur: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum vi-*

---

1) Editi, *adeo caritatis vigor vixit.*

debunt. (1) Et Iohannes Apostolus ait: *Si quis diligit mundum, non est caritas Patris in eo.* (2) Nec mirum: quomodo enim eum diligere potest, quem nescit? Aut quomodo eum scit, ad quem sciendum, oculum cordis claudit? Sed homo omnem substantiam domus suae pro dilectione tribuit, quando quidquid in mundo possidet, pro Christo distribuit; ut abiiciens quod impedit, Deum diligat; et terso pulvere sollicitudinum, oculos aperiat ut videat. Et cum omnem substantiam dederit, quasi nihil eam despicit: quia postquam oculum tersit, et Deum conspexit, in illius visione quidquid possederat, nihili pendit. Hoc Apostoli fecerunt, qui non solum possessa, sed etiam cupita, ut Christum sequerentur, dimiserunt. Quibus ipse Christus, pro quo omnia dimiserant, dicebat: *Cum feceritis omnia quae praecepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus.* (3) Sed quoniam abiecta terrena substantia non statim ad perfectionem ascenditur, quia rebus abnegatis, restat etiam labor, ut idem ipse homo a semetipso abnegetur, quatenus gradatim proficiat, et quandoque perfectus non solum se, sed et alios secum ad vitam trahat, ideo de nova et tenera adhuc Ecclesia, vel unaquaque anima consequenter dicitur:

Soror nostra parvula est, et ubera non habet. (Cap. VIII. Vers. 8.)

11. Sororem Christus Ecclesiam vocat, quia de ipsis Apostolis dicebat: *Ite, dicite fratribus meis.* (4)

---

1) Matt. 5, 8.

2) Iohan. 2. 11.

3) Luc. 17. 10.

4) Matt. 28. 10.

Soror autem parvula, ubera non habebat, quando in solis Apostolis Ecclesia erat, in quibus seipsam, vel alios nutrire lacte praedicationis non poterat. Quid enim Petrus alii praedicaret, cum seipsum discipulum Christi in unius ancillae voce detestando et iurando negaret? Parva ergo Ecclesia, ubera non habebat; quia post resurrectionem in una domo inclusa, inter persecutores suos non dico praedicare, sed et videri timebat. Consequenter ergo dicitur:

Quid faciemus sorori nostrae in die quando alloquenda est? (Cap. VIII. Vers. 8.)

Allocutus est Christus sororem suam, quando Spiritum sanctum super Apostolos misit, et eis in interioribus loquens, illos omnes mundi loquelas multiplici distributione docuit. Sed a quibus hoc quaerere intelligendus est qui omnia novit, nisi a sanctis patribus, quos ad quaerendum Spiritu sancto instigavit? Quibus eodem Spiritu quo in quaestionem eos induxit, respondet protinus convenienter, et ait:

Si murus est, aedificemus super eum propugnacula argentea. (Cap. VIII. Vers. 9.)

12. Dato Spiritu sancto murus sancta Ecclesia efficitur, quia quae prius timida erat, instruente eodem Spiritu omnipotente, ad resistendum adversariis impenetrabiliter roboratur. Quod manifestat idem Petrus sub ancilla timidus, mox contra principes rigidus, quibus dicebat: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus.* (1) Et iterum: *Si iustum est vos potius audire quam Deum, iudicate: nos enim non possumus*

---

1) Act. 5. 29.

quae vidimus et audivimus, non loqui. (3) Et de caeteris discipulis scriptum est: *Ibant discipuli gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.* (4) Ecce qualis murus facta est Ecclesia, quae modo tenerrima, nec pedem cuiuslibet gradientis sine sui laesione gerit, modo vero accepto mirabili artifice Spiritu sancto, (3) universi exercitus assultantis contumelias illaesa contemnit. Super quam propugnacula aedificantur, quia ut non tantummodo se defendat, sed ut et impugnantes resistendo prosternat, miracula ei facere conceditur, quae cum hostes viderint, ab eius aggressione iacula timentes terreantur. Quae propugnacula bene argentea esse perhibentur, quia ipsa miracula cum verbi praedicatione donantur. Et quia argentum valde sonorum est metallum, argentea propugnacula existunt, quia per miracula factum est, ut eorum verba per universum mundum convalescerent, et fidei praedicationem inflexibiliter circumquaque diffunderent: quod manifestat Psalmista, dicens: *In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum.* (2) Sequitur:

Si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis. (Cap. VIII. Vers. 9.)

13. Ostium etiam bene esse Ecclesiam dicimus, quam ab ipso Christo potestatem aperiendi et clau-

---

1) Act. 4. 19.

2) Act. 5. 41.

3) Ita omnes mss. In vet. ed. Paris. legitur: *universi exercitus assultantis illaepsa pedem contemnit.* In recent. *universi exercitus assultus illaesa contemnit.*

4) Psal. 18. 3.

dendi accepisse scimus. Ostium proculdubio in suis praedicatoribus exsistit, quia per eos aditus ad vitam se nobis aperit. Unde et ipsi primo Pastori Ecclesiae dicitur: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis: et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in coelis.* (1) Vel ostium in ipso capite suo existit, quia ipse de se veraciter dicit: *Ego sum ostium.* (2) Ostium vero tabulis cedrinis compingitur, quia sancta Ecclesia fidem praedicans, multitudinibus populorum decoratur: et dum populi variis virtutibus asperguntur, ut videlicet alius de rebus, quas possidet, indigentibus necessaria tribuat: alius omnia abiiciens, etiam a legitimo connubio se abstineat: alius vero tantum proficiat, ut aliorum etiam praedicator fiat: tamquam pictura multis coloribus, sic Ecclesia multis (3) ditionibus honestatur, quae sancto Spiritu convalescens hilariter respondit, dicens:

Ego murus, et ubera mea sicut turris, ex quo facta sum coram eo quasi pacem reperiens. (Cap. VIII. Vers. 10.)

14. Ubera sua sicut turrim habuit, ex quo pacem coram Sponso reperit; quia postquam sub ipso spiritum pacis accepit, praedicatores contemplatione altos, et robore inflexibiles nutrivit. Sed quid est quod non ait pacem, sed quasi pacem reperiens: nisi quia dum in hoc mundo sumus, (4) a peccato omnimodis non desistimus, et quamdiu cum peccato vivimus, pacem

---

1) Matt. 16. 19.

2) Iohan. 10. 7.

3) Sic restituimus ex omnibus mss. cum prius legeretur, *multis distinctionibus.*

4) Edit. maluerunt, *a peccatis omnimodis.*

perfectam cum illo qui sine peccato in carne vixit, non habemus? Sed quoniam tantillam pacem quam habemus, per ipsum Mediatorem Dei et homimum tenemus, ideo subditur:

Vinea fuit pacifico, in ea quae habet populos: tradidit eam custodibus: vir affert pro fructu eius mille argenteos. (Cap. VIII. Vers. 11.)

15. Ipse vero pacificus noster esse dicitur, quia per ipsum Deo omne genus humanum reconciliatur. Huic pacifico vinea fuit; quia in labore praeceptorum carnalium Synagogam plantavit, de qua dicitur: *Vinea Domini sabaoth domus Israël est.* (1) Quae vinea in ea quae habet populos extitit; quia in Lege posita est, quae multos sub se populos collegit. De quibus populis dicitur: *Populi meditati sunt inania.* (2) Hanc vineam custodibus tradidit; quia Synagogam Moysi et caeteris patribus custodiendam subiecit. De qua bene subditur: *Vir affert pro fructu eius mille argenteos.* Haec vinea fructum protulit, quia ex Synagoga botrus ille magnus qui de terra promissionis allatus est, Christus videlicet Iesus, per humanitatem processit. De quo fructu Pater ad David ait: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* (3) Unde et Apostolus scribit: *Quorum patres, et ex quibus Christus.* (4) Per argenteos vero in hoc loco omnem terrenam substantiam intelligimus, de qua Petrus eleemosinam petenti claudo dicebat: *Argentum et au-*

---

1) Isa. 5. 7.

2) Ps. 2. 1.

3) Psal. 131 11.

4) Rom. 9. 5.

rum non est mihi. (1) Pro fructu ergo vineae vir mille argenteos affert; quia quisquis viriliter in fide quam suscepit, se habet, libenti mente et perfecte omnia terrena dimittit, ut Christum veraciter habeat. Millenarius enim perfectus est numerus, ideo per eum perfectio rei cuiuslibet demonstratur. Hos ergo argenteos in primitiva Ecclesia illi offerebant, de quibus in Actibus Apostolorum scriptum est: *Quotquot autem possessores agrorum aut domorum erant, vendebant, et afferentes ponebant ad pedes Apostolorum pretia eorum quae vendebant.* (2) Isti congregati aliam vineam, videlicet sanctam Ecclesiam, ex seipsis construxerunt, et ut boni agricolae, sanguine suo propagaverunt, et praedicationibus usque ad fines terrae dilataverunt; ut iam mundum pene universum impleat, et fructum gratum locata agricolis, suis temporibus reddat. Unde in Evangelio dicitur: *Malos male perdet, et vineam suam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis.* (3) De qua vinea iam bonis locata ipse Pacificus dicit:

Vinea mea coram me est. (Cap. VIII. Vers. 12.)

Coram ipso vinea sua exsistit, quia perditis malis agricolis, sanctam Ecclesiam bonis doctoribus respectu benigno erudit. Cui dicit:

Mille tui pacifici, et ducenti iis qui custodiunt fructus eius. (Cap. VIII. Vers. 12.)

16. Qui sunt isti pacifici qui mille dicuntur esse et ducenti, nisi illi superiores argentei, quos dum perfe-

---

1) Act. 3. 6.

2) Act. 4. 34.

3) Matt. 21. 41.

cte dimittimus, pacem per eorum distributionem cum Sanctis nobis ipsis acquirimus? Unde et in Evangelio Dominus dicit: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis: ut cum defeceritis, recipiant vos in aeterna tabernacula.* (1) Sed quid per ducentos intelligimus, nisi duplicem retributionem quam acquirimus, dum (2) eos in hoc mundo perfecte pro Christo contemnimus? Mille ergo et ducenti Ecclesiae argentei exsistunt, quia dum fideles quique omnia quae possident, ex toto relinquunt, et pacem sibi cum Sanctis faciunt, et praesentis vitae remunerationem cum coelesti percipiunt. Et hoc est quod Dominus in Evangelio ait: *Amen amen dico vobis, nemo est qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros, propter me et propter Evangelium, qui non accipiat centies tantum, nunc in tempore hoc, domos, et fratres, et sorores, et matres, et filios, et agros, cum persecutionibus: et in seculo futuro vitam aeternam.* (3) Sed quibus ista remuneratio sic duplicatur, nisi his qui custodiunt fructus eius? Qui sunt autem qui fructus vineae custodiunt, nisi illi qui in sancto opere, quod inceperunt, perseverantes exsistunt? Opus enim quod sancto desiderio incipitur, si constantia mentis usque ad finem non tenetur, sine fructu habetur: quia immature ab hoc unde processerat, vacuatur. Ideoque Dominus in Evangelio ait: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* (4) Sequitur Sponsus, et dicit:

---

1) Luc. 16. 9.

2) Ita legere cogunt omnes mss. quod editores ita mutandum putarunt: *Dum in hoc mundo perfecte pro Christo omnia terrena contemnimus.*

3) Marc. 10. 29. et 30.

4) Matt. 10. 22.

Quae habitas in hortis, amici auscultant: fac me audire vocem tuam. (Cap. VIII. Vers. 13.)

17. Sponsa in hortis habitat, quia sancta Ecclesia, vel quaelibet sancta anima in fructificationem virtutum mentem versat. Cuius vocem sponsus audire desiderat, quia hoc summopere Christo placet, ut perfectus quilibet vir infirmos quosque verbo sanctae praedicationis admoneat. Amici enim auscultant, quia fideles in Ecclesia, ut amicus sponsi loquatur, pio desiderio expectant. Et notandum quod amicus est qui auscultat; quia qui Deum mente integra diligit, praedicantem quod diligit, libenter audit. Unde in Evangelio dicitur: *Qui ex Deo est, verba Dei audit.* (1) Sed quia dum Ecclesia veritatem praedicat, multi non intelligunt, multi quod percipiunt, pravo intellectu subvertunt: ideo admonenti ut praedicet; respondet sponsa, et dicit:

Fuge, dilecte mi, et assimilare capreæ hinnuloque cervorum super montes aromatum. (Cap. VIII. Vers. 14.)

18. Dilectus fugit, quia a reprobis cordibus se, ne intelligatur, abscondit. Dum enim reprobae mentes ad audienda vel legenda verba Dei, perversa intentione accedunt, digno iudicio veritatem non inveniunt, quam digno appetitu non requirunt. Unde et ipsa Dei sapientia dicit: *Quaerent me mali et non invenient.* (2) Sed fugiens reprobos dilectus, montes aromatum petit; quia perversos dimittens, sanctas animas visitare non desinit, quae et per contemplationem excelsae

---

1) Iohan. 8. 47.
2) Iohan. 7. 35.

fiunt, et per confectiones virtutum odora unguenta ferunt. Super hos montes dilectus capreae et hinnulo cervorum assimilatur; quia in cordibus sanctorum virorum manifestatur, quia pia caritate humanitatem pro nobis assumpsit. Qui dum ex patribus antiquis natus fuit, quasi ex cervis hinnulus, sicut dictum est superius, venit. Qui dum esse dives, pauperem se, ut nos ditaremur, fecit; et dum esset super omnia excelsus, humilitatem nostram ineffabili dignatione suscepit. Cui immensas gratias quoadusque vivimus reddamus: cui pro nobis tradito in mortem, et resurgenti in immortalitatem, nosipsos, et spiritum, et corpus debemus. Qui vivit et regnat cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti Deus, per infinita secula seculorum. Amen.

SANCTI

GREGORII PAPÆ

IN

SEPTEM PSALMOS PŒNITENTIALES

DE OPERE SUBSEQUENTI
CENSURA

Utrum *S. Gregorii Papae primi sit hic in septem Psalmos pœnitentiales Commentarius, an alterius, non levis aut facilis est quaestio. Illum quidem sancto Doctori tribuit, qui primus e tenebris eruit, et publica luce donavit an. 1512. et iterum an. 1518. Berth. Remboldus; cuius sententiam secuti sunt quotquot deinceps Gregoriana opera ediderunt, excepto dumtaxat uno Petro Gussanvillaeo. Qua autem potissimum ratione adductus sit vir doctissimus, ut tritam ab caeteris viam desereret, ipse proponat.*

Argumentum, *inquit,* aliud iam volo adiungere, et quidem quod, ni fallor, esse debeat hac in causa decretorium. Ducitur autem ex tribus eiusdem Commentarii locis, in quibus multa sunt, quæ cum historia, et cum sancti Gregorii doctrina pietateque pugnant.

Primus est Psalmi 5. versu 9. ubi Auctor in Simoniæ vitium invehens ita loquitur: „ Cu-
„ ius erroris vesania licet ex tunc damnata

„ fuerit, postea tamen in Ecclesia germine pestifero
„ pullulavit. Nostris vero maxime temporibus
„ malitiæ suæ virtus exercuit, et totius
„ Ecclesiæ pacem schismatica infestatione
„ turbavit. Concitavit enim adversus Ecclesiam
„ Dei non solum innumerabilem populi multitudinem,
„ verum etiam regiam, si fas est dici,
„ potestatem. Nulla enim ratio sinit ut inter
„ Reges habeatur, qui destruit potius quam
„ regat imperium, et quoscumque habere potest
„ perversitatis suæ socios, eos a consortio
„ Christi efficit alienos. Qui turpissimi lucri
„ cupiditate illectus, sponsam Christi captivam
„ cupit abducere, et passionis Dominicæ
„ sacramentum ausu temerario contendit evacuare.
„ Ecclesiam quippe, quam sui sanguinis
„ pretio redemptam Salvator noster voluit esse
„ liberam, hanc iste potestatis iura transcendens,
„ facere conatur ancillam. Quanto melius
„ foret sibi dominam suam esse agnoscere, eique
„ religiosorum principum exemplo, devotionis
„ obsequium exhibere, nec contra Deum
„ fastum extendere dominationis, a quo suae
„ dominium accepit potestatis? Ipse enim ait:
„ *Per me Reges regnant.* Sed immensae caecatus
„ cupiditatis caligine, et divino, ut patet,
„ ingratus beneficio, et contra Deum fastuosus,

„ terminos quos posuerunt Patres nostri, con-
„ tempto divino timore, transgreditur, et con-
„ tra catholicam veritatem suae furore tyran-
„ nidis efferatur. In tantum autem suae teme-
„ ritatem extendit vesaniae, ut caput omnium
„ Ecclesiarum Romanam Ecclesiam sibi vindi-
„ cet, et in domina gentium terrenae ius po-
„ testatis usurpet, *etc.* “

Secundus in eodem Psalmo vers. 26. in quo imperatoris impietatem sic exaggerat: „ Sunt
„ etiam portae inferi quaedam potestates huius
„ mundi. Quid enim Nero, quid Diocletianus,
„ quid denique iste qui hoc tempore Ecclesiam
„ persequitur? *etc.* “

Tertius in Proëmio Psalmi 7. ubi in imperatorem tunc regnantem ita invehit: „ Perse-
„ quitur etiam hoc tempore schismaticus cor-
„ pus Christi: impugnat haereticus Ecclesiam:
„ unitatem infidelis perturbat. “

Quis porro imperator tempore Gregorii Magni Ecclesiam persequebatur? Quis contra catholicam veritatem efferebatur? Quis Ecclesiae unitatem turbabat? Certe tempore S. Gregorii duo tantum principes Romanum imperium administrarunt, Mauricius et Phocas. De Mauricio haec dici non possunt, quem historici omnes catholicum imperatorem, religiosissimum, liberalissimum, et in pauperes effusissimum appellant. Gregorius ipsemet piissimum et clementissimum passim nuncupat, et ut ipse diu imperium pro Dei gloria et Ecclesiae utilitate administret, litteras ad quosvis dirigit. Legantur Epistola 62. lib. 2. ind. 10. Epist. 48. lib. 2. ind. 11. Epist. 40. lib. 9. et plures aliae, in quibus de pietate et bonitate Mauricii multa congerit.

Sed neque tria illa loca, quae retulimus, ad Phocam pertinere videntur, qui uno tantum anno Gregorii tempore imperavit. Quomodo autem inveheretur in Phocam, cui de adepto imperio ita gratulatus est: „ *Gloria in excel-*
„ *sis Deo, etc.* De qua exultationis abundantia
„ roborati nos citius credimus, qui benignita-
„ tem vestrae pietatis ad imperiale fastigium
„ pervenisse gaudemus? „ Tota Epistola similiter in laudes pietatis et benignitatis Phocae excurrit, sicut et Epist. 45. eiusdem libri, quam ita concludit: „ In omnipotente Domi-
„ no confidimus, qui quae coepit consolationis
„ suae nobis bona perficiet: et qui suscitavit
„ in Republica pios dominos, etiam extinguet
„ crudeles inimicos. „

Ex his liquido apparet relata Commentarii loca nec Mauricium nec Phocam attingere. Si quem vero imperatorum spectant, revera Henricum IV. Gregorio VII. aequalem, immo et ipsi infensissimum, utpote qui cum eo graves inimicitias exercuit, ut videre est apud scriptores huius temporis. Unde et non abs re Gregorio VII. Commentarium istum quidam adiudicant.

In tribus his locis id solum negotium facessit, quod agatur hic de quodam imperatore, qui Ecclesiae fuit infensissimus, et Simoniae ubique grassanti patrocinatus est; quod Gregorium nostrum dixisse vel de Mauricio piissimo principe, vel de Phoca quem ultra modum laudavit, suspicari non licet. Responderi potest primo asperas illas nescio cuius principis insectationes, assutas fuisse Gregoriano Commentario: ut sane plurima sunt huiusmodi assumenta, quae ex quibuslibet fere S. Gregorii operibus, manuscriptorum codicum ope revulsimus. At desunt hic nobis veteres scripti codices.

Secundo quid vetat hic dicta intelligere de Langobardorum regibus Arianis Ecclesiae Romanae hostibus atrocissimis, Ecclesiarum omnium depopulatoribus, et Simoniae Patronis; qualis fuit nefandissimus *Autharis, sic enim appellatur ab ipso Gregorio Epist. 17. libri primi? De rege aliquo sane non minus quam de imperatore,* *interpretari licet*: Concitavit adversus Ecclesiam Dei non solum innumerabilem populi multitudinem, verum etiam regiam, si fas est dici, potestatem. Nulla enim ratio sinit ut inter reges habeatur, qui destruit potius quam regat imperium. *In his tamen verbis unicus est difficultatis nodus.*

Tertio non omnino absurdum nobis videtur ista de Mauricio imperatore accipere, cuius temporibus passim in Ecclesiis illi subditis invaluerat Simonia, ut ex multis Gregorii Epistolis liquet. Videsis lib. 5. Epistolam 57. Iohanni Corinthiorum Episcopo, et 58. universis Episcopis per Helladiam provinciam constitutis. In utraque videlicet Epistola haec leguntur: Pervenit ad nos quod in illis partibus, nullus ad sacrum ordinem, sine commodi datione perveniat. *Consule quoque lib. 4. Epist. 27. lib. 11. Epist. 46. lib. 12. Epist. 28. lib. 13. Epist. 41. Praeterea qui Gregorii vitam scripsit Iohannes Diaconus, Mauritium appellat* avarissimum et rapacissimum, *lib. 3. cap. 50. ubi de* funestissima *lege ab eo lata loquitur. De eiusdem* tyrannide *in Gregorium pergit agere Iohannes lib. 4. capp. 16. et 17.*

De eodem imperatore Gregorius ipse licet modestius ita scribit, lib. 13. Epist. 31. Cum iniustorum multorum peccata ferienda sunt, *unus imperitus* erigitur per cuius duritiam tribulationis iugo subiectorum colla deprimantur. Quod in nostra diutius afflictione probavimus. *Et exponens, quomodo sub Mauritio Respublica praedae patuisset, subdit:* Cessent testamentorum insidiae, donationum gratiae violenter exactae. Redeat cunctis, in rebus propriis secura possessio. *Et ep. 38. pergit conqueri* de iugo tristitiae asperisque temporibus, *quae regnante Mauricio perpessus fuerat. Denique ep. 39. easdem iterat querelas, gratulaturque,* tam dura longi temporis pondera cervicibus *tandem* amota esse. *Quis igitur adeo miretur Gregorium toties a Mauricio pulsatum, immo graviter vexatum, illa de ipso scripsisse aut dixisse, quae ex septem Psalmorum Commentario excerpsit Gussanvillaeus? non eo tamen animo ut vivente Imperatore publica luce Commentarius hic donaretur.*

At qua ratione, inquies, *Mauricius fidei catholicae addictissimus, et hoc nomine laudatus a sancto Pontifice, potuit ab eodem infamari ut haereticus, schismaticus, infidelis? Verum respondeo, ea quae leguntur in Proëmio septimi et ultimi Psalmi:* Persequitur etiam hoc tempore schismaticus, etc. *ad quoslibet schismaticos, haereticos, et infideles referri posse. Ecclesiam* *autem multis schismatibus tempore Gregorii laborasse, multaque ab haereticis, et ab fidei hostibus passam esse, quis nesciat?*

Ultro tamen concedimus a Gussanvillaeo prolata melius convenire Henrico IV. quam Mauricio; quae consideratio persuasit doctissimo viro Commentarium hunc Gregorii Papae septimi fetum esse. At vero lucubrationem hanc laudato Pontifici prorsus abiudicat stilus omnino diversus. Decem epistolarum a Gregorio VII. scriptarum libros habemus, quae si conferantur cum Cammentario in septem Psalmos, non eumdem esse scriptorem palam fiet. Contra vero hoc in Commentario phrasis tota est Gregoriana; unde sancto Doctori potius quam alteri cuipiam tribuendus videtur. De hac tamen controversia iudicet prudens lector. Unum tantummodo hic asserimus, opus hoc dignum esse quod sanctissimo Patri vindicetur. Ad tuendam coniecturam nostram non usurpavimus quod. lib. 12. epist. 24. scribit ipse Iohanni Subdiacono: Dic ei *(Mariano Ravennae Episcopo)* ut commenta Psalmorum legi ad vigilias faciat; *etsi nonnulli hoc utantur testimonio, ut probent Gregorium Commentarii in septem Psalmos poenitentiales parentem se prodidisse. Nam quae sequuntur:* Neque enim volo dum in hac carne sum, si qua me dixisse contigit, ea facile hominibus innotesci; *satis ostendunt sanctum doctorem non de suo in Psalmos Commentario locutum esse, sed de alio quopiam sive Hieronymi, sive Augustini, sive Ambrosii, etc.*

Verbum praetereundum non est, quaedam videri a Paterio, S. Gregorii discipulo, ex hoc Commentario excerpta. Nam quae ad exponendum versum primum Psalmi 31. ille adhibet, partim sunt desumpta ex primi versus huius Psalmi expositione. Id etiam agnoscit Gussanvillaeus, qui in edendo Paterio, ad hunc locum indicat in margine Commentarium in Psalmos tanqnam fontem ex quo deprompta Paterii sententia.

Idem observare licet ad cap. 68. Paterii in Psalm. ubi monet Guss. locum inveniri in explanatione Psal. 4. Pœnit. Id sane probarc videtur virum doctum sibi non constitisse, et agnovisse tandem Commentarium in septem Psalmos pœnitentiales, Grcgorio tribuendum. De Commentario quoque in lib. Regum quem Gregorio abiudicarit, melius postea sensisse credendus est. Nam ad cap. 39. Paterii in Psalm. monet in nota marg. illud haberi lib. 1. in cap. 1. Reg.

Hac in editione omissos in aliis omnibus Psalmorum titulos, Procœmiis praefiximus, quod ad eorum explicationem procœmia haec praemissa fuisse observaverimus: ita ut nisi prius lectis ti-

tulis vix intelligi possit mens auctoris qui præfatur. Cœtera in aliis Gregorianis operibus edendis observata praestitimus. (1)

---

1) *Expositionem in VII. Psalmos pœnitentiales, quam supra inter Gregorii I. scripta retuli, parum certa coniectura Hildebrando* (i. e. Gregorio VII.) *aliqui tribuunt*, ait Fabricius in eodem Greg. VII. Quare cui potissimum tribuenda sit, divinari me non posse fateor. S. Gregorio M. non esse adiudicandam, praeter argumenta quae ex Gussanvillaeo superius allata sunt, nec satis a Sammarthano elisa; item praeter illa, quae generatim, sive ex silentio veterum, sive ex Gregorii infirmitatibus etc. afferri possunt, sunt et alia nonnulla, utique non admodum contemnenda. Ac primo ea, quae de Simoniaca labe conqueritur auctor, videlicet *Nostris maxime temporibus malitiae suae virus exercuit, et totius Ecclesiae pacem schismatica infestatione turbavit:* haec inquam ad tempora S. Gregorii M. nonnisi violenter trahi possunt. Obrepserat quidem enim illius temporibus in nonnullas, ecclesias, labes Simoniaca; sed ita per cuniculos agebat, ut tribus prioribus epp. a Sammarthano citatis S. Doctor de illa ex hypothesi loquatur, *Si ita est:* in quarta vero lib. XIII. ubi S. vir rem audiit, fatetur obstupuisse sese, atque admiratum fuisse. Quae certe locum nequaquam habere potuissent, si schismatica infestatione haec pestis tunc Ecclesiae pacem turbasset. Si qua autem Ioh. Diac. de Mauricii avaritia et rapacitate locutus est, aut de eo questus S. Gregorius; ea necessario benigne interpretanda sunt, nec admodum urgenda, ne coacti notam falsitatis vel adulationis incurramus. Quod Sammarthanus ait, S. Gregorium edidisse quidem hunc commentarium, *non eo tamen animo ut vivente imp. publica luce donaretur* hoc, inquam, nullo modo consistere potest. Phocas enim imperium invasit mense Nov. ann. 602. quo eodem anno mense Ianuario vel Febr. literas dederat S. Pontifex ad Subdiac. Ravennae, ut cartulae a Claudio eo latae colligerentur. Intra igitur hos paucos menses, vix credi potest, ut vacaverit S. Doctori edere comentarios in Reges, Cantica, et Psalmos. Nam, ut saepe iam alibi dictum est, id necessario de omnibus hisce affirmari debet, vel nullo iure potest de alterutro. Paterii loca nihil evincunt, nisi ea ex huiusmodi lucubrationibus accepta in recoctum Paterium fuisse introducta. Quare nihil etiam vetat affirmare, sibi satis constitisse Gussanvillaeum. Certe quae de Purgatorio hic evolute dicuntur, et sermo verbi Sacrae scripturae velut certo contextus aetatem Gregorii M. non sapiunt.

SANCTI GREGORII PAPÆ
IN SEPTEM PSALMOS PŒNITENTIALES
EXPOSITIO

PSALMUS PRIMUS

SYNOPSIS

In David, sanctae animae fortitudo signatur. — Psalterium quale instrumentum, quidve significet. — Christus cur noster finis. — Octava aeternam vitam adumbrat. — Peccatorum poenitentia quam grata sit Deo. — 1. Anima poenitens ad Dominum redire festinat. — Deus hic semper arguit in misericordia. In furore reprobos arguet. — Furoris et irae discrimen. — Ignis purgatorius, irae Dei signum. — 2. Deus hic puniendo miseretur. — Ex primi parentis peccato, infirmitatis poena. — 3. Lacrymis et gemitibus provocanda Dei misericordia. — 4. Deus impeditos carnalium delectationum vepribus liberat. — Contra hostis tentationes protegit. — 5. Quae animae consideranda ut se magno timore concutiat. — Deus animae vita. — 6. Poenitens non solum se miserum agnoscat, sed in luctu lavare perseveret. — 7. Ex primi parentis peccato poenalis cecitas. — Peccato peior, peccandi consuetudo. — 8. A peccatorum societate recedendum. — 9. Flenti peccatori Deus parcit, et dat perseverantiam. — 10. Summa eorum qui de peccatis non erubescunt impudentia. — 11. Emendanda peccata de quibus erubescimus.

PROËMIUM

in primum Psalmum pœnitentialem.

In finem in Carminibus, Psalmus David pro octava.

Si ille Rex et Propheta convenienter David, id est manu fortis vocatus est, quia ursum interfecit, leonem suffocavit, Goliath fortissimum lapidis unius ictu prostravit, et Gentes innumeras imperii sui ditioni subegit: non incongrue eodem nomine sanctam animam accipimus, quæ illum, qui quasi leo rugiens circuit quærens quem devoret, in se ipsa interfecit. Et si quando eam sicut fortis armatus aperto certamine aggreditur, lapidis, quem reprobaverunt ædificantes, illum ictu prosternit, corporis nihilominus passiones subigit, atque ad virtutum officia convertit. Psalterium quoque eamdem animam spiritalibus exercitiis assuetam non inconvenienter nominamus. Sicut enim musicum illud instrumentum triangulum decem chordarum inferius quidem percutitur, superius vero sonare videtur: ita anima sanctæ Trinitatis fide formata, decem Legis præceptis instructa, inferius percutitur, et superius auditur: quia cum carnem aliquis perfecte afflixerit, tunc suavissimum Deo in dulcedine melos reddit. Per Psalmum ergo, meditationes et laudes et gaudia de Deo in animo concepta accipimus, sicut cantum illius musici instrumenti Psalmum vocamus. Psalmus ergo iste, id est hæc meditatio, David, id est fideli animæ virtutibus (1) exercitatæ attribuitur:

---

1) Alludit ad Psalmi titulum, in quo legitur: *In fine in Carminibus; Psalmus David, pro octava,*

animæ scilicet tendenti in finem, id est in Christum, qui est initium et finis. Christus finis dicitur, vel quia est consummatio Legis et Prophetarum, sicut ipse pendens in cruce testatus est, cum aceto et felle potatus dixit: *Consummatum est.* (1) Vel quia bonorum hominum perfectio est, quia nullum bonum perficitur, nisi quod in summo bono solidatur. Sicut enim nobis non sufficit alios bonos quaerere, nisi ad eius studeamus agnitionem pervenire: ita eo invento nullus iam melior quaeritur, quia omnis creatura eo, sub cuius pedibus a Patre omnia sunt subiecta, inferior invenitur. Pro (2) octava vero Psalmus iste factus asseritur, quia pro consideratione futurae resurrectionis Domino decantatur. Omne praesentis vitae tempus septem diebus evolvitur; et ideo aeterna dies, quae expleta horum dierum vicissitudine futura est, octava vocatur. Et quia pro consideratione extremi iudicii Psalmus iste concinitur, recte pro octava intitulatur. Vel quia sequitur finem carnalis et spiritalis generationis, ideo octava dicitur resurrectionis. Caro enim ex quatuor constat elementis, anima tribus vegetatur naturis. Est enim rationalis ad discernendum, concupiscibilis ad virtutes appetendum, irascibilis ad vitia aversandum. De hac enim ira per eumdem Prophetam dicitur: *Irascimini, et nolite peccare.* (3) Quod enim se contra seipsum erexerit, et zelo rectitudinis inflammatus, contra vitiorum se importunitates viriliter commoverit, in conspectu interni iudicis nequaquam deliquit. Vel secundum quosdam octava dici-

---

1) Iohan, 10. 10.

2) Vide superiorem notam.

3) Psal. 4. 5.

tur, quia sequitur sex ætates in hoc seculo viventium, et septimam dormientium iustorum. Hunc autem Psalmum in hymnis habendum titulus adstruit: quia qui tactus dolore cordis intrinsecus peccata sua confitens, cor in pœnitentia conterit, suavem ad aures misericordis Dei vocem exsultationis reddit. Maius est enim Angelis Dei super uno peccatore poenitente gaudium, quam de nonagintanovem perseverantia iustorum. Et qui pro indulgentiæ desiderio iniquitates suas annuntiat, in tabernaculis iustorum dulciter hymnizat. Loquitur ergo in hoc Psalmo fidelis anima, octavam illam, id est diem iudicii tremendam considerans, terroremque districtionis divinæ et reproborum damnationem perpetuam prudentiæ intuitu contemplans. Et quia de suis meritis diffidens, in se qualiter in illo tremendo examine iram ultionis divinae effugere possit, non invenit, audacter quidem, sed confidenter ad fontem misericordiae, faciem eius praeoccupans accedit, malens in hac vita per poenitentíam et flagella conteri, quam in futuro horrendis suppliciorum cruciatibus affligi. Quid ergo dicat audiamus, et illius exemplo cum fiducia ad thronum gloriae Dei adeamus.

EXPLANATIO

Psalmi primi poenitentialis.

Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.

1. Vides quam bonum principium, quam affectuosum, quam gratiae plenum. In eo enim quod Domi-

num eum vocavit, quod sui iure misereri deberet ostendit. Dominorum enim est, servos alere non negligere: delinquentes corrigere, non necare: fugientes requirere, non abdicare. *Domine, ne in furore tuo.* Solet fieri, ut qui dominorum iram incurrunt, si eis reconciliari appetunt, patronos quaerant, interventores adhibeant, advocatos adsciscant. Sed haec anima illius terribilis iudicii terrore perculsa, amoris Dei desiderio accensa, moras non patitur, dilationem aversatur; et si ad horam Deum convenire distulerit, damnationem se evadere non posse arbitratur. Desiderium enim non sustinet, et in patientia modum non habet. Vires ergo colligit, de misericordia Conditoris confidit, et quasi eum praesentem videat, loqui praesumit. Ac si dicat: Scio quidem quia ab oculis tuis, meis excludor meritis: sed tamen minor sum cunctis miserationibus tuis. Tu igitur, Domine, cuius me servum esse non abnego, cuius imperiis obtemperare desidero, cuius suave iugum ferre nequaquam recuso, *ne arguas me in furore tuo.* Hic me potius argue: dum tempus est misericordiae, corripe: dum dies salutis est, exerce. Quisquis in hac vita flagellis atteritur, in mansuetudine corripitur; quia correptionibus emendatur. In illo autem tremendo examine iniquus omnis in furore arguitur; quia poenam interminabilem venia nulla comitatur. Absit ut in Deo furorem credamus. Non enim esset incommutabilis, si eum commovere posset alicuius necessitas passionis. Sed quia aliter de Deo, nisi secundum humanum morem, loqui non possumus, infinitae damnationis sententiam, furorem vocamus. Non ut in illa iustitiae severitate, aliqua omnino perturbatione Deus moveatur, sed quia in eos qui duplici sunt contritione conterendi irremediabiliter vindicatur. *Ne arguas me in furore tuo:* (1) non humano, non transitorio. Furor humanus sicut cito prætterit, ita suae vigorem potestatis nonnisi in corporibus extendit: divinae vero ultionis animadversio, non solum poenas in corpore et anima multiplicat, verumetiam in damnatis immobiliter perseverat. *Neque in ira tua corripias me.* Sicut maior est furor quam ira, ita arguere maius est quam corripere. Eos corripimus, quos amantes emendamus. Et quia post mortem carnis alii aeternis deputantur suppliciis, et alii ad vitam per ignem transeunt purgationis; fidelis anima non solum furorem timet, sed etiam iram abhorret, teste beato Augustino. Hi omnes qui non posuerunt sibi fundamentum Christum, in furore arguuntur, quia aeterno igne cruciantur. Qui autem eidem fundamento superposuerunt lignum, fenum, stipulam, in ira corripiuntur: quia igne purgati, ad beatitudinis requiem (2) deducuntur. Dicat ergo fidelis anima, quid fecit considerans, et quid sit receptura contemplans: *Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.* Ac si aperte dicat: Hoc solum tota cordis intentione efflagito, hoc indesinenter votis omnibus concupisco, ne me in illo tremendo examine vel cum reprobis ferias, vel cum purgandis, flammis ultricibus affligas. Et ut hoc fiat:

Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum: sana me Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea.

---

1) Ierem. 17.

2) Gilot. et Vatic. *reducentur.*

2. In eo quod nomen venerandum repetit, piae precis affectum se habere ostendit. Quasi dicat: Tu Domine, quem suave videtur mihi saepius (1) invocare, miserere mei dum tempus est misericordiae. Hic me misericorditer corripe: hic per flagella contere: hic igne tribulationis exure. Et ne quid in me post huius vitae terminum vindicandum invenias, oro ut per ignem tui amoris omnem in me vitiorum rubiginem consumas. Et hoc opus est ut facias, *quoniam infirmus sum.* (2) Ex peccato primi parentis poenam contraxi magnae infirmitatis: non enim quod volo, ago; sed quod odi malum, illud facio. *Infirmus sum*, quia ad malum pronus sum. Sed tu, Domine, animarum debilium velox medice, *sana me*, scilicet interius omni vitiorum labe emunda: *quoniam conturbata sunt omnia ossa mea.* Id est, virtutes animae obscuratae sunt, et extenuatae virtutes simul conturbatae sunt. Caritas enim confunditur, humilitas impingitur, fortitudo deiicitur, castitas impugnatur. Per ossa virtutes accipimus, per quas nimirum animam sustentamus. Sicut enim in ossibus est fortitudo corporum, ita in virtutibus robur invenitur animarum. Et plane debilis omnis comprehenditur anima, nisi quae fuerit virtutum fortitudine fulta. Postquam enim in ordine culpam incurrit primus humani generis parens, ab illa in qua positus fuerat mentis celsitudine decidit, claritatem visionis divinae perdidit, suavissimas verborum Dei epulas, quibus interius reficiebatur, ami-

---

1) Rembold. Gilot. et Vatic. *invocari*.

2) Rom 7.

sit: oculos carnis ad obscena et turpia videnda aperuit, qui prius aciem mentis, qua lucis summae fulgor intuebatur, obscuravit.

Et anima mea turbata est valde: sed tu Domine usquequo?

3. Et quia me infirmum sentio, quia ossa mea conturbata agnosco, *anima mea*, scilicet eo quod mea est, quod per me corrupta est, quod per me debilis et aegra facta est, turbata est ad gemitum, commota est ad compunctionem et lamenta, valde magna scilicet et multimoda turbatione. Turbatur enim, quia peccavit, quia bonum Dominum offendit, (1) quia vitam perdidit, mortem incurrit. *Sed tu Domine usquequo* turbaris contra me, quia peccavi, quia te ad iracundiam delinquendo provocavi? Vel, *tu Domine*. Daemones quidem invasores non domini, naturaliter malunt meam perditionem quam salutem: sed tu, Domine, *qui non vis mortem peccatoris:* (2) singulariter *Domine*, non abusive, sed proprie: *usquequo*, id est quamdiu differs sanare? Ecce in conspectu boni medici et curare valentis assisto, vulnera detego, preces emitto, dolores augeo, lacrymas effundo. Cur ergo dissimulas, cum non sit tibi minor potentia, quam voluntas? Licet hoc celes in corde tuo: tamen scio, quia universorum memineris. Omnis curatio quanto difficilius acquiritur, tanto acquisita cautius custoditur.

Convertere Domine, et eripe animam meam: salvum me fac propter misericordiam tuam.

---

1) Omittitur in Guss. *quia vitam perdidit.*

2) Ezech. 33. 11.

4. Ne magis turberis, supplico: ne ultra misereri differas, peto: imo *convertere, Domine.* Sicut anima mea conversa est ad te per turbationem poenitudinis, ita tu convertere ad eam per serenitatem miserationis. Et conversus, *eripe animam meam.* (1) Impediunt eam vepres carnalium delectationum, detinent illam secularium illecebrae cupiditatum: sed tu, qui potens es omnia facere superabundanter quam petimus, aut intelligimus, eam eripe: igne tui amoris, terrenarum dumeta voluptatum, quibus irretitur, adure; extra omnem peccati appetitum illam tuae manu fortitudinis trahe. *Salvum me fac propter misericordiam tuam.* Parum est ut animam meam a mundi voluptatibus liberes, nisi me ab hostium tentationibus virtutis tuæ protectione conserves. Boni medici officium est, non solum salutem restituere, sed etiam restitutam custodiæ sedulitate servare. Sic ergo et tu cum animam meam a carnalibus desideriis eripueris, da mihi in bono perseverantiam, ne mihi demissos laqueos iterum tentationum incurram. Et hoc *propter misericordiam tuam:* non de meis meritis confidens, me ut salvum facias supplico, sed de sola misericordia tua praesumens impetrare, quod non de meis meritis spero.

Quoniam non est in morte qui memor sit tui: in inferno autem quis confitebitur tui?

5. Peccata consummata generant mortem. Nisi enim conversus fueris, nisi animam meam eripueris, nisi me salvum feceris, in peccatorum me caligine,

---

1) Ephes. 3.

id est in morte, dimittis: quod si in morte fuero, tui proculdubio memoriam perdo. Et inde hoc scio, quod in morte penitus tui memor esse nequibo: *Quoniam non est in morte qui memor sit tui.* Quomodo namque mihi conceditur, quod omnibus denegatur? *In inferno autem quis confitebitur tibi?* Sicut de morte ad infernum peccator pervenit, ita de peccatorum multitudine in desperationis foveam cadit. Unde et scriptum est: *Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit.* (1) Fidelis anima non exaudiri metuens, miserias quas perlatura est si non exauditur, enumerat; ut se maximo timore concutiat, et Deus citius ad misericordiam flectat. Ait ergo: *In inferno autem quis confitebitur tibi?* Quasi dicat: Dico si non eripueris me, (2) in morte futuram me praevideo. Et non solum in morte futuram me praevideo, sed etiam in inferno, idest in desperatione me sepeliendam cognosco. Quod si in inferno fuero, tibi me confiteri non posse perpendo. Nullus enim in inferno confitebitur tibi. Et hoc est quod ait sub specie interrogantis: *In inferno autem quis confitebitur tibi?* Scilicet nullus. *Non* enim *est speciosa laus in ore peccatoris.* Aliter: *Quoniam non est in morte qui memor sit tui*, (3) precor ut animam meam liberes a carnalibus desideriis, quae militant adversus eam. Si enim hoc non feceris, interficient me: quia a te, qui es vita mea, separabunt me. Cum enim tu sis illud idem animae, quod est anima corpori: si tibi insepa-

---

1) Prov. 18. 3.

2) Hic multa restituimus ex aliis editis in Gussanv. edit. omissa; unde sensus labefactatus.

3) Eccli. 13. 9.

rabiliter non inhaesero, necessario mortem incurro. Et si in morte fuero, tui memor non ero: *Quoniam non est in morte qui memor sit tui.* Sicut nullius rei meminit caro mortua, ita nec te sentire praevalet a te Deo anima divisa. Nulla societas luci ad tenebras. Ubi autem tui ingreditur memoria, ibi est lux veritatis immensa. Quod tamen intelligi et aliter potest, quasi dicat. Immedicabile corpus est recidendum ense, et membri in corpore mortui abscissio potius est necessaria, quam medicina. Sed ego non sum ut membrum mortuum, cui medicina non proficiat, sedulitas nihil conferat. Nam sum memor tui, scilicet misericordiae. Te enim medicum scio, misericordem non ambigo, longanimen agnosco; quod non facerem si in morte essem. Et hoc apparet a toto, quoniam non est in morte.

Laboravi in gemitu meo: lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.

6. Dixerat superius, *Salvum me fac,* et tempus est ut facias: nam ego *laboravi in gemitu meo.* Adest miseria, adsit et misericordia. Miseriam meam ego cognosco, vulnus non dissimulo, peccatum non celo. Nisi enim miserum me agnoscerem, in gemendo non laborarem. Sed ego laboravi, id est studiose egi, ut essem in gemitu, scilicet ut quousque viverem, gemendum mihi putarem. Et *Laboravi in gemitu*, id est, modo mihi proprio. Nemini enim sicut mihi ingemiscendum aestimo, quia prae omnibus me peccasse perpendo, et quia non sufficit bene incipere, nisi studeat quis in bono opere perseverare, adiungit: *Lavi per singulas noctes*, id est per singulas tenebrosas

cogitationes, *lectum meum*. Per lectum, conscientiam accipimus: quia sicut in lecto iacentes quiescimus, ita in ea vel legi Dei vel legi peccati consentimus. Et sicut laboribus pressi in lecto quiescentes reficimur: ita dum mundi huius adversitatibus premimur, in bona conscientia interius delectamur, Paulo attestante qui ait: *Gloria nostra haec est, testimonium conscientiæ nostræ.* (1) Lectum ergo per singulas noctes lavat, qui conscientiam a cogitationibus tenebrosis, lacrymis compunctionis emundat. Et non solum conscientiam purificabo, sed etiam *lacrymis meis stratum meum rigabo.* Quia vilis lectus est stratum, per ipsum carnem accipimus. Et quoniam sicut stratum facile concutitur, ita caro ab infirmo animo varie versatur, sicut per eumdem Prophetam dicitur, *Universum stratum eius versasti in infirmitate eius.* (2) Rigat ergo lacrymis stratum suum, quia continuo luctu et dolore, carnis maculas diluit, et cordis duritiam imbre compunctionis emollit: ut sicut hortus recepta suavi pluvia evidenter germinat, ita caro lacrymarum fluentis rigata, bonorum operum et iustitiae germen emittit. Cur autem laboraverit, causam subdit, ac si dicat: Ideo laboravi, ideo ingemui quia:

Turbatus est a furore oculus meus: inveteravi inter omnes inimicos meos.

7. Humana natura ad imaginem primitus, et similitudinem Dei condita, per prævaricationis culpam a contemplationis divinæ claritate expulsa, sicut immortalitatis æternæ beatitudinem perdidit, ita interiorem

---

1) 1. Cor. 1. 12.

2) Psal. 45. 11.

oculum animæ, scilicet rationabilem obscuravit. Et quia postea bonum a malo discernere noluit, volens postmodum quid sibi sequendum, quidve fugiendum esset, scire nequivit. Et quia illum qui lux est, et in quo non sunt ullæ tenebræ, non tenuit, sicut in nocte, sic postea in meridie palpavit. Dicat ergo fidelis anima: *Turbatus est a furore oculus meus:* quia discernendi recte voluntatem non habui, per furorem, id est damnationis sententiam, ipsam eligendi potentiam amisi. Vel etiam illius a furore oculus turbatur, quia tremendi diem iudicii damnari metuens, intuetur. Cum enim quod quisque gesserit, quia ibi sit receptus, considerat; mentem quæ hoc prævidet, malorum suorum consciam, ipse iudicii. terror perturbat. Et quia ad illud iudicium venire non trepidat: nisi quem conscientia de peccatis accusat, ideo adiungit: *Inveteravi inter omnes inimicos meos.* Ac si diceret: Ideo ad illud terribile examen deduci metui, quia per consuetudinem et perseverantiam pravorum operum, non novum, sed veterem me peccatorem agnosco. Cum enim sim inter inimicos meos, spiritus videlicet malignos; quia eorum a me suggestiones non repuli, illis consentiens in tenebrarum operibus inveteravi, id est in veteris hominis inobedientiam redii. Factus sum comparabilis veteri vesti. Sicut enim vetus vestis nec ornatum adiicit, nec frigus repellit: ita ego nec frigus tentationis expellere valeo, nec proximorum animas per doctrinæ verbum adorno. Vel, inveteravi habitans inter inimicos meos, inimicos scilicet catholicæ Fidei, et Christianæ religionis.

Discedite a me omnes, qui operamini iniquitatem: quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei.

8. *Quae societas luci ad tenebras? Quae conventio Christi ad Belial? Aut quae pars fidelis cum infideli?* (1) Sicut enim qui diabolum sequitur, Sanctorum collegium affectu et opere aspernatur: ita qui Deo perfecte adhaeserit, impiorum consortium nequaquam admittit. Quia ergo inveteravi conversatus inter inimicos meos, ne amplius aliquid vetustatis in me appareat, ne inimicorum conversatio notam mihi praevaricationis infigat: vos qui operamini iniquitatem, qui culpas vestras confiteri negligitis, qui in malis operibus impoenitentes perseveratis, hic a me affectu discedite, hic vos a me operum dissimilitudine elongate: ut quia a Deo receditis hic animo, et in futuro etiam corpore a me discedatis. Discedite, ut amplius non communicem operibus vestris iniquis: *Quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei.* Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos? (2) Vocem flebilem Dominus exaudivit; quia ab omni inquinamento carnis et spiritus me mundavit. Quomodo autem exauditus sit, ostendit:

Exaudivit Dominus deprecationem meam: Dominus orationem meam suscepit.

9. *Exaudivit Dominus deprecationem meam*, peccata dimittendo. *Dominus orationem meam suscepit*, perseverantiam dando; quasi dicat: Non solum pro peccatis meis flenti delictorum mihi indulgentiam contulit, sed etiam ne eadem ulterius committerem, gratiae suae ubertatem concessit. Dixerat superius: *Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem.* (2) Sed quia caritas non quaerit quae sua sunt: et hinc

---

1) 2. Cor. 6. 15.

2) Cant. 5. 3.

3) 1. Cor. 13. 4.

vera esse ostenditur, cum ille diligitur qui adversatur, ideo subiungit:

Erubescant et conturbentur vehementer omnes inimici mei: convertantur et erubescant valde velociter.

10. Ille veraciter caritatem habet, qui et amicum diligit in Deo, et inimicum diligit propter Deum. Hinc namque per semetipsam Veritas dicit: *Diligite inimicos vestros*, *benefacite his qui oderunt vos.* (1) Ne ergo surda aure præcepta transeat dominica, pro inimicis orat anima exaudita: *Erubescant et conturbentur.* Ergo quia propter peccata quæ perpetraveram, erubui: erubescens vero ut ea diluerem, in gemitu meo laboravi, exaudita veniam impetravi. Et utinam meo exemplo erubescat quicumque quod ad imaginem, et similitudinem Dei sit factus intelligit, et qualiter illam peccando fœdavit, agnoscit. Si se circumspiciens, consideret et decorem quem perdidit, et obscenitatem, qua se velut quodam teterrimo colore perfudit, de operum suorum qualitate, nisi sit lapis, erubescit. Nobilis anima si quas aliquando peccati notas admiserit, verecundiam tamen a se funditus non repellit. Nam et illud verum est apertæ desperationis indicium, si verecundia non sequitur peccatum. Unde et sub Iudææ specie contemnenti animæ dicitur: *Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere.* (2) Qui enim neglecto Dei timore peccata peccatis accumulat, profecto ut meretrix frontem obdurat.

11. Sed quia minus est de anteacta vita 'erubescere, nisi quis etiam studeat ea quae admisit, poeniten-

---

1) Luc. 6. 27.

2) Ierem. 3. 3.

do corrigere, subiungit: *Et conturbentur vehementer.* Quisquis peccati sui modum considerans, sibi iratus, contra seipsum graviter, quod egit puniendo, invehitur, per compunctionis lacrymas vehementer conturbatur. Quia vero per dolorem poenitentiae pervenitur ad conversionem vitae, protinus additur: *Convertantur.* Ille nimirum ad Deum convertitur, qui tam cogitatus suos, quam etiam operationem ad Deum semper dirigere conatur. Et quoniam tempus breve est, et finis peccatorum mors est; ne quis putaret in hominis esse petestate quando vias velit corrigere, repetit: *Erubescant*, se peccasse, erubescant conversionem distulisse. Et hoc faciant *valde velociter.* DIES *enim Domini sicut fur in nocte ita veniet.* (1) Unde et Salomon; *Ne tardes* inquit, *converti ad Dominum*, *neque differas de die in diem.* (2)

PSALMUS SECUNDUS

SYNOPSIS

1. Peccata tegimus, ea per confessionem detegendo. — Nulla Deo accepta bona quae malorum admixtione maculantur. — Peccata tegenda sunt, bona opera superinduendo. — 2. Peccata nostra ne nobis imputentur puniamus. — Ad hoc fortitudine opus est. — Ac sincera humilitate. — 3. Per superbiam virtutes atteruntur. — Qui peccator et taceat, et clamet. — 4. Manus Dei super hos gravis. — Ad perfectam confessionem narrandae sunt omnes peccati circumstantiae. — 6. Non alteri quam sibi peccatum imputandum. — Indulgentiae divinae velocitas. — 7. Orat pro suis Sanctus, quia nullus est peccati expers. — 8. Sancti in oratione nihil transitorium postulant. — Nunc orandi tempus est opportunum. — 9. Illud non inveniunt superbi haeretici. — 10. Hi ad Deum non accedunt. — Sed qui de se vilia sentientes, in Deum fiduciam habent. — 11. Deus non solum praeterita peccata dimittit, sed a futuris tuetur. — In-

---

1) 1. Petr. 3. 10

2) Eccli. 5. 8.

telligentiae lumen infundendo. — 12. Et perseverantiae donum conferendo. — 13. Sancti viri non de sua tantum, sed etiam de aliena salute solliciti sunt. — Alium sessorem non admittamus praeter Deum. — 14. Adversitates peccatoribus precari licet, ut coërceantur. — Divinae Legis freno sunt cohibendi. — 15. Flagella Dei in reprobos. — Erga iustos misericordia. — Solis iustis laetari datur. — Et omni tristitia carere.

PROËMIUM
in secundum Psalmum poenitentialem
Ipsi David intellectus.

Sicut supra iam diximus, per David, fidelis anima accipitur, cui et nominis interpretatio, et operum magnificentia convenienter aptantur. Fidelis ergo anima, ea quae in hoc Psalmo dicuntur, intelligat, et ab isto nunquam intellectu recedat. (1) Intellectus vero David in hoc Psalmo est, ut nemo se ante fidem de meritis suis, quae nulla sunt, efferat: nemo fide per gratiam accepta, de peccati impunitate praesumat: nemo bonum quod facit, sibi, sed gratiae Dei attribuat: nemo per desidiae torporem in bona operatione pigrescat. Videamus nunc quid dicat.

EXPOSITIO
Psalmi secundi Poenitentialis.

Beati quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata.

1. Quasi dicat: Cum omnes velint esse beati, diversi de beatitudine diversa sentiunt: et desideriorum suorum errorem sectantes, ad beatitudinis portum per devia venire proponunt. Sed quidquid illi aesti-

---

1) Haec ad titulum Psalmi referuntur; *ipsi David intellectus.*

ment, istud est ratum, istud est catholicum, quod illi solum sunt beati, quorum remissae sunt iniquitates originales per baptismum: *et quorum tecta sunt peccata,* actualia post baptismum commissa. Si tegit infirmus vulnera, quomodo illi a medico adhibetur medicina? Nonne si celare vulnus cœperit, latius extensum introrsum putrescit? Sic et peccatum, nisi per confessionem detegatur, lethaliter in intimis dilatatur. Et sicut vulnus non ostensum etiam sanam carnem putredine inficit: ita peccatum nisi confitendo reveletur, etiam si qua ibi sunt bona corrumpit. Non enim accepta sunt Deo bona, quæ malorum admixtionem maculantur. Sed aliud est quod a peccatore homine per obstinationem tegitur, aliud quod miserante Deo per remissionem operitur. Tegit medicus vulnus sanandum medicamine, tegit Deus peccatum ea, quæ multitudinem peccatorum operit, caritate. Si quis ergo peccata sua tecta esse desiderat, Deo ea per vocem confessionis ostendat. Sunt tamen quædam peccata quæ quamdiu in hac vita vivitur, etiam a perfectis viris aut vix, aut nullatenus declinantur. Habent enim sancti viri aliquid quod in hac vita operire debeant: quia omnino est impossibile ut in locutione, aut etiam in cogitatione nunquam delinquant. Student igitur viri Dei oculorum linguaeque culpas tegere meritis vitae, student pondere bonorum operum premere immoderata verborum. Verum quomodo in electis est possibile eorum transgressiones contegi, cum ab illo, cuius oculis nuda et aperta sunt omnia, non possunt abscondi? Sed quia hoc quod tegitur, inferius ponitur, et aliquid aliud superducitur, ut quod est subterpositum, tegatur: tegere peccata dicimus, quæ quasi subter ponentes abdicamus. Quibus nimirum quasi tegmen superducimus, dum bonorum nos indumento vestimus. Peccata itaque tegimus, si bona facta malis actibus superponamus.

Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum, nec est in spiritu eius dolus.

2. Si nosmetipsos iudicaremus, non utique iudicaremur. Si nobis peccata nostra imputaverimus, non ea nobis imputat Deus. Si ea satisfaciendo puniremus, nullum qui nos in futuro puniat, inveniremus. Imputare sibi Adam peccatum suum noluit, quando culpam suam in Creatorem refudit, dicens: *Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, et comedi.* (1) Unde quia se confiteri culpabilem renuit, mortiferæ damnationis sententiam ad posteros misit. Iudicare autem seipsum nemo poterit, nisi qui virilem animum ad vitia persequendum assumit, sicut per eumdem Prophetam dicitur: *Persequar inimicos meos, et comprehendam illos, et non convertar donec deficiant.* (2) Qui enim mollis est, et dissolutus in opere suo, frater est opera sua dissipantis. Ideo dixit: *Beatus vir.* Quasi dicat: Ad hoc opus nemo assurgere prævalet, nisi qui sanctæ fortitudinis vires habet. Quid enim fortius, quam omnes animi sui motus rationi subigere, omnia carnis desideria spiritus virtute frenare, proprias voluntates abiicere, contemptis visibilibus, ea quae non videntur amare? Unde et Salomon

---

1) Genes. 3. 12.
2) Psal. 17. 38.

ait: *Melior est patiens, viro forti; et qui dominatur animo suo, expugnatore urbium.* (1) *Nec est in spiritu eius dolus.* Illi quidem peccatum non imputabitur, in cuius spiritu dolus mendacii non invenitur: qui se iustum esse non simulat, qui ea etiam quæ occulte deliquit non celat. In spiritu publicani ad templum ascendentis, dolus non fuit: quia dum illum quem occulta non transeunt, placare voluit iudicem, confiteri se non erubuit peccatorem. Ait namque: *Deus propitius esto mihi peccatori.* (2) Magis ergo iustificatus descendit, quam qui se de meritorum enumeratione iactabat. Denique et iustus in principio sermonis accusator est sui. In Pharisæi vero spiritu dolus fuit, qui magis videri, qua esse iustus optavit. Dum ergo ea quæ clamare debuerat, tacuit, miser quod sibi tacendum esset, clamavit. Et per superbiam, si qua in eo fuerant, minuit merita, qui humiliari contemnens, adauxit peccata. Et nos ergo exemplo huius publicani, præoccupemus faciem huius iudicis in confessione, et effundamus coram illo corda nostra, levantes puras manus sine ira et (3) disceptatione, in habitu ordinato, cum verecundia et sobrietate: ut qui omni tentationi patentes, manum effugere non possumus iudicis, per confessionem mundati, clementiam experiamur misericordis.

Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea, dum clamarem tota die.

---

1) Prov. 16. 32.

2) Luc. 18. 13.

3) Remb. cum Gilot. et Vatic. *deceptione;* quod pro errore ab una editione in alias incaute translatio, haberi debet.

4. Ille, in cuius spiritu dolus non est, beatus est: econtrario ille, in cuius spiritu dolus est, infelix est. Et hoc mihi experto credendum est: nam *inveteraverunt ossa mea, quoniam tacui, dum clamarem.* Per ossa nimirum virtutes accipimus, quia per eas animam, sicut corpus per ossa, sustentamus. Quae profecto inveterantur, quando a statu suae fortitudinis infirmantur. Sicut enim morborum infestationes corporis ossa debilitant, vitiorum importunae turbationes animae virtutes infirmant. Ait ergo: *Inveteraverunt ossa mea.* Ac si dicat: Virtutes et iustitia, vel ratio et intelligentia, ita in me debilitatae sunt, ut nec per me quidem vitiis resistere, nec animam aegram, et ad ima ruentem, virtutum valeam fortitudine sustentare. Et quia per humilitatem confessionis ad novum hominem pervenire nolui, per arrogantiae iactantiam in veteris infirmitate permansi. Quare autem inveteraverunt, causam aperit, cum ait: *Quoniam tacui, dum clamarem tota die.* Cum clamare et tacere inter se repugnent, quomodo potest fieri ut aliquis taceat, et clamet? Sed ille tacet nimirum, et clamat, qui peccata quidem sua silentio contegit, merita vero per vocem magnificationis extollit. Aut certe ille tacet, et clamat, qui peccata quidem praeterita per confessionem non annuntiat, et per cor impoenitens alia committere, accepta peccandi libertate, non cessat. Nam quod peccatum clamor sit, testatur Scriptura quæ dicit: *Clamor Sodomorum et Gomorrhæorum ascendit ad me.* (1) Et iterum: *Descendam videre utrum clamo-*

---

1) Gen. 18. 20.

rem qui venit ad me, opere compleverint. (1) Peccatum quippe cum voce, culpa est in actione: peccatum cum clamore, est culpa cum libertate. *Dum clamarem tota die.* Tota die clamat, qui pro omni bono opere quod agit, laudari affectat: vel etiam tota die clamat, qui publice peccare non trepidat.

Quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua: conversus sum in aerumna mea, dum configitur spina.

4. Sicut per noctem opera tenebrarum, ita per diem, bonarum intelligimus lucem actionum. Qui ergo peccare non desinit, et caeteris se praeferens, per bona opera superbit, die ac nocte divinae potentiae iram incurrit. Vel. *die ac nocte,* id est in prosperitate et adversitate. *Gravata est super me manus tua.* Quia enim et in adversis succubui, et in prosperis me nimis erexi, iram tuae potentiae super me provocavi. *Conversus sum in aerumna mea, dum configitur spina:* quoniam manus tua, quae superbos humiliat, humiles exaltat, gravata est super me. Me enim superbum depressit; quia non solum peccatum mihi dominari permisit, sed etiam de qua nimis gloriabar, iustitiam mihi difficilem fecit. Ideo *conversus sum in aerumna mea.* Qui enim de me praesumens, quasi divitem me prius et nullius egentem credidi; postea ad me rediens, quam sim miser et infelix agnovi. Et hoc feci, *dum configitur spina.* Per spinam, omne peccatum ideo accipitur; quia dum confert delectatio-

---

1) Gen. 18. 21.

nem, quasi pungendo lacerat mentem. Tunc autem poenitentis anima ad lamentum ducitur, cum perpetrata nequitia in memoria fixe retinetur. In translatione non *configi*, sed *confringi* spina dicitur: quia nimirum mens, ad luctum vertitur, ut peccati compunctio poenitendo frangatur. Quomodo autem sit conversus, ostendit, dum subdit:

Delictum meum cognitum tibi feci, et iniustitiam meam non abscondi.

5. Quamvis omnia sint nuda et aperta oculis tuis, tamen quia ore confessio fit ad salutem, feci tibi cognitum delictum, dicens illud esse meum. Mihi enim, quia deliqui imputo, me solum in operum meorum pravitate culpabilem clamo. Plus est delictum cognitum facere, quam delictum manifestare. Ille enim delictum cognitum facit, qui non solum quod fecit annuntiat, sed etiam omnem peccati causam et originem narrat. Qui non superficie tenus peccatum loquitur, sed et quando, et ubi, et quomodo: et si vel ignorantia, vel casu, vel studio deliquerit, confitetur. *Et iniustitiam meam non abscondi.* Nullum in corde meo dolositatis scrupulum retinui: iniustum esse quidquid a me habeo intimavi. Omne enim datum optimum, et omne donum perfectum desursum est: *Delictum meum cognitum tibi feci, et iniustitiam meam non abscondi.* (1) Non solum quod deliqui, quæ mihi facienda fuerant bona prætereundo aperui; sed quidquid commisi, quæ prætereunda fuerant mala faciendo narravi.

---

1) Iac 1. 17.

Dixi: Confitebor adversum me iniustitiam meam Domino; et tu remisisti impietatem peccati mei.

6. Quod delictum meum cognitum tibi feci, quod iniustitias meas non abscondi, non fuit ex necessitate, vel alicuius levitatis occasione, sed ex pœnitendi et confitendi præmeditatione. Nam *Dixi*, id est in corde meo statui: *Confitebor adversum me iniustitiam meam Domino*. Adversum se confitetur qui omnino confitetur quod aperit. Qui in peccati confessione sibi non parcit: quidquid peccavit, non Deo imputat, non Deo annotat, non fortunæ attribuit, non diabolo, non constellationi adscribit. In eo autem evasurum se credit, si sibi iratus se sine moderatione accusat. *Et tu remisisti impietatem peccati mei* (1) Attende quantæ sit indulgentiæ vitalis velocitas, quanta misericordiæ Dei commendatio, ut confitentis desiderium comitetur venia, antequam ad cruciatum perveniat pœnitentia; ante remissio ad cor perveniat, quam confessio in vocem erumpat. *Tu remisisti impietatem peccati mei*. Tu qui solus parcis, qui solus peccata dimittis, quis enim potest dimittere peccata, nisi solus Deus? *remisisti impietatem peccati mei: proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea*. (2) Non solum peccatum remisisti, sed etiam ipsam impietatem, pravæ scilicet operationis intentionem; ut iam nulla in corde meo malitiæ radix remaneat, ex qua pestiferæ actionis de cætero germen succrescat.

Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno.

---

1) Luc. 5. 21.
2) Isai. 38. 17.

7. Scriptum est quia *nemo sine peccato, neque infans cuius est unius diei vita super terram.* (1) Et iterum Iob testatur, quia *coeli non sunt mundi in conspectu eius, et in Angelis suis reperit pravitatem.* (2) Quanto ergo electus quisque maiori sanctitate præeminet, tanto magis de his, sine quibus hæc vita non ducitur, venialibus peccatis dolet. Quis autem sanctior Paulo, qui cum delectaretur Legi Dei secundum interiorem hominem, et aliam Legem in membris suis, Legi mentis suae videret repugnantem, miserum se exclamans commemorat, et de se diffidens, de corpore mortis illius per Dei gratiam liberari expectat? Idem nihil sibi conscius fuerat, sed nequaquam in hoc se iustificatum credebat. Sancti etenim viri licet magnis iam virtutibus polleant, habent tamen adhuc de culpae obscuritate quod feriant. Et licet magna iam vitae claritate luceant, aliquas tamen peccati nebulas, velut quasdam noctis reliquias, nolentes trahunt. Quod divinae profecto pietatis dispensatione agitur, ut qui ascensiones in corde suo disposuit, ad humilitatis celsitudinem sua melius infirmitate sublevetur: quatenus unde parva reprehensibilia humiliter patitur, inde verius in iustitiae virtute roboretur; et eo se in virtutis culmine erectus minimum sentiat, quo suis viribus etiam parva quae eum impediunt, non expugnat. Orat ergo pro remissione peccati omnis Sanctus: quia sine peccati macula solus invenitur homo Iesus Christus. Denique de ipso solo legimus, quod non haberet quotidie necessitatem, quemadmodum

---

1) Iob. 14. 41.

2) Iob. 15. 15.

sacerdotes, prius pro suis delictis hostiam offerre, deinde (1) pro populi.

8. Verum ne aliquid intelligas transitorium appeti in oratione Sanctorum, adiungitur, *Ad te*. Electi etenim Dei orantes ut ad Deum perveniant, infirmitatis suae incessanter excessus deplorant: quia et inde refectionis intimae dulcedinem sentiunt, unde vim suavissimi amoris per lacrymas emittunt. *In tempore opportuno*. ECCE *nunc tempus acceptibile*, *ecce nunc dies salutis*, (2) dicit Apostolus. Tempus opportunum, tempus gratiae, dies remissionis, plenitudo temporis: in quo *propter nimiam caritatem suam qua dilexit nos Deus*, *misit filium suum ex muliere*, *factum sub Lege: ut eos qui sub Lege erant*, *redimeret*, *ut adoptionem filiorum reciperemus*. (3) Sed quid est, quod dicit: *In tempore opportuno?* Numquid et ante adventum Christi non extiterunt Sancti, qui orarent pro hac sua et populi ignorantia? Fuerunt plane: sed quia ipsum in carne venturum expectabant, eumque solum Salvatorem suum esse sciebant, per eius nimirum fidem salvati sunt. Iamque illud tempus opportunum in corde susceperant; quia ad ipsum toto cordis desiderio nihil hæsitantes suspirabant.

Verumtamen in diluvio aquarum multarum, ad eum non approximabunt.

9. *Aqua profunda*, *verba ex ore viri*. (4) Et de haereticorum adinventionibus scriptum est: *Aquae*

---

1) In Rembol. Vatic. et Gilot. *per populo*.

2) 2. Cor. 6. 2.

3) Ephes. 2. 4. et Gal. 4. 3.

4) Prov. 18. 47.

furtivae dulciores sunt. (1) Per aquarum ergo diluvium, multiplicitatem intelligimus doctrinarum. A quibus nimirum Paulus nos prohibet, dicens: *Doctrinis variis et peregrinis nolite abduci.* (2) Quisquis enim haereticas et profanas novitates susceperit, longe a veritate abducitur. Et eo ad littus misericordiae Dei non approximat, quo inanium garrulitatum fluctibus raptus, in procellosam se disputationum caliginem omnes recipiens ineptias iactat. Illis ergo tempus opportunum non est, qui de sua stulta sapientia inflati, unde Deum placare debuerant, inde eum magis per vanarum assertionum blasphemiam irritant. Et excusando excusationes in peccatis, ut ad Deum veniant non inveniunt remedium, quem per compendium confessionis possent habere placatum.

Tu es refugium meum a tribulatione quae circumdedit me: exsultatio mea, erue me a circumdantibus me.

10. Quasi dicat: Illi in diluvio aquarum, id est in multiplicitate doctrinarum et excusationum, ad te non approximabunt: sed ego, qui delictum meum cognitum tibi feci, qui iniustitias meas non abscondi, qui a fidei unitate non exorbito, qui de me diffidens, de multitudine miserationum tuarum præsumo, ad te per humilitatem confessionis approximo. Nam *tu es refugium meum.* MALEDICTUS *homo qui spem suam ponit in homine:* (3) et benedictus homo qui confidit

---

1) Prov. 9. 27.

2) Hebr. 13. 9.

3) Ier. 17. 5.

in Domino. Impugnant me carnis illecebrae, circumveniunt ignominiosae passiones, perturbant inordinati desideriorum tumultus: sed eo tutius omnia despicio, quo de me vilia sentiens, in solo virtutis tuae munimine confido. *Exsultatio mea, erue me.* In divinae contemplationis claritate electorum mentes quanto graviores rerum temporalium tumultus tolerant, tanto in meditatione secuturae in perpetuum felicitatis suavius exultant. Et cum coeperint eis mundanae perversitatis inaequalitates amarescere, tunc primum possunt internae quietis suavitatem sentire. Et quia nihil de seculo, nisi tristitiae fructus colligunt, Deum solummodo suum esse gaudium ducunt. Cæterum quoniam secundum Apostolum, *omnes qui volunt pie vivere in Christo, persecutionem patiuntur:* (1) ideo subiungitur: *Erue me a circumdantibus me.* Sancta etenim anima divini amoris spiculis vulnerata, cum anhelare in Deum cœperit, cum ad supernam se patriam per desiderium extendit, ad tentationem ei vertitur quidquid in hoc seculo amicum antea blandumque putabatur: quia qui peccantem amare consueverant, recte viventem crudeliter impugnant. Voluptates nihilominus pristinæ ad memoriam redeunt, et resistentem sibi gravi aperti certaminis perturbatione affligunt. Orat ergo ut in his omnibus liberationis præsidium a Deo habeat, metuens ne ipso fatigationis suæ tædio devicta succumbat.

Intellectum tibi dabo, et instruam te: in via hac qua gradieris, firmabo super te oculos meos.

---

1) 2. Tim. 3. 12.

11. Pendent inferiora ex superioribus. Dixerat enim Propheta superius: *Remisisti impietatem peccati mei:* nunc vero ipsius propitiationis divinae verba interserit, in quibus significat, non solum de praeteritis adeptum veniam, sed etiam de futuris peccatis divinitus sibi provisam esse cautelam, dicens: *Intellectum tibi dabo, et instruam te.* HOMO *cum in honore esset, non intellexit; comparatus est iumentis insipientibus et similis factus est illis.* (1) Qui naturae rationalis dignitatem contra auctoris nostri praecepta superbiendo perdidimus, per infusam cordibus nostris Spiritus sancti gratiam, quam in nobis peccatum obscuraverat, intelligentiae lucem confessionis humiliatione revocamus. Cum enim ad secretarium cordis accedimus, et quam districtus iudex futurus sit, qui nunc est patiens et longanimis, consideramus; cum ad intuenda Sanctorum præmia, et iniquorum damnationem oculos mentis attollimus; cum de futuris incerti, ne labamur metuimus; et ea quae male egimus, flendo punimus: tunc nimirum salutari a Deo intellectu accepto, de cordis nostri habitaculo ignorantiae tenebras effugamus. Sed quia minus est recte intelligere, nisi studeat quis recte intellecta morum honestate complere, adiungitur: *Et instruam te.* Non te permittam perfunctorie voluntatis meae arcana cognoscere; sed et hoc tibi conferam, ut etiam bonum quod intellexeris, peragas: et qualiter id agendum sit, cauta consideratione discernas. Sunt namque nonnulli, qui recte quidem offerunt, sed recte dividere non sciunt: quia bonum quodlibet recta intentione incipiunt, sed habe-

---

1) Ps. 43. 21.

re in eodem bono opere discretionis virtutem postponunt. Hi nimirum quod bene inchoant, malo plerumque fine consummant: quia inde reatum incurrunt criminis, unde fructum habere potuerunt virtutis.

12. Quia vero nihil est bonum quod incipimus, nisi perseveranti illud fine compleamus, recte subditur: *In via hac qua gradieris firmabo super te oculos meos*. Quamdiu hic vivimus, in via sumus, qua ad patriam tendimus. Maligni autem spiritus iter nostrum quasi quidam latrunculi custodiunt, et operi nostro insidiantes, deceptionis suæ ubique laqueos tendunt. Facile ergo inter laqueos ambulantes labimur, nisi sapientiæ Dei ducatu gubernemur. In hac vero via ille non graditur, qui temporalium rerum vel copiam cupiens, vel inopiam metuens, a rectæ operationis studio revocatur. Sed quoniam is qui spiritu Dei operatur, non desidia corrumpitur, non timore repellitur, non labore lassatur, non incongrue subiungitur: *Qua gradieris;* quia nimirum semper de virtute in virtutem graditur, qui a sanctæ operationis studio nulla antiqui hostis calliditate superatur. Super eum ergo qui in hac via graditur, Deus oculos suos firmat: quia quicumque boni propositi intentione non deficit, respectus ab eo divinæ misericordiæ nunquam recedit: quatenus eum semper in omnibus adiutorem habeat, ad quem indeficientis amoris desiderio incessanter anhelat. Unde et alibi per eumdem Prophetam scriptum est: *Oculi Domini super iustos*. (1)

Nolite fieri sicut equus et mulus: quibus non est intellectus.

---

1) Psal. 33. 16.

13. Sancti viri cum mala sua superant, cum ad superna intuenda bonorum operum perfectionibus volant, nihil esse quod faciunt deputant, nisi etiam alios ab errore compescant. Scriptum enim est: *Caritas non quaerit quae sua sunt.* (1) Solicitae ergo discretionis inspectione in secretis cordium ipsam matrem virtutum caritatem exquirunt, quam profecto se non habere comperiunt, nisi omnibus, etiam inimicis, eadem velint tribui, quae sibi optant impendi. Unde sancta anima quae per confessionis vocem peccata sibi dimissa non dubitat; et ipsius promissionis divinæ oraculo roborata, in eo quod superest viae hostium insidias incurrere non formidat, ad proximos alloquendos convertitur, et ne ipsi ab hac immensitate pietatis Dei inveniantur exsortes, hortatur, dicens: *Nolite fieri sicut equus et mulus.* Ac si dicat: Quoniam quidem ad naturae vestrae statum pietas divina vos revocat, et similitudinis suae imaginem quam inobedientia destruxerat, benignitas Salvatoris nostri in vobis reformat: nolite divitias bonitatis Dei contemnere: nolite sicut equus alienum sessorem indifferenter portare. Equus enim sicut dominum suum ad portandum recipit, ita etiam sine discretione alios, qui volunt ascendere, sessores admittit. Qui ergo timore Dei postposito, qui Dominus omnium est, diabolicae se potestati subiecerit, et animam quae sedes sapientiae esse debuerat, fallacis domini ditioni mancipaverit, sine intellectu proculdubio sicut equus exsistit. Mulus vero sicut onus domini sustinet, ita se cuilibet extraneo onerabilem præbet. Quisquis itaque Domini illius, cu-

---

(1) 1. Cor. 13.

ius iugum suave, et cuius onus leve, praecepta reiiciens, gravissimas peccatorum sarcinas ferre non recusaverit, irrationabilem se profecto sicut mulum ostendit.

In camo et freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.

14. Plerumque qui præcepta Dei aure cordis audire renuunt, persecutionum verberibus admonentur, ut ad virtutis amorem pœnarum dolores pertrahant, quos æternæ vitæ præmia non invitant. De quibus nimirum scriptum est: *Sola vexatio intellectum dabit auditui.* (1) Sæpe etenim amator præsentis seculi ita ab eodem, quem diligit, mundo despicitur et impugnatur; ut cum eo nequaquam currere valeat, sed fractus adversitate torpescat. Quod divinae profecto dispensatione miserationis agitur: (2) quia in hoc mundo despectus, tanto celerius trahitur ad Deum, quanto nihil habet in seculo ubi delectetur. Orat igitur fidelis anima, ut lubricos peccantium cursus mundana adversitate virtus divina coërceat: quatenus erroris sui desideria sequi non valeant; et hoc modo ad se reversi, saltem ex difficultate et impotentia peccandi resipiscant. Possumus quoque per camum et frenum verba divinae Legis accipere: quae quia peccantibus aliquando graviter minantur de pœna, aliquando suaviter blandiuntur de venia, dum in ora fidelium veniunt, vagos eorum gressus more freni et cami reflectunt. Maxillas constringunt, quia vocem iactantiae comprimunt; dum qui ex vitio superbiae solebant iactare

---

1) Isai. 28. 19.

2) Gillot. et Vatic. *qua in hoc.*

merita, per humilitatis virtutem discunt confiteri peccata. Quare autem tantopere pravorum hominum etiam invitam conversionem exoptet, ostendit cum subdit:

Multa flagella peccatoris: sperantem autem in Domino misericordia circumdabit.

15. Qui enim per superbiam erectus contra Conditorem peccata augere non desierit, et hic curarum adversantium flagellis affligitur, et in futuro duplici nihilominus contritione conteretur. Cui si ad iniquitatis suae cumulum peccanti contigerit exterius proficere, hoc ipsum sibi est divinae animadversionis flagella tolerare: quia modo in conspectu Dei eo ipso interius deiicitur, quo falsa gloria in conspectu hominum exterius elevatur. Et illi sua in pœnam vertitur culpa: quia hoc ipsum fuit vere intus cadere, quod foras ostenditur profecisse. Hæc quidem praedicta inconfidentes inveniunt: *Sperantem autem in Domino misericordia circumdabit.* (1) Diligentibus enim Deum, omnia cooperantur in bonum. Qui in amorem cœlestium fixus, seculum perfecte despexerit, nulli omnino vanitati succumbit, nulla hunc adversitas deiicit: nulla prosperitate corrumpitur: flagellis proficit: quippe qui ea aut quae perpetravit peccata obliterat, aut quae perpetrare poterat, futura devitat. Et sibi omnia fore existimat prospera, quae a dilectoribus mundi putantur adversa.

Lætamini in Domino, et exultate iusti: et gloriamini omnes recti corde.

---

1) Rom. 8. 28.

16. Quasi diceret: quandoquidem sperantes in Domino misericordiae divinae clypeo muniuntur: *Laetamini in Domino, et exsultate iusti.* (1) Non est impii gaudere, dicit Dominus: quia qui terrenarum rerum amore vincitur, in Deo nullatenus delectatur. Et quanto quis ad temporalia acriore cura exarserit, tanto magis ab aeternis damnabili torpore frigescit. Iustis ergo solummodo ut in Domino laetentur dicitur: quia qui Deum toto corde non diligunt, in eo laetari, quamdiu secularibus delectantur, non possunt. Scriptum est enim: *Quicumque amicus huius seculi esse voluerit, inimicus Dei constituitur.* (2) Neque enim possumus hic gaudere cum seculo, et illic regnare cum Christo. Sed iusti tantum in Domino exsultant; quia ita extra mundum sunt facti, ut nec prosperari in mundo cupiant, nec adversa pati nullo tacti praesentium amore pertimescant. Et notandum, quia non solum *laetamini* dixit, sed etiam *et exultate* adiecit: ut intelligas, eos non posse tristari in corpore, quibus divinae claritas miserationis fulget in mente. *Et gloriamini omnes recti corde.* Illi quidem qui habent cor ad terrena distortum, non gloriantur in Domino: quia spem suam posuerunt in mundo. Vos autem qui cor vestrum secundum Dei voluntatem dirigitis, in spe beatitudinis aeternae gloriari debetis: *ut qui gloriatur, in Domino glorietur.* (3) Illa namque sine dubio est vera gloria, quam nullius moestitiae obtenebrat poena.

---

1) Isai. 28. 2.

2) Iacob. 4. 4.

3) 2. Cor. 10. 18.

PSALMUS TERTIUS

SYNOPSIS

Felix primi hominis status. — 1. Ignis purgatorii quam formidandus. — 2. Quæ sagittæ homini peccanti infixæ. — 3. Pœnæ quibus homo subiacet in corpore. — Et in mente. — 4. Peccati pondus et gravitas. — Huius gravitatis causa. — 5. In peccatum relabentium insipientia. — 6. Nemo infelicior, quam qui suam infelicitatem non cognoscit. — 7. Sancti blandimenta seculi timent, et cum luctu tolerant. — 8. Quot modis diabolus nobis illudat. — 9. Gravissimo peccati pondere in corpore et in anima obruimur. — 10. Ut ante Deum sit omne desiderium nostrum, terrena despiciamus, et amemus coelestia. — Cordis voce ad Deum clamandum. — 11. A Deo derelictus homo tentationum pulsibus concutitur. — Et tenebris cæcatur. — 12. Dei Spiritu pleni, aliquando de ipso loquuntur, tamquam de seipsis. — Iudæi ad Christum accedebant, non voluntate sequendi, sed intentione nocendi. — 13. A suis relictus est, inimicis vim inferentibus. — 14. Eorum doli et fictæ criminationes. — Tribus modis peccatur. — 15. In Christo patientiam discamus. — 16. Accusatus siluit. — 17. In Deo solo sperandum et confidendum. — Patientiæ incentiva. — 18. Christi de Iudaeis victoria. — Eius pedes, Apostoli. — 19. Fidelis animæ hostes interiores et exteriores. — 20. Persecutionum quas patimur utilitas. — 21. Optimæ confessionis ac poenitentiae leges. — 22. Cur Deus iniquos diu vivere sinat. — 23. Iniquorum adversus iustos machinamenta. — 24. Ut vincantur Dei auxilio indigemus. — 25. Quod assiduis precibus impetrandum.

PROËMIUM

in tertium Psalmum pœnitentialem.

Psalmus David in rememorationem de Sabbato.

Sabbatum requies interpretatur. Sabbatum humanum genus in primo parente habuit, qui quamdiu in Conditoris sui obedientia perstitit, in suavissimo contemplationis divinæ lecto requievit. In paradiso namque primus homo deliciis potitus, sicut nullam in anima poterat sentire esuriem, ita etiam omnem quae ex carne nascitur, ignorabat passionem. At postquam divini colloquii peccando familiaritatem perdidit, mortis legibus succumbens, requiem felicitatis aeternae amisit: et in procellosos mundanae instabilitatis corruit fluctus, quia statum rectitudinis servare contempsit. Fidelis ergo anima requiem in primo homine perditam ad memoriam revocans, et futurum nihilominus vitae aeternae Sabbatum spiritus agilitate contemplans, ab omni spiritus et carnis optat corruptione eripi, et ad futuram indeficientis beatitudinis requiem, consummato huius vitae termino, orat sine cunctatione perduci. Ait ergo.

EXPLANATIO
Tertii Psalmi pœnitentialis.

Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.

1. Quasi dicat: Scio futurum esse, ut post huius vitae exitum, alii flammis expientur purgatoriis, alii sententiam aeternae subeant damnationis. Sed quia illum transitorium ignem omni tribulatione praesenti aestimo intolerabiliorem, non solum in furore aeternae damnationis opto non argui, sed etiam in ira transeuntis timeo correptionis purgari. Tu ergo, Domine, cui in spiritu meo servio, quem omnium Salvatorem esse cognosco, ne arguas me in furore damnationis perpetuae, neque corripias me in ira expurgantis vindictae. De furore et ira, quia sufficienter in superioribus exposuimus, iterum tractare superfluum putamus: ne eadem repetentes, legentibus fastidium generemus. Quare autem non debet in ira corripi, et in furore damnari, subiungit cum ait:

Quoniam sagittae tuae infixae sunt mihi: et confirmasti super me manum tuam.

2. Quanto quisque plus cœperit quod amisit intelligere, tanto plus incipit corruptionis suae sententiam, quam subivit, lugere. Fidelis ergo anima perpendens quod perdidit, considerans quod invenit, videns se a paradisi gaudiis venisse ad miserias vitae praesentis, a societate Angelorum transisse ad curas necessitatum: pensat quod subiacet periculis, quae peccando gloriam perdidit aeternae incorruptionis. Novit etiam quia mortem nulla possit ratione evadere, quae posset, si non peccasset, semper vixisse. Has ergo sibi sagittas infixas esse conqueritur: quia iam nobis est naturaliter inditum, quod primo homini fuit pro culpae vindicta illatum. Mortalitas et passibilitas, sunt sagittae quae nimirum nobis infixae sunt; quia quamdiu in praesenti seculo vivimus, ab eis liberari aliqua ratione nequimus. Dicat ergo fidelis anima: Quandoquidem pro originali commisso mortalis effectus, magnam huius seculi miseriam sustineo, pro me autem poenitentiam ago; tu qui visitabis iniquitates in virga, ne impleas amaritudinibus universa: sed cum in hoc seculo peccati poenam lugeam, saltem in futuro districtae animadversionis terrorem evadam. Quod ut facere debeas, [*confirmasti super me manum tuam*. Sicut studiosus magister frequenter verbere puerum corripit, ita a me tuae vindictae manus nunquam recedit. Per manum Domini, quam super se asserit confirmatam, miseriarum frequentiam et assiduitatem intellige. Quam ideo memorat, ut tanto facilius in futuro acquiratur venia, quanto maior hic fuit irrogata vindicta. Possumus etiam per sagittas verba Dei in-

telligere, quae corda quidem nostra transfodiunt, cum nobis altius infixa, amoris Dei nos vulnere compungunt. Quomodo autem sit continua haec poena quam patitur, ostendit, dicens:

Non est sanitas in carne mea a facie irae tuae: non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.

3. Caro humana, ex quo maledictionis promeruit sententiam, portare non destitit peccati continuam pœnam. Et quia nos eius incessanter infirmitas debilitat, irae Dei faciem nobis indesinenter repraesentat. Portamus namque corpus mortale, doloribus obnoxium, indigentiis impeditum: quod nimirum tentationes sollicitant, sollicitudines angustant, angustiae conterunt, contritiones affligunt; quodque etiam si aliquando videatur esse validum, ipsa sua valetudine magis invenitur infirmum. Quid enim infirmius, quam assidue fame tabescere, difficultate somni languere, frigore dissolvi, aestu torreri? Quae autem sanitas esse potuerit, ubi tot malorum multitudo concurrit? Dicat ergo fidelis anima: *Non est sanitas 'in carne mea.* Ut videlicet corpus infirmum esse sentiat, quod tam facile passionum inaequalitas permutat. Ne autem intelligas propter peccati poenam non infirmari in mente, quia dixerat sibi non esse sanitatem in carne, subiungit: *Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.* Sicut iam dictum est, per ossa virtutes accipimus, quia sine eis nullum in anima robur habemus. Omnes autem virtutes in conspectu Dei vicaria ope se sublevant, nec virtutes verae sunt, si a se invicem aliqua diversitate discordant. Una enim virtus sine altera, aut omnino nulla est, aut minima. Si enim aut castitatem humilitas deserat, vel humili-

tatem castitas derelinquat, cum Deus detestetur tam superbiam, quam immunditiam, quomodo oculis eius accepta erit castitas elata, vel humilitas immunda? Non enim bona accepta sunt Deo, quae malorum admixtione maculantur; quia *modicum fermentum totam massam corrumpit:* (1) et qui in uno offendit, multa bona perdit: et qui sine humilitate virtutes congregat, quasi in ventum pulverem portat. Quia ergo virtutes animae aut vitiis impugnantur, aut plerumque elatione deprimumtur, recte nunc dicitur: *Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum:* quotidieque peccatorum poenam patior, quam in ipsa peccatorum facie contemplor. Et quia sentio poenam, recogito culpam. Vel: *Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum;* quia videlicet nullam anima mea potest habere requiem, donec aliquam peccati in se habeat recordationem.

Quoniam iniquitates meæ supergressae sunt caput meum: et sicut onus grave gravatae sunt super me.

4. Quasi dicat: Non est mirum si non est pax ossibus meis: nam iniquitates meae gravatae sunt super me sicut onus grave. Iniquitas in talento plumbi sedet. Plerumque anima amoris Dei desiderio accenditur, adeo ut etiam ad summa ambienda sustolli videatur: sed quia gravi peccatorum pondere premitur, eo citius ad ima labitur, quo admissorum conscientia interius gravatur. Et quidem ascendere ad Deum ea qua potest virtute nititur, sed ipso suo conamine lassata, relabi compellitur. Causam vero tantae gravitatis praemisit, cum ait: *Quoniam iniquitates meæ*

---

1) 1. Cor. 5. 6.

supergressae sunt caput meum. Nisi enim iniquitates principale cordis mei superando transcenderent, nequaquam tanta me pravorum operum depressione gravarent. Sancti namque viri, si quando in mente tentationes tolerant, illicitum cordis appetitum magna virtutis dominatione refrenant: ne si in aliquo lapso tentatori consentiant, non iam cogitationum suarum, sed servi crudelium dominorum exsistant. Cum enim diabolicis anima subesse suasionibus coeperit, quanto se hosti callido crebrius subiicit, tanto eum sibi intolerabiliorem facit: ut ei iam in nullo resistere valeat, qui in uno sui oblita assensum praestat. Solerter itaque vigilandum est, ut cum pulsare mentem culpa incoat, peractam culpam quis finis sequitur, attendat: ne si malae suasionis blandimenta non perspiciat, in nequissimae tenebras perpetrationis nesciens ruat.

Putruerunt et corruptae sunt cicatrices meae, a facie insipientiae meae.

5. Fidelis anima quae in seipsam, sibi non parcens, vehitur, deteriora adhuc de se quam prius dixerat, confitetur, dicens: *Putruerunt et corruptae sunt cicatrices meae.* Super curatum vulnus cicatrix obducitur, dum signum praeteritae plagae in resarcita cute monstratur. Quae nimirum cicatrix necessario corrumpitur, si caro sanata iterum vulneratur. Ubi quanto magis extenditur inaequalitas corporis, tanto difficilius ostenditur efficacia curationis. Sed quid per vulnus, nisi peccatum exprimitur? Quid vero per cicatricem, nisi pœnitentiae actio designatur? Qui enim per poenitentiae lamenta peccatum corripit, quasi cicatricem vulneri superducit. Quod si dimissae nequitiae mentem iterum ad delectationem pertrahunt, superductae

vulneri cicatrices putrescunt. Cicatrices namque putrescere, est sanata iam peccatorum vulnera rursum in tentationem serpere, atque de eorum iteratione delectationem sentire. Cicatrices computrescere, est ex peccatorum suggestionibus post superductam cutem poenitentiae, dolorem iterum culpae in occulto cordis per putridas cogitationes perpeti, et tandem per opus miserum quasi effuso fœtore corrumpi. Quare autem hoc sibi contigit, ostendit cum ait: *A facie insipientiae meae.* Sicut summa prudentia est, aliquem post acceptam poenitentiam sollicitae sibi circumspectionis studio in posterum prospicere, ita miserabilis insipientiae est, in istius vitae ambiguo, quasi accepta securitate, dormire. Per insipientiam ergo negligentiae, vulnus iam sanatum computruit: quia dum per studium vigilantiae mens ingrata sibi in posterum providere noluerit, miserabilius ea quae prius abdicaverat, mala committit.

Miser factus sum, et curvatus sum usque in finem: tota die contristatus ingrediebar.

6. Tanto unaquaeque anima fit pretiosior ante oculos Dei, quanto fuerit despectior ante oculos suos. Quid autem infelicius, quam infelicitatem suam non cognoscere, et inter ipsa vitae discrimina nullum infirmitatis dolorem sentire? Sicut enim phrenetici mentis alienationem tolerant, cum se non solum nihil pati, sed etiam incolumes putent: ita qui mortali carne circumdatus, aerumnas praesentis vitae non senserit, a virtute sapientiae alienus exsistit. Innumerabiles namque humanae deiectionis miseriae, sicut corda iustorum gravi tristitiae dolore convulnerant, ita iniquorum mentes ipsa sua importunitate delectant. Cum

enim omni vanitati (1) patentes, sola quae carnis sunt cogitant, et lacrymarum causas tripudiantes peragunt, mortis suae negotium ridentes exsequuntur. De quibus profecto scriptum est: *Quia laetantur cum male fecerint, et exsultant in rebus pessimis.* (2) Verum qui ad Sabbatum quietis aeternae pervenire desiderat, circumspecta quas patitur miseriarum multitudine, seipsum humilians dicat: *Miser factus sum, et curvatus sum usque in finem.* Usque in finem curvatur, qui iniquae voluntatis studium usque ad effectum pravi operis terrenis inhians, protrahit; et ad coelestia ambienda non solum non per gradum operis, sed nec per intentionis volatum assurgit.

7. Sed quia culpam saepe sequitur poenitentia, et plerumque qui cadit, adiicit ut resurgat, sequitur*: Tota die contristatus ingrediebar.* Cum sollicito se timore mens humana circumspiciens, modo quae egit mala enumerat: modo quae agere neglexit bona ad memoriam revocat: modo reprehensibilia esse in quibus versatur, conspicit: modo sibi recta opera adhuc deesse perpendit: quia malorum tantorum in se remedium non invenit, tristitiae intolerabilis pondere praegravata tabescit: et tanto se durius in cogitatione dilaniat, quanto terribilius esse quod imminet iudicium pensat. Tota autem die contristatus ingreditur, qui miseriam esse deputat, si quando ei prosperitas seculi fallaciter pernicioseque blanditur, sicut in Canticis canticorum Sponsus ad sponsam loquitur, dicens: *Oculi tui columbarum.* (3) Columba enim pro cantu

---

1) Rembol. *parentes.*

2) Prover. 2. 14.

3) Cant. 4. 1.

gemitum habet. Quia ergo sancti viri seculi blandimenta timentes et dolentes cum luctu et gemitu tolerant, in quibus amatores mundi securi et gaudentes exsultant, sancta Ecclesia columbis assimilatur: quia inde sanctus omnis cum dolore ingemiscit, unde iniquus quisque cum gaudio hilarescit. Unde per Salomonem dicitur: *Risum reputavi errorem, et gaudio dixi, Quid frustra deciperis?* (1) Quare autem contristatus, viam præsentis vitae ingrediatur, ostendit dicens:

Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus: et non est sanitas in carne mea.

8. In lumbis carnalis delectatio continetur, et inde nimirum humana generatio propagatur. Possumus ergo per lumbos animam accipere: quia sicut ex lumbis carnales delectationes prodeunt, ita ex anima omnes cogitationes procedunt. Deinde cum illiciti operis tentatio subrepit, per vanarum cogitationum phantasmata spiritus malignus illudit. Saepe namque sanctorum etiam virorum mentes, cogitationes illicitae polluunt: et eas iam ad summa tendentes, terrenarum rerum delectationibus tangunt. Saepe etiam in ipso orationis tempore importune se illis ingerunt; ut hoc ipsum sacrificium aliquo modo commaculare valeant, quod in odore suavitatis Deo acceptum, contrito corde et contribulato spiritu mactatur. Quod nobis aperte illud quod de Abraham scriptum est, innuit: quia circa solis occasum sacrificium offerens, insistentes aves pertulit, quas ne oblatum raperent sacrificium, sollici-

---

1) Eccl. 2. 2.

te abigere curavit. Nos ergo si quando in ara cordis sacrificium Deo offerimus, a malignis hoc spiritibus sollicite custodiamus; ne tenebrosarum importunitates cogitationum hoc aliquando valeant diripere, quod Deo speramus utiliter offerre. Quod autem sequitur; *Non est sanitas in carne mea;* idem est quod ait Apostolus: *Non invenio in me, hoc est in carne mea, bonum.* (1) Omnia namque corporis membra quae ad usum vitae accipimus, ad erroris materiam inclinamus. Oculos enim ad videndum obscena et turpia inflectimus: aures libenter ad audiendas detractiones accommodamus: illecebrosos odoratus naribus haurire concupiscimus: iniquitatem in excelso loquimur, et inter fratres discordiam seminamus: salutem etiam corporis redigimus in usum vitiorum: omnia tandem quibus uti utiliter possemus ad Dei servitium, in pravi operis convertimus instrumentum. Non est in carne nostra sanitas: quia nulla pars nostri corporis intentata remanet, per quam nos peccati desiderium non titillet. Sequitur.

Afflictus sum, et humiliatus sum nimis: rugiebam a gemitu cordis mei.

9. Qui enim dixerat, *Non est sanitas in carne mea:* ne forte in anima nihil pati putaretur, subiecit: *Afflictus sum, et humiliatus sum nimis.* Ut intelligas in anima gravissimo iniquitatis pondere obrutum, quem in carne vides tot miseriis et passsionibus afflictum. Peccatum enim sicut peccantis mentem retibus delectationum illaqueat, ita etiam implicitam quasi

---

1) Rom. 7. 18.

mole superposita gravat; ut ad sublimia levari iam non valeat, quoniam iniquitatis eam gravitudo coarctat, sicut per Psalmistam dicitur: *Filii hominum, usquequo gravi corde?* (1) Plerumque enim et quae agenda sunt bona conspicimus, et ad haec assurgere cordis desiderio non valemus. Et si forte mens aliquando ad bonum anhelare inchoat, gravitas quam sustinet, cogit ut cadat: quia ex poena peccati est, ut a bono quod per rationis iudicium clare conspicitur, per vitæ meritum anima infirma pellatur. Unde fit, ut quia ad supernam lucem intuendam non valet ascendere, peccatis exigentibus delectetur in tenebris iacere: et quam a supernis deiecit necessitas, eam in infimis illicita teneat voluptas. Nimis ergo humiliatus est, qui ex peccati poena non solum coelestia non appetit, sed etiam carnalibus et terrenis cum amore et delectatione intendit. Sed quia plerumque tanto citius ad Deum anima convertitur, quanto longius se ab eo separatam intuetur, adiungitur: *Rugiebam a gemitu cordis mei.* Rugitus, gemitus est cordis cum magno dolore: quia quanto vehementius poenitentis animum concutit, tanto velocius ad aures divinæ misericordiæ conscendit. Et notandum quod dixit: *A gemitu cordis mei;* quia sicut dolorem carnis generat amissio pecuniæ et pignorum, ita cordis dolorem confert exterminatio virtutum.

Domine, ante te omne desiderium meum, et gemitus meus a te non est absconditus.

10. Tale est desiderium meum, ut dignum sit in conspectu tuo. Quia enim requiem pro qua semper

---

1) Psal. 4. 3.

est orandum, desidero, esse coram te desiderium meum confido. Sancti viri, quia mundi gloriam contemnentes, supernæ claritatis lumine illustrari solummodo cupiunt, divinæ maiestatis conspectui semper assistunt. Cum enim sola coelestia appetunt, usque ad contemplandum Deum per mentis desiderium ascendunt. Et quia quam dulcis est Dominus interius sentiunt, nunquam ab eo per pravæ voluntatis studium recedunt. Si enim a Deo Elias Propheta aliquo modo discessisset, nequaquam dixisset: *Vivit Dominus, ante cuius conspectum sto.* (1) Quo contra de reprobis dicitur: *Non apparebit in conspectu Dei omnis hypocrita.* (2) Hypocrita enim nequaquam coelos penetrat; quia per opus bonum non Deum, sed humanas laudes, vel transitorios quæstus affectat. Et quia ad Deum desiderium non dirigit, se ab eius oculis sub nequitiæ latebris abscondit. Qui autem per amorem spiritus coelestia appetit, oculis Dei intentionem suam ostendit. Despiciamus ergo terrena, et amemus coelestia, ut possimus et nos dicere cum Propheta: *Domine ante te omne desiderium meum.* Qui Deum amat, ipsum solum desiderat. Qui autem eum desiderat, ad ipsum cordis voce clamare non cessat. Nisi enim de corde desiderantis, magnus ad aures misericordis Dei clamor procederet, nequaquam Moysi diceretur: *Quid clamas ad me?* (3) Sicut ergo frigescente caritate cor a bonis silet: ita clamorem emittit, cum caritas fervet. Et notandum, quia dictu-

---

1) 3. Reg. 17. 1.
2) Ioh. 13. 16.
3) Exod. 14. 15.

rus *desiderium,* præmisit, *omne;* ut intelligas illud Deo non posse placere desiderium, quod pravæ voluntatis commaculat additamentum. *Et gemitus meus a te non est absconditus.* Omne desiderium in poenam convertitur, si non cito evenerit quod optatur. Desiderium enim non sustinet, quia sicut scriptum est: *Cupiditati ipsa celeritas tarda est, et cupienti animo nihil satis festinatur.* Quisquis ergo de Deo in corde desiderium concipit; quia statim quod optat non obtinet, ingemiscit. Igitur (1) hoc animo cum præmisisset desiderium, statim adiecit gemitum, dicens: *Et gemitus meus a te non est absconditus.* Quasi dicat: Quia desiderium quod de te concipio, per iudicium approbas, ideo dolorem quem inde sustineo, non ignoras. Scire enim Dei, approbare est: sed nescire, est reprobare. Moysi namque dicit: *Novi te ex nomine.* (2) Et reprobis in fine dicturus est: *Nescio vos.* (3) Non ergo a Deo absconditur gemitus, qui illi spiritui qui discretor est cogitationum, exsistit acceptus.

Cor meum conturbatum est in me, dereliquit me virtus mea, et lumen oculorum meorum et ipsum non est mecum.

11. Ac si dicat: Non est mirum si doleo, si gemo: *cor meum conturbatum est in me.* Latrones enim timeo, temporalia damna formido, coeli motus et terræ perhorresco, undique sollicitudinibus angustor, undique angustiis premor, undique pressuris deiicior. Adversitas me deprimit, successus extollit, convicia com-

---

1) Rembol. *hoc anima.*

2) Exod. 33. 12.

3) Matt. 35. 12.

movent, adulationes demulcent. Hæc autem omnia ideo patior, *quia dereliquit me virtus mea.* Humanum cor ad omnem tentationis impulsum facile concutitur, si virtute constantiae interius non firmatur. Possumus quoque per hanc virtutem, rationalitatem accipere, quae ita in nobis per peccatum primi parentis hebetata est, ut Dei in nobis offuscantes imaginem, creaturas sequentes, relinquamus Creatorem. Sequitur: *Lumen oculorum meorum et ipsum non est mecum.* Solet plerumque animae peccanti contingere, ut mox cum in culpam labitur, et a sui cognitione longius separetur. Peccatum enim ipsum quod peragit, quasi murum quemdam oculis se mentis opponit; adeo ut nec unde ceciderit conspicere valeat, nec bonum quod sibi quaerendum sit, cognoscat. Voluntariis namque tenebris obvoluta, quanto malis tenacius adhaeserit, tanto difficilius intelligit bona perpetua, quæ amisit. Lux quippe veritatis pravorum culpas subtiliter examinans, si ab opere repellitur, nequaquam in corde versatur. Districto enim et occulto agitur iudicio, ut a quo inventa negligitur, ab eo postmodum nec amissa requiratur; et qui illam non servat in opere, notitiam illius non habeat in corde. Sed tunc homo lumen quodammodo intelligentiæ habere incipit, cum cæcitatis suæ tenebras recognoscit. Quicumque ergo claritate luminis divini illustrari desiderat, ignorantiæ suæ primitus agnoscens caliginem, dicat: *Lumen oculorum meorum et ipsum non est mecum.* Nec vacat quod ait, *Et ipsum.* Ipsum, sine quo cor humanum in tenebris est, sine quo vivere non valeo, sine quo bonum a malo discernere non queo. Sequitur.

Amici mei et proximi mei, adversum me appropinquaverunt et steterunt.

12. Sciendum nobis est, quod hi qui spiritu prophetiæ replentur, sicut aliquando verba de se quasi de aliis proferunt, ita nonnunquam de Deo quasi de seipsis loquuntur: ut in hoc quoque quod unum cum Deo sint innuant, cum Dei opera quasi sint sua narrant. Sic etiam fideles quique, quia in corpore Christi, quod est Ecclesia, positi, membra sunt Christi, de eo quasi de seipsis aliquando loquuntur: ut dum verba capitis sui, Christum induti, quasi sint sua enuntiant; alium esse qui per ipsos profatur, ostendant. Spiritus enim sanctus per eos loquitur, sicut ipsa Veritas Apostolis loquens testatur. Ait enim: *Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.* (1) Hinc etiam Paulus ait: *An quaeritis experimentum eius, qui in me loquitur Christus?* (2) Ipse est enim qui dixit: *Aperi os tuum, et ego adimplebo illud.* (3) Ipse etiam ait: *Ego ipse qui loquebar, ecce adsum.* (4) Cum itaque non Prophetas, sed se locutum esse denuntiat; profecto quia ipse in eis loqueretur, affirmat. Non autem admirandum est, si de seipso aliquando loquitur, qui intus præsidet: quandoquidem ipse est qui os et animam per officium obsequentis adimplet. Sic ergo et in hoc loco, enumeratis aliquibus humanæ infirmitatis miseriis, passionem suam commemorat, ut capiti congruere quod convenit membris ostendat: et fiat nobis ma-

---

1) Matt. 10. 20.

2) 2. Cor. 13. 3.

3) Psal. 80. 9.

4) Isai. 52. 6.

gnum consolationis remedium, si illum etiam passionis nostræ fieri participem cognoscimus, quem laborum quos patimur, futurum remuneratorem speramus; sicut etiam alias loquitur: *Si me persecuti sunt, et vos persequentur.* (1) Ait ergo: *Amici mei et proximi mei, adversum me appropinquaverunt et steterunt.* Quasi dicat: Non solum membra mea illis, quibus praedictum est, modis conturbantur; sed etiam ego, ut virtutem in primo parente perditam eis restituam, conturbationem auferam, lumen nihilominus amissum reddam, solus inter mortuos liber, factus sum obediens Patri usque ad mortem. In qua morte, *amici mei et proximi mei, adversum me appropinquaverunt et steterunt.* (2) Multi ex Iudaeis amicos se Christi dicebant, multi eum miracula facientem sequebantur: multi eum Dominum, multi vocabant magistrum; sicut legis doctor, qui cum vellet eum capere in sermone, dicebat: *Magister, scimus quia verax es, et viam Dei in veritate doces.* (3) Proximos quoque eosdem appellat Iudaeos, secundum carnis sibi cognationem propinquos: *Neque enim fratres eius credebant in eum.* (4) Qui omnes appropinquaverunt Christo, non mente, sed corpore: non passibus fidei, sed processu nequitiæ: non voluntate sequendi, sed intentione nocendi. Quod factum est, quando congregati in atrio principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas, consilium fecerunt, ut eum dolo caperent, et occiderent. Adversus eum steterunt, quando con-

---

1) Iohan. 15. 20.

2) Psal. 87. 6.

3) Matt. 22. 16.

4) Iohan. 7. 5.

stanter accusabant eum, et quando clamantes dicebant: *Crucifige, crucifige eum.* (1)

Et qui iuxta me erant, de longe steterunt: et vim faciebant qui quaerebant animam eam.

13. Scriptum est enim: *Tunc discipuli omnes relicto eo fugerunt.* (2) Et iterum: *Stabant autem noti eius de longe.* (3) ET *vim faciebant, qui quaerebant animam meam.* Volente Pilato Christum dimittere, Iudaei clamabant: *Si hunc dimittis non es amicus Caesaris. Omnis enim qui se regem facit, contradicit Cæsari.* (4) Vim ergo faciebant, qui iudicem iniuste iudicare minis et clamoribus urgebant. Animam Christi Iudaei quaerebant, non ut in eum crederent, sed ut illum perderent. Vel aliter. *Vim faciebant*, quia sua vi et potestate Christo mortem inferre putabant. Sed ipse eis dicebat: *Nemo tollit a me animam meam, sed ego pono eam, et iterum sumo eam.* (5) Et iterum: *Potestatem habeo ponendi animam.* (6)

Et qui inquirebant mala mihi, loquuti sunt vanitates, et dolos tota die meditabantur.

14. Mala Christo principes sacerdotum inquirebant, quando falsum testimonium contra eum, sicut Evangelica lectio testatur, quaerebant. Et omnibus inquisitis, *locuti sunt vanitates.* Dicit enim Evangelista, *quia non erat conveniens testimonium ipsorum,* (7)

---

1) Marc. 15. 13.

2) Matt. 26. 56.

3) Luc. 23. 49.

4) Iohan. 19. 12.

5) Iohan. 18. 18.

6) Ibidem.

7) Marc. 14. 59.

sicut illorum qui dicebant: *Hic dixit: Possum destruere templum Dei, et in tribus diebus reaedificare illud.* ET *dolos tota die meditabantur.* (1) Non enim casu aut ignorantia peccaverunt, (2) qui scienter mendacia confinxerunt. Graviori ergo pœna plectuntur, quia eorum delicta qui ex praecipitatione corruunt, exquisita per studium peccata transcendunt, sicut in eadem passione sua Veritas ait: *Propterea qui me tradidit tibi, maius peccatum habet.* (3) Et alibi: *Si non venissem, et loquutus eis fuissem, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo.* (4) Et iterum: *Si opera non fecissem in eis, quae nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem et viderunt et oderunt, et me, et Patrem meum.* (5) Tribus namque modis peccatum admittitur: aut ignorantia incurritur, aut infirmitate committitur, aut studio perpetratur. Sed sicut gravius est infirmitate, quam ignorantia delinquere, ita peius est studio, quam infirmitate peccare. Ignoranter quidem Paulus peccaverat, qui dicebat: *Qui prius fui blasphemus et persecutor, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci.* (6) Per infirmitatem vero Petrus cecidit, quando mentis suae aedificium, fidei fundamento titubante concussit. Et quia subire mortem pertimuit, ad ostiariae vocem, vitam negavit. Unde post fletum amaritudinis a Domino respicitur: quia electi quique eo citius misera-

---

1) Matt. 26. 16.

2) Rembol. *qui sencienter.*

3) Iohan. 19. 11.

4) Iohan. 15. 22.

5) Ibid. 24.

6) 1. Tim. 1. 13.

tionis divinae divitias inveniunt, quo se, si quando per carnis infirmitatem deliquerunt, durius et amarius affligunt. Ex industria autem Iudaei peccaverunt, qui eum quem inaudita miracula facientem videbant, exsecrabilis invidiae facibus accensi, ut morte traderent, consilium quaerebant. Unde excusationem de peccato suo non habent: quia etsi malum sit bona non agere, tamen nequius est bonorum acta odisse.

Ego autem tamquam surdus non audiebam, et sicut mutus non aperiens os suum.

15. Disce qui maledicta et irrisiones pateris, in omnibus servare patientiam, et obtrectantium linguas audire. Dissimula, ne si tu contumeliis convicia retuleris, a doctrina Christi extorris inveniaris. Mediator namque Dei et hominum homo Christus Iesus, qui ad hoc venerat, ut humilitatis et patientiae præberet exemplum, non solum iniurias sustulit, sed nec conviciantibus respondit: nos in hoc instruens, ut cum perfidorum iniuriis impetimur, etiam si vera dicere possumus, ad contumelias reddendas non erumpamus, ne ministerium correptionis in arma vertamus furoris.

Et factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore suo redargutiones.

16. Sicut homo non audiens erat, cui nihil ad obiecta respondenti, Pilatus dicebat: *non audis quanta adversum te dicunt testimonia?* (1) Qui cogitationes iniquorum noverat, blasphemantium voces non audiebat. Nulla enim blasphemia eum movere poterat, qui penitus omnem mutabilitatem ignorat, et qui posset

---

1) Matth. 27. 13.

eis vera pro falsis respondere; ut adimpleretur quod de eo per Prophetam scriptum est: *Tamquam ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum.* (1) Redargutiones enim in ore suo Christus non habebat, qui unde eos reprehenderet, nihil in cordibus, nihil in actibus eorum laudabile videbat. In ore redargutiones non habebat, qui unde eos reprehenderet, in promptu habebat, et in ore suo habebat unde posset eos redarguere, ex quo nullus unquam potuit mendacium audire.

Quoniam in te Domine speravi: tu exaudies me Domine Deus meus.

17. Quasi dicat: Ideo omnia patienter sustinui, ideo ad eorum contumelias non respondi, *quoniam in te Domine speravi.* TIBI *enim Domine revelavi causam meam:* (2) in te Domine speravi; non in sapientia seculi, non in divitiis mundi, non in viribus corporis, non in nobilitate carnis, non in tutamento principum, non in præsidiis amicorum. Verba sunt hæc Christi secundum humanam naturam. Sic ergo et membrum Christi, si quando persecutionibus affligitur, si flagellis atteritur, si conviciis provocatur, illum qui propositus est nobis forma iustitiæ, in omnibus imitetur: non deficiat si causa sua non auditur apud terrenum iudicem, sciens quoniam conscium habet in excelsis regem cœlestem. Speret, quia si in hoc seculo immerito accipit damnationis sententiam, a Deo

---

1) Isai. 53. 7.

2) Ierem. 20. 12.

accipiet in cœlo coronam. Sciat quia retributionis æternæ gaudium nequaquam in cœlo colligitur, nisi prius in terra cum fletu et gemitu et amaritudine seminetur, sicut scriptum est: *Euntes ibant et flebant, mittentes semina sua: venientes autem venient cum exsultatione, portantes manipulos suos.* (1) Sicut enim carne quiescente spiritus deficit, ita ea laborante convalescit. Et quemadmodum carnem mollia nutriunt, ita animam dura ad alta sustollunt. Illa namque delectationibus pascitur, hæc amaritudinibus vegetatur. Denique illam lenia refovent, istam vero aspera exercent. Et rursum, sicut carnem dura convulnerant, ita spiritum mollia necant. Et sicut carnem laboriosa attenuant, ita spiritum delectabilia angustant. Nos ergo quanto graviora in hoc mundo tentamenta perferimus, tanto spei nostræ anchoram in Deo immobilius figimus; ut dicere veraciter cum capite nostro possimus: *Quoniam in te Domine speravi, tu exaudies me Domine Deus meus.*

Quia dixi, Ne quando supergaudeant mihi inimici mei: et dum commoventur pedes mei, super me magna locuti sunt.

18. Gavisi sunt Iudaei occiso Christo; sed non sunt ei supergavisi, quia in causa mortis eius ipso sunt inferiores inventi. Qui enim ut a morte redimeret hominem, mortis legibus subiacuit, tertia mox die victoriosissime a mortuis surrexit. Hoc est quod ante omnia secula clementissimae dispensationis moderamine sapientia Dei statuerat. Hoc est quod caro sine conta-

---

1) Psal. 125. 6.

gione peccati assumpta evidenter rogabat, cum diceret: *Pater, clarifica Filium tuum.* (1) Hoc etiam multo ante tempore per Prophetam manifestaverat, dicens: *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem.* (2) *Ipse enim dixit et facta, sunt.* (3) Sequitur: *Et dum commoventur pedes mei, super me magna locuti sunt.* Pedes dicti sunt Apostoli: quia sicut pedes corpus deferunt, ita Apostoli Christum in omnium gentium notitiam detulerunt, iuxta quod scriptum est: *In omnem terram exivit sonus eorum.* (4) Qui nimirum commoti sunt, quando eum quem pati viderunt, esse filium Dei dubitaverunt; sicut ille qui dicebat: *Nos sperabamus quod ipse esset redempturus Israël.* (5) Pedibus ergo commotis, super Christum inimici eius magna locuti sunt; quia Apostolis conturbatis et fugientibus, Iudaei illum reum esse mortis iudicaverunt.

19. Possunt quoque hæc verba fideli animæ convenire. Habet namque fidelis anima inimicos suos in hac vita; habet qui contra eam interius dimicent; habet etiam qui eam extrinsecus impugnent. Sed super eam inimici gaudere non valent: quia consilii spiritus et fortitudinis repleta, et suggestiones diabolicas abdicat, et rabiem persequentium calcat. Cuius affectus, si timore aliquo senserint qui persequuntur arcem intentionis, proposito promoveri; vel si cognoverint invisibiles hostes pravis eam suggestionibus delectari, tanto graviores tentationes ingerunt, quanto magis de

---

1) Iohan. 17. 1.
2) Psal. 15. 10.
3) Psal. 32. 9.
4) Psal. 18. 4.
5) Luc. 24. 21.

victoria confidentes, quasi unum ingrediendi aditum invenerunt. Difficile enim inimico resistitur, si persuasionibus illius anima delectatur. Ideo ut non supergaudeant mihi inimici mei, confido.

Quoniam ego in flagella paratus sum: et dolor meus in conspectu meo semper.

20. Malo enim occidi, quam vinci. Flagella libenter patior, persecutiones amplector, visitationes desidero, correptiones concupisco. Sancti viri in hac vita flagellari desiderant; ut flagellis correcti, et imminentes culpas videant, et commissas ante oculos ponant. Sæpe enim delinquentes oculos flagella aperiunt, quos inter vitia insolentiae et securitatis tenebrae concludunt. Sæpe torpentis animus persecutionibus tangitur ut excitetur: quatenus qui statum suae rectitudinis per securitatem perdidit, in afflictione consideret quo pervenit. Sequitur: *Et dolor meus in conspectu meo semper.* Sicut causam reddidit quare visibiles inimicos non timeat, quasi imputet beneficio quod ipsi inferunt pro tormento: ita etiam quare versutias diaboli non timeat, subdendo manifestat: *Et dolor meus in conspectu meo semper.* Scriptum est enim: *Cor quod cognovit amaritudinem animae suae, in gaudio illius non miscebitur extraneus.* (1) Nam qui omnes vitae praesentis aerumnas frequenter cogitat, quam sunt tranquilla quae perdidit, quam confusa in quibus incidit, pensat: quia qui supernae patriae desideriis accensus, mundo nequam et concupiscentiis eius moritur, nullis vanitatis mundanae delectationibus occupatur.

---

1) Prov. 14. 10.

Quoniam iniquitatem meam ego annuntiabo, et cogitabo pro peccato meo.

21. Qui peccatum suum confitendo annuntiat, et pro eiusdem peccati satisfactione cogitare non cessat; quia nullam in mundo invenit requiem, in conspectu suo semper habet dolorem. Unde cum dixisset: *Dolor meus in conspectu meo semper;* quasi quomodo hoc fieri possit quæreremus, subiecit dicens: *Quoniam iniquitatem meam annuntiabo.* Hæc sunt namque veræ humilitatis testimonia, et iniquitatem suam quemque cognoscere, et cognitam voce confessionis nuntiare, et nuntiatam pœnitentiæ satisfactione delere. At contra, omne pravorum hominum vitium est, et peccatum labendo committere, et commissum negando abscondere, et vulgatum defendendo multiplicare. Sciendum tamen est, quia peccata sua sæpe et reprobi confitendo aperiunt: sed quia novæ vitæ habitum immutare despiciunt, ea ipsa quæ confitentur, flere obstinati contemnunt. Electi vero culpas suas non solum voce confessionis denuntiant, sed etiam districtæ animadversionis eas fletibus abolere procurant. Ad pœnitentiæ namque se lamenta incitantes, occulta se increpatione dilaniant, et futuri iudicii timore percussi, si qua in eis adhuc male gesta lateant, diligenter investigant. Sæpe enim quod torpentes latuit, flentibus innotescit. Et qui reatum suum securi nesciunt, hunc in se contra se erecti deprehendunt. Cogitemus ergo et nos pro peccato nostro, et amara illud pœnitentiæ invectione persequamur: ne dum culpas nostras pensare negligimus, peccati pondus per negligentiam augeamus. Sequitur:

Inimici autem mei vivunt, et confirmati sunt super me: et multiplicati sunt qui oderunt me inique.

22. Occulti dispensatione consilii, Conditor noster et culpas mortalium inspicit, et spatia vitæ disponit; ut diuturnæ vitæ tempora quibus iustus utitur ad bene operandi auxilium, iniquus accipiat ad damnationis augmentum. Si enim accepta quis pœnitentiæ tempora divertit ad culpam, districtus cum venerit iudex, indulta misericordiæ spatia convertit ad pœnam. *Et confirmati sunt super me.* Ad hoc namque omnipotens Deus aliquando perversos patitur diutius vivere, ut et ipsi male viventes prava quotidie opera augeant, et contemptores seculi ex eorum nihilominus persecutione clarescant. Qui fastu superbiæ tumentes, eo se gravius adversus electos erigunt; quo in mundo eis cuncta ad votum succedunt. Nec intelligunt, quod in vita sua plerumque bona mali recipiant, et ideo eos aut raro, aut nunquam adversa conturbant. Nam et iniquitatum suarum fautores perditos quosque eo citius ii tales inveniunt, quo mundi gloriam quaestu et muneribus quaerunt. Unde et subditur: *Et multiplicati sunt qui oderunt me inique.* Nihil est iniquius, quam odium pro dilectione rependere, mala pro bonis retribuere, pro correptione iniurias respondere. Quod plerumque mali faciunt, cum iustos qui eorum salvationem appetunt, exsecrabilis nequitiae percussionibus affligunt. Atque ideo subiungit:

Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem.

23. Qui reddit mala pro malis, bonus non est. Qui non reddit bona pro bonis, ingratus est. Qui autem

reddit mala pro bonis, iniquus est. Solent namque perditi homines bene viventibus invidiose detrahere, aut notam eis excogitati criminis infigere, aut purae vitae innocentiam, simulationem vocare. Quare autem hoc faciant, ostendit cum ait: *Quoniam sequebar bonitatem.* Bonitatem sequitur qui Christum imitatur. Cuius imitatores tanto in hac vita graviora tentamenta perferunt, quanto longius corde a mundo discedunt. Dicit enim Apostolus: *Omnes qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patientur.* (1) Et alibi scriptum est: *Multae tribulationes iustorum.* (2) Iusti namque qui ea quae Dei sunt, tota intentione desiderant; et supra mundum facti, mundana omnia quadam virtute dominationis conculcant, non solum in occulto cordis diabolicas infestationes tolerant, sed etiam perversorum malitiam decore suæ conversationis inflammant. Verum quia ad superandum nullus invenitur idoneus, nisi qui fuerit virtutis divinae fortitudine roboratus: qui persecutorum flagellis atteritur, qui detrahentium dentibus mordetur; praesentiam et auxilium divinae maiestatis expostulat, ut eius fultus praesidio, contra omnia quae patitur adversa convalescat. Ait ergo:

Ne derelinquas me, Domine Deus meus, ne discesseris a me.

24. Illos proculdubio Dominus relinquit, quibus constantiam in tribulatione non tribuit. Necessario enim sequitur, ut omni tentationi sit subditus, quicumque a Deo fuerit derelictus. Qui ergo tentamenta dia-

---

1) 2. Tim. 3. 12.

2) Psal. 33. 20.

boli metuit, qui pati in hoc seculo adversa pertimescit, ad Deum tota virtute se convertat: clamet ad Deum medullis cordis, et dicat: *Ne derelinquas me, Domine Deus meus.* Quod verbum si cum affectu et desiderio saepe replicare studuerit, puto quod quamdam in eo dulcedinem sentiet, quam sermo noster explicare non valet. Sequitur: *Ne discesseris a me.* Sancta anima quæ solum Deum perfecte desiderat, precatur ut nec ad horam Deus ab illa discedat. Novit enim quia inter inimicos graditur: novit quia omni tempore diabolus sibi adversatur. Quia ergo omni tempore intelligit sibi imminere pericula, etiam momento temporis non potest esse secura.

Intende in adiutorium meum, Domine Deus salutis meæ.

25. Quasi dicat: Tu qui es adiutor in opportunitatibus in tribulatione, noli me velut alienum negligere, noli velut extraneum abdicare: immo *intende in adiutorium meum*, tuque me inter lethifera tentationum iacula protege, tu ab omni inimicorum incursione defende, tu in corde meo intelligentiae lucem illumina, (1) tu me auxilio tuae virtutis circumda. Quod bene debes facere; quia *tu es Dominus Deus meus.* Te enim solum habeo Dominum, te solum confiteor Deum. Congruum ergo videtur, ut qui es restitutor salutis in primo parente perditae, sis et conservator eiusdem in me per gratiam restitutae.

---

1) Gilot. et Vatic. *tu me ab omni malo, auxilio, etc.*

PSALMUS QUARTUS

SYNOPSIS

Pœnitentium speculum David. — 1. Peccator graviter vulnerato similis. — Quanta indigeat misericordia. — 2. Multis morbis laboranti subveniat miserationum multitudo. — Misericordiae et miserationis differentia et definitio. — 3. Non solum de maximis, sed de minimis etiam peccatis agenda poenitentia. — Quibus aquis laventur peccata. — 4. Ut peccata nostra impunita sint, non rogandus Deus. — Peccatum non in dorsum reiiciendum, sed contra ponendum. — 5. Deus solus iuste peccata ulciscitur. — 6. A Davide praescita Verbi incarnatio. — 7. Peccatum originale per carnalem concupiscentiam propagatur. — 8. Deus nullum sine vindicta delictum relinquit. — Ab eo tamen remissio peccatorum. — 9. Christi humilitatem et passionem imitando; veniam consequimur. — 10. Duplex Sanctorum beatitudo, animae scilicet ac corporis. — Animabus sanctis beatitudo ante resurrectionem confertur. — 11. Peccata nostra prae oculis semper habeamus, ut ab ipsis Deus oculos avertat. — 12. Cor quomodo mundandum. — 13. Et spiritus innovandus. — 14. In Spiritum sanctum peccat, qui de peccati remissione desperat. — 15. David ne sibi propter peccata negaretur promissus Christus, timuit. — 16. De accepta venia sic laetemur, ut de culpa semper formidemus. — Hominis infirmitas, nisi Dei virtute roboretur. — 17. Peccatores conversi, alios ad poenitentiam vocare curant. — Nullum tam gratum Deo sacrificium, quam animarum zelus. — 18. Iis tantum convenit, qui a peccato sunt liberi. — 19. Deus labia aperit, docendo quid, quando, ubi, et cui loquendum. — Multi ad laudandum Deum alienum os assumunt. — 20. Verum et acceptabile sacrificium quale sit. — 21. Veram poenitentiam comitetur spiritus tribulatio. — 22. Cor frustra contritum, nisi humiliatum sit. — 23. Christi erga sponsam Ecclesiam benignitas. — Non ex meritis, sed gratuito. — Omnes aut Ierusalem, aut Babylonis cives sunt. — 24. Babylonem quinam aedificent. — 25. Qui Ierusalem. — Huius lapides per flagella tundendi et poliendi. — 26. Quale sit Sanctorum sacrificium in coelo. — Eorum altare Dei Filius. — 27. Corpus nostrum, templum Dei.

PROËMIUM

In quartum Psalmum poenitentialem.

Cum venit Natham Propheta ad David, quando intravit ad Bethsabee.

Nota est historia de qua titulus iste sumptus est. David enim captus pulcritudine Bethsabee uxoris Uriae, non solum cum ea carnaliter coiit, sed etiam occiso viro eam sibi in coniugem copulavit. Postea vero cum venisset ad eum Nathan Propheta, eumque suo iudicio, inducta de ovibus similitudine, condemnasset, non solum peccatum celare vel defendere noluit, sed etiam confessus quod fecerat, ad dura se poenitentiae lamenta convertit. In Psalmo tamen nulla fit de historia mentio, sed magna cognoscitur animi dolentis affectio. Admonemur autem in hoc Psalmo prospera metuere, et contra omnem seculi felicitatem acrius vigilare. Saepe namque praesentia gaudia sequuntur perpetua lamenta. Sicut enim per fletus ad gaudia ducimur, ita per gaudia ad fletum pervenitur. Ille nempe qui dixit: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur;* (1) ipsemet ait: *Vae vobis qui ridetis nunc, quia plorabitis et flebitis.* (2) Quis sanctior David? qui cum Saulis persecutionibus urgeretur, non solum persequentem occidere non voluit, sed ipsi persecutori, cum ipsum occidere posset, pepercit. Tanto enim in Dei misericordia spem suam fixerat, quanto miserabilius infirmitatem suae tribulationis sentiebat. Verum ubi devictis hostibus, pressuris

---

1) Matt. 5. 5.
2) Luc. 6. 25.

caruit, homicidium adulterio incaute securus adiecit. Admonemur etiam in hoc Psalmo carnales cupiditates restringere, et de Dei misericordia nunquam desperare. Quisquis ergo desperans de venia, agere pœnitentiam dubitat, David pœnitentiam ad animum reducat. Audiamus et nos David clamantem, et nos cum eo clamemus: gementem, et congemiscamus. Audiamus flentem, et collacrymemur: correctum, et collætemur.

EXPOSITIO

Psalmi quarti poenitentialis.

Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam.

1. Ponamus ante mentis oculos aliquem graviter vulneratum, et vix iam ultimos huius vitalis aurae trahentem anhelitus, qui et nudus in sterquilinio iaceat, et vulnus nondum ligatum ostendat, advenientis medici desiderio confici, et agnitum ut sui misereatur precari. Vulnus enim animae peccatum est: de quo dicitur: *Vulnus, et livor, et plaga tumens, non est circumligata, nec curata medicamine, nec fota oleo.* (1) Agnosce interius, vulnerate, medicum tuum, et ei peccatorum tuorum vulnera detege. Audiat cordis tui gemitum, cui omne patet cogitationis arcanum. Moveant illum lacrymæ tuæ, et quadam illum importunitate quaerendi, semper ad eum alta de profundo cordis suspiria educito: perveniat ad eum dolor tuus, ut dicatur etiam tibi: *Transtulit Dominus*

---

1) Isa. 1. 6.

peccatum tuum. (1) Clama cum David; vide quid ipse dixerit: *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam.* Quasi diceret: Ingenti vulnere periclitor, quod nullus medicorum curare valeat, nisi medicus ille qui est omnipotens, succurat. Omnipotenti enim medico nihil est insanabile; qui sicut medetur sine pretio, ita salutem restituit verbo. Desperarem ergo de vulnere, si non praesumerem de omnipotente. *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam.* Quaerant parvam misericordiam, qui ignoranter contrahunt culpam. Ego autem sicut graviter cecidi, ita etiam scienter peccavi. Sed tu, omnipotens medice, et contemptores corrigis, et nescientes instruis, et confitentibus ignoscis. Utinam, Domine Iesu, ad me misericordia motus digneris accedere, qui descendens ab Ierusalem in Iericho, proruens scilicet de summis ad infima, de vitalibus ad infirma, in Angelos tenebrarum incidi, qui non solum gratiae spiritualis mihi vestimentum abstulerunt, sed etiam plagis impositis semivivum reliquerunt. Utinam peccatorum meorum vulnera, data mihi recuperandae salutis fiducia, alliges, ne deterius saeviant si sanari desperent. Utinam oleum mihi remissionis adhibeas, et vinum compunctionis infundas. Quod si in iumentum tuum me imposueris, de terra inopem, pauperem de stercore suscitabis. Tu es enim qui peccata nostra pertulisti, qui pro nobis quae non rapueras exsolvisti. Si in stabulum me Ecclesiæ tuæ duxeris, corporis et sanguinis tui me refectione cibabis. Si cu-

---

1) 1. Reg. 12. 13.

ram mei egeris, nec præcepta tua prætereo, nec frementium rabiem bestiarum incurro. Custodia enim tua indigeo, quamdiu carnem hanc corruptibilem porto. Audi ergo me, Samaritane, spoliatum et vulneratum, flentem et gementem, invocantem et cum David clamantem: *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam.*

Et secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam.

2. Peccata mea magna sunt et multa, et ideo non solum magnam misericordiam expeto, sed etiam multitudinem miserationum tuarum requiro; ne pro aliis quod metuo subeam supplicium, si unum solum non deleret peccatum. Per misericordiam, miserentis affectum intelligimus; per miserationem vero, ipsam misericordiae exhibitionem signamus, iuxta quod scriptum est: *Misericors et miserator Dominus.* (1) Superfluum enim esset utrumque ponere, nisi esset veritas in significatione. Scire debemus quia nemo est insanabilior eo, qui sibi sanus videtur. Illud enim est clarum venturae salutis indicium, si incipit homo cognoscere semetipsum. Semetipsum autem David cognoscebat, cum multitudinem miserationum quaerebat. Dicat et peccator cum eo: *Secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam.* Immensas et innumerabiles mundo exhibuisti misericordias, quando genus humanum de servitute diabolicae tyrannidis eripuisti, et a peccatis suis in sanguine tuo electos tuos lavisti. Lavet sanguis iste peccatorum meorum maculas, qui totius mundi po-

---

1) Psal. 110. 4.

tuit delere offensas. Non postulo a te aurum, non lapides pretiosos, non laboribus et naufragiis exquisita commercia, non peregrinas merces de remotis terrenarum regionum multo ad nos discrimine delatas, quae etiam fortium saepe virorum mentes effeminant, et falsae pulchritudinis imagine illectas captivant: verum quod omnibus his est praestantius et pretiosius, remissionem peccatorum expeto. Quae tunc vera esse probabitur, si addito fructu pœnitentiæ, gratiae tuae muneribus cumulatur. Quid enim mihi prodest malorum quae feci impunitas, nisi etiam bene operandi subsequatur facultas?

Amplius lava me ab iniquitate mea, et a peccato meo munda me.

3. Quid iniquius, quam alienam contrectare uxorem? Virum eius nec scientem nec lacrymantem occidere? Et hoc quidem fecerat Propheta de gregibus ovium sublatus, de post fœtantes ad regni gubernacula assumptus, corporis fortitudine praeditus, spiritalis gratiae donis illuminatus. Qui tanto gravius ceciderat, quanto celsius et regni gloria et excellentia virtutum caeteris præeminebat. Gloriae namque praecedentis præconium, sequentis culpae adauxit reatum. Tanto enim quisque gravius corruit, quanto antequam caderet, in conspectu Dei altius ascendit. Dicat ergo: *Amplius lava me ab iniquitate mea.* Prosit mihi, Domine, quod cecidi: laventur cum hac macula notae delictorum, quas hactemus neglexi. Saepe namque dum quaedam male gesta plangimus, ipsa vi amaritudinis ad discutiendos nos excitati, alia in nobis plangenda invenimus. Quae admissa eo facilius oblivioni

tradimus, quo ea vel nulla vel levia putamus. Sed succrescens amaritudo poenitentiae, non solum maiora peccata cordi nostro congerit, sed etiam minima quaeque ad memoriam reducit. Quae omnia tanto obstinatius prosequimur, quanto omne malitiae germen vigilantius extirpare de corde conamur. Lavatur ergo amplius, cui non solum quod in se punit peccatum dimittitur, sed etiam alia quae obduxerat oblivio, nihilominus delentur. Aquae, quibus diluitur iniquitas, dona sunt sancti Spiritus: quae quasi torrens de supernis venientia, sicut electorum corda ut germinent irrigant, ita etiam ab omni inquinamento carnis et spiritus emundant. De hoc quippe torrente scriptum est: *Fluminis impetus lætificat civitatem Dei.* (1) *Et a peccato meo munda me.* Inquinavit me facinorum colluvies, polluit peccati contagium: sed ad fontem confugio misericordiarum. Potens es me et ab iniquitate abluere, et a peccato mundare. Inique egi innocentem opprimens; peccatum feci mihi ipsi non parcens. Sciebat enim Propheta, quia quicumque molitur lædere alium, prius proprio iaculo percutit semetipsum. Quid crudelius, quam semetipsum occidere? Si os mentientis occidit animam, quanto magis gladius ferientis extinguit vitam? Unde scriptum est: *Miserere animæ tuæ, placens Deo.* (2) Et iterum: *Qui sibi nequam est, cui bonus erit?* (3)

Quoniam iniquitatem meam ego cognosco: et peccatum meum contra me est semper.

---

1) Psal. 45. 5.

2) Eccli. 30. 24.

3) Eccli. 11. 5.

4. Quasi diceret: Scio quem invocem. Iustum invoco, qui et peccata odio habet, et ista impunita non dimittit. Sicut eius misericordiam expeto, ita etiam iustitiam ipsius attendo. Non sic postulo misericordiam accipere, ut velim ab eo iustitiam suam auferre. Nolo ut peccatum meum remaneat impunitum. Sic misericordia est ut peccanti ignoscat; sic iustitia est ut peccatum impunitum non transeat. Sed quia peccatum meum ego ipse paveo, ideo ut tu me non punias tam vehementer, exoro. Ideo agnosco, ut tu ignoscas. Ergo miserere mei, lava, munda, *quoniam iniquitatem meam ego agnosco: et peccatum meum contra me est semper.* Non posui super dorsum quod feci, non intueor alios oblitus mei. Non affecto de oculo fratris festucam eiicere, et trabem quæ in oculo meo est non considerare; *Peccatum meum contra me est semper.* Quicumque misericordiam Dei invenire desiderat, necesse est ut iam graviter peccata agnoscat, puniat culpas fletibus, faciem Domini in confessione præveniat, ponat ante cordis oculos et culpas operis, et ultimæ terrorem animadversionis: penset (1) quam discretus iudex veniat, qui ideo peccatores sustinet, ut eis conversis minus inveniat quod condemnet. Ascendat tribunal mentis suæ, constituat se ante se, videat foeditatem suam ut corrigat, ne volens tandem videat et erubescat. Sit sibi Iudex incorruptus, torqueat eum timor, erumpat confessio, ut cum Propheta possit dicere Deo: *Iniquitatem meam ego cognosco.*

---

1) Suspicor legendum, *quam districtus*, quod centies apud Gregorium legitur, et huic loco maxime convenit, ubi de severitate summi iudicis agitur.

Tibi soli peccavi, et malum coram te feci: ut iustificeris in sermonibus tuis, et vincas cum iudicaris.

5. Homo homini non peccat, quia eum aut par aut gravior culpa inquinat. Deus solus iuste peccata ulciscitur, quia ipse solus est, in quo non potest inveniri quod puniatur. Quia ergo solus Deus parcit, solus iuste iudicat; ipsum solum ostendit qui peccat. Quo enim se quisque peccando dissimilem Deo facit, eo tremendam superni iudicis maiestatem offendit. Clamet ergo ad eum peccator, clamet iniquitatum suarum conscius, clamet medullis cordis, et dicat: *Tibi soli peccavi,* quia tu solus es sine peccato: *et malum coram te feci.* Ab aliis quidem peccatum meum ignorari potuit, te autem latere nequivit. Penetrabilior enim omni gladio ancipiti, penetras usque ad divisionem animae et spiritus, artuum quoque et medullarum, et discretor es cogitationum cordis. Nulla creatura in conspectu tuo est invisibilis: quia omnia nuda et aperta sunt oculis tuis. (1) In tantum es sine peccato, ut etiam *iustificeris in sermonibus tuis, et vincas cum iudicaris.* Scribit Apostolus, dicens: *Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax; sicut scriptum est: ut iustificeris in sermonibus tuis.* (2) Si Deus verax est, necessario in verbis suis iustus est. Nam si in sermonibus suis falsa veris insereret, iustus omnino non esset. Sed absit a fidelium cordibus, ut esse in Deo mendacium putemus. *Fidelis* enim *est in omnibus verbis suis, et sanctus in omnibus operibus suis,* (3) sicut ipse etiam ait: *Cœlum et ter-*

---

1) Hebr. 4. 13.

2) Rom. 3. 4.

3) Psal. 144. 13.

ra transibunt, verba autem mea non transibunt. (1) Deum ergo veritas iustificat, hominem vero mendacium condemnat. Sequitur: *Et vincas cum iudicaris.*

6. Praevidebat Propheta Deum in carne venturum, qui humano condemnandus esset iudicio, ut æternae mortis homo careret tormento; ideoque ait: *Et vincas cum iudicaris.* Quasi diceret: Omnes qui iudicati sunt, etiam si multum fuerint in virtute provecti, non omnino iniuste subierunt iudicium; quia antequam iudicarentur, aliquo modo commiserunt peccatum: tu vero cum mortis iniustae sententiam acceperis, quia solus homo inter homines ab omnibus peccatis es immunis, vincis ergo omnes iudicatos, cum iudicaris: vel tu Deus Pater in Filio, vel tu Deus Verbum in homine assumpto. Quod tamen intelligi et aliter potest, quasi dicat: Ideo ut miserearis precor, ut laves, ut mundes: *ut iustificeris in sermonibus tuis*, id et verax appareas in promissis. Promisisti enim iustis regnum æternum, et virtutum amatoribus vitae æternae bravium praeparasti. Sed nisi me et alios iustifices, non poteris invenire quos non damnes. Iustifica ergo me, *ut tu iustificeris in sermonibus tuis, et vincas cum iudicaris.* Iudicant te, qui negant post lapsum reparationem fieri, et remissionem peccatorum nemini dandam adstruunt. Quos, si mihi peccatum remiseris, velut fabricatores mendacii et perversorum dogmatum cultores superabis. Vel iustifica me, *ut iustificeris in sermonibus tuis.* Promisisti enim quod de stirpe mea carnem sis assumpturus: sed si me de tanto non e-

---

1) Matth. 24. 55.

mundes scelere, de cuius semine carnem assumas videor indignus. Tu enim es qui dixisti: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* (1) Lava me ab iniquitate, ne sim fraudatus a promissione. *Et vincas cum iudicaris.* Iudicatus Dominus vicit, quia unde in passione succubuit, inde maiorem sui gloriam resurgendo manifestavit. Iudicatus vicit; quia quorum ad tempus iudicium moriendo subiit, eos iusto iudicio condemnatos æterna morte mulctavit.

Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea.

7. Opus est, Domine, ut miserearis; quia ab ineunte vitae primordio in peccati foveam incidi, et concupiscentiae carnalis sordibus inquinata nativitatis meae initia contraxi. Non in me illa, quam noviter admisi, sola viget iniquitas: habeo in me etiam ex veteri quod ignoscas. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum.* Non ideo homines in peccatis concipiuntur, quia peccatum sit coniugibus commisceri: hoc enim opus castum non habet culpam in coniuge, quia nuptiale foedus non exorbitat a fide. Deus enim copulam maritalem instituit, quando masculum et feminam in principio creavit. Qui quidem sine peccato filios ederent, si in paradiso positi, in Conditoris obedientia perstitissent. Sed quia a statu rectitudinis primus homo peccando corruit, peccati poenam ad filios misit. Carnalis enim delectatio poena peccati est; quae ex radice peccati ita contrahitur, ut nullus absque illa in mundo generetur. Sed sicut in Adam omnes moriun-

---

1) Psal. 131. 11.

tur, ita et in Christo omnes vivificabuntur. Confiteatur ergo poenitens de culpa (1) quod meruit, ut consequi valeat de venia quod cupit.

Ecce enim veritatem dilexisti: incerta et occulta sapientiae tuae manifestasti mihi.

8. Ideo vias meas a principio arguo, peccata mea ego ipse condemno, quia veritatem dilexisti. Veritatem Deus diligit; quia sine ultione delictum non deserit. Aut enim hoc homo in se puniens persequitur, aut postmodum Deus districto examine ulciscitur. Sive ergo sit magna sive parva iniquitas, nisi puniatur ab homine poenitente, punietur a Deo iudicante; sicut per quemdam sapientem dicitur: *Sciens quia non parceres delinquenti.* (2) Delinquenti non parcitur, quia sine vindicta peccatum non relaxatur. Veritatem itaque Deus diligit, quia iustum iudicium non praetermittit. *Incerta et occulta sapientiae tuae manifestasti mihi.* Qui non est securus de munere veniae, non est vehemens in executione vindictae. Et quidem ante adventum Christi incertum fuit, si graviter lapsi possent habere veniam, et peccatorum remissio complures latuit: sed David qui Redemptorem mundi ut peccata tolleret, futurum praeviderat, de peccatorum indulgentia mon dubitat. Non ignorabat opus sapientiae Dei a seculis absconditum, ante omnia tempora dispositum, exhibitum in fine seculorum. Dei namque sapientia Filius Dei est, de quo scriptum est: *Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam.* (3) Ipse est *per*

---

1) Remb. *quod metuit.*

2) Iob. 9. 28.

3) 1. Cor. 1. 25.

quem omnia facta sunt, et sine quo factum est nihil. (1) Ipse est de quo Propheta dicit: *Omnia in sapientia fecisti.* (2) Dignum autem fuerat ut per eum fieret remissio, per quem facta fuerat creatio: et ipse esset largitor gratiae, qui fuerat omnibus auctor naturae. Quam remissionem sicut in tempore gratiae confitentibus tribuit, ita ante adventum suum eum expectantibus praerogavit. Haec sunt incerta et occulta divinae dispositionis consilia, omnibus gentibus per Dei sapientiam ultimis temporibus revelata. Quae quia David per spiritum cognoverat, de Dei confidenter misericordia praesumebat. An non Ninivitis incerta erant, qui poenitentiam agentes super praedicatione Ionae, haesitando dicebant: *Quis scit si convertatur et ignoscat Deus?* (3)

Asperges me hyssopo, et mundabor: lavabis me, et super nivem dealbabor.

9. Hyssopus est herba humilis, saxo quidem adhaerens, et parum utilitatis in seipsa sui facie ostendens, quae tamen pulmonis inflationem deprimit, et virtutis suae acrimoniam si conteratur, ostendit. Quid ergo per hyssopum, nisi Christi humilitas designatur? Ipsa est enim quae omnem in nobis reprimit contumaciam, sicuti herba illa pulmoni inflato adhibet medicinam. Quis etenim iam dedignetur in mundo se pro Deo abiicere, cum audiat Dei Filium opprobria et derisiones subiisse? Quis supplicium pro Deo perpeti arbitretur dedecus, cum ipse Rex regum et Do-

---

1) Iohan. 1. 3.

2) Psal. 103. 14.

3) Iona. 3. 9.

minus dominantium morte turpissima propter nos sit condemnatus? Praesertim cum ipse sit nobis positus forma iustitiae, cuius et audire imperia, et sequi debeamus exempla; sicut ipse in Evangelio ait: *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde.* (1) Iuxta Legis quoque testimonium inquinatos mundabat eiusdem herbae fasciculus, vaccae rufae cruore intinctus. Quid autem per vaccam, nisi ad sacrificium assumpta incarnationis Dominicae infirmitas designatur? Sicut enim per masculinum sexum solet fortitudo intelligi, sic et per femininum potest infirmitas designari: et de eo scriptum est: *Quia etsi mortuus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei.* (2) Ipse est enim summus Pontifex noster, qui in ara crucis pro totius mundi sanitate, sui corporis hostiam obtulit. Pontifex videlicet futurorum bonorum, qui per proprium sanguinem in sancta, aeterna redemptione inventa, semel intravit. Haec autem vacca rufa dicitur, ut in ea sanguinis Christi robur evidenter demonstretur. De quo in Canticis canticorum Sponsa loquitur, dicens: *Dilectus meus candidus, et rubicundus.* (3) Candidus nimirum ex divinitatis specie, rubicundus ex passionis cruore. Hac itaque hyssopo ille solum modo aspergitur, qui vias Dominicae passionis imitatur. Sanctificatur vero aspersus, sicut per Paulum dicitur: *Si enim sanguis hircorum et taurorum et cinis vitulae aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum*

---

1) Matth. 11. 29.
2) 1. Cor. 13. 4.
3) Cant. 5. 16.

Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi? (1) Sequitur: *Lavabis me, et super nivem dealbabor.* Quemadmodum corpus aqua lavat a squaloribus sordium, ita gratia sancti Spiritus animam purgat a maculis peccatorum. Quod vero ait: *Et super nivem dealbabor;* ostendit quia nulla pulchritudo quae inest corpori, valet decori sanctae animae comparari. Quid namque in corporibus nive candidius? Et tamen qui vias passionis Christi sequitur, super nivem dealbatur. De Sanctis etenim scriptum est: *Iusti fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum.* (2) Quis vero ignoret solem nive candidiorem? Praeterea candor nivis cito praeterit, decor autem Sanctorum in aeternum manebit.

Auditui meo dabis gaudium et laetitiam, et exultabunt ossa humiliata.

10. Tunc quidem verum et inaestimabile gaudium habituri sunt Sancti, cum impiis aeterna morte mulctatis, et in horrendam perpetui cruciatus voraginem per extremae damnationis sententiam missis, audituri sunt: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi.* (3) In eo autem quod ait: *Gaudium et laetitiam;* duplicem Sanctorum venerationem intellige; qui visionis claritate in illa die, quantum cogitare non possumus illustrati, sicut animarum perfruentur beatitudine, ita etiam corporis vestientur incorruptione. De ipsis enim scriptum est: *In terra sua duplicia possidebunt.* (4) Sancti et-

---

1) Hebr. 9. 13.
2) Matt. 13. 45.
3) Matt. 25. 34.
4) Isai. 61. 17.

enim viri mundi gloriam mentis despectu calcantes omnes in se carnales voluptates mortificant, ut in Deo postmodum perenniter vivant. Qui quoniam mundi miserias pro Deo pati minime refugiunt, beatitudinis aeternae retributionem acquirunt. Quae nimirum beatitudo et animabus eorum ante resurrectionem tribuitur, et corporibus nihilominus post iudicium conferetur: sicut in Apocalypsi Ioannes Apostolus scribit, dicens: *Vidi sub altari Dei animas interfectorum propter verbum Dei, et testimonium quod habebant, et clamabant voce magna, dicentes: Usquequo, Domine, sanctus et verus, non vindicas sanguinem nostrum, de his qui sunt in terra? Et datae sunt eis singulae stolæ albæ, et dictum est illis, ut requiescerent tempus adhuc modicum, donec impleatur numerus conversorum et fratrum ipsorum, qui interficiendi sunt sicut et illi.* (1) Quid namque est singulas illis stolas albas tribuere, nisi animabus eorum beatitudinis aeternae immortalitatem conferre? Quid vero est, donec electorum numerus impleatur requiescere, nisi futurae resurrectionis gloriam expectare? In qua nimirum iterum singulas stolas albas accipient; quia immortalia et incorruptibilia corporum suorum vestimenta resument. Quia ergo sancti viri ad æternæ felicitatis præmia non solum anima sed etiam corpore post iudicium transeunt, recte de eis dicitur, quia in terra sua duplicia possidebunt. Huius incrementa felicitatis Propheta intuens, ait: *Auditui meo dabis gaudium et lætitiam et exultabunt ossa humiliata.* Animarum nostrarum ossa virtutes sunt, quae nimi-

---

1) Apoc. 6. 9. 10. et 11.

rum in hac vita humiliantur, quia assiduis tentationum impugnationibus indesinenter turbantur. Tentatio enim est vita hominis super terram; in æterna autem vita non solum invictæ potestatis accipient fortitudinem, sed etiam nullam vitiorum adversantium sentient impugnationem.

Averte faciem tuam a peccatis meis, et omnes iniquitates meas dele.

11. Quia peccata sua semper habet præ oculis, merito rogat ut Deus faciem suam avertat ab ipsis. Superius nempe Propheta dixerat: *Peccatum meum contra me est semper.* Qui ergo peccatum suum semper videbat, continuum pro eo dolorem in corde gestabat. Et ideo oculos ab eius peccato Deus avertit, quia ipse illud sine cessatione animadvertit. Non enim Deus eorum peccata ulciscitur, qui in occulto cordis de pravorum operum memoria affliguntur. Qui nimirum ad hoc semetipsos iudicant, ut terribile omnipotentis iudicium evadant, iuxta illud Apostoli; *Si nosmetipsos diiudicaremus, non utique iudicaremur.* (1) At contra reprobi, quia ea quæ commiserunt, nequaquam conspiciunt, actus suos a conspectu iudicis non abscondunt. Et quanto magis errores suos ipsi considerare refugiunt, tanto magis eos conspectui divinæ maiestatis opponunt. Delinquentium autem mala Deus videt, non ut approbet, sed ut condemnet: non ut foveat, sed ut puniat: non ut semper patiatur, sed ut in iudicio ulciscatur. Denique *oculi Domini super facientes mala, ut perdat de terra me-*

---

1) 2. Cor. 11. 31.

moriam eorum. (1) Gravis ultio, non solum de terra mala facientes expellere, sed etiam omnem penitus memoriam eorum abolere. Consideremus ergo mala quae fecimus, et ea ante mentis oculos sine intermissione ponamus: ne cum ante iudicis illius conspectum venerimus, tunc primum quidquid gesserimus, nolentes videamus. Impœnitenti enim Deus terribiliter minatus, dicens: *Existimasti inique quod ero tui similis: arguam te, et statuam contra faciem tuam.* (2) Similis tui essem, si peccatum tuum impunitum dimitterem. Tu enim illud non solum non vis punire, sed et post tergum proiicis, ne possis videre. Ego autem qui illud video, quid faciam? Numquid impunitum dimittam? Iudex sum et iustus, iudex sum et ultor iniquitatum. Quomodo ergo iniuste iudicabo? Quomodo veritatem mendacio mutabo? Tacui, numquid semper tacebo? Tacui, quia misericordiam prærogavi. Iniquitatem tuam dissimulavi, tempus poenitentiae indulsi. Sed numquid semper tacebo? Immo *arguam te, et statuam contra faciem tuam.* Arguam quidem te de mendacio, quando cordium consilia manifestabo. A peccatis tuis avertis oculos tuos, et quamdam tibi vanae spei securitatem promittis. Et quia ipse te non vides, quod nec ego te videam suspicaris. Putas quod te non videam fornicantem, quem video adulterium cogitantem? Ex hoc itaque te arguam, et statuam contra faciem tuam. Si non vis hic attendere faciem tuam, faciam ut agnoscas miseriam tuam. *Et omnes iniquitates meas dele.* Per Prophetam Dominus dicit: *Ego sum qui deleo iniquitates tuas, et memor non*

---

1) Psal. 32. 17.

2) Ps. 49. 21.

ero: tu autem memor esto, et iudicemur. (1) Audi qua conditione iniquitatum tuarum se esse immemorem dicat, videlicet si tu memor fueris. Cave ergo ne umquam quod deliquisti, a memoria tibi excidat, aut aliqua oblivione peccata tua obliteres: ne si carnalium voluptatum illecebris captus, iniquitatum tuarum memor non fueris, dicatur tibi in tempore necessitatis: *Proiecisti sermones meos retrorsum.* (2)

Cor mundum crea in me Deus: et spiritum rectum innova in visceribus meis.

12. In Evangelio scriptum est: *Beati mundo corde.* (3) Si illum qui ab omni peccato mundus est, in cordis nostri hospitio habere volumus, oportet primo ut illud ab omni vitiorum sorde purgemus. Emundemus ergo interiora mentis nostrae, et diligenter peccatorum nostrorum secreta scrutemur, ne ex affectu nostro peccati delectatio pullulet; ne turpe desiderium cor in occulto titillet, ne passionum ex eo contentiones prodeant, ne perversarum cogitationum dispensationes aliquando erumpant. Templum enim Dei non potest esse pollutum, quia scriptum est: *Templum Dei sanctum est, quod estis vos.* (4) Verum *quis gloriabitur mundum se habere cor, aut immunem esse a peccato?* (5) Si Propheta pollutum labiis se esse asserit, cuius os Seraphim carbone quem susceperat de altari, purgavit: quid dicturi sumus nos, quos lu-

---

1) Isai. 43. 25.

2) Ps. 49. 18.

3) Matt 5. 8

4) 1. Cor. 3. 17.

5) Prov. 9. 20.

xuria inquinat, invidia angustat, ambitio praecipitat, superbia exaltat? Non est enim virtutis humanae ita ab illicitis motibus mundare animum, ut perstrepentium voces non sentiat cogitationum. Sed quia Deo nihil est impossibile, clamemus ad Deum tota virtute: *Cor mundum crea in me Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis.*

13. Vide ordinem: primo cor mundum deinde spiritum rectum Propheta a Deo requirit. Prius enim abrenuntiandum est tibi omni peccato, et omnis a corde vitiorum fœditas eliminanda; ut omne quod agitur aut dicitur, eo purum in conspectu Dei ac lucidum appareat, quo ex bonae intentionis origine quasi de puro quodammodo fonte manat. Quomodo enim poterit esse perspicuum, quod ipsa origine fuerit vitiatum? Scriptum est enim: *Bonus homo de bono thesauro profert bona, et malus homo de malo thesauro profert mala.* (1) Omnibus igitur carnalibus desideriis a corde exclusis, pete a Deo ut spiritum rectum renovet, ne forte spiritus ille immundus inveniens domum de qua exivit vacantem, assumptis aliis septem nequioribus se, cum eis ibi habitet, et fiant novissima tua peiora prioribus. Hæc est autem spiritus recti innovatio, ut omnem mundi gloriam mente despicias, mentem medullitus in Conditoris tui amore infigas, illatis contumeliis patientiam custodias, et custodita patientia dolorem a corde repellas, omnibus te per humilitatem inferiorem deputes, de morte inimici nullatenus exultes, aliena non ambias, propria egentibus distribuas, amicum in Deo, et inimicum propter Deum diligas, in afflictione proximi teipsum per compassio-

---

1) Matth. 12. 35.

nem affligas. Hæc quidem est illa spiritus innovatio, quam persuadet Apostolus, dicens: *Renovamini spiritu mentis vestrae, et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est, in iustitia et sanctitate veritatis.* (1) Et iterum: *Si qua igitur in Christo nova creatura, vetera transierunt, et ecce facta sunt nova.* (2) Ad veterem quippe hominem pertinet, mundi huius gloriam concupiscere, animum a Deo avertere, patientiam non servare, opportunitatem vindictae exquirere, melioribus quibusque despectis superbire, aliena diripere, propria retinere, nullum propter Deum diligere, de inimici morte gaudere. Haec autem omnia ille respuit, qui Deum induit, quique in novitate vitae ambulare contendit.

Ne proiicias me a facie tua, et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me.

14. A facie Dei proiicitur, cui spes veniae post peccatum negatur. *Qui* enim *peccaverit in Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro.* (3) Quis est autem qui peccat in Spiritum sanctum, nisi qui non credit remissionem peccatorum? Remissio enim peccatorum, opus Spiritus sancti est. Nam et de baptismo Christi, in quo remissio peccatorum danda erat, dixit Iohannes: *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto et igne.* (4) Unde etiam super baptizatum Dominum in columbae specie Spiritus sanctus descendit; ut ex hoc aperte ostende-

---

1) Ephes. 4. 23.

2) 2. Cor. 5. 17.

3) Matt. 12. 32.

4) Matt. 3. 11.

ret, quia spiritalis gratia per lavacrum baptismatis credentium corda mundaret. An non in Spiritum sanctum Cain peccavit, quando dixit: *Maior est iniquitas mea, quam ut veniam merear?* (1) Et quia de venia desperavit, ideo dixit: *Ecce eiicis me a facie tua.* De quo et postea subditur, quod egressus sit a facie Domini. Vides quemadmodum ille qui in desperationis foveam labitur, a facie Dei proiiciatur. *Et spiritum sanctum tuum ne auferas a me.* Attende qualiter postulat, ne spem veniae post peccatum amittat. Ubi spiritus sancti praesentia est, ibi desperatio esse non potest. Fides enim in spiritu datur, sicut Apostolus ait: Denique *ipse postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Et nemo in spiritu Dei loquens, dicit anathema Iesu.* (2) Nam in eo clamamus: *Abba, pater;* (3) quia scriptum est: *Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate.*

Redde mihi laetitiam salutaris tui, et spiritu principali confirma me. (4)

15. Lætabatur Propheta de adventu Filii De antequam peccaret, et certus quod de suo nasciturus erat semine, antequam laberetur, gaudebat. Sed postquam uxoris Uriæ amore deceptus modum in peccando non habuit, ne sibi Deus hoc offensus subtraheret, quod antea placatus promiserat, formidavit. Ideoque ait: *Redde mihi laetitiam salutaris tui.* Salutaris quis est, nisi Dei hominumque Mediator? De

---

1) Genes. 4. 3.

2) Rom. 8. 26. et 1. Cor. 12. 3.

3) Rom. 8. 15.

4) Iohan. 4. 23.

quo iste idem Propheta in persona Dei Patris dixerat: *Propter miseriam inopum et gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus. Ponam in salutari, fiducialiter agam in eo.* (1) Exurgere enim dicitur Deus Pater, cum Filium mittit: qui quasi iacere visus est, cum servos misit. Illi enim neminem salvare potuerunt: sed *filius hominis venit quaerere, et salvum facere quod perierat.* (2) Ideoque perfectam et manentem salvationem in eo se positurum adstruit, et in eo fiducialiter se dicit agere, quem constat nihil omnino peccati habuisse. Qui enim gravium sibi conscius est delictorum, non potest fiducialiter agere: quia poterit eum vel ille quem corripit reprehendere, vel conscientia propria remordere. Redemptor vero noster eo libere loqui potuit, quo nunquam peccati maculam ex nativitate, vel etiam ex operatione contraxit. Unde turbis Iudæorum et principibus sacerdotum invidentibus et detrahentibus ipse dicebat: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* (3) Fiducialiter ergo agebat, quem in nullo conscientia accusabat. Nam et de eo scriptum est, quod *erat docens tamquam potestatem habens, et non sicut Scribae et Pharisaei.* (4) Huius ergo salutaris sibi reddi lætitiam David postulat, in quo omnis ante adventum ipsius electus sperabat.

16. *Et spiritu principali confirma me.* Solet quibusdam contigere, ut dum se purgatos per satisfactionem reputant, ab internae mentis custodia animum resolvant. Qui quidem ipsa sua elatione depressi, eo

---

1) Psal. 11. 6.

2) Luc. 19. 10.

3) Iohan. 8. 46.

4) Matt. 7. 29.

deterius corruunt, quo sibi de indulgentia blandientes, vanae spei securitatem promittunt. Inde est quod Propheta exorat, dicens: *Laetetur cor meum, ut timeat nomen tuum.* (1) Non dicit laetetur, ut securum sit; sed laetetur, ut timeat. Ac si aperte dicat: Ita me correctum facito gaudere de venia, ut tamen nunquam desinam esse suspectus de culpa. Sic et in hoc loco, postquam sibi reddi salutaris Dei laetitiam petit, ne sibi dimissus ad deteriora prorueret, illico adiunxit: *Et spiritu principali confirma me.* Sciebat enim quia infirma est omnis anima, nisi sancti Spiritus fuerit virtute firmata. Nam et de Apostolis dictum est: *Verbo Domini cœli firmati sunt, et spiritu oris eius omnis virtus eorum.* (2) Quid enim cœlorum nomine, nisi sancti Apostoli designantur? Qui nimirum verborum imbribus terram cordis nostri inebriant, venturi iudicii minis et terroribus intonant, miraculorum signis et operum sanctitate coruscant. Denique ipsi sunt, qui enarrant gloriam Dei. Quibus profecto tunc Spiritus virtutem tribuit, cum in igneis linguis apparens, in cordibus eorum divini flammas amoris accendit. Quod quidem aperte cognoscere possumus, si quales ante, quales post adventum sancti Spiritus fuerunt, perpendamus. Qui enim ad passionem tendentem magistrum fugientes reliquerant, postmodum per adiunctam sancti Spiritus gratiam roborati; constanter et publice nomen Christi prædicabant. Nam ut reliquos prætermittamus, ipse Apostolorum princeps qui mori metuens vitam negaverat, cum facto conventu, cæsis

---

1) Psal. 85. 11.

2) Psal. 32. 6.

Apostolis, sacerdotes et Scribæ ne in nomine Christi loquerentur, prohiberent, aiebat: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus.* (1) Coelorum igitur virtus de Spiritu sancto est, quia per infusam sancti Spiritus gratiam facti sunt in Christi confessione fortes Apostoli, qui prius fuerant ex fragilitate carnis infirmi. Nisi enim promissa charismatum dona illi Dominici gregis Pastores susciperent, eorum corda nullo virtutis decore claruissent. Hæc namque virtus Spiritus, sicut ab omni poenarum et mortis timore quos repleverit efficit liberos, ita ab omni diabolicæ reddidit tentationis incursu securos. Merito ergo cui salutaris Dei in remissionem peccatorum lætitia redditur, postulat ut in vera innocentia spiritus principalis virtute confirmetur.

Docebo iniquos vias tuas et impii ad te convertentur.

17. Illos divina clementia a peccatis per remissionem efficit liberos, quos prævidet utilitati Ecclesiæ post conversionem profuturos. Unde Ananiæ de Saulo dixit: *Vade, quoniam vas electionis mihi est iste, ut portet nomen meum coram gentibus, et regibus, et filiis Israël.* (2) Magno igitur fructu dimissa sunt illi a Deo peccata. Qui enim prius blasphemus, et persecutor, ac iniuriosus exstitit, postmodum plus omnibus laboravit. Propheta ergo qui deleri iniquitates suas, et Spiritu sancto confirmari a Domino postulat, quod non sine fructu hoc sit futurum affirmat, dicens:

---

1) Act. 5. 19.

2) Act. 9.-15.

Docebo iniquos vias tuas. UNIVERSÆ *viae Domini misericordia et veritas.* (1) Misericordia est qua sine ullis praecedentibus meritis, poenitentibus veniam tribuit: veritas, qua post gratiam vocationis et veniæ, peccata impoenitentium punit. Ille ergo cui peccata dimittuntur, vias Dei iniquos docet, cum peccantibus, si resipuerint, exemplo sui spem tribuit veniae, et inconvertibilibus, nisi ad veniam redeant, infert timorem gehennae. *Et impii ad te convertentur.* O quam utilis est peccatorum remissio, quae conversos non solum a peccatis liberos efficit, sed etiam alios a via impietatis et iniustitiae retrahit, flamma caritatis accendit. Hæc est enim caritatis evidens probatio, ut cui per gratiam Dei contigerit a peccatorum vinculis eripi, ipse ex zelo iustitiae studeat ad spem veniae delinquentes hortari. Nullum quippe tam gratum Deo est sacrificium, quam zelus animarum. Exerceat ergo se in via Dei, cui Deus peccata dimisit, et exemplo suo peccatores quosque ad poenitentiae confugere remedium admoneat. Non sit arbor infructuosa, aut otiosus operarius, sciens quia non solum mane venientibus ad vineam merces promittitur, sed etiam circa undecimam horam vocatis vitæ æternae denarius praebetur.

Libera me de sanguinibus, Deus, Deus salutis meae: et exultabit lingua mea iustitiam tuam.

18. Nisi primitus me a peccatis liberaveris, non potero aliis esse exemplum conversationis. Libera ergo me de sanguinibus, desideriis videlicet carnalibus, quae militant adversus animam. *Caro* enim et *san-*

---

1) Psal. 24. 11.

guis regnum Dei non possidebunt. (1) DEUS *Deus salutis meae.* Nota in repetitione nominis magnum affectum cordis, quasi dicat: Merito te ut me salves invoco, quia tu solus es auctor salutis meæ. Nam *Domini est salus.* (2) A te solo est salus, quia ab omnibus aliis est infirmitas, vanitas vanitatum, et omnia vanitas. *Non salvatur rex per multam virtutem, et gigas non salvabitur in multitudine virtutis suae.* Denique, *fallax equus ad salutem.* (3) Ex quibus verbis colligitur, quod nec ex divitiis temporalibus, nec ex corporali fortitudine salus acquiratur. *Et exultabit lingua mea iustitiam tuam.* Iustitia Dei, fides est, sicut scriptum est: *Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad iustitiam;* (4) quia *Iustus ex fide vivit.* (5) Si ergo iusti vita fides est, consequens est eamdem fidem esse iustitiam, sine qua quisque esse iustus non potest. Hanc itaque Dei iustitiam ille cum exultatione enuntiat, qui nec mundi huius copiam cupiens, nec inopiam metuens, omnem haereticam pravitatem impugnat. Vel iustitia Dei est, quod non vult mortem peccatoris. Homini nempe iustum videtur, ut suam ulciscatur iniuriam: Dei vero iustitia est confitenti relaxare offensam.

Domine labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam.

19. Non aliter iustitiam tuam proferre potero, nisi ut labia mea aperias. Tu es enim, qui ora superbo-

---

1) 1. Cor. 6. 9.
2) Psal. 3. 8.
3) Psal. 32. 16. et 17.
4) Gen. 15. 6.
5) Habacuc. 2. 4. et Rom. 1. 17.

rum ostruis, et linguas infantium disertas facis. Hactenus os meum ego ipsa aperui, et ideo ex vaniloquio peccatum contraxi. Nunc vero ut tu aperias desidero, quia nihil nisi quod suggesseris loqui concupisco. Illius labia Deus aperit, qui non solum quid loquitur, sed etiam quando, et ubi, et cui loquatur, attendit. Sapientia namque Dei dicit: *Dominus dedit mihi linguam eruditam*, (1) quando scilicet oporteat sermonem dicere. Merito ergo sapiens est, quia accepit a Domino quo tempore sibi loquendum sit. Unde non inconvenienter ait Scriptura: *Homo sapiens tacebit usque ad tempus.* (2) Hinc rursum scriptum est: *Ori tuo fac ostium et vectem, et in verbis tuis iugum et stateram.* (3) Et fortasse hoc ostium sibi Propheta postulabat a Domino, cum dicebat: *Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiae labiis meis.* (4) Debemus enim os nostrum claudere, et diligentius observare, ne quis in iracundiam excitet vocem nostram, et contumeliam rependamus contumeliæ. Iugum etiam in verbis nostris esse et statera præcipitur, ut omne quod loquimur, et humilitate condiatur, et mensura ponderetur. Proferamus ergo sermones examinatos libra iustitiæ, ut sit gravitas in sensu, modus in verbis, pondus in sermone. Nec prius loquendo os aperiamus quam expediat; sed examinemus verba nostra, si tacendum hoc, si dicendum adversus hunc, si tempus sit sermonis huius, postremo si a virtute modestiæ non dissentiat. Nihil

---

1) Isai. 50. 4.
2) Eccli. 20. 7.
3) Eccl. 28. 28.
4) Psal. 140. 3.

indecens, nihil inhonestum, nihil invidum sonans erumpat. Verum quia ad hæc omnia idonei esse non possumus, nisi hoc a largitore omnis gratiæ percipiamus, exclamandum est nobis cum Propheta: *Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam.* NON *est speciosa laus in ore peccatoris.* (1) Ideoque Propheta indulgentiam peccatorum primum a Domino expetit, et postmodum laudem se Dei annuntiaturum esse promittit; nobis patenter innuens, quia illi soli laudis Dei possunt sentire dulcedinem, qui peccatorum suorum meruerint percipere remissionem. Unde scriptum est: *Rectos decet collaudatio.* (2) Quid autem laudabilius in Deo, quam misericordia? Scriptum namque est: *Confiteantur Domino misericordiae eius.* Denique *miserationes eius super omnia opera eius.* (3) Quamvis enim laudabile sit quod hominem de limo terræ condidit: laudabilius tamen est, quod perditum proprii filii morte redemit. Denique illud potestatis est, hoc gratiæ. *Et os meum annuntiabit laudem tuam.* Sunt enim plerique qui non suo ore laudant Deum. Numquam suo laudat ore Deum avarus: numquam suo ore laudat luxuriosus. Nonne quasi alienum os tibi videtur assumere, dum ea conatur, quæ in corde non sentit, proferre? De quibus profecto scriptum est: *Cor eorum longe est a disciplina, propterea non exultabunt*: (4) quia nimirum eorum laus ad omnipotentis Dei aures nequaquam extollitur, quorum cor a semita iustitiæ per

---

1) Eccli. 15. 9.

2) Psal. 32. 1.

3) Psal 144. 9. et 10.

4) Iob. 17. 4.

pravæ intentionis studium elongatur. Tales erant illi, de quibus Dominus dicebat: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me.* (1)

Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique: holocaustis non delectaberis.

20. Sciebat Propheta per spiritum, quia illa legalium instituta sacrificiorum, ad invisibilis essent oblationis intelligentiam transferenda: quia illud verum et acceptabile est sacrificium, quod aliquis puro corde laudat Deum. Unde et alio in loco dicit: *In me sunt, Deus, vota tua quae reddam, laudationes tibi.* (2) Et iterum: *Immola Deo sacrificium laudis.* (3) Et rursum: *Sacrificium laudis honorificabit me.* (4) Cum ergo dixisset: *Os meum annuntiabit laudem tuam*, illico subiunxit: *Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique.* Ac si dicat: Laudis tibi offeram sacrificium, sciens quia carnalium nolis observantiam cæremoniarum. *Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique: holocaustis non delectaberis.* Ideo nolo confidere in carnalis ritu sacrificii, quia scio te hircorum et arietum occisione non delectari. Tu es enim qui dixisti: *Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos.* (5)

Sacrificium Deo, spiritus contribulatus: cor contritum et humiliatum Deum non despicies.

21. Nequaquam vere pœnitentiam agit, qui ex peccatorum suorum recordatione quamdam spiritus tri-

---

1) Matt. 15. 8. et Isa. 29. 13.

2) Psal. 55. 12.

3) Psal 49. 14.

4) Ibid. 23.

5) Ibid. 9.

bulationem non sentit. Quod quidem reprobis familiare est; quia etsi aliquando peccata sua confiteantur, ea tamen districtæ animadversionis fletibus non persequuntur. Electi vero etiam si minima sint quæ in se punienda inveniunt, zelo rectitudinis contra se erecti, ad poenitentiae se lamenta studiose succendunt. Qui dum sanctae contemplationis pennis ad coelestia se intuenda erigunt, eo subtilius si quid in ipsis vitiosum latebat inveniunt, quo ad divinæ lucis claritatem vicinius accedunt. Tantoque eis displicet quod infirmum ex carne tolerant, quanto eos delectat quod ex incorruptibilis vitæ suavitate degustant. Unde fit quod gravi in seipsos vel pro otiosis verbis, vel pro vanis cogitationibus invectione desæviant; et quæ levia ante crediderant, mox ut gravia et mortifera perhorrescant. Beneficia sibi divinitus collata conspiciunt, culpas nihilominus anteactas ad memoriam reducunt. Vitæ huius corruptibilis ærumnosas necessitates enumerant, quanta sit cœlestis gloriae felicitas, in meditatione pertractant. A qua quia per carnis fragilitatem retrahi se sentiunt, validissimi seipsos interius vulnere doloris transfigunt. Dum ergo haec omnia ante mentis oculos intenta consideratione recolligunt, vehementissimae tribulationis igne intrinsecus inardescunt. Hæc est illa spiritalis Sanctorum tribulatio, quam in cordibus eorum generat poenitentiae et desiderii dilati amaritudo. Hanc nimirum Iob sentiebat, cum dicebat: *Loquar in tribulatione spiritus mei.* (1) Electorum etenim linguas tribulatio spiritus commovet, ut rea-

---

1) Iob. 7. 11.

tum pravi operis vox confessionis impugnet. *Cor contritum et humiliatum Deus non despicies.*

22. Multi habent cor contritum, qui non habent cor humiliatum. Sunt enim plerique, qui etsi peccata sua fletibus puniant, pauperes tamen opprimere potestatis suae dominatione non cessant. Hi nimirum nequaquam purum sacrificium Deo offerunt; quia detestabilis superbiae illud admixtione corrumpunt. Vel sicut beatus Hieronymus hunc locum exponit, illi cor conterunt, sed non humiliant, qui peccata quidem quæ commiserunt deflent, sed tamen eadem committere etiam post fletus non timent. Dum enim errorum suorum consideratione revocati, ad ea quæ dimiserant redeunt, se contra Conditorem suum per opera pravitatis extollunt. Ex superbiae namque vitio est timorem Dei contemnere, Conditoris praecepta pravae actionis transgressione calcare, coelestis vitae gaudia mansura negligere, damnationis perpetuae infinita supplicia non timere. Illorum ergo sacrificium Deus non accipit, qui lacrymis quidem se compunctionis abluunt, sed eisdem, a quibus ante mundati esse videntur, peccatorum maculis in idipsum revertentes sordescunt. De talibus scriptum est: *Qui baptizatur a mortuo, et iterum tangit eum, quid prodest lavatio eius?* (1) Ille quippe lavatur a mortuo, qui per poenitentiam mundatur a peccato. Quem si contigerit eadem quae punierat, interando peccata committere, nihil contulisse videtur adhibita satisfactionis lavatio, quem maculavit inhonestius iterata facinoris turpitudo. Quia igitur scri-

---

1) Eccl. 34. 30.

ptum est: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam;* (1) illos qui superbiendo ad peccata redeunt, divina iustitia respuit. Illos vero qui continendo et humiliando post tergum non respiciunt, clementia Dei non despicit; quia scriptum est: *Prope est Dominus his qui tribulato sunt corde, et humiles spiritu salvabit.* (2)

Benigne fac Domine in bona voluntate tua Sion, ut aedificentur muri Jerusalem.

23. Sion speculatio interpretatur, per quam sancta significatur Ecclesia. Quia in eminentioribus virtutum et scientiæ locata vestigiis, et cœlestem patriam a longe prospicit, et irruentes spiritalium inimicorum cuneos interiori intuitu deprehendit. Cui Deus tunc benigne fecit, quando filium suum in mundum misit. Veniens autem Filius Dei, quam de diabolica potestate eripit, sanctam sibi Ecclesiam in unitate spiritus confœderavit. De quo Iohannes ait: *Qui habet sponsam, sponsus est.* (3) Quid autem benignius, quam Filium Dei servilem formam induere, mortis legibus subiacere, proprio sanguine nos redimere, æternæ vitæ aditum, quem culpa obstruxerat, aperire; corpore suo nos pascere, et de tenebrarum potestate erutos, ad coelestem gloriam et ad regnum nos lucis transferre? Quid denique benignius, quam quod Deus tradidit filium, ut redimeret servum? Benignitatem nihilominus Dei quotidie sentit Ecclesia, cum illam Deus

---

1) 1. Pet. 5. 5.
2) Psal. 33. 18.
3) Ioh. 3. 29.

claritate suæ cognitionis illuminat, inter seculi turbines fluctuantem spiritus sui virtute confirmat, suavitatis intimæ deliciis reficit, atque per eam peccantibus peccata dimittit. Et notandum quod ait: *In bona voluntate tua*, ut intelligas nihil perfectum haberi posse ex meritis, sed tantum conferri gratuito munere divinæ miserationis. *Ut aedificentur muri Ierusalem.* Per Ierusalem, quæ visio pacis interpretatur, sancta anima accipitur, quæ futuram Sanctorum pacem mentis intuitu conspicit, et omnibus in se mortificatis hostibus, illicitorum motuum impugnationem non sentit. Cuius muri virtutes sunt: quos ille nimirum ædificat, qui ex operibus iustitiæ et pietatis, spiritale construere ædificium non cessat. Unusquisque autem Ierusalem, aut Babylonis civis est. Sicut enim per amorem Dei Sanctus quisque Ierusalem civis efficitur; ita per amorem seculi, omnis iniquus in Babyloniæ structura operatur.

24. Ad construendum autem huius spiritalis Babyloniæ ædificium, perversi quique illius antiquæ Babel imitantur exemplum. Cuius, teste sancta Scriptura, civitatis auctores, et pro saxis lateres, et pro cæmento bitumen habuisse leguntur. Per quod intelligitur quod mundi amatores carnalis vitæ construunt municipium, quod ad vim ventorum, et impetus fluvii, facili impulsu velociter est subruendum. Notandum vero est, quia illi de quibus agitur, de Oriente venisse, et in campo Sennaar habitasse perhibentur. Cum enim Christus vere sit Oriens, Propheta attestante qui ait: *Ecce vir, Oriens nomen eius;* (1) de Oriente veniunt, qui a Christi consortio male viven-

---

1) Zach. 6. 12.

do recedunt. Sennaar autem interpretatur excussio dentium, sive foetor eorum. In campo ergo Sennaar habitant, qui positi non in celsitudine virtutum, sed in planitie vitiorum, et detractionum morsibus proximos lacerant, et in otiosae vitae volutabro iacentes, infamiæ suæ circumquaque fœtorem exhalant. Quorum dentes tunc omnipotens excutit, cum illorum facta simul et verba confundit. Unde per Prophetam scriptum est: *Dentes peccatorum contrivisti.* (1) Et iterum: *Dominus conteret dentes eorum in ore ipsorum; molas leonum confringet Dominus.* (2) Nam de fœtore eorum per alium Prophetam scriptum est: *Computruerunt iumenta in stercore suo.* (3) Computrescere iumenta, est carnales homines in fœtore luxuriæ vitam finire. Et Isaias ait: *Et erit pro suavi odore fœtor, pro zona funiculus.* (4) Quia nimirum hi pravi operis fœtorem emittunt, qui abiecto cingulo castitatis, funiculum intexunt lasciviæ. De quibus dicitur per Prophetam: *Vae qui trahit peccata sicut vestem longam.* (5) Merito ergo qui in Sennaar habitant, de lateribus civitatem ædificant: quia qui terrenis dediti sunt, voluptatibus carnis inserviunt, de fragili materia mentis mutationem attollunt.

25. Cæterum qui contempta terrenarum opum cupiditate, et carnalis vitae abdicatis illecebris, per opera sanctitatis virtutum in seipsis sanctificationem accumulant, hi profecto lateres in lapides mutant. Et

---

1) Psal. 3. 7.
2) Psal. 57. 6.
3) Ioël. 1. 17.
4) Isa. 3. 24.
5) Isai. 5. 18.

neque in arena mundanæ confidentiæ spiritalem structuram erigunt, sed in petra fidei, quæ Christus est, atria nulli excidio obnoxia, ad similitudinem Evangelicæ illius parabolæ constituunt. Tales nimirum recte cum Isaia possunt dicere: *Lateres ceciderunt, sed quadris lapidibus aedificabimus: sycomoros succiderunt, sed cedros immutabimus.* (1) Lateribus quippe cadentibus, lapidibus quadris ædificat, quicumque carnis lasciviam disciplinæ strictioris rigore castigat; qui membrorum legem, mentis lege superat; qui corporis fortitudinem, spiritus virtute commutat. Hinc namque per Prophetam dicitur: *Qui confidunt in Domino, mutabunt fortitudinem.* (2) Qui dum non dixit, accipient, sed mutabunt; aperte ostendit, quia alia est fortitudo quæ deponitur, et alia quæ noviter inchoatur. Habent enim sancti viri suam in hac carne positi fortitudinem, cum vel pro fide certantes, tormenta omnia constantiæ virtute despiciunt, vel tentationes diabolicas armis spiritalibus protecti repellunt. De eis namque per Salomonem scriptum est: *En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israël.* (3) Lectulum quippe Salomonis fortes ambiunt, quia intimam nostri Redemptoris requiem, Sancti quique indefessa desiderii sedulitate contemplantur. Hinc de sancta Ecclesia electorum dicitur: *Fortitudo et decor indumentum eius.* (4) Qui enim ita se in virtutibus decorum exhibet, ut tamen tentationum impugnationibus non repugnet, hic nimirum decore ad tempus

---

1) Isai. 9. 10.
2) Isai. 40. 31.
3) Cant. 3. 7.
4) Prov. 31. 25.

induitur, sed fortitudine nequaquam vestitur. Quia vero Sancti Dei et ex operibus iustitiæ fulgidi, et ex adversariorum apparent impugnationibus vestiti, recte de eis sub typo Ecclesiæ dicitur: *Fortitudo et decor indumentum eius*. Quisquis ergo infirma carnis fortitudine contempta, in virile spiritus robur animam excitat, quasi lateres in saxa, quibus muri Ierusalem aedificentur, commutat. Possumus quoque per Ierusalem, illam sanctam civitatem accipere, quae ex vivis lapidibus in cœlis construitur, et sicut sponsa ornata viro suo a Deo paratur. De illa namque dicit Apostolus: *Illa autem quae sursum est Ierusalem, libera est, quae est mater nostra.* (1) Quae merito dicitur libera; quia ab omni corruptionis molestia invenitur aliena. Nec incongrue Ierusalem dicitur, quae veram in seipsa pacem sine defectu experitur. Illa est enim civitas pacis, in quam nullus hostium ingreditur, et ex qua nullus civis egreditur. Civitas, inquam, cuius plateae auro mundo sternuntur, et in qua canticum laetitiae indesinenter cantatur. Quae quidem, sicut scriptum est, non eget sole neque luna: quia cum illam Deus præsentiæ suæ claritatis illuminet, impossibile est ut eam aliqua caliginis obumbratio obscuret. *Deus enim lux est,* (2) sicut ait in epistola sua Iohannes Apostolus; *et tenebrae in eo non sunt ullae*. Quod si tanta est claritas solis, ut totam ortu suo terram illuminet; quanta æstimanda est Dei claritas, qui et ipsum solem condidit, et ei ad utilitatem nostram hanc quam cernimus luminis venustatem infundit? Huius

---

1) Gal. 4. 26.

2) 1. Ioh. 1. 5.

igitur Ierusalem muri ædificantur, cum fideles ad vitam prædestinati, ad perfectionem iustitiæ deducuntur. Figuram autem huius civitatis illud Salomonis templum gestavit, in cuius ædificatione lapidibus extructa, mallei sonitus auditus non fuit. In sacris enim ædificiis permansuri, adhuc foris per flagella tundimur, ut in templo Domini postmodum sine aliqua percussione disciplinæ disponamur: quatenus quidquid in nobis superfluum, aut distortum est, modo percussio resecet, et tunc sola in cœlesti ædificio concordia veritatis liget. Nec mirum si templum eadem civitas dicatur, quae etiam tabernaculum dicitur, sicut scriptum est: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus.* (1)

Tunc acceptabis sacrificium iustitiae, oblationes, et holocausta: tunc imponent super altare tuum vitulos.

26. Ædificata coelesti Ierusalem, sacrificium dumtaxat iustitiae acceptum erit Domino; quia ibi non erit opus offerri sacrificium pro peccato. In hac enim vita quia in multis quotidie delinquimus, oportet ut contriti cordis et contribulati spiritus Deo sacrificium offeramus. In resurrectione autem, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, et mortale hoc induerit immortalitatem, nec ullus Sanctorum peccare postmodum poterit, nec quisquam a Deum pro peccato orabit. In tantum namque peccatum delebitur, ut etiam poena peccati omnino destruatur, sicut scriptum est: *Absorpta est mors a victoria. Ubi est mors victoria tua? ubi est mors aculeus tuus? Stimulus enim mortis peccatum est.* (2) Necessario ibi peccatum deesse

---

1) Apoc. 11. 3.

2) 1. Cor. 15. 55.

convincitur, ubi mortis aculeus non invenitur. Non igitur oportet ibi offerri pro peccato sacrificium, ubi nec in cogitatione admittitur delictum. Sacrificium itaque iustitiae Sancti in aeterna vita Deo offerent; quia in solo Conditoris amore intenti, indefessas remuneratori suo in laetitia cordis laudes dicent: Unde scriptum est: *Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te.* (1) Et iterum: *Vox exultationis et salutis in tabernaculis iustorum.* (2) Tunc electorum suorum oblationes Deus acceptas habebit; quia sanctas eorum meditationes nullius pravitatis admixtio commaculabit. Holocausta nihilominus eorum accipiet; quia totum quod in eis erit, flamma divinae caritatis accendet. Et *Tunc imponent super altare tuum vitulos.* Altare, Dei Filius est, de quo ipse Dominus ait: *Altare de terra facietis mihi.* (3) Quid est enim aliud altare de terra facere, nisi de Dei Filii incarnatione non dubitare? Ipse est namque cui in hac vita cordium nostrorum sacrificia imponimus, et in quo cogitationes illicitas ne convalescant mactamus. Unde scriptum est: *Beatus qui tenebit et allidet parvulos suos ad petram.* (4) Ad petram quippe parvulos nostros allidimus, cum orientes motus illicitos, imitationis Christi intentione mortificamus. Scriptum est enim: *Petra autem erat Christus.* (5) Ipse ergo est petra ad quam cogitationes nostras tenemus: ipse altare, cuius clementiae peccatorum vi-

---

1) Psal. 83. 5.
2) Psal. 117. 15.
3) Exod. 24. 20.
4) Psal. 136. 8.
5) 1. Petr. 2. 14.

ctimas imponere praesumimus. Denique *peccata nostra ipse portavit.* Super ipsum ergo vitulos in æterna vita Sancti seipsos imponent; quia per gratiam Dei liberati a lege peccati et mortis, quod nulli iugo Legis postmodum erunt subditi, totum attribuent gratiae Filii Dei. Nullus enim hominum in coelum ascenderet, nisi Filius Dei pro salute nostra carnem sumpsisset. Vel certe vitulos super altare imponent, cum deposita primi hominis vetustate, et mortalibus exuti exuviis, facti vituli, id est innovati et puri in perpetuum vivent.

27. Quod si, ut præmissum est, secundum moralem intelligentiam ædificationem Ierusalem accipere volumus, hunc quoque versum eidem intellectui hoc modo convenienter aptamus. Dictum est David regi a Domino: *Non tu aedificabis mihi domum, quia vir sanguinum es:* (1) Postea vero filius eius re et nomine pacificus, et sapientiae gratiam a Domino ultra mortales obtinuit, et templum mirifici operis, sicut liber historiarum attestatur, Deo Israël aedificavit. In quo datur intelligi, quia dum cum hostilibus vitiorum cuneis, virtutum oppositione confligimus, domum sapientiae nequaquam aedificare valemus: ubi vero superatis adversariorum agminibus, et passionum depulsa barbarie, pacem in nobis factam, omnibus mentis imperiis carne iam obtemperante senserimus; tunc corpus nostrum inviolabile templum Domino construimus: in quo et sacrificium quod ex zelo iustitiae veritatem praedicantes offerimus, Deus accipit, et oblationes sanctarum meditationum, et igne ferventis de-

---

1) 1. Paral. 17. 4., et cap. 22. 8.

siderii ardentium orationum holocausta assumit. Super altare quoque cordium nostrorum ponimus vitulos, cornua producentes et ungulas, si haereticorum sententias utriusque Testamenti auctoritate noverimus comminuere, et virtutes a vitiis per studium discretionis separare. Per ungulas enim vitulorum, quæ finduntur, discretionem accipimus: per cornua vero, utriusque Testamenti praecepta notamus. Vel certe cornua producimus, si etiam in his quae carnis sunt, Deo placere studeamus. Cornu namque cum de carne sit, carnem superexcedens durescit. Quisquis ergo, carnis infirmitate deposita, etiam per carnis obsequium opera virtutis effecerit, quasi cornua de carne producit.

PSALMUS QUINTUS

SYNOPSIS

Psalmus hic oratio Christi est. — 1. Unum sunt Christus et Ecclesia. — Corpus Ecclesiæ sancto Spiritu vegetatur. — Orat Christus pro Ecclesia. — 2. Dei nos etiam aversos vocantis misericordia. — 3. Christus in membris suis iterum patitur. — 4. Quid Deum rogare debeamus. — Simplicitatis encomium. — 5. Omnis quæ caducarum rerum desiderio accensi agimus, evanescunt. — Oculos claudit prosperitas. — 6. Qui per ossa Christi, qui per carnem significentur. — 7. Cur homo fœno comparetur. — Panis hominis quis sit. — 8. Hunc panem comedere oblitum, quæ prosequantur mala. — Et interdictum de fructu scientiae non comedendo contemnentem. — In nobis Adamum et Evam habemus. — 9. Carnales pellicanus et nycticorax adumbrant. — 11. Solitudine delectari debemus, et in ipsa nidum ponere ac gemere. — Christus in morte dormivit, vigilavit in resurrectione. — 11. Christus pellicano similis. — 12. Iudaeorum probra in Christum. — 13. Et hypocritarum subdola consilia. — Simonis magi hypocrisis. — Eius haeresis quantum in Ecclesia pullularit. — Regia praesertim potestate ficta. — 14. Peccatores cineris similes. — Hunc cinerem quomodo Christus manducet. — 15. Christi cibus et potus. — 16. Eius vinea, Ecclesia. — Ex peccato originali fit ut in iustitia non stemus. — 17. Homo in honore positus, per peccatum deiectus est. — 18. Gravis eius allisio. — 19. Hominis a Deo recedentis ariditas. — 20. Ut hanc caveamus, Christo inhaerendum. — Misericordia Dei quanta. — 21. In Iudaeos gentilesque. — 22. Apostoli, lapides Ecclesiae. — Christus vero, lapis angularis. — 23. Miseretur tum Iudaeorum, tum Gentium. — Per piscatores, Reges subiugavit. — 24. Ex utroque populo aedificata est Ecclesia. — 25. Christus iustorum desideriis et precibus concessus. — 26. In fidei unitate colliguntur carnales et spiritales. — Spiritualium status. — Et carnalium. — 27. Hominem carnalem factum, Christus ex Virgine natus reparavit. — Ecclesia Virgo filios Deo generat. — 28. Non solum in Iudaeos qui prope erant, sed etiam in Gentiles qui longe, effusa Dei misericordia. — 29. Sancti cur compediti dicantur. — Duplex martyrii genus. — 30. Nomen Domini, misericordia. — Ecclesiae varia nomina. — 31. Ecclesia ex multis et diversis una. — 32. Deo non verbis, sed operibus respondendum. — Vitae brevitatem intelligere, donum gratiae est. — 33. Illorum qui amore vitae praesentis tenentur, periculosa mors. — Vitae praesentis et aeternae discrimen. — 34. Christo pro nobis passo, compatiendo respondendum. — Tribulationis tempus breve videatur. — 35. Ecclesia usque ad mundi finem permansura. — 36. Quia in Christo fundata. — Terra est apostolicae praedicationis imbribus fecunditatem consecuta. — Cœli sunt Apostoli. — Et Ecclesiae doctores. — 37. In Sanctis perit quod ex carnali generatione est, non quod ex Deo habent. — Eorum vestimenta, id est corpora veterascent. — 38. Duplex futura est Sanctorum commutatio. — Sancti cur Dei vestimenta dicantur. — 39. Dei aeternitas explicatur. — 40. Qui sint in aeternitate Dei habitaturi.

PROËMIUM

In quintum Psalmum pœnitentialem.

Oratio pauperis cum anxiatus fuerit, et coram Domino effuderit precem suam.

Quis est iste pauper cuius in hoc Psalmo notatur oratio nisi ille de quo ailto pA stous: *Qui cum esset*, *dives pauper pro nobis factus est.* (1) Ipse enim ut nos divitiarum suarum efficeret participes, paupertatis nostræ suscepit necessitates: *Exinanivit* namque *semetipsum, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo: humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.* (2) Sicut autem pauper pro nobis factus est, ita et pro nobis anxiatus est. Denique et pro nobis est morti traditus, et pro nobis in ligno suspensus. *Mortuus est enim*, ut ait Apostolus, *propter delicta nostra, et resurrexit propter iustificationem nostram.* (3) Ex humana autem natura habuit ut anxiaretur, ex qua habuit etiam ut moreretur. Orat ergo caput nostrum in Psalmo hoc, ut illuc reducamur per gratiam, unde per primi parentis cecidimus culpam. Potest etiam hæc oratio convenire unicuique, qui pauperem se esse intelligit, et suarum miseriam necessitatum agnoscit: qui fallaces esse divitias seculi istius considerat, et quam horrendum sit in manus Dei viventis incidere, pensat. Qui post tergum reductis oculis, cogitat unde ceciderit, et circumspectis omnibus quæ imminent, quas invenerit calamitates attendit. Hæc itaque omnia ante mentis oculos omnis pauper congerat, et pauperem Chrutmis pro nobis anxiatum considerans, miseriarum suarum multitudinem attendat: quanta gloria in Adam fuerit creatus recolligat; et in his omnibus anxiatus, non in oculis hominum, sed coram Domino precem suam effundat, dicens:

---

1) 1. Cor. 7. 9.

2) Philip. cap. 2. vers. 6. 7. 8.

3) 1. Cor. 15. 3. et Rom. 4. 25.

EXPLANATIO
Quinti Psalmi Pœnitentialis.

Domine exaudi orationem meam, et clamor meus ad te veniat.

1. In hac oratione quam expositituri sumus, quaedam ipsi attribuuntur capiti, quaedam nostrae conveniunt infirmitati. Nec mirandum, si ea quae nobis solummodo congruunt, quasi sint sua Christus pronuntiat. Unum quippe corpus est tota sancta universalis Ecclesia, sub Christo Iesu, suo videlicet capite constituta. Unde ait Apostolus: *Ipse est caput corporis Ecclesiae, qui est principium, primogenitus ex mortuis.* (1) Ipsa est enim quae per Prophetam iucundatur, et dicit: *Nunc exaltavit caput meum super inimicos meos.* (2) Pater enim Filium, qui est caput Ecclesiae, super inimicos eius exaltavit, cum destructo mortis imperio, in suae illum maiestati æqualitate constituit: cui et dixit: *Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* (3) Christus itaque cum tota sua Ecclesia, sive quae adhuc versatur in terris, sive quae cum eo iam regnat in coelis, una persona est. Et sicut est una anima quae diversa corporis membra vivificat, ita totam simul Ecclesiam unus Spiritus sanctus vegetat et illustrat. Sicut namque Christus, qui est caput Ecclesiae, de Spiritu sancto conceptus est: sic sancta Ecclesia quae corpus eius est, eodem Spiritu sancto repletur ut vivat: eius vir-

---

1) Col. 1. 18.

2) Psal. 26. 6.

3) Psal. 109. 1. et 2.

tute firmatur, ut in unius fidei et caritatis compage subsistat. Unde dicit Apostolus: *Ex quo totum corpus per nexus et coniunctiones subministratum et constructum crescit in augmentum Dei.* (1) Istud est corpus, extra quod non vivificat spiritus. Unde dicit beatus Augustinus: *Si vis vivere de spiritu Christi, esto in corpore Christi.* De hoc spiritu non vivit schismaticus, non vivit excommunicatus: non enim sunt de corpore. Ecclesia autem spiritum vivificantem habet, quia capiti suo Christo inseparabiliter adhæret. Scriptum est enim: *Qui adhaeret Domino unus spiritus est cum eo.* (2) Pro membris itaque orat caput in hoc Psalmo, ut corporis sui orationem Deus Pater exaudiat, et ut eius clamor ad divinæ maiestatis aures ascendat. Quotidie enim orat Christus pro Ecclesia, de quo testatur Apostolus Paulus: Quia *sedens ad dexteram Patris interpellat pro nobis.* (3) Denique et ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Potest autem hæc oratio unicuique convenire fideli, qui a Deo postulat in bono perseverantiam, et tam sancti desiderii, quam etiam irremissæ operationis emittit clamorem. Clamor autem aliquando in bona, aliquando in mala significatione accipitur. Clamat enim iustus, cum operatur iustitiam ex desiderio: clamat et impius cum peccatum adiungit peccato. Clamabat Moyses cum populum de Ægyptiaca servitute liberatum, ad terram promissionis per desertum deduceret. Clamabat et populus Gomorrhæus, cum ex frequen-

---

1) Col. 2. 119.

2) 1. Cor. 6. 17.

3) Rom. 83. 34.

tissima peccati perpetratione Deum ad iracundiam provocaret. Denique et Moysi tacenti dictum est a Domino: *Quid clamas ad me?* (1) Et de illis ait Dominus: *Clamor Sodomorum et Gomorrhaeorum ascendit ad me.* (2) Unde quidam nos admonet, dicens: *Auferatur clamor de medio vestrum.* (3) Hic autem pro irremissa operatione clamor accipitur, cum dicitur: *Clamor meus ad te veniat.* Notandum vero est quod cum præmisisset: *Exaudi orationem meam;* statim adiecit: *Et clamor meus ad te veniat.* Illi enim a Domino exaudiri merentur, qui divini zelo amoris accensi, omnia quæ possunt bona operantur. Nam qui perversis actionibus assuetus, operibus iniquitatis invigilat, nequaquam dignus est exauditione cum orat. Hinc namque per semetipsam Veritas ait: *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum.* (4) Si volumus igitur ut ad aures Dei nostra perveniat oratio, studeamus necesse est, ut ab omni admixtione pravitatis nostra mundetur operatio, ut possimus Deo cum Propheta dicere: *Clamor meus ad te veniat.*

Non avertas faciem tuam a me: in quacumque die tribulor, inclina ad me aurem tuam.

2. Ad similitudinem dominorum dictum est, qui cum pro alicuius suorum culpa graviter offenduntur, solent eum a conspectu suo expellere, et a familiarium assistentium collegio separare, a supplicante faciem avertere, roganti veniam denegare. Deus vero, licet

---

1) Exod. 14. 15.

2) Gen. 18. 20.

3) Omnis amaritudo et clamor . . . tollatur vobis. (Eph. 4. 31.)

4) Matt. 7. 21.

cum superbiendo ab eo avertimur, a nobis per iustitiam avertatur: tamen cum humiliati ad eum convertimur, ad nos per misericordiam converti non dedignatur. Ipse est enim qui dicit: *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos.* (1) Et iterum: *Si impius egerit pœnitentiam de omnibus peccatis suis quæ operatus est, et fecerit iudicium et iustitiam, vita vivet, et non morietur: omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor; et in iustitia sua quam operatus est, vivet.* (2) Ecce patet nobis sinus misericordiæ Dei. Quare misericordiam Dei a nobis excludimus? quare vocationem eius audire dissimulamus? Non enim solum a conversis non avertitur, sed etiam aversos ut convertantur, hortatur. Hinc est enim quod per Prophetam dicit: *Si dimiserit vir uxorem suam, et illa recedens duxerit virum alium, numquid revertetur ad eam ultra; numquid non polluta et contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus tuis multis: tamen revertere ad me, dicit Dominus.* (3) Mulieris derelictæ et fornicantis similitudinem adducit, ut eius cognoscamus pietatem, et sciamus eo nos illum gravius offendere, quo non cessat nos etiam post delictum vocare. Hæc autem vocationis Dei clementia a parte exprimitur, cum homini averso per alium Prophetam dicitur: *Et erunt oculi tui videntes praeceptorem tuum, et aures tuae audient vocem post tergum monentis.* (4) Ille enim coram positus verba Dei percipit, qui antequam pec-

---

1) Zach. 1. 3.

2) Ezech. 18. 21.

3) Ierem. 3. 1.

4) Isa. 30. 20.

catum perficiat, voluntatis eius præcepta cognoscit. Quasi enim adhuc ante faciem eius stare, est necdum eum peccando contemnere. Cæterum si, abiecto timore Dei, iniquitatem operari cœperit, quasi tergum in faciem eius mittit. Sed et post tergum subsequens Deus abscedentem admonet, quia etiam nequitia perpetrata ad se eum reverti persuadet. Audiamus ergo vocem post tergum monentis, et ad invitantem nos Deum, saltem post peccata revertamur: ut si iustitiam vindicantis formidare negligimus, saltem vocantis et miserentis pietatem erubescamus.

3. *In quacumque die tribulor, inclina ad me aurem tuam.* Ecce iam caput nostrum sedet a dextris Dei, et tamen se dicit tribulari. Ubi ergo tribulatur, nisi in corpore? Nam quod in corpore tribuletur, manifesto ostendit cum Saulo persecutori dixit: *Saule, Saule, quid me persequeris?* (1) Et Petro ait: *Venio Romam iterum crucifigi.* (2) Qui enim in seipso iampridem crucifixus fuerat, in Petro iterum se crucifigendum dicebat. Quamvis sit in electorum cordibus etiam alia tribulatio, quam in eis generat continua pœnitentiæ amaritudo. Qui enim mala quæ commisit, ante mentis oculos congerens, pro singulis quibuscumque compungitur, in arcano cordis magna et amara doloris metus anxietate contribulatur. Solent namque electi viri, ad ea quorum sibi sunt conscii peccata, mentis intuitum reducere, et modis eorum cauta singulatim consideratione perspectis, singula quæque deflere; ut hoc modo cordis sui præparent habitaculum,

---

1) Act. 9. 4.

2) Hegeſipel. l. 3. c. 1.

dum per unumquodque erroris sui deplorant excessum. Hinc namque Ieremias ait: *Divisiones aquarum deduxit oculus meus.* (1) Divisas quippe aquas ex oculis deducere, est dispertitas lacrymas unicuique peccato tribuere, et iniquitatis gaudia satisfactionis doloribus compensare; quatenus dum nunc huius, nunc illius delicti memoria mens acrius tangitur, simul de omnibus singulis commota purgetur. Quod vero ait: *Inclina ad me aurem tuam;* tale est, quasi dicat: Æger sum, non possum erigere ad te, quia non est hominis dirigere viam suam. Sed tu more fidelis medici, inclina ad me aurem tuam. Inclina aurem, quia ego non erigo cervicem. Scio enim quia si me erexero, longius discedis: si humiliavero, propius accedis. Sicut enim humiliato appropinquas, ita te ab elato elongas. Ideo ergo tribulor, ut ad me inclines aurem tuam.

In quacumque die invocavero te, velociter exaudi me.

4. Non iam terrenus terrena desidero, sed a prima captivitate liberatus, coelestia concupisco. Exaudi ergo me orantem non pro divitiis seculi, non pro gloria temporali, non pro fecunditate pignorum, non pro morte inimicorum. Velociter autem exaudi, ut in me adimpleas quod dixisti: *Adhuc loquente te, dicam: Ecce adsum.* (2) Multi vocant Deum, sed non invocant; quia labiis tantummodo, non cordis affectu orare procurant. Qui vero Deum toto corde desiderat, confiden-

---

1) Thren. 3. 48.

2) Isai. 58. 9.

ter clamat: *In quacumque die invocavero te, velociter exaudi me.* In die invocat, qui in mentis puritate Deum exorat. Cuius iustitia, cum vias suas Domino revelaverit, sicut lumen educitur, *et iudicium*, sicut ait Propheta, *tamquam meridies illustratur.* (1) Unde et scriptum est: *Sentite de Domino in bonitate, et in simplicitate cordis quaerite illum.* (2) Cordis enim simplicitas dies est, quam fraus non obnubilat, non obtenebrat mendacium, non obscurat invidia, non obfuscat dolus: quam lux veritatis illuminat, praesentiae divinae claritas illustrat. Scriptum est enim: *Cum simplicibus sermocinatio eius.* (3) Deo autem sermocinari, est per suae praesentiae illuminationem humanis mentibus voluntatis suae arcana revelare. Cum simplicibus igitur Deus sermocinari dicitur, quia illorum mentes de arcanis coelestibus suae inspirationis claritate illuminat, quos nulla caligo duplicitatis obumbrat. Quo contra de non simplicibus dicitur: *Virum sanguinum et dolosum abominatur Dominus.* (4) Et Salomon ait: *Spiritus sanctus disciplinae effugiet fictum, et aufert se a cogitationibus quae sunt sine intellectu.* (5) Constat ergo quia istos inhabitando illuminat, illos recedendo excaecat.

Quia defecerunt sicut fumus dies mei, et ossa mea sicut cremium aruerunt.

5. Spectat hoc ad id quod dixit: *Velociter exaudi me.* Quasi diceret: Opus est ut velociter me exaudias,

---

1) Ps. 36. 6.
2) Sap. 1. 1.
3) Prov. 3. 32.
4) Psal. 5. 8. — 5) Sap. 1. 5.

quia dies mei defecerunt, videlicet ad defectum velut fumus devenerunt. Per dies suos hic vult intelligi omne tempus, quo mandata Dei postposuit, et funestis periturarum rerum accensus desideriis, sibi, non Deo, militans carnaliter vixit. Habet enim in hac vita diem suum anima perversa, quæ transitorio gaudet in tempore, et lethifera carnalis delectationis perfruitur iucunditate. Hinc est quod Salvator noster prævaricatrici Ierusalem, destructionis suæ iustum excidium comminans, ait: *Et quidem in hac die tua*, *quae ad pacem tibi.* (1) Diem etenim suam ille tunc populus habebat; quia in rerum labentium opulentia confidens, quiete et successu gaudebat. Quorum nimirum oculos prosperitas clauserat; ut nec visitationis suæ tempus cognoscerent, nec imminentium malorum contritionem viderent. Sicut enim cordis oculos flagella aperiunt; sic mentis aciem aliquoties successus prosperi retundunt; adeo ut seipsam mens cognoscere non valeat, quam prosperitatis mundanæ oblectatio captivat. Hinc namque Salomon ait: *Aversio parvulorum interficiet eos*, *et prosperitas stultorum perdet eos.* (2) Israëliticum ergo populum prosperitas perdidit, cuius in die sua oculos ne futuri excidii vastitatem cognoscerent, clausit. Hæc est dies, qua Ieremias ait: *Diem hominis non desideravi.* (3) Dicat et fidelis anima: *Defecerunt sicut fumus dies mei.* Fumus, sicut est omnibus notum, in altum quidem se in primis erigit, sed cito deficiens, quasi non fuerit evanescit. Sic ni-

---

1) Luc. 19. 42.

2) Prov. 1. 32.

3) Ierem. 17. 16.

mirum sic humana superbia cum rerum opulentia intumescens se in altum extulerit, a statu suae caelsitudinis corruens, ad ima ruit. Hinc namque per semetipsam Veritas ait: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur.* (1) Hinc per Prophetam scriptum est: *Vidi impium superexaltatum et elevatum sicut cedros Libani: et transivi, et ecce non erat: quaesivi eum, et non est inventus locus eius.* (2) Qua in re pensandum est, perversorum potentia qualiter destruitur, quorum nec locus quidem post modicum invenitur. Sequitur: *Et ossa mea sicut cremium aruerunt.*

6. Per ossa, rationem et intelligentiam possumus accipere: quae quasi sicca remanent, dum factorum et virtutum pinguedinem non habent. De qua profecto pinguedine dicit Propheta: *Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea.* (3) Vel per ossa, fortiores qui sunt in Ecclesia, accipimus: quia sicut per ossa corpus nostrum vegetatur, ita per illos corpus Christi, quod est Ecclesia, regitur et sustentatur. Habet enim et corpus Christi carnem suam, infirmos scilicet, virtutum carentes fortitudine, qui perfectorum indigent sustentatione. De hac carne in persona Christi recte per Iob dicitur: *Pelli meae consumptis carnibus, adhaesit os meum.* (4) Quod nimirum in passione Christi impletum est, quando discipulis fugientibus mulieres steterunt, et usque ad crucem secutae sunt.

---

1) Luc. 14. 11.
2) Ps. 36. 35. 36.
3) Psal. 62. 5.
4) Iob. 19. 20.

Scimus enim quia in corpore hominis pellis exterius eminet, caro vero ossibus introrsus adhæret. Pelli ergo consumptis carnibus os Christi adhaeret, quia fugientibus et dubitantibus Apostolis, qui ei familiarius adstiterant, mulies quae quasi remotiores esse videbantur, nec a cruce suspensi, nec a sepulti monumento discedebant. Quia vero sancti viri imperfectis delinquentibus condolent, et eorum infirmitati compatiuntur, recte nunc dicitur: *Ossa mea sicut cremium aruerunt.* Quod evidenter ostendemus, si unum exemplum ad medium deducamus. Videamus unum de ossibus Christi quomodo cum infirmantibus infirmetur, cum dolentibus doleat, cum arescentibus arescat. Ait enim: *Quis infirmatur*, *et ego non infirmor? quis scandalizatur*, *et ego non uror?* (1) Vides quomodo omnium in se infirmitates transtulerat, omnium casus velut proprios deflebat. Ideoque ait: *Ut lugeam omnes qui peccaverunt*, *et non egerunt poenitentiam.* (2) Denique et omnibus omnia factus est, ut omnes lucrifaceret. Ossa ergo sicut cremium consumpto adipe arent, cum perfecti quique carnalium infirmitatibus condolent, et se quasi spiritali pinguedine æstimant vacuos, dum illos aspiciunt virtutum auxiliis destitutos. Cuius infelicitatis causam manifeste aperit, cum subiungit:

Percussus sum ut fœnum, *et aruit cor meum: quia oblitus sum comedere panem meum.*

7. Scriptum est in Isaia: *Omnis caro fœnum*; *et omnis gloria eius quasi flos agri.* (3) Et rursum: *Vere fœnum est populus.* (4) Homo namque fœno com-

---

1) 2. Cor. 11. 19.

2) 1. Cor. 12. 21.

3) Isa. 40. 6. — 2) Ibid. 8.

parabilis est; quia per nativitatem viret in carne, per iuventutem candescit in flore, per mortem aret in pulvere. Ipse est enim, Iob attestante, *qui quasi flos egreditur et conteritur.* (1) Hæc autem mors et contritio, quæ ad omnes homines ex iustæ damnationis sententia pervenit, ex primi hominis peccato descendit. Unde et Apostolus ait: *Primum hominem peccatum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit.* (2) Homo ergo qui si in Creatoris obedientia perstitisset, posset in æternum vivere, propter inobedientiæ culpam percussus est mortalitate. De qua nimirum percussione in hoc loco dicitur: *Percussus sum ut fœnum et aruit cor meum.* Quia ergo primus homo peccando in mortem incidit, propagata generis humani successio a rationis intimæ viriditate consequenter exaruit. Quare autem cor humanum ab illo aruit virore in quo conditum fuit, subdendo manifestat, ait enim: *Quia oblitus sum comedere panem meum.* Panem suum in paradiso primus homo conditus habuit, quamdiu (3) inconcusso mentis vestigio Conditoris sui præcepta servavit. Panis autem eius fuit visionis divinæ delectatio, verbi Dei satietas, internæ quietis gaudium, lucis inaccessibilis splendor, sapientiæ refectio, Angelorum societas, amor Dei, iubilum spiritus, contemplationis suavitas, collocutionis desiderium, securitas mentis, praesentia Creatoris. Quem panem tunc profecto perdidit, cum serpentis suggestioni consensit. Tangens enim vetitum, oblitus est praeceptum. Unde factum est, ut qui tene-

---

1) Iob. 14. 2.

2) Rom. 4. 12.

3) Remb. *inconcussae mentis vestigio.*

bat arcem beatitudinum, in lacum incideret miseriarum: et qui intimae reficiebatur suavitate dulcedinis, panem postmodum manducaret doloris. Quicumque ergo illius portat imaginem, factus de terra terrenus, panem suum comedere obliviscitur; quia terrenae voluptatis captus illecebris in verbo Dei (1) non delectatur. Panis etenim noster, verbum Dei est. Hinc namque per semetipsam Veritas ait: *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.* (2) Sequatur ergo oblivionem commemoratio, et esuriem refectio comitetur: ut panem illum qui de cœlo descendit, manducantes, et pœnam evadamus, mortis perpetuae, et vitae participemus æternae, sicut Dominus ait in Evangelio: *Si quis manducaverit ex hoc pane vivet in aeternum.* (3)

A voce gemitus mei adhæsit os meum carni meæ.

8. Arescente corde propter panis et vini inopiam et oblivionem, vox gemitus emittitur: quia ubi a desiderio vitae aeternae defecerit intentio, consequenter de corde procedit malarum cogitationum vociferatio. In qua nimirum vox gemitus dicitur, quia per eam ad tristitiam pervenitur. Aut enim in hac vita generat dolorem poenitentiae, aut in futuro cruciatum parit vindictae. Possumus quoque per vocem gemitus, vocem serpentis accipere, quia primis hominibus ut de interdicto gustarent persuasit, eosque deos futuros fraudis suae dolositate promisit. Illa est enim vox gemitus, per quam omnes peccavimus, per quam mortales et passibiles facti sumus: vox per quam a coele-

---

1) Remb. *non deliniatur.*

2) Matt. 4. 4.

3) Jhoan. 6. 52.

stibus gaudiis cecidimus, et in felle lacrymarum exulamus. Per hanc vocem os carni adhaesit, quia Adam Evae consensit. Habet in se unusquisque Adam et Evam. Sicut enim in illa prima hominis transgressione suggessit serpens, delectata est Eva, consensit Adam, sic et quotidie fieri videmus, dum suggerit diabolus, delectatur caro, consentit spiritus. Nos quippe cum tentamur, plerumque in delectationem, aut etiam in consensum labimur. Sicut autem peccatum illud subsecuta est mors, sic et peccato consentiens moritur anima: quia a vita sua, quae Deus est, separatur. Mortui enim sumus, quando implemur ossibus mortuorum. Mortuus est sermo malus, qui ex ore nostro procedit. Scriptum namque est: *Sepulchrum patens guttur eorum.* (1) Habemus autem portas, per quas mortui efferimur, corporis videlicet sensus, de quibus ait Propheta: *Qui exaltas me de portis mortis.* (2) Hae sunt enim portae, per quas mors ingreditur, et per quas mortuus effertur. Nam quod per illas mors ingrediatur, testatur alius Propheta, qui ait: *Intravit mors per fenestras nostras.* (3) Qui enim vidit mulierem ad concupiscendum eam, mortem per oculorum fenestras admisit. Qui vero seminat inter fratres discordias, et iniquitatem in excelso loquitur, per oris portam mortuus effertur. Et quidem mihi hoc significare videtur iuvenis extra civitatis portam delatus, quem suscitavit Iesus. Signat enim hominem delectatione mortuum et per pravi operis iudicia iam extra portas perlatum. Obsecro, Domine Iesu, ut cun-

---

1) Ps. 5. 10.
2) Ps. 9. 15.
3) Ier. 9. 12.

ctas meae civitatis portas iustitiae facias, ut ingressus in eas confitear nomini tuo, tuaeque maiestati, cum iustis per eas intrantibus, ut mors ibi aditus ingressum non habeat, passio non dominetur, sed occupet salus muros eius, et portas illius laudatio.

Similis factus sum pellicano solitudinis, et factus sum sicut nycticorax in domicilio.

9. Pellicanus avis est amans solitudinem, in qua venenatis animalibus vescitur: et ideo per eam peccator designatur, qui in deserto huius mundi corde habitans, aerumnosis istius vitae captus illecebris, veneno delectatur diabolicae persuasionis. Nycticorax, qui alio nomine bubo dicitur, in dirutarum domuum aedibus moratur. Solet autem nocte cantum cantare: per quod notantur hi, qui in tenebroso tripudiant opere, et in mentium suarum exultant destructione. Sed quia sagena Ecclesiae missa in mare praesentis seculi non solum malos pisces colligit, sed etiam bonos trahit, recte nunc dicitur:

Vigilavi, et factus sum sicut passer solitarius in tecto.

10. Vigilat qui ad aspectum veri luminis mentis oculos apertos tenet. Vigilat qui servat operando quod credit, sicut scriptum est: *Beatus qui vigilat et custodit vestimenta sua.* (1) Vestimentum tuum, fides tua est: vestimentum tuum, operatio tua est. Custodi ergo, ne diripiant alieni laborem tuum: ne denuderis, et appareat ignominia tua. Esto sicut passer solitarius in tecto. Per passerem quae cauta et querula avis est, et in domibus nidificat, recte homo intelligitur, qui in

---

1) Apoc. 16. 15.

excelsis habitans, et solitudinem incolens, pro peccatis suis clamare non cessat. Prudentis enim et circumspecti viri est, in alto nidum ponere, et pro peccatis plorare, et solitudinem inhabitare: quatenus in opere terrena non appetat, et in lamentis veniam acquirat, et in habitatione inanium strepitus cogitationum effugiat, ut possit dicere cum Propheta: *Elongavi fugiens, et mansi in solitudine.* (1) Vel etiam caput nostrum, pellicanus fuit solitudinis, quando natus est in Iudaea, quae erat sola civitas plena populo, Prophetis videlicet et iustis orbata, et Spiritus sancti virtute destituta. Nycticorax extitit, quando his qui in tenebris erant, regnum Dei evangelizavit. De illo namque scriptum est: *Lux in tenebris lucet, et tenebrae eam non comprehenderunt.* (2) SI ENIM *cognovissent, numquam Dominum gloriae crucifixissent.* (3) Per domicilium, Iudaeos intelligimus, qui ex parte diruti erant, et ex parte stare videbantur, pro eo quod circumcisionem tenentes, Legem et Prophetas habebant, sed in eum quem Prophetae in carne venturum praedixerant, nequaquam credebant. Stabant quidem in eis parietes carnalis observantiae, sed corruerat tectum fidei et disciplinae. Occiderunt ergo vitam mortui, et lucem tenebrae extinxerunt. Sed quid ultra fecerit audiamus: *Vigilavi, et factus sum sicut passer solitarius in tecto.* Vigilavit, quia a mortuis resurrexit. Qui enim dormivit in morte, vigilavit in resurrectione. Hinc namque ait: *Ego dormivi et somnum cepi, et resur-*

---

1) Ps. 54. 8.

2) Iohan. 1. 5.

3) 1. Cor. 2. 8.

rexi. (1) Hinc Iacob in benedictione ait: *Catulus leonis Iuda, ad praedam, fili mi, ascendisti: requiescens accubuisti ut leo et quasi leaena: quis suscitabit eum?* (2) Qui est iste catulus leonis, nisi ille de quo in Apocalypsi ad Iohannem dicitur: *Sicut leo de tribu Iuda?* (3) Qui ad praedam ascendit; quia fortem armatum fortior superveniens expugnavit. Arma eius abstulit, quia iure illo, quod in hominibus habere videbatur, eum privavit. Ille enim dum ambiit illicita, perdidit acquisita. Spolia quoque eius distribuit; quia vasa irae fecit vasa misericordiae. Hinc ergo leo requiescens accubuit; quia mortem sponte subivit. Sed nullus eum suscitavit: quia per divinitatis suae potentiam ipse a mortuis resurrexit. Et quia post resurrectionem suam in cœlum ascendit, recte cum praemisisset, *Vigilavi*, subiecit: *et factus sum sicut passer solitarius in tecto.* Quia solus inter mortuos liber, cum Patre regnat in cœlo. Unde et ait: *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis qui est in cœlo.* (4)

11. Ferunt Philosophi quod pellicanus filios suos statim ut nati sunt, interficit: postea vero per triduum multo dolore se afficit, eisque quodammodo naturae affectum ostendit. Postea vero mater seipsam vulnerat, eosque sanguine suo resuscitat. Quis vero pater noster et mater, nisi Mediator Dei et hominum homo Christus Iesus? qui occidit in nobis omnem iniquitatem, ut meliorem inveniamus resurrectionem, sicut

---

1) Psal. 3. 6.
2) Gen. 49. 9.
3) Apoc. 5. 5.
4) Iohan. 3. 13.

ipse ait: *Ego occidam, et ego vivere faciam.* (1) Et de eo per Prophetam scriptum est: *Vivificabit nos post duos dies, in tertia suscitabit nos.* (2) Clamat adhuc in solitudine caput nostrum vel membrum eius, cum eos vocat, qui nondum agnoverunt veritatem. Clamat in domicilio, dum eos ad pœnitentiam qui ceciderunt invitat. Clamat in tecto, cum admonet ut foras mittamus timorem. Unde in Evangelio discipulis ait: *Quæ in aure auditis, praedicate super tecta.* (3)

Tota die exprobrabant mihi inimici mei: et qui laudabant me, adversum me iurabant.

12. Quid iniquius? Venerat Filius hominis quaerere et salvum facere quod perierat. Venerat inquam, ut auferret gemitum dolentium, ut reconciliaret nos Deo: sed Iudaei, quos iniquitatis suae caligo caecaverat, pro bonis mala retribuentes, illum quasi hostem oderant, eique maledictionis convicia exprobrantes inferebant, cum dicerent: *Daemonium habes,* (4) et caetera insaniae deliramenta quae Evangeliorum liber continet. Qui etsi ei aliquando extrinsecus blandirentur, intrinsecus saeviebant, sicuti hi qui eum capere in sermone volentes dicebant: *Magister, scimus quia verax es, et viam Dei in veritate doces, et non est tibi cura de aliquo.* (5) Magistrum eum vocabant, qui venerant non discendi intentione, sed nocendi cupiditate. Nam quod ita se res habeat, Veritas manifestat, cum tentatores eos et hypocritas vocat. Quasi ergo

---

1) Deut. 32. 39.

2) Osee. 6. 3.

3) Marc. 10. 27.

4) Iohan. 8. 42.

5) Matt. 22. 16.

adversum eum iuraverant, qui ex consilio contra eum mendacia configebant. Toto etiam vitæ huius tempore veritatis inimici Ecclesiae Dei exprobrant, cum eam haeretica pravitate, aut morum dissimilitudine impugnant.

13. Plerique autem in causa Dei subdole et fallaciter intendentes, et esse se in corpore Christi simulant, et pacem Ecclesiae Dei occulta machinatione perturbant. De quibus profecto hic dicitur: *Qui laudabant me, adversum me iurabant.* HI *sunt qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* (1) Qui in verbis quidem socialem videntur habere mansuetudinem, in corde vero hostilem gestant furorem. Talis erat ille Simon Magus ab Apostolis baptizatus, sed postea ab Apostolorum principe propter nefandae venalitatis ambitionem reprobatus. Unde et dictum est ei: *Non est tibi pars in sermone isto.* (2) Dum enim Spiritus sancti gratiam pretio comparare voluit, a doctrina Christi miser se alienavit. Ipse namque praeceperat, dicens: *Gratis accepistis, gratis date.* (3) Haec est, inquam, haeresis, quae ipsa nascentis Ecclesiae rudimenta tentavit, et ante alias haereses prima apparuit. Cuius erroris væsania licet ex tunc damnata fuerit, postea tamen in Ecclesia germine pestifero pullulavit. Nostris vero maxime temporibus malitiae suae virus exercuit: et totius Ecclesiae pacem schismatica infestatione turbavit. Concitavit enim adversus Ecclesiam Dei non solum innumerabilem populi multitudinem,

---

1) Matt. 7. 15.

2) Act. 8. 22.

3) Matt. 10. 8.

verumetiam regiam, si fas est dicere, potestatem. Nulla enim ratio sinit, ut inter Reges habeatur, qui destruit potius quam regat imperium; et quoscumque habere potest perversitatis suae socios, eos a consortio Christi efficit alienos. Qui turpissimi lucri cupiditate illectus, sponsam Christi captivam cupit abducere, et passionis Dominicae sacramentum ausu temerario contendit evacuare. Ecclesiam quippe, quam sui Sanguinis pretio redemptam Salvator noster voluit esse liberam, hanc iste, potestatis regiae iura transcendens, facere conatur ancillam. Quanto melius foret sibi, dominam suam esse agnoscere, eique, religiosorum Principum exemplo, devotionis obsequium exhibere; nec contra Deum fastum extendere dominationis, a quo suae dominium accepit potestatis. Ipse est enim qui ait: *Per me reges regnant.* (1) Sed immensae caecatus cupiditatis caligine, et divino, ut patet, ingratus beneficio, et contra Deum fastuosus, terminos quos posuerunt patres nostri, contempto divino timore transgreditur, et contra catholicam veritatem suae furore tyrannidis efferatur. Intantum autem suae temeritatem extendit væsaniae, ut caput omnium Ecclesiarum Romanam Ecclesiam sibi vindicet, et in domina gentium terrenae ius potestatis usurpet. Quod omnino ille fieri prohibuit, qui hanc beato Petro Apostolo specialiter commisit, dicens: *Tibi dabo Ecclesiam meam.* (2) Obstruatur ergo os loquentium iniqua, et omnis hæreticorum acies obmutescat: quia nullas vires habet mendacium, quod ipsius voce veritatis invenitur destructum. Sequitur.

---

1) Prov. 15.

2) Matt. 16. 18.

Quia cinerem tamquam panem manducabam: et poculum meum cum fletu miscebam:

14. Ex hoc maxime Scribae et Pherisaei Redemptorem nostrum criminabantur, quia publicanos et peccatores non solum non respuebat, sed etiam cum illis in cibo et potu communicabat. Unde quidam eorum indigne ferentes dicebant: *Quare cum publicanis et peccatoribus manducat et bibit magister vester?* (1) Sed ille qui non iustos, sed peccatores vocare venerat, quid dicebat? *Non est opus sanis medicus, sed male habentibus.* (2) O immensam Dei clementiam! O inaestimabilem gratiae caritatem! Illos volebat curare, qui salutem nolebant habere, qui adversus salutem suam armati, et phreneticorum more medicum incusantes, volebant potius ex infirmitate mortem incurrere, quam vitam ex salute invenire. Sed cineres Redemptor noster manducabat, quando in corpus suum eos traiiciebat. Cineres namque erant; quia dum principem tenebrarum magis quam auctorem sequerentur luminis, in eorum cordibus quasi extinctus fuerat divini prorsus ignis amoris. Cineres, inquam, erant, videlicet nullo apti usui, et sine caritatis glutino omnino dissoluti. Quis non has miretur misericordiae Dei divitias? Quis iam de remissione peccatorum desperet? Quis non credet se, si convertatur, veniam consequi, cum audiat etiam incredulos tanta benignitate admitti? Unde ait Apostolus: *Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii eius, multo magi reconciliati salvi erimus ab ira*

---

1) Matt. 9. 11.

2) Ibidem 12.

per ipsum. (1) Quia ergo Redemptor noster in mundum veniens, vasa irae fecit vasa misericordiae, et omnibus ad se venientibus pietatis suae sinum aperuit, recte nunc dicit: *Quia cinerem tamquam panem manducabam, et poculum meum cum fletu miscebant.*

15. Quæ autem esuries eius, vel sitis fuerit, ipse evidenter ostendit, cum ait: *Meus cibus est ut faciam voluntatem Patris mei, qui misit me.* (2) Et iterum: *Me oportet operari opera Patris mei, qui me misit, donec dies est: venit nox quando nemo operari potest.* (3) Quae sunt haec Patris opera, quae in die dicit et non in nocte operanda, nisi salutifera agri intellectualis cultura? Ipse est enim homo qui seminavit bonum semen in agro suo: ad cuius culturam postea operarios destinabat, cum diceret: *Messis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo dominum missis, ut mittat operarios in messem suam.* (4) Quis sit ergo iste ager, ipse ostendit, cum agrum mundum, et semen dixit esse verbum Dei. Seminavit ergo ut meteret, messuit ut manducaret. Huius agri fructum quotidie colligit, et quasi eo pascitur, cum electorum profectibus delectatur. Unde sponsus in Canticis canticorum dicit: *Comedi favum cum melle meo.* (5)

16. Habet iste homo et vineam, sanctam videlicet Ecclesiam, ad quam excolendam primo mane opera-

---

1) Rom. 5. 10.

2) Iohan. 4. 34.

3) Iohan. 9. 4.

4) Matt. 9. 37. et 38.

5) Cant. 5. 15

rios misit, et postea singulis quibusque temporibus mittere non cessavit. Pater ergo quia sicut agrum excoluit ut comedat, ita vineam plantavit ut bibat. Bona vinea, quae uvarum decorata coloribus, et dilectionis ac perseverantiae palmitibus propagata, Regi omnium suavem in fructibus suis haustum praebet. Bona inquam vinea, quae potest dicere: *Vinea fui pacifico, in ea quae habet populus.* (1) Quae est illa quae habet populos, nisi sancta Ecclesia per totum orbem diffusa? Illa namque habet populos, quia ex omni parte terrarum recte credentes continet. In hac ergo solummodo electus quisque vinea efficitur; quia nullum aliquando fructum ferre poterit, qui ab unitate Ecclesiae discedit. Eo enim Deo poculum subtrahit, quo hæreticorum ineptae garrulitati consentit. Quid enim sitit Deus, nisi fidem nostram? Unde et a muliere Samaritana quaesivit bibere, de cuius eum non legimus aqua bibisse: sed spiritalem potum ei mulier obtulit, cum mundi eum Salvatorem agnovit. In cruce quoque positus sitiebat, et poenitentiam peccantium, et fidem exoptabat perfidorum. Sed vinea Domini sabaoth in patribus a Deo plantata, et doctrinae aratro et verbi ligonibus per manus Prophetarum exculta, novissime in amaritudinem versa, dum ei vinum laetitiae ferre debuit, feralis invidiae acetum porrexit. Plerumque etenim bonum vinum corrumpitur, et in acetum mutatur. Quia ergo ille populus et in patribus sanctus, et in filiis nequam extitit; quasi primo vinum, postmodum vero acetum fuit. Fuerunt

---

1) Cant. 8. 11.

tamen aliqui etiam inter illos, qui hunc omnium Salvatorem crediderunt: fuerunt et qui de peccatorum profundo ad misericordiarum se patrem levaverunt. Quis enim pluribus aut maioribus criminibus unquam obligatus extitit, quam mulier illa peccatrix, de qua septem, ut ait Evangelista, dæmonia eiecit? Nam et Zachaeus publicanis et raptoribus (publicanus ipse et raptor praefuit, et tamen ad ipsius hospitium Dei Filius divertit. Sed et Simon indigne tulit de admissione mulieris: et turba murmuravit de hospitio peccatoris. Poculum mamque suum cum fletu miscuerat, et ideo sibi inimicorum protervitas exprobrat. Quod quotidie in Ecclesia fieri cernimus, cum peccatores pro peccatis suis plangentes, Christum indui, et ad ipsius intrare unitatem videmus. Vel certe poculum Deo cum fletu miscere, est alios ab exterioribus introrsus trahere, alios ab interioribus exterius iactare. Scimus enim, quia potus ab exterioribus interius trahitur, fletus ab interiori exterius derivatur. Quia ergo Conditor noster occulta nostra examinat, et non solum opera, verumetiam intentiones radicitus pensat, occulto eius iudicio fit, ut quosdam qui in oculis hominum iusti esse videntur, reprobet; quosdam criminibus reos per poenitentiam correctos salvet. Et cum iuxta Apostoli sententiam, *neque volentis, neque currentis, sed miserentis* (1) sit *Dei*, alios qui corruerant, misericorditer erigit; alios qui stare videbantur, cadere iuste permittit. Ex peccato namque primi parentis accepimus, ut nec in ipsa iustitia stabiles esse possimus, sed aut contra Deum, nobis bonum quod facimus imputando, erigimur, aut

---

1) Rom. 9. 16.

contra proximos in superbiam levamur; unde et subditur:

A facie irae et indignationis tuae, quia elevans allisisti me.

17. Quia enim iustæ damnationis sententiam primus homo peccando pertulit, quam postmodum nepotum successio consequenter incurrit; ideo Christus Iesus venit in mundum peccatores salvos facere, et ab ea qua tenebantur damnatione liberare. Ecclesia vero quae corpus eius est, cui claves regni coelorum tribuit, et ligandi atque solvendi potestatem dedit, ideo peccatores quotidie suscipit, quia illam irae Dei sententiam agnoscit. Quia enim per faciem personam agnoscimus hominis, recte per faciem iræ, damnationis intelligimus cognitionem. Nam quod iram indignationis agnoscat, manifeste ostendit cum subiungit: *Quia elevans allisisti me.* Creatis cæteris animalibus, homo prae cunctis elevatus fuit: quia et libertate extitit arbitrii praeditus, et rationis lumine illustratus. Cui etiam datum est ut non sicut caetera animantia terram semper aspiceret, sed ut ipso situ corporis coelos erectus videret: ut ex hoc quoque aperte cognosceret, quia et intentionem ad summa dirigere, et mentem deberet ad Deum levare. Nam et terror eius et tremor omnibus animantibus incubuit, quia divina voce eis prælatus fuit. Mortem quoque nequaquam incurreret, si divinis praeceptis obediens numquam peccaret. Sed Conditoris sui mandata transgrediens, tanto gravius corruit, quanto antequam caderet, altius stetit. Cadens igitur allisus est; quia peccare non metuens, et pro salute infirmitates pertulit, et pro vita mortem suscepit.

Dies mei sicut umbra declinaverunt: et ego sicut foenum arui.

18. Gravis allisio, per quam lux in tenebras vertitur, et in ariditatem viror mutatur. Diem namque sicut umbram primis homo habuit, quando se a facie Conditoris abscondit. Nam inter opaca nemorum latere voluit, ut ex hoc quoque patenter ostenderet quas cæcitatis umbras interius pertulisset. Si enim in umbra non esset, Deum esse localem non crederet, nec ab eius oculis putaret se abscondi, a quo sciret etiam cordis occulta videri. Quaesivit ergo umbram corporis, qui prius incurrit umbram mentis. Dies namque eius inclinata fuerat, et ideo illi lumen sapientiae interius non fulgebat. Sol etenim dum inclinat, maiores umbras efficit, et caloris sui magnitudinem paulatim subtrahit. Unde post meridiem Adam a Deo vocatus esse describitur, ut ab exterioribus agnoscamus quid interius gereretur. In meridie enim lux est purior, aër limpidior, æstus ferventior. Quasi ergo meridies in Adam pectore inerat, dum lumine divinae contemplationis illustratus, amoris summi facibus ardebat. Sed hunc miser meridiem perdidit cum peccavit. Ibi enim amoris refriguit incendium, caligavit claritas, defecit visio. Veniens autem in mundum lux vera Dei Filius hanc nobis claritatem reddidit, cum cordis nostri tenebras præsentiæ suæ illuminatione fugavit. Unde scriptum est: *Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam.* (1) Magna lux remissio peccatorum, donum gratiæ, intelligentiæ claritas, contemplationis gaudium, collatio virtutum. *Dedit enim*

---

1) Isai. 9. 2.

nobis, ut ait Apostolus, *pignus spiritus:* (1) gustavimus bonum Dei verbum, virtutesque seculi superventuri. Hi sunt dies gratiae, quos nobis contulit excellentia bonitatis Dei. In quibus si noctem nequitiae contemnimus, ad coelestis regni hereditatem inoffenso itinere ambulamus. Hinc etiam Salvator ait: *Si quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem huius mundi videt.* (2) Sed hi dies in nobis sicut umbræ declinant, cum peccatorum nostrorum nebulas propitiationi divinae opponentes, et mentis patimur caliginem, et divinae extinguimus caritatis ardorem. Scimus autem quia sole ad occasum vergente, umbræ crescunt donec nox veniat, et lumen omnino diei deficiat. Sic nimirum cum in reproborum cordibus sol iustitiae occidere cœperit, cæcitatis umbra vehementer excrescit; adeo ut divino non illuminentur lumine, sed mortifera noctis involvantur obscuritate. Sequitur:

19. *Et ego sicut fœnum arui.* Nemo est qui nesciat, quod quantumlibet tenera aut delectabilis herba sit, si apposita falce succiditur, (3) et coloris venustate confestim exuitur, et a radicis humore siccatur. Sic profecto quicumque per opera pravitatis a Deo recessit, necessario a virtutis intimae humore arescit. Hinc etenim Salvator discipulis ait: *Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite; sic et vos nisi in me manseritis.* (4) Nam etsi florere in hac vita peccatores plerumque videantur; ariditatem tamen suam in fine recognoscunt, dum simul

---

1) 2. Cor. 5. 5.

2) Iohan. 11. 9.

3) Remb. Vatic. Gilot. *ex coloris.*

4) Iohan. 15. 4.

amittunt et ridentis vitae dulcedinem, et temporalis gloriae dignitatem. In sapientiae quippe suae vanitate confisi, dum sperant facile sibi cuncta suppetere, arbitrantur utique se religionis virtute non egere. Et dum de inani sapientia se iactant, insipienter vivere nequaquam formidant. Et quia a verae sapientiae radice praecisi sunt, in stulta sua sapientia aruerunt. Qui si voluerint in ipsa sapientiae vitalis radice revivisci, summopere studeant ad fontem vitae, mentis processu properare.

Tu autem, Domine, in æternum permanes, et memoriale tuum in generationem et generationem.

20. Spectat hoc ad id quod ait: *Ego sicut fœnum arui.* Quasi dicat: Qui diligens vanitatem, et sequens mendacium, in æternitate et stabilitate persistere noluit, temporalis et instabliis factus, mortis ariditatem incurrit. Sed tu, Domine, in æternum permanes. Hæc ergo est unica spes salutis meae, ut tibi inhæream: ut sicut per me factus sum aridus, ita per te fiam aeternus: et in te vivens mortem effugiam, a quo discedens perdidi vitam. Nos quoque scientes quia primus homo factus est de terra terrenus, secundus de coelo coelestis: sicut terreni imaginem portavimus, ita coelestis imaginem portemus, et cum eo unum efficiamur, qui resurgens a mortuis, iam non moritur, et mors illi ultra non dominabitur. Ipse est enim qui factus est in spiritum vivificantem: cuius si membra fuerimus, quo caput nostrum praecessit, pariter ascendemus. Cuius ascensus spem ipse nobis contulit, quia ait: *Pater, volo ut ubi ego sum, et ipsi sint mecum.* (1)

---

1) Iohan. 17. 4.

Quod si ab eius separati fuerimus corpore, velut abscissa membra participatione carebimus vitae, nec cum eo in coelum ascendemus. Cum eo ergo unum simus, quia sicut ipse ait: *Nemo ascendit in coelum, nisi qui descendit de coelo, filius hominis qui est in coelo.* (1) Et notandum quia non dixit, vivis, sed, permanes in aeternum. Homo etiamsi multo tempore vivat, non tamen uno die permanet: quia ut semper mutetur, ex conditione mortis habet. De quo quidam sapiens perhibet, dicens: *Qui quasi flos egreditur et conteritur, et fugit velut umbra, et numquam in eodem statu permanet.* (2) Deus vero qui solus vere aeternus, vere immortalis est, in aeternum permanet: quia in eo nihil est transitorium, nihil mutabile, nihil quod alienum sit a sempiterna eius divinitate. *Memoriale tuum in generatione et generationem.* (3) Quid magis memoriale in Deo, quam misericordia? De illa namque scriptum est: *Miserationes eius super omnia opera eius.* Et *misericordia Domini ab aeterno et usque in aeternum super timentes eum.* (4)Licet enim hominem mirabiliter condiderit, mirabilius tamen perditum per Filii sui mortem redemit. Haec memorialis Dei misericordia in generatione et generationem permanet, quae omnibus per temporum curricula viventibus usque in finem seculi patet.

Tu exurgens misereberis Sion, quia tempus miserendi eius, quia venit tempus.

---

1) Iohan. 3. 13.
2) Iob. 14. 2.
3) Psal. 144. 9.
4) Psal. 102. 17.

21. Si Sion ad litteram accipimus, Iudaeorum in hoc loco et Gentium vocationem notare valemus. Et videbitur hoc modo quasi praecedentis verbi expositio; ut cum duas generationes nominat, qualiter in generatione et generationem misericordia Dei sit permansura, ostendat. Ait ergo: *Tu exurgens misereberis Sion.* Per Filium Deus Pater exsurrexit; quia qui antea non cognoscebatur, per eum in hominum notitiam venit. Unde et Verbum Patris et splendor dicitur; quia per eum et voluntas Dei agnoscitur, et ipsa divinitatis essentia declaratur. Sion vero, id est Iudaici populi misertus est, quando de eorum progenie nasci voluit, et prius eos ad fidem vocavit. *Tempus miserendi*, tempus plenitudinis intellige; quia iuxta Apostoli sententiam, *ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum natum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui erant sub lege redimeret.* (1) Quod vero ait: *Quia venit tempus;* tempus nimirum gratiæ vult intelligi, de quo Dominus per Prophetam dicit: *Tempore accepto exaudivi te, et in die salutis adiuvi te.* (2) Quod exponens Apostolus, ait: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* (3)

Quoniam placuerunt servis tuis lapides eius, et terrae eius miserebuntur.

22. Per lapides Sion, Apostolos intelligere possumus, qui de Iudaico nati populo, Ecclesiam demum ex seipsis aedificaverunt. Qui profecto lapides servis

---

1) Gal. 4. 4.
2) Isai. 49. 8.
3) 2. Cor. 6. 2.

Dei placuerunt, cum quales futuri essent, prophetae per spiritum viderunt. Nisi enim Prophetis Apostoli placuissent, nequaquam de eis Isaias diceret: *Qui sunt isti qui ut nubes volant, et quasi columbae ad fenestras suas?* (1) Et iterum: *Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona?* (2) Qui sunt pacem evangelizantes nisi Apostoli Christum praedicantes? *Ipse est enim pax nostra*, ut ait Apostolus, *qui fecit utraque unum.* (3) Unde etiam ipso nato, hominibus pacem redditam Angeli Pastoribus nuntiaverunt, quam postea Apostoli omnibus Gentibus publice praedicaverunt. Per pedes vero evangelizantium, affectus intelligimus Apostolorum; qui quidem speciosi erant, quando non sua commoda, sed auditorum utilitatem quaerebant. Speciosi, inquam, erant, qui terreni lucri inquinamenta ex ipso operationis suae incessu non contrahebant. Tunc namque corporeos pedes habere speciosos dicimur, quando nulla coenosae viae labe foedamur. Quia ergo ex praedicationis officio terrenas divitias Apostoli non quaerebant, recte de eis dicitur, quia pedes eorum speciosi erant. Hinc namque Anna de Deo prophetavit, dicens: *Pedes Sanctorum suorum servabit.* (4) Quia ergo quales futuri essent Apostoli, per Spiritum sanctum Prophetae viderunt, recte nunc dicitur, quia servis Dei lapides Sion placuerunt. Qui porro lapides terrae inserti sunt; quia poenitentiam agentes a pec-

---

1) Isai. 60. 8.

2) Rom. 10. 15. ex Isai. 52. 7.

3) Ephes. 2. 14.

4) 1. Reg. 2. 9.

catis absolverunt. Per terram quippe peccatores accipimus. Unde serpenti a Domino dictum est: *Terram comedes omnibus diebus vitae tuae.* (1) Antiquus enim hostis terram comedit, quia peccatores quosque in ventrem suae malitiae abscondit: isque hominum perditionem desiderans quodammodo reficitur, dum pravis eorum operationibus delectatur. Terrae ergo Sion Apostoli miserti sunt, quando Iudaeos ab errore conversos a peccatis absolverunt. Ecce constructus est unus paries domus Dei, quae est Ecclesia; paries, inquam, ex circumcisione: veniet paries, ex præputio, ut duo parietes in unum iuncti lapidem angularem, unam construant civitatem. Videamus ergo quid sequatur:

Et timebunt Gentes nomen tuum, Domine, et omnes Reges terræ gloriam tuam.

23. Quasi dicat: Non solum misereberis Sion, Iudæos vocando, sed etiam Gentium, eas ad fidem convertendo. Quæ quidem non resistent Evangelio, sed agnita veritate, *timebunt nomen tuum, Domine.* Timebunt, inquam, non timore servili, sed casto et filiali. Timuerunt Gentes Deum, quando spreta idolorum cultura, et antiquæ contemptis superstitionis erroribus, baptismo sunt mundatæ pœnitentiæ, et Christianæ susceperunt instituta doctrinæ. In quibus verbis notandum, quia non ait: Sion timebit nomen tuum, Domine; sed, *Gentes timebunt nomen tuum:* quia etsi missus sit Christus ad oves quæ perierunt domus I-

---

1) Gen. 3. 14.

sraël, tamen illis verbum Dei repellentibus, et indignos se æternæ vitæ iudicantibus, conversi sunt ad Gentes Apostoli, quæ nomen Christi cum gaudio susceperunt. Hinc namque Apostolus ait: *Dico Christum Iesum ministrum fuisse circumcisionis, propter veritatem Dei, ad confirmandas traditiones patrum. Gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est: Propterea confitebor tibi in Gentibus, et nomini tuo cantabo.* (1) Hinc rursus ait: *Quod quærebat Israël, non est consecutus, electio autem consecuta est.* (2) ET *omnes Reges terrae gloriam tuam.* Infirma mundi elegit Deus, ut confunderet fortia. Ignobiles vocavit, ut nobiles vinceret; piscatores elegit, ut Reges subiugaret. Ecce impletum est quod de Christo praedictum est: *Omnes Reges terræ timebunt gloriam tuam.* Omne enim culmen seculi, ad reverentiam Christi flectitur: omnis dignitas humanæ conditionis ad obsequium Christi inclinatur, sicut ait Apostolus: *Christus factus est pro nobis obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen quod est super omne nomen: ut in nomine Iesu omne genuflectatur, cœlestium, terrestrium, et infernorum.* (3) Gloria Christi, resurrectio est, per quam a diabolo regnum abstulit, et mortis destruxit imperium. Qui enim in morte visus est infirmus, in resurrectione apparuit gloriosus. Unde dicit Apostolus: *Et si mortuus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute.* (4)

---

1) Rom. 15. 8. et 9.

2) Rom. 11. 7.

3) Phil. 2. 8. — 4) 2. Cor. 13. 4.

Quia aedificavit Dominus Sion, et videbitur in gloria sua.

24. Causa est quare Gentes et Iudæi ad fidem vocentur. Ex utroque enim populo ædificata est Sion spiritalis, quæ in celsitudine virtutum posita, terrena deserit, cœlestibus intendit, futura praevidet, hostium incursus non timet. Huius fundamenta in montibus sanctis sunt, quia sicut ait Apostolus: *Iam non sumus hospites et advenae, sed cives Sanctorum et domestici Dei, superaedificati super fundamentum Apostolorum et Prophetarum.* (1) In hac civitate Deus homini coniungitur, sicut scriptum est: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis.* (2) Synagogam enim reprobavit, Ecclesiam elegit. Ideoque scriptum est: *Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob.* (3) Illa nempe Deus tabernacula deseruit, Sion vero, id est Ecclesiam, præsentia suæ habitationis illustravit. Unde et illic nequaquam conspicitur, hic autem ab his qui mundo sunt corde, mentis intuitu videtur; nam subditur: *Et videbitur in gloria sua.* In gloria sua Christus videtur in Ecclesia, qui in infirmitate visus est in Synagoga. In qua infirmitate nequaquam a morte videbitur, qui immortalis et impassibilis factus, cum Patre Deus in illa iam cœlesti sede gloriatur. Unde dicit Apostolus: *Etsi novimus Christum secundum carnem, sed iam non novimus.* (4) Possumus quoque per id

---

1) Ephes. 2. 19. 20.

2) Apoc. 21. 3.

3) Psal. 86 5.

4) 2. Cor. 5. 16.

quod superius dictum est: *Tu exurgens misereberis Sion,* remissionem peccatorum quæ in Ecclesia datur, intelligere, et multiformis dona gratiae, quae quotidianis divinitus incrementis consequitur. Quae in illis Deus multiplicat, quibus Sion placent lapides, id est qui et Apostolorum doctrinam recipiunt, et eorum pro posse exempla imitantur. Sed iam ad sequentia revertamur.

Respexit in orationem humilium, et non sprevit prèces eorum.

25. In humilium Deus orationem respexit, quando ad humanam naturam reformandam Filium in mundum misit. Hoc enim iustorum requirebat oratio, hoc Prophetarum expectabat desiderium, ut ille in mundum veniret, qui et a diabolica servitute hominem redimeret, et vitæ aditum, quem culpa obstruxerat, gratuito pietatis suæ munere reseraret. Hinc namque Isaias ait: *Clamabunt ad Dominum a facie tribulantis, et mittet eis Salvatorem et propugnatorem, qui liberet eos.* (1) Ex quibus verbis liquido colligitur, quia in eorum respexit orationem, quibus in tribulatione clamantibus non solum Salvatorem contulit, sed etiam propugnatorem misit. Idem vero qui fuit Salvator, fuit et propugnator. Salvator namque Dei Filius est, de quo scriptum est per Prophetam: *Deus ipse veniet, et salvabit nos.* (2) Unde etiam Iesus priusquam in utero conciperetur, vocatus est ab Angelo. Nam quod propugnator sit, ipse ostendit cum per Prophetam ait: *Ego qui loquor iustitiam, et propugnator*

---

1) Isai. 15. 20.

2) Isai. 35. 4.

sum ad salvandum. (1) Ex hoc preces non sprevit: quia eis quod deprecabantur indulsit. Si enim preces eorum sprevisset, nequaquam ad eos liberandos Filium misisset. Hinc namque Moyses ad Dominum ait: *Obsecro, Domine, mitte quem missurus es.* (2) Hinc Propheta alius exclamavit, dicens: *Utinam dirumperes cœlos, et descenderes.* (3) Hinc etiam David dixit: *Deus iudicium tuum Regi da.* (4) Iudicium suum Regi Deus Pater dedit, quando Dei Filius carnis humanae substantiam assumpsit. Hinc namque ad Filium ipse Pater ait: *Postula a me, et dabo tibi Gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae: reges eos in virga ferrea, et tamquam vas figuli confringes eos.* (5) Patet ergo quia iudicium suum illi dedit, cui et bonorum regnum, et inconvertibilium tradidit comminutionem. Vas enim figuli postquam semel confringitur, nullo modo postmodum reparatur. Quid ergo per confractionem vasorum figuli, nisi extrema damnatio designatur? Ibi enim per iudicii severitatem quicumque confringitur, nequaquam ulterius per pœnitentiæ remedium reparabitur. Quod profecto iudicium per Dei et hominum Mediatorem fiet, quia scriptum est: *Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio.* (6) In humilium nihilominus orationem Deus respicit, cum pro se vel aliis exorantes fideles exaudit.

---

1) Isa. 63. 5.
2) Exod. 4. 13.
3) Isai. 64. 1.
4) Psal. 71. 1.
5) Psal. 2. 8.
6) Iohan. 5. 22.

Scribantur haec in generatione altera, et populus qui creabitur, laudabit Dominum.

26. Sicut ex duobus populis primitiva est constructa Ecclesia; ita gemina est generatio in fidei unitate collecta, carnalis scilicet, et spiritalis. Sive ergo Sion, et ea quae sunt supradicta, ad litteram intelligamus; sive per intellectum mysticum ad Ecclesiam cuncta referantur, conveniunt superioribus sequentia, et praelibatis exponenda concordant. Dictum est enim: *Tu exurgens, Domine, misereberis Sion.* Et iterum; *Quia aedificavit Dominus Sion.* Nunc vero ait: *Scribantur haec in generatione altera.* Quod enim Iudaeis fuit promissum, hoc in Gentibus videtur impletum. Si vero iuxta spiritalem intelligentiam per Sion Ecclesiam accipimus; per generationem alteram, spiritalem intelligimus, in qua nimirum divinae scriptae sunt promissiones: quia quidquid de remissione peccatorum, quidquid de aeternitate felicitatis Scriptura sacra asserit, hoc in cordibus suis per amorem spiritus spiritalis generatio inscribit. Cui et dicitur: *Audi Israël praecepta Domini, et ea in corde quasi in libro scribe.* (1) De hac praeceptorum Dei inscriptione per Prophetam Dominus dicit: *Hoc est testamentum quod testabor eis: dabo leges meas in cordibus eorum, in sensibus eorum scribam eas.* (3) Bonus pater, qui filiis non terrenæ hereditatis iura, non luto aut lateribus constructas domos, non auri argentive praescribit acervos, quæ livoris plerumque et invidiæ seminarium sunt, et superbiæ ac luxus existunt fomenta;

---

1) Deut. 6. v. 3. et 7.

2) Ierem. 3. 33.

sed caritatis et dilectionis gratiam, iustitiæ et pietatis proponit edicta, et veritatis legem non in lapide, vel ligno, vel cera, sed in tabulis cordis praescribit; ut aeternae filii promissionis vanis numquam cogitationibus occupentur, sed semper omnipotentis patris testamentum quasi præ oculis habentes, quid timere, quidve sperare debeant cogitent, et in exequendis mandatis coelestibus, votis omnibus elaborent. De his quippe ait Propheta in Psalmo: *Hæc est generatio quaerentium Dominum, quaerentium faciem Dei Iacob.* (1) Quid nobilius generatione divina? Quid sublimius cœlesti? Quid castius conceptione spiritali? Voluit immaculatus Dominus ut homo sine macula nasceretur peccati, et absque vitio carnalis delectationis humanae sobolis propagaretur successio. Et ideo talem fecit Adam, ut absque peccato filios ederet, si in Conditoris obedientia perstitisset. Posset namque fieri ut sicut absque delectatione fructus suos terra germinat, ita sine peccato filium mulier pareret: et sicut ipse a Deo Adam pure conditus fuerat, ita homo hominem pure procrearet. Quod homini cur esse incredibile videatur, cum apibus etiam hoc ipsum conferatur? Sed quia Domino suo obedire humana anima renuit, animae imperio caro obtemperare contempsit. Nam et rebellis ei semper postmodum extitit, et adversus eam cuius ancilla fuerat, se in superbiam erexit. Plerumque autem usque adeo erigitur, ut ipsa dominæ suæ versa vice dominetur. Unde fit, ut in filiorum procreatione per delectationem in peccatum incidat, et bonum opus male operando, delinquat.

27. Sed Dei hominumque Mediator, sicut nobis

---

1) Psal. 26. 6.

quam perdideramus vitam contulit, ita etiam hanc in nobis generationem reparavit. Unde et de Virgine, et sine peccato nasci voluit: ut ex hoc patenter ostenderet, quia hoc etiam nobis inter innumera beneficiorum suorum dona conferret. Ideoque ait: *Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum; Ecce virgo concipiet et pariet filium.* (1) Quam Virginis conceptionem nequaquam signum esse diceret, nisi aliquid nobis in ipsa sua nativitate quod credere deberemus signaret. Unde rursum scriptum est: *O radix Iesse, qui stas in signum populorum.* (2) Signum enim fuit populis illa Christi sine virili commixtione nativitas, quod his qui credunt in nomine eius, daturus erat *potestatem filios Dei fieri*: *his* videlicet *qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.* (3) Sicut namque beata Maria Christum peperit virgo, et post partum incorrupta permansit: ita et mater Ecclesia filios Deo sine dolore generat, et virgo semper illibata perseverat. Qui in hoc quoque quod Deum toto corde diligunt, patrem se Deum habere evidenter ostendunt. Filiorum enim est diligere, non timere. Porro in hac dilectione nequaquam torpescunt otio, aut operibus insolescunt, sed et in mandatis cœlestibus voluntatem Dei custodiunt, et ex virtutum operatione nullam ab hominibus laudem quærunt. Unde et subditur: *Et populus qui creabitur, laudabit Dominum.* In operibus nempe suis Deum laudant, qui bonum quod faciunt, nequaquam

---

1) Isai. 7. 14.
2) Isai. 11. 10.
3) Iohan. 1. 12.

sibi, sed gratiæ Dei attribuunt. Unde et Paulus cum plus omnibus se laborasse dixisset, subiecit atque ait: *Non autem ego, sed gratia Dei mecum.* (1) Sed quæ in nobis sunt sanctitatis opera, ita sunt ad proximorum ædificationem exterius trahenda, ut in eis non favor aut gratia humana requiratur, sed ipse, a quo hæc sunt hominibus collata, Deus laudetur. Hinc namque per semetipsam Veritas Apostolis ait: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est.* (2)

Quia prospexit de excelso sancto suo: Dominus de cœlo in terram aspexit.

28. Nec nova post creationem nasceretur, nec Deum perfecte Sanctorum vita laudaret, nisi per eum nos divina miseratio respexisset, qui nos in Nicodemo denuo nasci docuit, dum aliter in regnum intrare non posse, nisi ex aqua et spiritu renasceremur, monstravit. Unde dum populum creandum Dominum benedicturum esse Propheta dixisset, causam illico nostræ redemptionis adiecit, velut qui indubitanter sciret, aliter novum non posse creari populum, nisi Dominus et redemptor noster novus homo veniret in mundum. Nec posse quemquam amplius de vera salute ambigere, cum sciret omnipotentem medicum ad infirmos descendisse. Dicatur ergo: *Quia prospexit de excelso sancto suo.* Prospicere dicimur, cum a longe intuemur. Quia ergo per verbi Dei incarnationem non solum Iudæa, quæ iuxta esse videbatur, sed etiam Gentilitas liberanda erat per misericordiam, recte nunc

---

1) 1. Cor. 15. 10.

2) Matt. 5. 16.

dicitur: *Quia prospexit de excelso sancto suo*, iuxta quod scriptum est: *Pacem iis qui longe, et pacem iis qui prope.* (1) Redemptor noster non immerito excelsus dicitur; quia divinitatis eius potentiam nemo mortalium intuetur: denique et sanctus extitit, et Dei per omnia fuit. Hinc namque ipse de se in Evangelio ait: *Quem Deus sanctificavit, et misit in mundum.* (2) Nam quod Dei per omnia fuerit, ipse testatur cum ait: *Non potest Filius a seipso facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem.* (3) Idem autem qui excelsus extitit, ipse etiam cœlum fuit: sed excelsus propter sublimitatem, cœlum vero propter divinam inhabitationem. *In eo enim,* sicut testatur Apostolus, *habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter.* (4) Et per Prophetam quoque Dominus ait: *Cœlum mihi sedes est.* (5) Quæ autem maior sedes Dei, quam Christus? Cœlum igitur Dei Christus est, de quo Dominus in terram aspexit, ut cum peccantibus quibusque spem per eum veniæ tribuit, de coelo in terram aspexit, ut coelum fieret qui terra fuit. Quod aperte ostenditur, cum illico subiungitur:

Ut audiret gemitus compeditorum, ut solveret filios interemptorum.

29. Sancti viri non incongrue compediti dicuntur; quia ligati vinculis disciplinæ Dei, nequaquam ad ea quae exteriora sunt vagantur, et quasi gressum operis immobiliter figunt, dum a Conditoris desiderio nu-

---

1) Ephes. 2. 17.
2) Iohan. 16. 36.
3) Iohan. 5. 19.
4) Colos. 2. 9.
5) Isai. 66. 1.

squam discedunt. De his namque compedibus scriptum est: *Iniice pedes tuos in compedes eius, et in torques illius collum tuum.* (1) Quia profecto cuius a pravitate gressus compescitur, eius fides sanctarum varietate virtutum adornatur. Collum namque fides est, per quam Deo fidelis quisque coniungitur, et quasi per collum capiti suo Christo Ecclesia, quæ eius est corpus, unitur. Unde in laudem sponsae in Canticis canticorum dicitur: *Collum tuum sicut monilia.* (2) Quia enim, sicut Iacobus ait: *Fides sine operibus mortua est;* (3) quasi collum sponsae monilibus circumdatur, dum fides sanctæ animæ operibus decoratur. Gemunt continue compediti; quia dum exsilii sui tenebras electi considerant, ad claritatem visionis Dei indesinenter suspirant. Sed eorum gemitus nequaquam Deus audiret, nisi Mediatorem nobis Filium suum dedisset. Unde dicit Apostolus: *Per quem accessum habemus ad Patrem, et ipse est propitiatio pro peccatis nostris.* (4) Constat ergo quia nullius audiret gemitum Deus, nisi ille venisset, per quem ad Patrem habemus accessum. *Ut solveret filios interemptorum.* Filii interemptorum sunt imitatores Martyrum, eorum scilicet, qui vel pro testamento Dei sua corpora tradiderunt, et in sanguine Agni laverunt stolas suas: (5) vel qui membra sua super terram mortificantes, carnem suam cum vitiis et concupiscentiis crucifixerunt. Possumus quoque per compeditos, eos accipere, qui

---

1) Eccl. 6. 25.
2) Cant. 1. 10.
3) Iacob. 2. 26.
4) Ephes. 2. 18.
5) Apoc. 7. 14.

mortalitatis et passibilitatis vinculis se adstrictos intelligunt, et miseriis humanæ necessitatis afflicti indesinenter gemunt.

Ut annuntient in Sion nomen Domini, et laudem eius in Ierusalem.

30. Soluti a peccatorum vinculis, eo magis in Ecclesia nomen Dei annuntiant, quo eis dimissum est de peccatorum excessibus quod timebant. Quid vero aliud est nomen Domini annuntiare, nisi Dei misericordiam in Ecclesia prædicare? Dominorum enim est misereri. Hinc namque de Christo dicitur: *Benedictus qui venit in nomine Domini.* (1) Scimus enim quia Mediator Dei et hominum homo Christus Iesus iudex est humani generis; iuxta quod scriptum est: *Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio.* (2) Qui si in primo adventu venisset in nomine iudicis, nemo profecto foret, qui poenam æternæ evaderet damnationis. *Omnes enim*, ut ait Apostolus, *peccaverunt, et egent gloria Dei.* (3) Venit ergo in nomine Domini, qui venit ut peccata dimitteret, non ut peccatores damnaret. Venit, inquam, in nomine Domini primo, qui in nomine iudicis in adventu veniet secundo. In Sion ergo nomen Domini annuntiant, qui Dei misericordiam populis prædicant. Sequitur: *Et laudem eius in Ierusalem.* Unam Ecclesiam propter diversas causas diversis appellat nominibus: Sion eam nominans, sicut quæ ad alta sustollitur: Ierusalem vero, quae quasi iam mortificatis hostibus, veram in se pacem intuetur. Notandum vero quia nomen

---

1) Matt. 21. ex Ps. 117. 26.

2) Iohan. 5. 22.

3) Rom. 3. 13.

Domini prius annuntiandum, postea vero posuit esse laudandum. Agnitionem enim nominis, laus sequitur confessionis. Quomodo enim credent ei quem non audierunt? Quæ autem maior laus Dei, quam quod mundus in unitate fidei collectus, non solum opera eius annuntiat, sed etiam vita eum et operibus laudat? Unde et subditur:

In conveniendo populos in unum, et Reges ut serviant Domino.

Respondit ei in via virtutis suae, paucitatem dierum meorum nuntia mihi.

31. In unum convenerunt populi in Ecclesia per totum orbem diffusa, quæ Christum credit esse filium Dei. De hac unitate dicit Apostolus: *Unus Deus, una fides, unum baptisma.* (1) Extra hanc nemo laudat Deum, nemo annuntiat. Hanc designabat ille unus qui post motionem aquæ in piscinam descendens sanabatur. Nemo namque est qui veræ possit invenire salutis remedium, nisi ad unitatem fidei veniat, et per sanctificationem vitæ Christum induens, unum cum eo fiat. Hinc namque per semetipsam Veritas ait: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Iesum Christum.* (2) Per reges, eos intelligas qui animorum suorum motus secundum Dei voluntatem dirigunt, eisque regum more dominantur, dum in rationis eminentia quasi in regali solio præsidentes, repugnantia quæque servituti subiiciunt, et pacatis omnibus, æquitatis leges, innocentiae iura, in seipsis disponunt: sive etiam eos, qui po-

---

1) Ephes. 4. 5.

2) Iohan. 17. 3.

pulis praefecti, in rerum culmine stare videntur, dum divitiis affluunt, honoribus cumulantur, terreni praeeminent dominatione imperii, et gloria mundanae potentiae extolluntur, non absurdum videbitur, cum et illi in ipsa cordium suorum directione Domino serviant, et isti religionis Christianae documenta tenentes, orthodoxae fidei iugo mentis colla supponant.

32. In hoc igitur populorum et regum conventu quilibet fidelis respondit Deo in (1) via veritatis positus, videlicet in Christo, qui viam se nobis proposuit dicens: *Ego sum Via*, *Veritas*, *et Vita*. (2) Responsio autem haec non voce aestimatur, sed opere. Non enim respondent Domino, qui vocati perverse vivunt, qui post illud divinum semen in terra rationabili susceptum, spinas perversitatis, aut tribulos producunt nequitiae; sed qui in omni bono se aptantes, et de sua vocatione gratias Deo referunt, et fructum Deo centesimum, vel sexagesimum, aut etiam trigesimum in cordis innocentia ferunt. Notandum vero quod dicit: *In via virtutis*. (3) Virtus namque Christi, est gloria resurrectionis eius. Licet enim opera fecerit quae nemo alius fecit, et miraculorum signa divinitatis eius fidem adstruant, credendi tamen in eum nulla potentior aut condecentior via extitit, quam quod mortuus et sepultus tertia die resurrexit. In via ergo virtutis Dei respondet Ecclesia, cum de gloria resurrectionis Christi nihil asserens ambiguum, nihil sentiens obscu-

---

1) Autumat Gussanv. legendum, *virtutis*. Secus legitur in editis omnibus, et quidem optime, quia consequitur: *Ego sum via Veritas*, *etc.* In Psalmo sane legitur, *In via virtutis;* at nondum hic locus explicatur.

2) Iohan. 14. 6.

3) Iohan. 15.

rum, studet in membris suis Christo per baptismum et pœnitentiam commori, et per novitatem vitae Christum induens, eidem convivificari. Cum enim nihil in se lucidum, nihil vitale conspiciat, a solo Deo se putat posse acquirere et luculentarum virtutum plenitudinem, et desideratam vitae indeficientis aeternitatem. Quae etiam nonnisi per gratiam Dei potest advertere quot sit obnoxia defectibus, quot infirmitatibus subdita, quot miseriis vallata. Ideoque dicit: *Paucitatem dierum meorum nuntia mihi.* Quasi dicat: Qui ex meis viribus hoc consequi non valeo, ut quam pauci sint dies mei intelligam, fac ut per gratiam tuae inspirationis, et virtutum defectum, et huius vitae brevitatem agnoscam; quatenus vitae huius velocem considerans transitum, nullum in corde sentiam de amore illius affectum.

Ne revoces me in dimidio dierum meorum, in generatione et generationem anni tui.

33. Per dimidium dierum, imperfectionem vitæ accipimus, in qua se fidelis quisque non revocari de mundi huius exorat exsilio; ne si in die exitus sui transitoriae adhuc vitae amore occupatus fuerit, ad illam æternitatis vitam transire minus possit. In hac vita dimidium tantum dierum accipimus; quia etsi nos assidue solis huius materialis splendor illuminet, sequitur tamen nox, quae assidue illuminatos obscuret. Roget ergo unusquisque, ut dum in vitae huius cursu mentis amore defigitur, antequam de adispiscendis æternis satagat, a Deo non revocetur. Sancti viri etsi sunt mortali carne circundati, nequaquam sunt in dimidio dierum; quia perfecti desiderii amore

a terrenis suspensi, illa beatae vitae aeternitate iam in spe perfruuntur. Hinc namque Paulus dicit: *Spe salvi facti sumus.* (1) Hinc rursus ait: *Nostra conversatio in coelis est.* (2) Sic namque inoffenso cursu ad aeternitatis statum perveniunt: sic ante huius vitae terminum, in æternitatis desiderio mentem fixerunt. Quod quidem evidenter ostenditur, cum protinus subditur: *In generatione et generationem anni tui.* Nota quod vitam suam dierum paucorum appellatione significat, æternam vero annorum in generatione et generatione permanentium: ut per hoc quoque prudens lector intelligat, et infinitam illius futuræ felicitatis longitudinem, et labentem temporalis gloriæ brevitatem. Quis enim nesciat annos diebus multo longiores? Quia vero etiam in annis finis potest intelligi, in generatione et generatione eos permansuros dicit. Sapientia dicit: *Generatio vadit, et generatio venit, terra autem in æternum stat.* (3) Hæc est namque instabilis vitæ istius permutatio, ut decedentibus aliis alii succedant, quibus postmodum simili modo deficientibus, alii non æquali conditione oriantur. Ex quibus tamen omnibus, quæ in seculo fuerunt vel futuræ sunt generationibus, viva illa et divina generatio perficitur, quæ in æternum claritatis Dei consortio perfruetur. In hac itaque nos, id est æternitatem Dei permansuram dicit Propheta: tunc videlicet, cum generatio quæ præcedit et quæ sequitur, una facta fuerit, novissima utpote morte destructa, quæ antequam in victoria absorbeatur, nihil stabile, nihil solidum, nihil dimittit illæsum.

---

1) Rom. 8. 24.
2) Philip. 3. 20.
3) Eccles. 1. 4.

34. Quæ tamen intelligi et aliter possunt, ut ad superiora hoc modo referantur. Dictum namque est superius: *Populus qui creabitur, laudabit Dominum.* Quomodo ergo laudet, ostendit cum ait: *Respondit ei in via virtutis suæ, et laudem eius annuntiabunt in Ierusalem.* (1) Ierusalem vero non quæ servit cum filiis, (illa enim vocata nequaquam in laude respondet) sed illa cui dictum est: *Lætare sterilis quæ non paris, erumpe et clama quae non parturis;* (2) vocata respondet Domino posita in via virtutis suæ. Via virtutis Christi, est imitatio constantiæ eius. In hac via populus creatus, vel Ierusalem intelligibilis respondet Domino: quia sicut pro nobis Christus animam posuit, ita constantiam Christi sequens, pro fratribus animam ponere in filiis suis non recusavit. Quid vero responderit, ostendit cum ait: *Paucitatem dierum meorum nuntia mihi.* Rogat innovatus populus, vel secunda filiorum spiritalium mater, ut breve sibi videatur huius tempus tribulationis, comparatione æternæ felicitatis: ne dum nimis extendi quas patitur persecutiones autumat, pro dilatione præmiorum quasi tædio victa, quam imitari proposuit Christi constantiam amittat. Tunc nobis Deus quid sequi debeamus annuntiat, cum voluntatis suae arcana nobis inspirat. Numquid non paucitatem dierum suorum illi Deus annuntiaverat, qui dicebat: *Existimo quod non sunt condignae passiones huius temporis, ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis?* (3) Noverat enim

---

1) Galat. 4.

3) Isai. 54. 1.

2) Rom. 8. 18.

quia temporalium pressura passionum veloci fine concluditur, gloriæ vero cœlestis felicitas nullo termino angustatur.

35. Possumus per paucitatem dierum, etiam aliud intelligere. Fuerunt namque haeretici qui dicerent Ecclesiam non esse generalem, sed in tempore Donati et ante finem seculi consummandam: non attendentes quod ei Dominus in Apostolis promisit, dicens: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi.* (1) Contra eos nunc dicitur: *Paucitatem dierum meorum nuntia mihi.* Constat, quia per multiplicitatem dierum, perennis vita accipitur: per paucitatem vero, cursus istius seculi designatur. Scriptum quippe est: *Longitudo dierum in dextera eius.* (2) Quid enim per dexteram, nisi pepetua vita designatur? Quia ergo Sanctorum requies nullo clauditur termino, recte in dextera Dei dierum dicitur esse longitudo. Nam quod hic dicitur: *Paucitatem dierum meorum nuntia mihi*, tale est ac si dicat Ecclesia: Sunt qui insipientiæ suæ caligine et perfidiæ detestabilis induti erroribus asserant me in brevi finiendam, et usque in finem seculi inhabitatorem non habituram: sed tu, de cuius non diffido promissionibus, nuntia paucitatem dierum meorum mihi. Futura dierum paucitas, inquam, data est Ecclesiae, quia toto istius vitae tempore debet fides Christiana in mundo vigere. *Ne revoces me dimidio dierum meorum.* Per dimidium dierum, imperfectionem accipe temporum transeuntium, in qua quasi Deus revocari permitte-

---

1) Mat. 28. 20.

2) Prov. 3. 16.

ret, si huic sententiae haereticorum faveret. Hoc autem ideo postulat, ne ab illis annis qui sunt in generatione et generatione, alicuius eam erroris perversitas abducat.

Initio tu, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt coeli.

36. Initium Dei Filius est, de quo scriptum est: *Ipse est initium omnis creaturae.* Quod etiam ipse evidenter ostendit, cum se principium nominavit. Denique et in Apocalypsi ad Iohannem idem ipse ait: *Ego sum α et ω, primus et novissimus, initium et finis.* (1) In hoc initio fundata est terra, quia in ipso fundata est Ecclesia. Hinc namque Apostolus dicit: *Fundamentum aliud nemo potest ponere praeter id, quod positum est, quod est Christus Iesus.* (2) Hinc ipse Dei et hominum Mediator, ad Apostolorum principem ait: *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam.* (3) Ipse est enim petra, a qua Petrus nomen accepit, et super quam se ædificaturum Ecclesiam dixit. Terra autem dicta est Ecclesia, tum quia in messe fidelium populorum spiritali fecunditate exuberat, tum quia in soliditate fidei perpetua firmitate immobiliter perseverat. Unde per Salomonem dicitur: *Terra in aeternum stat.* (4) Terra quippe in æternum stare dicitur, quia sancta Ecclesia in hoc seculo a catholica Fide nequaquam deficiet, et in futuro cum Deo æterna stabilitate permanebit. Nam

---

1) Apoc. 1. 8. et 21. 13.

2) 1. Cor. 3. 11.

3) Mat. 16. 18.

4) Eccle. 1. 41.

quod in hac vita nullis adversitatibus frangenda sit, nullis persecutionibus superanda, ipse super quem ædificata est, evidenter ostendit cum ait: *Portae inferi non praevalebunt adversus eam.* (1) Portæ inferi haereses sunt, quae dum multos in fide infirmos fucata verborum calliditate decipiunt, quasi infernorum eis aditum pandunt. Sunt etiam portae inferi quaedam potestates huius mundi. Quid enim Nero, quid Diocletianus, quid denique iste, qui hoc tempore Ecclesiam persequitur, numquid non omnes portae inferi? Quis cogitare sufficiat quanti promissionibus eorum devorati sunt? Quanti eorum metu perterriti? Quanti afflictionibus eorum superati? Quos omnes perpetuae mortis profundum absorbuit, et ad cruciatum damnationis aeternae infernus admisit. Sed Ecclesia in illius, de qua dictum est, petrae soliditate fundata, minarum ventis concutitur, nec persecutionum fluminibus movetur, nec corporalium pœnarum incommodis titubat, nec mortis ipsius timore vacillat. Illi vero qui inferni aditum sequacibus suis utpote portas aperiunt, eam impugnare et persequi modis omnibus non desistunt. In quo quid aliud faciunt, nisi quod veritatis verba evacuare contendunt? Non praevalebunt adversus eam portae inferi, dicit Dominus; et tamen ut ei praevaleant, conantur. Sed fidelis Dominus in omnibus viis suis, et sanctus in operibus suis. *Initio enim terram fundavit, et opera manuum eius sunt coeli.* (2) Quid per coelos, nisi praedicatores sanctos accipimus? Qui terram istam, de qua dictum est, verborum imbribus

---

1) Matt. 16. 18.

2) Ps. 101. 26.

praedicantes inebriant, subiectis fidelium populis perpetuae damnationis exitium comminantes intonant, ad adstruendam verborum fidem miracula facientes coruscant. Nam quod praedicantis verba pluviae sint, testatur Dominus, cum per Prophetam dicit: *Quomodo descendit imber et nix de coelo, et illuc non revertitur, sed inebriat terram et infundit eam, et germinare eam facit, et dat semen serenti, panem comedenti: sic erit verbum quod egreditur de ore meo.* (1) Quid apertius? Ecce sicut de coelo descendunt pluviae, ita de praedicatoribus verba emanant doctrinae. Isti sunt nimirum qui enarrant gloriam Dei. De quibus etiam hic dicitur, quia opera manuum eius sunt coeli. In praecedentibus dicit Propheta: *Videbo cœlos tuos, opera digitorum tuorum*, hic vero ait: *Opera manuum tuarum sunt cœli.* (2) Quid est quod ibi vocantur opera digitorum, hic vero manuum: nisi quod diversa ibi dona sancti Spiritus doctorum infundenda cordibus intelliguntur? Hic vero ipsa virtutum opera, ex eisdem tamen donis in hominum prodeuntia notitiam vocantur. Quia enim per manus omne opus agitur, ipsae virtutum operationes per manuum opera signantur. Primum namque humanis mentibus gratia spiritalis infunditur, postmodum vero in mente quid spiritus egerit, in operibus demonstratur. Cœli etiam doctores Ecclesiae dicti sunt, quia Dominus in eis praesidet, dum per eos sua iudicia exercet. Quibus namque regni cœlorum claves tribuit, eis ligandi atque solvendi potestatem dedit. Per eos ergo iudicat,

---

1) Isai. 55. 10.

2) Ps. 8 4.

quia quodcumque ab eis ligatum fuerit, ligat. Scimus autem quia sedere iudicantis est, et ipse Dominus per Prophetam dicit: *Cœlum mihi sedes est.* (1) Si ergo sedes Dei cœlum est, et in Rectoribus Ecclesiae Dominus iudicat, cum sedere iudicantis sit, necessario consequitur quod Ecclesiae Rectores cœli dicuntur. Qui profecto coeli opera manuum sunt Dei; quia hoc ipsum quod coeli sunt, ex gratia virtutis acceperunt, sicut scriptum est: *Verbo Dei cœli firmati sunt, et spiritu oris eius omnis virtus eorum.* (2)

Ipsi peribunt, tu autem permanes, et omnes sicut vestimentum veterascent.

37. Nemo iam spem suam ponat in homine. Ipsi enim coeli etsi sint opera manuum Dei, peribunt tamen. Quomodo autem peribunt, nisi secundum corpus? Quod si secundum corpus perituri sunt, ubi resurrectio? Quam non solum negare scelus est, sed etiam de ea dubitare, summum nefas est. Patet itaque quia non sic peribunt ut non resurgant, sed ut eas quas in hac vita patiuntur, necessitates corporis evadant. In ipsa, enim corporis eorum resumptione quodammodo perisse videbuntur, cum pereunte in eis corruptione, destruetur quod animale est, ut quod spiritale est vivat: et iam quasi non sint quod fuerant, dum in aliam mutati naturam, in lumine claritatis Dei perenniter exsultant. Solus namque Deus vere immortalis est, quia solus aeternus et incommutabilis est. Unde dicit beatus Augustinus: Vera aeternitas et vera immortalitas non est nisi in Deitate Trinitatis,

---

1) Isai. 66. 1.
2) Ps. 36. 6.

cui quod est esse perfectum est: quia natura initio carens, incremento non indigens, sicut nullum finem, ita nullam recipit mutabilitatem. Creaturae autem etiam illae quibus Deus aeternitatem dedit, vel daturus est, non penitus omnis finis alienae sunt, quia non sunt extra commutationem. Inter haec sciendum est, quia hi, de quibus agitur, coeli peribunt et non peribunt: quia morietur in eis illa, quam ex carnali generatione contraxerunt, corruptio. Et tamen in eis plenior erit, quam in hac vita per speculum et in aenigmate acceperunt, divina inhabitatio. Coeli hoc modo esse non desinent, dum ad recipiendum in semetipsis Deum, sinum cordis amplius laxent. Unde cum eos perituros Propheta dixisset, subiecit atque ait: *Tu autem permanes*. Ac si patenter dicat: Peribit quidem quidquid in eis ex humana habetur corruptione, sed permanebit in illis quod ex tua acceperunt virtute. Tu enim permanes. Liquet ergo, quia in eis non moritur quidquid de divinitatis participatione in ipsis habetur. Caro tamen in pulverem redigetur, ut postmodum per resurrectionem in melius reformetur. Unde et subditur: *Omnes sicut vestimentum veterascent*. Vestimenta Sanctorum, sunt corpora eorum. Unde de quibusdam scriptum est: *Isti sunt qui non inquinaverunt vestimenta sua*. (1) Et iterum: *Laverunt stolas suas, et dealbaverunt eas in sanguine Agni*. Quae profecto vestimenta tunc veterascunt, cum animabus eorum ad cœlum tendentibus, ipsa eorum corpora in terrae essentiam deducuntur. Quia vero mortalitatem corporis immutatio sequitur resurrectionis, consequenter adiunxit, dicens:

---

1) Apoc. 3. 41. et 7. 14.

Et sicut opertorium mutabis eos, et mutabuntur: tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient.

38. Non praetereundum nobis est, quod cum dixisset eos sicut opertorium mutandos, subiunxit: *Et mutabuntur*. Signavit enim his verbis duplicem illam Sanctorum in futura vita commutationem: in qua non solum corpora corruptioni in hoc seculo et morti obnoxia perpetuam percipient incorruptionem, sed etiam animae eorum et corda in aeternam transibunt stabilitatem, ut sicut mori non poterunt, ita et peccare quidem non possint: et appareat in eis multiplicis bonitatis Dei beneficium, cum et mortale induerit immortalitatem, et affectus non sentiet tentationem. Notandum quod opertorium Dei, Sancti dicuntur. Sicut enim homini nihil est vicinius quam vestis, ita Deo nihil est vicinius Sanctis. Sicut enim vestimentis suis homo circumdatur, ita Sanctis suis Deus vestitur. Hinc namque per Prophetam scriptum est: *Vivo ego, dicit Dominus, quia in sublimatione tua omnibus his velut vestimento vestieris.* (1) Hinc rursus Deo per alium Prophetam dicitur: *Myrrha et gutta et casia a vestimentis tuis.* (2) Quia enim omnium virtutum odoramenta a Sanctis prodeunt, recte dicitur quia a vestimentis Dei myrrha et gutta et casia procedunt. Hinc namque Apostolus ait: *Christi bonus odor sumus Deo.* (3) Vestimenta ergo Dei mutantur; quia Sancti post mortem corporis, in felicitatem transeunt vitae cœlestis. Sequitur:

---

1) Isa. 49. 18.
2) Psal. 44. 9.
3) 2. Cor. 2. 15.

39. *Tu autem idem ipse es.* Haec est vera Dei aeternitas, et vera eiusdem immortalitas, quod non solum nullius finis limite sempiterna eius virtus et divinitas concluditur, sed quod potestas ac voluntas ipsius nullatenus imperfectionis cuiusque, aut inconstantiæ varietate permutatur. Unde ad Moysen de seipso ait: *Ego sum qui sum.* (1) Et iterum: *Haec dices filiis Israël: Qui est, misit me ad vos:* (2) Ideo hic dicitur: *Tu autem idem ipse es.* Homo namque etsi ipse sit, non tamen idem est: quia hoc ex suae mortalitatis corruptione accepit, ut in eodem statu diu permanere non possit. Quod de Deo sentire nimis absurdum est. Sicut enim est aeternus, ita incommutabilis, non diminutionem sentiens, nec augmentis excrescens, non mutans propositum, non improbans quod semel est approbatum. Unde et subditur *Et anni tui non deficient.* Si per annos Dei, aeternitatem accipimus, qualiter anni eius non deficient, aperte videmus. Quod si per annos ipsam Sanctorum multitudinem intelligere volumus, non anni deficient, quia cum illo qui nunquam deficiet, unum fient. Revolutionem enim quamdam dierum, annum vocamus. Quid autem sunt Sancti, nisi dies; et quid peccatores, nisi nox? Hinc etenim scriptum est: *Dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam.* (3) Anni ergo non deficient, quia Sanctorum chori postquam illam incomprehensibilem semel in semetipsis acceperint lucem, nullam amplius sentient ignorantiæ vel tentationis obscuritatem. Tunc enim dies videtur deficere, cum aut nubium, aut no-

---

1) Exod. 3. 14.

2) Ibidem.

3) Psal. 18 3.

ctis tenebris obscuratus cœperit non lucere. Quod ab illa vita alienum erit; quia verax lux, quae obscurari non potest, in Sanctis fulgebit.

Filii servorum tuorum habitabunt, et semen eorum in seculum dirigetur.

40. Qui sunt filii in annis, id est in aeternitate Dei, habitaturi, nisi Apostolorum imitatores, cum Deo in coelesti regno perenniter mansuri? Omnes enim fideles, Apostolorum dicuntur filii; quia ab eis fuerunt in fide generati. Hinc namque ad Galatas Apostolus ait: *Filioli mei, quos iterum parturio.* (1) In eo quod dicit filios illic et non servos habitaturos, ostendit, quod ad coeleste regnum aliquis pervenire non valeat, nisi prius vetustate abiecta, per novitatem vitae filius fiat. Nam et ipsi quos servos vocat, Apostolorum filii fuerunt, veterem videlicet conversationem abdicantes, et in novitate vitae per Christum ambulantes. Fuerunt igitur servi, fuerunt et filii: servi, propter laborem operis, filii, propter mutationem novitatis. Hinc est quod ex filiis Israël, qui ex Ægyptiaca servitute liberati sunt, et mare Rubrum prævio ductore Moyse transierunt, nullus terram promissionis, exceptis duobus, intravit: sed filii eorum postea intraverunt, et patribus eorum repromissa divinæ largitatis beneficia acceperunt. Significabatur namque per hoc, quod ad promissam nobis æternæ hereditatis terram nemo potest ascendere, nisi qui prius per amorem spiritus in novitate vitæ didicerit ambulare. Duo, Caleb videlicet

---

1) Galat. 4. 19.

et Iosue, caput designant et corpus, Christum scilicet et Ecclesiam, qui soli ingrediuntur illam viventium terram.

41. Quod vero ait: *Semen eorum in seculum dirigetur;* electorum voluit opera intelligi, quæ tunc profecto diriguntur in seculum, cum omnia spectant ad Deum. Semen quippe suum nequaquam dirigit, qui ex operibus suis aliquid transitorium quærit. Opera autem nostra idcirco semen dicta sunt; quia sicut ex semine fructum colligimus, sic ex operibus nostris mercedem expectamus. Hinc namque Apostolus ait: *Quæcumque seminaverit homo, hæc et metet.* (1) Qui enim in hac vita semen boni seminaverit operis, in futura fructum æternæ consequetur remunerationis. Per seculum vero, illius beatæ vitæ intelligitur æternitas, quæ quia per varias temporum mutationes nullatenus dividitur; unius seculi appellatione non inconvenienter signatur. In illud ergo seculum dirigamus semen nostrum, et cibum operemur non qui perit, sed qui permanet in æternam vitam. Dum tempus habemus, operemur bonum: ut cum ad indeficientem viæ illius beatitudinem pervenerimus, perpetuos fructus in cœlo colligamus. Ille enim vere perpetuus est fructus, per quem perpetuo vivimus, et perenni panis et vini satietate gaudemus. Perpetuus, inquam, quia et mandendo non minuitur, et vetustate non deterioratur.

PSALMUS SEXTUS

SYNOPSIS

Plana et spatiosa non est via ad cœlum. — Temporalis vitæ labores. — Quot et quibus gradibus ad coelum ascendendum. — 1. Ut ad Deum oratio perveniat, de humilitatis profundo ascendat. — 2. In oratione perseverandum. — 3. Enixe a Deo postulandum. — Quid differant oratio et deprecatio. — 4. Confitenda peccata et emendanda. — 5. Christi propitiatio pro peccatis nostris. — 6. Lex Dei misericordia. — Quam tenemur observare. — 7. Manendum in eo qui manet in æternum. — 8. Resurrectio spei nostræ fundamentum est. — 9. Per baptismum, lumen recepimus. — Illud sequitur spes gratiæ. — Et iudiciorum Dei custodia. — 10. Portandum ab adolescentia Dei iugum. — Ad id solitarii sedeamus et taceamus. — 11. Divinarum promissionum certitudo contra diffidentiam munit. — Miserationis divinæ miracula. — 12. In Deum, mentis acies dirigenda.

---

(1) Gal. 6. 8.

PROËMIUM

in sextum Psalmum pœnitentialem.

Canticum graduum.

Inter innumeras et rutilantium operum et eminentium structurarum varietates, quibus templum Salomonicum adornatum fuit, hoc quoque fuisse describitur, quod quindecim ad illud gradibus ascendebatur. Quod quidem non casu vel sine causa factum credendum est. Salomon quippe coelestium scrutator secretorum, et divinæ receptaculum sapientiæ, sic templum illud manufactum edidit, ut exinde templum aliud non manufactum signaret; quatenus ex corruptibili terrenæ domus ædificio, incorrupta cœlestis templi quodammodo imaginaretur pulcritudo. Ad illud namque templum quod ex vivis in cœlo lapidibus construitur, non plana aut spatiosa pervenitur via, vel gressu ascenditur corporeo, sed processu fidei et caritatis ascensu. Hinc namque Propheta dicit: *Beatus vir cuius est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit.* (1) Dixit ascensiones in corde

---

1) Psal. 83. 6.

beati viri dispositas: et unde ascendere debeamus ostendit, cum ait: *In valle lacrymarum.* In ea namque exsilii nostri damnationem deplangimus, et innumerabiles corruptionis humanae deflemus molestias. Quis enim immunis a molestiis? Hinc etenim Iob dicit: *Si impius fuero, væ mihi est: si autem iustus, non levabo caput, saturatus afflictione et miseria.* (1) Et iterum: *Tentatio est vita hominis super terram.* (2) Quia enim in hac vita omnia vidit esse plena laqueis et tentationibus, non in ea tentationes esse dixit, sed ipsam esse tentationem memoravit. Laboriosa enim est vita temporalis, lævior fabulis, velocior cursore, instabilitate fluctuans, imbecillitate nutans: cuius habitatio in luteis domibus, immo ipsa in luto subsistens, cui nulla est fortitudo, nulla propositi constantia, nulla a turbationibus requies, nulla a laboribus reclinatio. Quis denique est quem non excruciet dolor, sollicitudo non urgeat, non subruat timor? Risus fletum sequitur, gaudium tristitia comitatur: esuriei succedit saturitas, saturitatem iterum excludit esuries: in nocte dies optatur, in die nox quaeritur: in algore calor, in aestu refrigerium: ante cibum suspiria, post cibum tribulatio: irae, indignationes exagitant, et innumerabiles miseros homines motus perturbant. Haec est vallis, de qua sancti viri mentis affectibus indesinenter exire disponunt, et ad illud ineffabile bonum, ad illud inaestimabile gaudium ascendere, quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Quia etsi corpore quidem inter homines esse videantur, animas tamen suas ad coelestia elevant: et

---

1) Iob. 10. 15.

2) Iob. 7. 1.

illi puro et summo bono atque immortali et perpetuo adhaerentes, temporalia et corruptibilia deserunt, et mundo superiores facti, in sinu divinae contemplationis quiescunt. Ibi in illo cœlesti templo cordis oculis Deum conspiciunt, immo et in eiusdem templi structura ipsi quoque lapides fiunt. Per quindecim vero illius templi gradus, spiritalis Sanctorum signatur ascensus. Numerus enim iste in septem et octo dividitur, et ideo per eum gemina iustorum vita signatur, activa videlicet, et contemplativa. Activa namque in mundo versatur, contemplativa vero ad cœlestia erigitur. Quia vero septenario numero temporalis, octonario vero perpetua vita signatur, recte per eosdem numeros et contemplativa vita exprimitur et activa. Hinc namque prædicti templi auctor Salomon Dominum exorans, ait: *Da mihi, Domine*, *partes septem*, *necnon et octo*. (1) Optabat enim regiæ dignitatis potentia præditus, ita sibi subditos populos regere, ut tamen contemplationis divinæ non defraudaretur perfectione. Ipsa namque officii administratoria necessitate constrictus, cogebatur temporali actioni insistere, sed suavis eum contemplationis divinæ dulcedo reficiebat in mente. Potest etiam intelligi quod ille quindecim gradus ad illud divinæ illuminationis templum ascendit, qui sempiternæ virtutis Dei amore correptus, temporalibus, quæ per septenarium numerum designantur, gradatim contemptis, per scalas octo beatitudinum ad sublimia provehitur, donec Deus de eorum in Sion mentis oculis videatur. *Sed videmus nunc*, sicut ait Apostolus, *per speculum in aenigma-*

---

1) Eccle. 11. 2.

te. (1) Impossibile est enim ut quis lutei huius corporis ergastulo inclusus, aut mortalis carnis circumseptus volutabro, ascendentem super Cherubim, et super pennas ventorum volantem Deum conspiciat, vel quanta sit eius potentia divinitatis agnoscat. Unde per Iohannem dicitur: *Deum nemo vidit unquam.* (2) Et Moysi Deum videre quærenti, responsum est a Domino: *Non videbit me homo et vivet.* (3) Quod si tanta claritas est solis, ut oculis in eum corporalibus non valeamus intendere; quanta est illius claritas qui fecit solem, ut eum possimus in hac qua sumus corruptione videre? Ipsum vero per speculum in ænigmate intueri, quod humili adventu Sponsi accepit Ecclesia, illius æternæ visionis signum est, et futuræ perfectionis imago, in qua non iam per fidem, sed per speciem ambulabimus, et revelata facie ipsam divinae maiestatis gloriam irreverberatis oculis conspiciemus. Quia ergo hi quindecim Psalmi quamdam spiritalis ascensus continent formam, recte sub eodem titulo omnes praenotati sunt: ut sicut ad illud materiale templum per gradus ascendebatur lapideos, ita coeleste illud templum haec nobis cantica praeferant, per quae in Deo exsultans anima, quasi per quosdam gradus ascendat. Ascensuri ergo non corpore sed spiritu, non passibus sed affectibus, hunc Psalmum decantemus; et in eo studeamus Dei meditatione appropinquare, dicentes cum Propheta:

---

1) 1. Cor. 13. 12.
2) 1. Io. 4. 12.
3) Exod. 33. 20.

EXPOSITIO
Psalmi sexti pœnitentialis.

De profundis clamavi ad te, Domine: Domine, exaudi vocem meam.

1. Attendat unusquisque in quo profundo iaceat, et quam longe a Deo perverse agens effectus sit. Clamet ad eum totis viribus qui intuetur abyssos, et sedet super Cherubim, donec de profundi tenebris erutus, superno illustretur lumine, et claritate perfruatur cognitionis divinæ. Clamavit Ionas ad Deum de ventre ceti, de altitudine maris, de profundo inobedientiae, et ad aures Dei oratio illius pervenit: qui eum eruit a fluctibus, eripuit a bestia, absolvit a culpa. Clamet et peccator, quem a Deo recedentem cupiditatum tempestas contrivit, quem malignus hostis absorbuit, quem praesentis seculi fluctus involvit; agnoscat se esse in profundo, ut ad Deum sua perveniat oratio. Quia vero Psalmus iste (1) ad ascendentes pertinet, videamus qualiter ad Deum iustus de profundo clamet. Quomodo enim non profundus est, qui ascensiones suas in corde suo disposuit, qui intentionem cordis ad Deum dirigit, qui laboris studium ad coelos attollit? Sed sciendum, quod sancti viri eo se magis infirmos et abiectos sentiunt, quo per mentis desiderium erecti, vicinius ad Deum accedunt. Tunc enim primum miseriam suam incipiunt perfecte cognoscere, cum Dei praesentiam cœperint in corde sentire. Hinc est quod Abraham, qui collocutionis divinae gratiam meruit, pulverem se esse et cinerem memorat, dicens:

---

1) Quia est de numero Psalmorum graduum, sive gradualium

Loquar ad Dominum, cum sim pulvis et cinis. (1) Hinc Iacob postquam Dominum vidit, nervo femoris emarcescente, uno pede claudicavit: quia profecto debiles se esse et infirmos reputant, qui se ad videndum Deum per studium sanctae contemplationis levant. Qui dum spem suam in carne ponere desinunt, quasi unius cruris vires amittunt. Eoque assuescunt cœlesti dumtaxat desiderio inniti, quo senserint se a spe rerum temporalium debilitari. Et quasi nervum non habent in femore, dum non confidunt in carnali generatione. Omnia quae sub cœlo sunt, vanitatem aestimant: et cum praesentis vitae miseriis plenos se esse et obsitos circumquaque conspiciunt, quasi de profundis ad Deum clamant. Magna profunditas vita mortalis, in qua nihil est certum, nihil vitale, nihil tutum, nihil tranquillum. Magna, inquam, profunditas, in qua peccator obruitur, impius immergitur, iustus turbatur. Ideo namque clamat et dicit: *De profundis clamavi ad te, Domine.*

2. In quo notandum, quia non ait, clamo, sed clamavi. Habes in hoc perseverantiae documentum, ut si primo non exaudiris, ab oratione non deficias, immo precibus et clamori insistas. Vult Deus rogari, vult cogi, vult quadam importunitate vinci. Ideo tibi dicit: *Regnum Dei vim patitur, et violenti rapiunt illud.* (2) Esto ergo sedulus in oratione, esto in precibus importunus, cave ne ab oratione deficias. Si dissimulat audire quem rogas, esto raptor, ut regnum cœlorum accipias: esto violentus, ut vim etiam ipsis infe-

---

1) Gen. 27. 18.

2) Matth. 11. 12.

ras cœlis. Quid hac rapina locupletius? quid hac gloriosius violentia? Bona violentia, qua Deus non offenditur, sed placatur: proximus non laeditur, sed iuvatur: peccatum minuitur, non multiplicatur. Bona, inquam, violentia, qua non quaeritur lucrum cito periturum, sed regnum acquiritur sine fine mansurum. Discant qui res alienas, divino postposito timore, diripiunt, et rapinis pauperum magis peccata cumulare, quam lucra augere non cessant, aliquid rapere quo et veras sibi vindicent divitias, et gloriam laudis perpetuae acquirant: ne in hoc quoque stultitiae arguantur, si cum possint pretiosa et aeterna diripere, vilia solum et transitoria videantur auferre. Inferant et ipsis coelis violentiam, et regnum coelorum quadam orationis vi rapiant. Sint in precibus importuni, ut ex longo clamoris usu dicere possint: *De profundis clamavi ad te Domine, Domine exaudi vocem meam.* Nominis venerandi repetitio, precandi adauget affectum. Movetur enim desiderium, si nomen quod diligitur, replicatur. Videtur hic qui loquitur quamdam exauditionis causam praetendere, cum se insinuat clamasse, ut quasi iure debeat exaudiri, qui dudum institit clamori. Hanc et Apostoli causam Domino dedisse leguntur, cum Chananaea rogante, dixerunt; *Dimitte eam, quia clamat post nos.* (1) Ideo namque a Domino exaudiri meruit, quia prima Domini responsione repulsa, clamare nequaquam cessavit. Fide quippe et dilectione accensa, a clamore non antea destitit, quam optatam filiae salutem acquisivit.

---

1) Matt. 15. 23.

Fiant aures tuae intendentes in vocem deprecationis meae.

3. Ascendens iste maius aliquid rogare aggreditur, et in ipsa etiam sua oratione ascendit, cum hoc a Deo expostulat, ut quasi quodammodo aures inclinans orationi suæ Deus intendat: ne forte sit mora in exauditione, si longe sint aures ab oratione. Videtur enim quemdam divinæ miserationis præcipuum precari affectum, cum rogat eum quodammodo ad audiendum affectari: ut cum vocem velit audire supplicantis, opus non differat exercere miserentis, humanæ in hoc sequens locutionis modum: quasi huiusmodi Deus affectione indigeat, quam non effugit cogitatio, non latet voluntas, dum ei nec intentio silet, nec desiderium tacet. Nam dum potens quilibet supplicantem aliquem audire negligit, quasi primo aditu repulsus, exaudiri qui supplicat diffidit. Si vero qui rogatur, primo libenter audire cœperit, et aliis postpositis negotiis, verbis solummodo rogantis intendere, continuo ille qui rogaturus advenit, quandam concipit impetrandi fiduciam, et ipsa quodammodo spe animatus, suam liberius proloquitur causam. Magnum quippe bonæ voluntatis suæ Dominus illi dedit indicium, cum loquenti se præbuit incunctanter intentum. Sic et nos cum dari nobis veniam a Deo querimus, et cœlestis gratiæ vitalia dona conferri, si nobis Deum præsentem aliquibus suavitatis et dulcedinis suæ senserimus indiciis, ad ipsius desiderium studiosius animamur, super his quæ cupimus adipiscendis aliquatenus certiores effecti, cum ille quem anima nostra desiderat, desiderantibus nobis per misericordiam appropinquat. Ascendens igitur iste, qui ad illius incor-

ruptibilis celsitudinem mentem levare proposuit, aures Dei deprecationi suæ intentas deposcit: ut quia oratio sua ad Deum per rectæ studium intentionis dirigitur, circa eum quem rogat, velociter exaudiatur. Ascendenti autem et provecto viro a Domino per Prophetam dicitur: *Adhuc loquente te dicam: Ecce adsum.* (1) Inter orationem et deprecationem hoc interest: quia oratio pro virtute perseverantiæ, deprecatio vero fit pro peccatorum impunitate. Ideo qui ad celsitudinis arcem ascendere contendit, dicit: *Fiant aures tuae intendentes in vocem deprecationis meae.* Deprecatur enim Deum ut peccatorum suorum obliviscatur, ut pater esse velit, non iudex. Ideoque subiungit, dicens:

Si iniquitates observaveris, Domine, Domine, quis sustinebit?

4. Nomen repetit, ut affectum excitet. Iniquitatem Deus observaret, si peccatoribus veniam negaret. Si solummodo ostenderet severitatem, non etiam adhiberet pietatem. Quod si faceret, nemo aeternae gloriam felicitatis expectaret: nemo ad patiendum iusti examinis poenam sufficeret. *Omnes enim peccaverunt,* ut ait Apostolus, *et egent gratia Dei.* (2) Verum quia poenitentibus ex corde ignoscit, et peccatore converso omnium iniquitatum eius obliviscitur, quis iam de misericordia dubitet? quis iam de venia desperet? Hæc etenim per Prophetam Dominus pollicetur, dicens: *Ego sum, ego sum, qui deleo ut nebulam iniquitates tuas, ut iustificeris.* (3) Attende qualiter peccati confessio

---

1) Isai. 58. 9.

2) Rom. 3. 23.

3) Isai. 43. 25.

peccata obliteret, quae iustificat iniquum, tollit a Deo memoriam peccatorum. Confiteamur ut deleantur nostra peccata, nec post confessionem ad ea revertamur, sed iuxta Apostolum, in anteriora nos extendentes, quae retro sunt obliviscamur. Non gestiamus reverti in Ægyptum, aut sedere super ollas carnium; nec simus concupiscentes malorum, nec idola mentis veneremur, nec Deum tentemus, nec in deserto mundi huius murmuremus. Confiteamur de praeteritis peccatis nos accusantes, confiteamur de peccatorum indulgentia Deum laudantes. Est namque confessio peccati, et confessio laudis. Si enim confessio laudis non esset, Salvator noster nequaquam dixisset: *Confiteor tibi Pater, Domine coeli et terrae.* (1) Nam quomodo peccatum confiteretur, qui peccatum non fecit? Praecedat itaque confessio, ut laudatio sequatur, sicut scriptum est: *Rectos decet collaudatio.* (2) Habemus enim Pontificem, qui possit compati infirmitatibus nostris, de quo et aperte sequitur:

Quia apud te propitiatio est, et propter legem tuam sustinui te, Domine.

5. Quis est propitiatio nisi Christus Iesus, qui se obtulit sacrificium Deo, ut nos redimeret ab omni iniquitate, et mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum? Denique Iohannes ait: *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris.* (3) Qui est apud Deum, quia sedet ad dexteram Dei, sicut dicit Propheta: *Dixit Dominus Domino meo. Sede a dex-*

---

1) Matt. 11. 25.

2) Psal. 32. 1.

3) 1. Iohan. 2. 2.

tris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.. (1) Apostolus quoque perhibet quod ad dexteram Patris sedens pro nobis interpellet.

6. *Et propter legem tuam sustinui te, Domine.* Lex Dei, misericordia est, qua peccantibus veniam contulit, revertentibus aeternae vitae aditum patefecit. Hanc legem pro crucifixoribus suis Patrem exorans Christus implevit, hanc nobis tenendam verus magister indixit. Ait enim: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderunt, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos, ut sitis filii Patris vestri qui in cœlis est.* (2) In quo profecto ostendit, quia filii Dei aliter esse non possumus, nisi misericordiae legem servantes, inimicos diligamus. Hanc etiam nobis Paulus tenendam insinuat, cum ait: *Fratres, etsi praeoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spiritales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne et tu tenteris. Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi.* (3) Quis autem portat alterius onera, nisi qui caritatem habet? Qui enim veraciter diligit, laesus non laedit, contumeliis vicem non reddit, detrahentibus sibi non detrahit, qui eum oderunt non odit. Scriptum namque est: *Caritas patiens est, benigna est.* (4) Patiens quidem, ut aliena mala toleret: benigna vero, ut ipsos etiam quos portat, amet. Qui ergo illata mala aequanimiter tolerat, quasi infirmi fratris onera portat. Haec lex misericordiae, per quam per-

---

1) Psal 109. 1.

2) Luc. 6. 27.

3) Gal. 6. 1. te 2.

4) 1. Cor. 13. 4.

petuam evadere damnationem confidimus, per quam etiam Salvatorem Dominum nostrum Iesum Christum expectamus. Qui si, ut supra dictum est, iniquitates observaret, nemo sustinere sufficeret. Sustinemus autem eum propter legem suam, qui peccantibus in nos idcirco dimittimus, ut peccatorum nostrorum ab eo veniam percipiamus. Hinc namque per semetipsam Veritas ait: *Dimittite, et dimittetur vobis.* (1)

Sustinuit anima mea in verbo eius, speravit anima mea in Domino.

7. Vide perfectae caritatis ordinem. Ascendens iste et in amore divino proficiens, qui fide et dilectione introrsus accenditur, desiderio ad aeterna erigitur, spe ad summa levatur, proximorum non negligit curam, non postponit salutem: ad eos inter ipsa divinae gaudia contemplationis convertitur, et ut gradibus eisdem ad Deum accedant, hortatur: eis nimirum exemplum se proponens, ut si infirmitate aliqua impediantur a desiderio proficientis, iam et pervenientis promoveantur exemplo. Ideoque ait: *Sustinuit anima mea in verbo eius.* Nolite diffidere, nolite dubitare, ponite corda vestra in virtute eius; (2) quia *sustinuit anima mea in verbo eius.* Qui manet in verbo, non fraudatur a regno. Aliter namque fructum facere non possumus, nisi in eo maneamus. Ideoque ait: *Manete in me, et ego in vobis.* (3) Ubi enim manendum, nisi in ipso? Deficient domus, palatia corruent, destruentur civitates, ab imis sedibus turres evellentur: postremo, coe-

---

1) Luc. 6. 37.

2) Psal. 47.

3) Iohan. 15. 4.

lum et terra transibunt, verbum autem Domini manet in aeternum. Non sequamur vanitatem, deserentes veritatem: nec contristemur sicut caeteri, qui spem non habent, sed sustineamus eum. Et si moram fecerit, expectemus, ne contingat nobis quod per prophetam dicitur: *Vae his qui perdiderunt substinentiam.* (1) Unde et subditur: *Speravit anima mea in Domino.* Quicumque mundanae adversitatis fractus molestiis, diabolicae tentationis infestatione deiectus, a spe coelestium promissionum deciderit, sustinentiae quam prius habuerat, mercedem amittit. Qui vero sustinebit, magnam reportabit remunerationem. *Fidelis* enim *Dominus in omnibus viis suis.* (2) Promisit in hac vita poenitentibus veniam. Manifestum est ergo quia sicut confitentibus remissionem tribuit peccatorum, ita a spe non decidentibus dabit regnum coelorum. Ideo qui in verbo eius sustinuit, in Domino sperare se dicit. Sicut enim maledictus homo, qui confidit in homine; ita et beatus cuius est nomen Domini spes eius, et non respexit in vanitates et insanias falsas.

A custodia matutina usque ad noctem speret Israël in Domino.

8. Si ad litteram hoc accipiamus, dehortari nos potius quam monere videtur. Quis enim tam pusillanimis, ut una tantum die speret in Domino? Ubi iam erit illa Pauli sententia, qua ait: *Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus?* (3) Quam parva unius diei patientia, et quam brevis e-

---

1) Eccl. 2. 16.

2) Ps. 144. 13.

3) Rom. 8. 25.

xpectatio! Sed ut hunc locum melius intelligamus, ad vigesimi primi Psalmi titulum curramus. Intitulatur enim: *Pro assumptione matutina.* (1) Quae est assumptio matutina, nisi resurrectio a Deo mane facta? Ibi nempe et custodia facta fuit, ad hoc usque prorumpente Iudaicae perfidiae caecitate, ut quem viderant mortuum, crederent non resurrecturum: et ne eum discipuli nocte raperent, custodibus sepulcrum munierunt. Alia (2) translatio habet, *A vigilia matutina:* per quod aptius ipsa Domini resurrectio exprimitur. Qui enim dormivit in morte, vigilavit in resurrectione. Ideoque dicit: *Ego dormivi, et soporatus sum, et exurrexi.* (3) Et iterum: *Vigilavi, et factus sum sicut passer solitarius in tecto.* (4) Haec itaque resurrectio spei nostrae fundamentum est: quia illuc nos perventuros speramus, quo caput nostrum praecessisse cognoscimus. Multos enim ante hanc resurrectionem legimus resuscitatos, et tamen dicit Apostolus: *Quia primitiae dormientium Christus.* (5) Iohannes quoque primogenitum mortuorum eum nominat. Quotquot enim ante eum resurrexerunt, iterum mortui sunt: *Christus vero resurgens a mortuis, iam non moritur.* (6) Christi ergo resurrectio spei nostrae fundamentum est: quia in illa vita resurrecturos nos credimus, in qua nos cum eo victuros sine fine speramus. Nec debet iam homo de resurrectionis veritate ambigere, cum sciat verum hominem Christum a

---

1) Psal. 21. 1.
2) Matt. 27.
3) Psal. 3. 6.
4) Ps. 101. 8.
5) 1. Cor. 15. 20.
6) Rom. 6. 9.

mortuis resurrexisse. Ad hoc enim mortuus est, ut viveremus; accepit a nobis, ut offerret pro nobis. Moriendo itaque mortem destruxit, resurgendo vitae aditum nobis patefecit. Hinc est quod eidem Ecclesia dicit: *Notas mihi fecisti vias vitae.* (1) Ante adventum quippe eius, vitae via omnibus ignota fuerat, tendentibus cunctis ad mortem, et ad inferos descendentibus etiam electis, donec ille veniret, qui et impios ad iustificationem, et mortuos vocaret ad vitam; veram fidem adstruens mortis et resurrectionis suae indiciis, et doctrinae novae nos formans institutis, per quae nimirum et mortem possemus evadere, et in novitate vitae per adiunctam Spiritus sancti gratiam ambulare.

9. Possumus quoque per custodiam matutinam ipsa fidei nostrae rudimenta accipere, ut a tempore accepti baptismatis, post illustrationem gratiae salutaris, intentionem suam unusquisque ad eum dirigat, et spem suam in eo singulariter ponat. Quasi enim matutinam lucem recipit anima, cum tenebris infidelitatis expulsis, et vitiorum detersa caligine, et emundatis peccatorum maculis per lavacrum regenerationis, paulatim incipit Deum agnoscere, et in lumine iucundari cognitionis divinae. Est enim lumen cognitio Dei, de qua scriptum est: *Illuminate vobis lumen cognitionis.* (2) Magnum lumen, quod tenebras cordis evacuat, mentis oculos purgat, animos erigit, corda accendit, edocet semitas iustitiae, desiderium virtutis adauget! Magnum lumen, per quod vitamus offendicula, præcipitia præcavemus, evadimus pericula, pertransimus laqueos, non timemus prospera, sustinemus

---

1) Psal. 15. 10.

2) Osee. 10. 12.

adversa, respuimus errorem, sequimur veritatem! Quis non desideret hoc illuminari lumine? quis non hoc fulgore illustrari exoptet? Hinc est quod Propheta nos admonet, dicens: *Accedite ad eum, et illuminamini.* (1) Qui accedit per fidem, illuminatur per cognitionem. Statim autem post illuminationem, gratiae spem sequi oportet. Hoc enim monet qui dicit: *A custodia matutina usque ad noctem speret Israël in Domino.* Quae est haec custodia? Numquid auri vel argenti? Num monilium, vel lapidum pretiosorum? Num vestium, vel pecuniarum? Nonne haec sunt quae mergunt hominem in interitum? Sed est his multo pretiosius, quod illuminatum custodiri oporteat. Dicit enim Propheta: *Iudicia Domini vera, iustificata in semetipsa: desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum.* (2) Denique de sapientia dictum est, quia est pretiosior cunctis opibus, et omnia quae desiderantur, huic non valent comparari. Hæ sunt ergo divitiae, quas custodire debet qui de nocte ad matutinum pervenit, multo pretiosiores terrenis, et temporalibus veriores, quas nec ignis exurere, nec tinea comedere, nec prædo potest auferre. Haec etiam mihi videtur Propheta sensisse cum in præcedentibus quaereret: *In quo corrigit adolescentior viam suam?* (3) Ne si hoc sine discussione assereret, videretur quod adiunctum est, magis præcipitatione prolatum, quam ex iudicio definitum. Et ut consilium eo salubrius crederetur, quo propensiori meditatione examinatum videre-

---

1) Psal. 33. 6.

2) Psal. 18. 80.

3) Ps. 118. 9.

tur, secutus adiunxit: *In custodiendo sermones tuos.* Conversus autem ad Deum, ad interrogata respondet, ut divinae pietatis remedium crederetur, quod esset inventum non præsumptione humana, sed inspiratione divina. Hinc Ieremias ait: *Bonum est viro, cum portaverit iugum ab adolescentia sua. Sedebit solitarius, et tacebit.* (1) Iugum est verbum Dei, mentis nostrae collo impositum, ut nec alta cervice, aut nutibus procedamus oculorum, nec de accepta qualibet gratia inflemur, nec extollamus in altum cornu nostrum, nec adversus Deum iniquitatem loquamur: sed in omnibus sicut Dei ministros nosmetipsos exhibentes, animas nostras humiliemus, et iuxta Apostolum, imitatores Dei, sicut filii carissimi, exsistamus.

10. Portandum autem hoc iugum ab adolescentia, ut iuventutis annos congrua disciplinae correctione unusquisque præveniat: ne si post decursae iuventutis annos iugum tulerit, suorum stimuletur rememoratione peccatorum, et erroris usu et peccandi consuetudine exagitetur, et novis semper insurgentibus præliis, eos in seipso sentiat impugnationum tumultus, per quos quotidie aut victor exsistat, aut victus. Nam si ab ipsis adolescentiae primordiis cervicem verbi iugo subdiderit, omnibus in seipso rite compositis, in pace sedebit. Sedebit quidem, animae carnem subiiciens, et de tribunali rationis, quasi de iudiciaria sede, omnibus internis motibus, velut quibusdam civibus, edicta proponens. Sedebit, inquam, nullum metuens hostem, nullam sentiens impugnationem. Stare namque pugnantis est, sedere vero feriati. Sedebit quoque

---

1) Thr. 3. 27. 28.

solitarius, id est ab omni carnalium desideriorum tumultu remotus. De hac solitudine David dicit: *Elongavi fugiens, et mansi in solitudine.* (1) Neque enim rex potentissimus qui tot millibus populorum præerat, in solitudine habitabat. Habitabat autem in solitudine cordis sui, in qua nullos hostium spiritalium impetus, nullos perversarum cogitationum strepitus, nullos pateretur clamoris iniqui tumultus. Qui vero solitarius sedet, tacet; intelligens melius esse silere, quam loqui incaute. Hinc etenim scriptum est: *Homo sapiens tacebit usque ad tempus.* (2) Prius namque oportet discere, quam docere. Ideo dictum est: *Audi Israël.* (3) Neque enim prius dixit, loquere, sed audi. Sed Prophetae dictum est a Domino: *Fili hominis*, *sta super pedes tuos*, *et audi quaecumque loquar ad te.* (4) Qui audit, tacet. Tacet ergo qui in lege Dei meditatur die ac nocte, et audit quid loquatur in eo Dominus Deus, qui loquitur pacem in eos qui convertuntur ad cor. Restat ergo ut dicamus, quid sit quod usque ad noctem sperandum in Domino dicit. Quis dubitat noctem finem esse diei? Sic et unicuique homini finis istius vitae, mors sua est. Potest quoque per noctem intelligi illa extremi iudicii dies, quam Propheta diem nominat tenebrarum et caliginis, in qua ad cœleste regnum vocantur electi, ubi iam spes eorum terminabitur, receptis omnibus quae in hac vita speraverunt, et ad laudem Dei concinentibus Sanctis: *Sicut adivi-*

---

1) Psal. 54. 8.

2) Prov. 11. 12.

3) Deuter. 6. 3.

4) Ezech. 2. 1.

mus, sic vidimus in civitate Domini virtutum. (1) Quod enim videt quis, quid sperat? Speravimus ergo in hac vita, ut quod hic in spe concipimus, ibi in re habeamus.

Quia apud Dominum misericordia, et copiosa apud eum redemptio.

11. Commendat nobis Dei caritatem, ut nos ad sperandum hortetur. Ex hoc enim usque ad noctem speramus; quia eum misericordem credimus, longanimem scimus. Unde non incongrue per quemdam sapientem dictum est: (2) *Tribularer, si non scirem misericordias tuas, Domine.* Tribulationi quippe cordis nostri remedium miserationis divinae occurrit: et contra diffidentiae malum firmissimae spei adhibet consolationem, promissionum divinarum certa nobis proponens exempla, quibus peccantium salutem se malle asserit quam perditionem: quorumdam quoque correctionem ad animum reducens, quos etsi a statu rectitudinis error subruit, Conditoris tamen gratia in melius reformavit. Ecce gravium delictorum mole obrutus, et de meritorum qualitate diffisus aspicio Zachaeum, intueor Mariam, considero Petrum, perpendo latronem: in quibus miserationis divinae splendor apparuit, atque per eos spem veniae peccantibus dedit. Hæ sunt inaestimabilis miserationis Dei divitiae, humano quidem generi a seculis absconditae, novissimis vero temporibus per mediatorem Dei et hominum declaratae. Quae pro sui immensitate adeo in-

---

1) Psal. 47. 9.

2) Initium est Responsorii 1. in officio feria V. post. Dominicam. 1. Quadragesimae.

comprehensibiles sunt, ut in explanatione eorum manus torpeat, fatiscant ingenia, eloquentiae conticescant. Superant enim sensum, sermonem transcendunt, intellectum excedunt. Quis enim digne enarrare sufficiat quantae misericordiae fuit, unigenitum Dei Filium de sinu Patris ad publicum nostrum descendere, carnem mortalem assumere, irrisiones pro nobis, vincula, flagella, crucem, mortemque tolerare? Quis cogitare valeat quantae fuerit gratiae, ovem perditam quaerere, quaesitam invenire, inventam in humeris portare? Quis exponere queat, quantae fuerit miserationis, sacratissima pretiosi sanguinis effusione genus humanum redimere, et sacrosanctum vivifici corporis et sanguinis sui mysterium membris suis tribuere? cuius perceptione corpus suum, quod est Ecclesia, pascitur et potatur, abluitur, et sanctificatur? Ideo et plenitudo temporis tempus gratiae nominatur, in quo iuxta Pauli vocem *Apparuit gratia Salvatoris nostri Dei omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem et secularia desideria, sobrie et iuste et pie vivamus in hoc seculo.* (1) Et iterum: *Apparuit benignitas et humanitas Salvatoris nostri, non ex operibus iustitiae quae fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit.* (2) Hinc per Zachariam Prophetam dicitur: *In die illa erit fons patens domus David inhabitantibus Ierusalem, in ablutione peccatorum et menstruatæ.* (3) Quis est iste fons, nisi unigenitus Dei Filius? de quo per Prophetam dicitur: *Apud te est fons vitae.* Qui

---

1) Tit. 2. 11.

2) Tit. 3. 4.

3) Zach. 13. 1.

nimirum tunc patens exstitit, quando in mundo visibilis apparens, pro liberatione nostra carnem suscepit. Qui etiam domus David dictus est; quia ex semine David secundum carnem natus est. Ierusalem vero visio pacis interpretatur. Hi ergo Ierusalem inhabitant, qui ad amorem cœlestium mentem levant. Peccator vero et menstruata, est vel is qui delinquit in opere, vel mens quae labitur in prava cogitatione. Menstruata namque mulier ita in seipsa polluitur, ut aliena carne minime tangatur. Quasi ergo menstruata illa est anima, quae etsi inpravi operis effectum non ducitur, in immundarum tamen cogitationum delectatione versatur. Quia igitur iam patet nobis fons misericordiae Redemptor noster, toto hunc pectore hauriamus, ut extinguere sitim carnalium desideriorum valeamus. Lavemus in eo maculas criminum, notas diluamus carnalium cogitationum. Et qui fontem misericordiae, si clausus esset, quaerere debuimus, saltem apertum et patentem non negligamus. Sperandum namque nobis est, quia ibi poenitentiae nostrae locus deerit, ubi innumerabilium hominum compunctio locum invenit. Ad hoc enim patet ut lavet, ad hoc fluit ut lætificet, ad hoc redundat ut purget. Nam subditur:

Et ipse redimet Israël ex omnibus iniquitatibus eius.

12. Restat igitur ut Israël efficiamur, et omnem transcendentes creaturam, in eum qui omnia creavit, mentis aciem dirigamus. Disponamus ascensiones in corde nostro, et per eas ad Conditorem Angelorum puro et simplici intellectu ascendamus. Quid enim tam

suave et tam iucundum, quam mentis oculis et cordis desiderio contemplari Deum, atque eius suavissimam degustare dulcedinem, dulcissimamque sentire suavitatem? Adest nobis gloria Redemptoris nostri, quae nos a terrenis ad coelestia erigat, oculos cordis nostri ad videndum solem iustitiae aperiat, ac per hoc ex omnibus nos iniquitatibus nostris redimat. Qui vivit et regnat Deus per omnia secula seculorum. Amen.

PSALMUS SEPTIMUS

SYNOPSIS

Quot modis fiat prophetia. — Absalom Iudaici populi, David Redemptoris figuram gerebat. — 1. Pro iustorum perseverantia, et pro peccatorum conversione orant Christus et Ecclesia. — Qui gloriatur in se non exauditur. — 2. Cum Deo in iudicio contendunt, qui vel se flagellatos ab eo conqueruntur, vel non exauditos. — Deus saepe postulata concedit iratus. — Nemo in conspectu Dei perfecte iustus. — 3. Quibus artibus diabolus nos decipiat. — 4. Infelix peccatoris status. — In sepulcro ligatus et a conspectu Dei proiectus iacet. — Quomodo a Christo ad vitam revocetur. — 5. Quas animo res volvere poenitens debeat. — Prospera magis metuenda, quam adversa. — Temporali vita utendum ad aeternam comparandam. — Qui coelorum nomine intelligendi — 6. Manus ad Deum expandere, est pro Deo bene operari. — 7. Ut bene operemur, a Deo est. — 8. Ut orantes exaudiamur, humilitas praestat. — Gratiae Dei adscribendum quod humiliemur. — 9. Dei erga poenitentes misericordia. — Nisi Deus misericorditer nos respiciat in desperationem labimur. — 10. Vita praesens, nox est; futura, dies. — 11. Quei aeterna felicitas, quae secundum opera redditur, ex Dei misericordia tribuatur. — Bona opera, gratia praevenit. — 12. Ut in Deo proficiamus, a nobis deficiendum — 13. In hac via ambulantes quae circumstent pericula. —

In fortiores parantur graviores aculei. — 14. Ut a tantis periculis eruamur, quid praestandum. — 15. Cum spiritus noster defecerit, a Dei spiritu assumpti deducemur in viventium terram. — Hic tantum multitudo pacis. — 16. Ut vivamus iustitiae quid agendum. — Aliud vivificari in aequitate, aliud vivificari aequitati. — 17. Nulla maior afflictio, quam quae ex conscientia delictorum. — Quia in arcano cordis Deus consolator non invenitur. — Ideo omni sollicitudine quaerendus est. — 18. Ut duplex est Dei timor, ita duplex servitus. — 19. Sanctorum in aeterna vita felicitas.

PROËMIUM

In septimum Psalmum pœnitentialem

Psalmus David, quando persequebatur eum Absalom filius eius.

De Psalmi centesimi quadragesimi secundi titulo, iuxta quod pietas divina contulerit, locuturus, prius volo modos aperire prophetiae: quatenus dum eius diversitas ostenditur, eius et intelligentia facilius acquiratur. Sciendum namque est, quia prophetia tribus modis fit: videlicet verbis, factis, somniis. Quicumque enim Propheta futura innotuit, aut verbis, aut factis, aut somniis prophetavit. Verbis namque futura praedixit Isaias, cum ait: *Ecce virgo concipiet et pariet filium, et vocabitur nomen eius Emmanuel.* (1) Somniis vero Nabuchodonosor futura praevidit, quae Spiritu sancto Daniel repletus enodavit. Factis Abraham futura nuntiavit, quando unicum filium suum ad sacrificia obtulit. Quem nimirum, quem in hoc opere designat, nisi eum qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum? Ipsa enim an-

---

1) Isai. 7. 14.

tiquorum patrum gesta nobis prophetiae sunt, qui dum aliud agunt, et aliud innuunt, occulta nobis quasi per operis linguam produnt. Quod hoc in loco evidenter ostenditur, cum Absalom facta ad memoriam reducuntur. Absalom namque patrem persequens, ad hoc usque livore feralis prorupit invidiae, ut in seipso destrueret iura naturae. Quem enim naturaliter amare debuerat ut patrem, eum inhumane persequebatur ut hostem. Absalom autem pax patris interpretatur: non quod ei pax ulla cum patre fuerit, sed quia quantae pacis et patientiae exstitit, in eius perversitate pater ostendit. Quis autem per Absalom, nisi Iudaicus populus: quis vero per David, nisi Redemptor noster signatur? Hinc namque per Prophetam Veritas ait: *Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveterati sunt.* (1) Denique ipse est filius senior, qui adolescentioris inventioni invidens et saluti, domum renuit intrare Ecclesiae. Qui profecto canticum non cantat lætitiae, nec concinentium admiscetur choris, et annulo carens fidei, nec stola immortalitatis induitur, nec vituli saginati alimento satiatur. Qui etiam hœdum quaerit; quia agnum qui tollit peccata mundi, non sequitur; et ideo inter hœdos in iudicio statuitur, nec ad coenam nuptiarum eius vocatur. Patrem ergo Absalom persecutus est; quia Iudaicus populus dum monita salutis respuit, in propria venientem Dei Filium recipere recusavit. In tantum autem vaesaniae suae extendere conatus est rabiem, ut suum occidere praesumeret Creatorem. In quo nimirum facto patientia Christi declarata est, qui non solum eis malum pro malo non reddidit, verumetiam ad mor-

---

1) Psal. 17. 46.

tem ductus pro eis oravit, dicens: *Pater ignosce illis: quia nesciunt quid faciunt.* (1) Unde et Apostolus admonet, dicens: *Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum, ut sequamur vestigia eius, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore eius; qui cum malediceretur, non maledicebat; cum pateretur, non comminabatur.* (2) Orat autem caput in hoc Psalmo pro membris, Christus pro Ecclesia, virtus pro infirmitate. Orat quippe ut non severe iudicentur, sed misericorditer exaudiantur. Persequitur etiam hoc tempore schismaticus corpus Christi, impugnat haereticus; Ecclesiam, unitatem infidelis perturbat. Sed clamat ad Deum Ecclesia, capiti suo Christo in unitate spiritus coniuncta. Quae etsi omni tempore ad Deum clamat, praecipue tamen in tribulatione se ad orandum excitat, unde et dicit: *In die tribulationis meae clamavi ad te.* (3) Sed videamus quid dicat:

EXPOSITIO

Psalmi quarti pœnitentialis.

Domine, exaudi orationem meam, auribus percipe obsecrationem meam in veritate tua, exaudi me in tua iustitia.

1. Sancta universalis Ecclesia secundum digniorem partem sui in spe coelestium praemiorum roborata, sicut in electis habet quod conservari desideret, ita in infirmis invenit quod sibi dimitti exoret: sciens

---

1) Luc. 13. 34.

2) 2. Pet. 2. 21.

3) Ps. 85. 7.

omnes divino egere auxilio, quos infelicis vitae conditio angustat, cum et iustus inter pericula securus esse non valeat, et peccantem non nisi sola gratia divinae miserationis absolvat. Utrobique ergo pavida, utrobique suspecta, et pro currentibus orat ut perveniant, et pro regressis obsecrat ut currant. Inter orationem autem et obsecrationem hoc interest, quod oratio pro perseverantia virtutum, obsecratio vero fit pro indulgentia peccatorum. Orat ergo caput vel Ecclesia, ut et bene operantes in iustitia roborentur. In eo vero quod ait: *Auribus percipe obsecrationem meam*, delinquentium designat debilitatem, qui ad similitudinem aegrotantium quadam omnipotentis medici indigent condescensione, cum se non valeat ad eum peccator levare. Vel auribus percipe, id est obsecrationibus intende. Hoc namque per Prophetam pollicetur, dicens: *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos.* (1) Unde et subditur: *In veritate tua.* In hoc enim vera apparet promissio: quia converso tribuitur remissio peccatorum, iuxta quod scriptum est: *Iustificeris in sermonibus tuis; et vincas cum iudicaris.* (2) EXAUDI *me in tua iustitia.* Qui gloriatur in se, non exauditur. Non exaudiuntur illi qui ignorantes Dei iustitiam, et suam volentes statuere, iustitiae Dei non sunt subiecti. Denique Pharisaeus iustitiam suam in templo statuere voluit, et ideo a Domino reprobatus fuit. Gloriemur ergo in iustitia Dei, si exaudiri quaerimus, ut nos cum Propheta dicere possimus: *Exaudi me in tua iustitia.* Quis autem gloriatur in iustitia Dei, nisi qui nihil boni suis

---

1) Zac. 1. 3.
2) Ps. 50. 6.

meritis tribuit, et iustum esse quidquid adversi tolerat, sentit? Gloriabatur Paulus in infirmitatibus suis, nihil boni non accepti se habere testabatur, humilitatis nobis exempla proponens, *ut qui glorietur, in Domino glorietur*. (1)

Et non intres in iudicium cum servo tuo: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens.

2. Qui contra Conditoris flagella murmurat, quasi cum eo in iudicium intrat. Dei namque accusat iudicium, qui se aestimat iniuste percussum. Et quasi cum Deo in iudicio contendit, qui inter flagella innocentem se ostendit. Hinc etenim Dominus ad beatum Iob loquitur, dicens: *Numquid qui contendit cum Deo, tam facile conquiescit?* (2) Utique qui arguit Deum, debet et respondere illi. Tunc beatus Iob quasi Deum arguit, cum de percussione sua an fuerit iusta dubitavit. Nullius quippe delicti sibi conscius, iniuste se percussum credidit; quia merita sibi augeri ex percussione nescivit. Sed qui multa de operatione sua locutus, audita Sanctorum vita tacuit, quasi cum Deo contendens facile conquievit. Vel certe ille cum Deo in iudicium ingreditur, qui cum oraverit, murmurat si non exauditur. Quibus dicitur: *An vultis mecum iudicio contendere?* (3) Quasi enim iudicio contendebant, qui dicebant: *Quare ieiunavimus, et non aspexisti? humiliavimus animas nostras, et nescisti?* (4) Siqui-

---

1) 1. Cor. 1. 31.

2) Iob. 39. 32.

3) Ierem. 2. 29.

4) Isai. 58. 53.

dem stultum est ab oratione deficere, si Deus differat, cum rogatur, exaudire: et iniquum arguere Conditorem, si effectus non sequitur orationem, praesertim cum quid oremus sicut oportet, nesciamus. Nonnullis quippe impatientibus Dominus quod petebant saepe concessit iratus: sicut e contra Apostolo negavit propitius. Dedit enim regem petentibus secundum desideria cordis eorum: dedit etiam postulanti diabolo, ut Iob simplicem et rectum et timentem Deum tentaret. Malignos spiritus exaudivit, et in porcorum gregem daemonum concessit legionem intrare. Non igitur pro magno quis habeat si fuerit exauditus, cum aliquid petat quod non impetrare plus prosit. Quod si postulata non obtinet, non se abiiciat, aut de divina erga se miseratione desperet, cum forte ea peteret, quibus acceptis vel affligatur atrocius, vel inutilius prosperetur. Scriptum quippe est: *Aversio parvulorum interficiet eos, et prosperitas stultorum perdet eos.* (1) QUIA *non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* Scio multos in conspectu hominum iustos videri, et ad spem cœlestium promissorum evectos innocenter in mundo vivere: qui etsi non delinquant in opere, labuntur tamen aliquando vana aut perversa cogitatione. Cuius enim mentem cogitationes vanæ non laniant? cuius cor tentationes non vexant? cuius animum desideria carnis non turbant? Non ergo in conspectu Dei iustificatur qui corde delinquit, quod intuetur Deus.

Quia persecutus est inimicus animam meam: humiliavit in terra vitam meam.

3. Quis sit generis humani inimicus, ostendit qui

---

1) Prov. 1. 32.

parabolam zizaniorum exponens, ait: *Inimicus autem diabolus est.* (1) Et Apostolus Petrus ait: *Inimicus vester diabolus tamquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret.* (2) Ipse enim est qui animas persequitur, qui mortem inferre perpetuam molitur. Ipse est, inquam, qui incautos decipit, et in via huius vitæ gradientibus laqueos tendit. Ideo Propheta ait: *In via hac qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi.* (3) Rursum de eo scriptum est: *Abscondita est in terra pedica eius, et decipula illius super semitas.* (4) Dum enim humanæ saluti invidens perdere innocentem appetit, prius ei aliquid quod libeat ostendit: quod dum appetere incautus nititur, occulto peccati mucrone transverberatur. Quasi ergo in terra pedica absconditur, dum in terrenis commodis peccatum occultatur. Decipula quoque ab antiquo hoste super semitam ponitur, cum in actione huius mundi quam mens appetit, peccati laqueus paratur. Ita namque in terra decipula ponitur, ut exposita esca ipsa non videatur. Sic nimirum sic antiquus hostis dum subruere aliquem cupit, quasi escam in muscipula, lucrum in culpa ponit. Ad quod dum aviditatis amore viator inhiat, ex improviso eum peccati laqueus suffocat. Quis huius hostis versutias non metuat, qui tanto est perniciosior, quanto occultior? Non enim quæ extra nos sunt auferre nititur, sed diripere thesauros interiores conatur. Nulla sibi temporalium bonorum cupiditas, nulla divitiarum ambitio, nullum dignitatis desiderium,

---

1) Matt. 31. 39.
2) 1. Pet. 5. 8.
3) Psal. 141. 4.
4) Iob. 18. 10.

sola interiora appetit, solas virtutes diripit, solam animam occidit. Quod si aliquando exteriora tetigerit, non ea aufert ut habeat, sed ut ea auferendo animam evertat. Novimus quomodo multos quotidie fraudibus suis occupet, quomodo vestimentis gratiæ expoliet, deceptos virtutum privet ornatu, divitiis opum defraudet, livoribus infuscet tentationum, vulneribus peccatorum transfigat. Hæc est namque perversitatis eius intentio, ut omnibus noceat, omnes deiiciat. Denique quos in viis Dei ambulantes viderit, et in proposito iustitiæ cognoverit fortiores, eos gravius persequitur, a statu rectitudinis subruere conatur. Ideoque ait: *Persecutus est inimicus animam meam, humiliavit in terra vitam meam.* Gravis persecutio! Qui cœperam amore cœlestium terrena relinquere, et contemptis divitiis secularibus, in cœlis conversari, iam impulsione diabolica cogor summa et æterna despicere, et de mundi huius providentia incerta cogitare. Terrenarum rerum curis aggravor: carnalium voluptatum captus illecebris, ad ima deducor. *Deprimit* enim *terrena habitatio sensum multa cogitantem.* (1) HUMILIAVIT *in terra vitam meam.* Qui contemptis cœlestibus, ad ima solummodo appetenda deducitur, eius vita in terra humiliatur. Unde fit, ut eo morti fiat proximus, quo a Deo factus est per dissimilitudinem longinquus. Hinc namque Apostolus ait: *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, et in laqueum diaboli, et desideria multa inutilia, quæ mergunt homines in interitum.* (2) Unde et apte subditur:

---

1) Sap. 9. 15.

2) 2. Tim. 6. 9.

Collocavit me in obscuris sicut mortuos seculi, et anxiatus est super me spiritus meus, in me turbatum est cor meum.

4. Quid infelicius? Vivebam olim Deo, mortuus seculo: nunc e contrario mortuus Deo, mundo vivo. Quid est enim peccatum, nisi mors? Hinc etenim scriptum est: *Non est in morte qui memor sit tui.* (1) Et iterum: *Intravit mors per fenestras nostras.* (2) Mors namque est quæ animam a Deo separat, sensuum internorum intercludit officia, divinam deturpat imaginem, lucis adimit claritatem. Denique qui Christo moritur, in sepulcro conscientiæ tumulatur, ligatur concupiscentiarum institis, a conspectu Dei proiicitur, duritie operitur, lapide iniquitatis intus clauditur. De talibus scriptum est: *Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum.* (3) Hos tamen aliquando resuscitat Iesus, et sublato impœnitudinis lapide, a tenebris ad lucem revocat. Et cum pro eis Ecclesia intercesserit, per ministerium eos sacerdotum absolvit. Venit ipse ad monumentum, ad lacrymas Ecclesiæ commovetur: iubet ut ad iustitiam resurgat, qui pridem in iniquitate iacuerat. Tantummodo opus est ut per confessionem foras veniat, sentiat cordis dolorem, timeat iudicium Dei, ab iniquitate recedat. Habet etiam in hoc Prophetæ documentum. Nam subditur: *Anxiatus est super me spiritus meus, in me turbatum est cor meum.* Pœnitentis viri spiritus anxiatur, cum superna desiderans, carnis corruptione deprimitur. Cum

---

1) Psal. 6. 6.

2) Ier. 9. 21.

3) Ps. 72. 2.

enim terrenæ labis pondere prægravatus, sustolli ad altiora nititur, ipso suo conamine fatigatus lassatur. Sed eo enixius superiora desiderat, quo verius sarcinam agnoscit quam portat. Turbatur vero cor peccatoris in recordatione peccati, cum primum cœperit seipsum cognoscere, et quam longe a Deo recesserit cogitare. Nec vacat quod addidit, *In me.* Quasi enim extra se fuerat, qui spretis salubribus et æternis, de noxiis et temporalibus cogitabat: qui ægritudinis suæ molestias non sentiebat: qui se videre cum cæcus esset, putabat. Sed eo in se rediit, quo seipsum qualis fuerat, recognovit. Scriptum namque est: *Redite prævaricatores ad cor.* (1) Sed de filio prodigo narravit Dominus, quia cum distractis et profusis paternis bonis, vitæ cœlestis alimento egeret, in se reversus sit. Non enim in se reverteretur, nisi a se prius existet. Ideoque et pater eius ait: *Hic filius meus mortuus fuerat, et revixit: perierat, et inventus est.* (2) Si ergo a patre, a quo per inobedientiam discesseras, inveniri desideras, et deliciose in domo illius epulari, ad teipsum statim revertere, et discussis actibus tuis, unde excideris recordare; ut eo magis movearis ad pœnitentiam, quo incipies cognoscere quod amiseris, et perdere quod inveneris. Sequitur:

Memor fui dierum antiquorum, meditatus sum in omnibus operibus tuis, et in factis manum tuarum meditabar.

5. Felices antiqui dies, nihil tenebrarum, nihil caliginis præferentes! Quos divinitatis illustrabat prae-

---

3) Isai. 46. 8.

2) Luc. 15. 24.

sentia, securitatis purgabat serenitas, laetitiae immensitas decorabat. Dies gaudiorum et luminis, dies virtutum et pacis, dies deliciarum et suavitatis: quos non perturbabat mœror, non infestabat angustia, non obumbrabat infirmitas. Hos dies in paradiso habuit anima, antequam a statu rectitudinis per culpam caderet praevaricationis: sed eosdem tunc infeliciter perdidit, cum praecepta Conditoris servare contempsit, Potest quoque intelligi per antiquos dies, primorum parentum transgressio, per quam oculos eorum apertos testatur Scriptura. Vel etiam illecebrosa istius mundi prosperitas, fraudulenta quadam amœnitate stultis arridens, cui maledicit iustus, dicens: *Pereat dies in qua natus sum.* (1) Sancti etenim viri mundi huius prospera magis quam adversa metuentes, in ipsis successibus suis seipsos discutiunt, et quam cito transeat mundanae felicitatis fumus, attendunt, revolventes quod scriptum est: *In die malorum ne immemor sis bonorum.* (2) Si quem vero in mundo prosperari viderint, et in gloria divitiarum suarum exsultare; non culmen dignitatis eius considerant, sed finem illius mente pertractant; ut tanto obnixius vera bona considerent, quanto apertius bona non esse quæ transeunt, vident. Hinc namque Iob dicit: *Ego vidi stultum firma radice, et maledixi pulchritudini eius statim.* (3) Qui enim in multitudine divitiarum suarum confidit, quasi in terra radicem firmavit. Sed vir sanctus eius maledicit pulchritudini, cum illius derogat prosperitati. *Meditatus sum in omnibus operibus tuis.*

---

1) Iob. 3. 3.
2) Eccle. 27. 11.
3) Iob. 5. 3.

Qui mundi huius divitias fallaces esse agnoverit, et amore coelestium contempserit terrena, meditatur in operibus bonis, quae vita hac transeunte permaneant, et aeternae vitae præmia ferant. Neque enim tempore utiliter vivitur, nisi ad comparandum meritum quo in æternitate vivatur. Sequitur: *Et in factis manuum tuarum meditabar.* (1) Loquitur Propheta ad Deum: *Opera manuum tuarum sunt cæli.* Et alibi: *Cæli enarrant gloriam Dei.* (2) Illi sunt coeli, qui enarrant gloriam Dei: qui opus manuum Dei dicuntur, quia divinam in se non deformant imaginem, charismatum non excludunt dona, animae speciem non demoliuntur. Qui nihil boni sibi, sed totum gratiae Dei tribuunt, scientes se nihil habere quod non acceperunt. Hoc enim operatus est in eis, qui vasa misericordiae fecit eos, qui illos ante mundi constitutionem in seipso elegit, ut in se non glorientur, nec altum sapiant, sed timeant, nec dicant in abundantia sua: *Non movebor in aeternum.* (3) In his meditabitur, qui de Babylone reversus, exempla eorum sibi ad imitandum proponens, ne deceptus conversatione eorum qui terrena sapiunt, in eadem quae dimiserat relabatur, et fiat deterior erroris confusio, si post acceptum aratrum coeperit retro aspicere, aut ad tollendam tunicam in domum remeare. Eorum itaque exemplo se ad bene operandum excitat, et cum eis absens corpore, mente conversatur. Gloriam ergo beatitudinis æternæ quam receperunt, aut recepturi sunt, attendit;

---

1) Ps. 101. 26.
2) Ps. 18. 1.
3) Ps. 29. 7.

ut eo magis ad opus bonum animetur, quod cæperit agnoscere quod egerunt, et sperare quod acceperunt.

Expandi manus meas ad te: anima mea sicut terra sine aqua tibi.

6. Non sufficit bene velle, nisi sequatur et facere. Ideo qui in operibus bonis meditatum se dixerat, et in meditatione laudis Sanctorum immoratum, secutus adiunxit: *Expandi manus meas ad te.* Hinc namque Propheta nos admonet, dicens: *Levemus corda nostra cum manibus ad Deum.* (1) Quid est manus ad Deum expandere, nisi operationem ad omnipotentem levare? Denique ille manus suas contrahit, qui indigentibus nihil tribuit, qui vocem pauperis non exaudit. Hinc quidam sapiens admonet, dicens: *Non sit manus tua ad dandum contracta, et ad accipiendum porrecta.* (2) Docuit ille manus expandere, qui dixit: *Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis.* (3) Et Propheta testatur, dicens: *In die tribulationis meae Deum exquisivi manibus meis.* (4) Quid est enim manibus Deum exquirere, nisi operibus sanctis Salvatorem invocare? Nec otiose additum est, *Ad te:* quia sunt plerique qui in eo quod bene agunt, laudari ab hominibus appetunt. Hi manus suas ad Deum non expandunt, quia per opera sanctitatis non Deum, sed mundi gloriam quaerunt. De talibus dicit Dominus: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.* (5) Expandamus ergo manus nostras ad Deum, ne iustitiam

---

1) Thren. 3. 41.
2) Eccles. 4. 36.
3) Luc. 11. 41.
4] Psal. 75. 3.
5) Matt. 6. 2.

nostram faciamus coram hominibus: nec cum fatuis virginibus lampades vacuas accipiamus; sed in vasis nostris oleum sumentes, venienti sponso occurramus, ut dicere cum Apostolo possimus: *Gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae.* (1)

7. *Anima mea sicut terra sine aqua tibi.* Hoc est propter quod magis timoratus quisque se ad bene operandum excitat, si se non extollat de meritis, si in se superbiam humanae praesumptionis extinguat, si nihil se esse reputet, si virtutis incrementum a Conditore exspectet. Ideoque ait: *Anima mea sicut terra sine aqua tibi.* Quasi enim terra sine aqua, est anima sine gratia. Sicut enim terra quae imbre non perfunditur, non vestitur herbis, non venustatur floribus, non abundat messe: sic anima gratia carens non operitur virtutibus, non cogitat de cœlestibus, non insistit utilibus. Vitiato namque in primo parente libero arbitrio, iam nec velle quidem bonum possumus, nisi illius gratia adiuvemur, apud quem gressus hominis diriguntur. Scriptum quippe est: *Praeparatur voluntas a Domino.* (2) Et Dominus discipulis ait: *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos.* (3) Et Apostolus: *Deus est,* inquit, *qui operatur in vobis et velle et perficere, pro bona voluntate.* (4) Et iterum: *Gratia Dei salvati estis, per fidem.* (5) Si ergo fidem sine gratia Dei nemo habet, quis se facere fructum æstimet sine adiutorio illius, qui ait: *Posui vos ut eatis, et fructum af-*

---

1) 1. Cor. 1. 12.
2) Prov. 8. 35. sec. lxx.
3) Iohan. 15. 16.
4) Philip. 2. 13.
5) Ephes. 7. 1.

feratis, et fructus vester maneat? (1) Quicumque enim plantet aut riget; incassum vos correptionis exterius perstrepit, nisi ille incrementum dederit, sine quo nihil possumus facere.

Velociter exaudi me, Domine, defecit spiritus meus.

8. Non incongrue a quodam sapiente dictum est: *Cupiditati ipsa celeritas tarda est.* Parum enim est desideranti iustificationes Dei ut exaudiatur, nisi etiam velociter exaudiatur. Addit etiam causam, quare exaudiri debeat: quasi inflantem iam spiritum non habeat, qui spem suam omnino in Deo ponit. Dicendo enim: *Defecit spiritus meus*, pauperem spiritu se esse testatur, et de seipso non praesumere, sed sacrificium Deo spiritum contribulatum offerre. Agnoscit hoc etiam se ex gratia Dei habere quod humiliatus est, confidens se eius auxilio erigendum, cuius gratia se sentit elisum. Hinc namque Propheta Dominum exorans, ait: *Auferes spiritum eorum, et deficient, et in pulverem suum revertentur: emittes spiritum tuum, et creabuntur.* (2) Non enim receptaculum spiritus Dei quisquam efficitur, nisi spiritu suo primitus evacuetur. Nam nec requiescit spiritus Dei nisi super humilem et quietum, et trementem sermones Dei. Denique qui tremit, deficit. Hinc Propheta ait: *Defecit in salutari tuo anima mea.* (3) Nisi enim quis a semetipso deficiat, ad eum qui supra ipsum est, non appropinquat. Hinc de regina Saba scriptum est, quod audita sapientia Salomonis, et visis ministris domus eius non

---

1) Iohan. 15. 16.
2) Ps. 103. 19.
3) Ps. 118. 81.

habebat ultra spiritum: quia electorum Ecclesia de Gentibus congregata, cognita Christi gratia, et Evangelicae doctrinae inventis magistris, abiecto superbiae spiritu, omnique elationis fastu deposito, didicit de seipsa diffidere, et in Regis sui misericordia magna sperare.

Non avertas faciem tuam a me, et similis ero descendentibus in lacum.

9. Solent domini irati ab his quibus offensi sunt servis oculos avertere, et si quando illi pro gratia supplicaverint, in partem aliam faciem declinare. Et quia recto eos intuitu conspicere nequeunt, animorum suorum motus in ipso corporis habitu ostendunt. Deus quoque idem delinquentibus avertitur: quia turpitudinem eorum sereno vultu inspicere dedignatur. Sed qui abiicit delinquentem, convertitur ad poenitentem, vocat etiam aversos, donat peccata conversis, hortatur pigros, consolatur afflictos, docet studiosos, adiuvat dimicantes, confirmat laborantes, exaudit corde clamantes. Ipse namque per Prophetam dicit: *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos.* (1) Sed quia converti ad eum sine ipso non possumus, quotidie cum Propheta clamemus: *Ne avertas faciem tuam a me, et similis ero descendentibus in lacum.* Avertente Domino faciem, peccator in lacum descendit; quia nisi illum Deus misericorditer respexerit, post multa perpetrata scelera in desperationis foveam cadit. Nam et Petrus amare non flevisset, nisi eum Dominus respexisset. Est enim poenitentia unum de perfectis donis descendentibus a Patre luminum. Nisi ergo beni-

---

(1) Zac. 1. 3.

gña Dei misericordia mentem hominis illuminaverit, impossibile est ei in novam naturam mutari, cum scriptum sit: *Non potest a se facere quidquam, nisi datum fuerit desuper.* (1) Et Apostolus: *Fiduciam,* inquit, *talem habemus per Christum ad Deum, non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* (2) Si ergo nec cogitare aliquid a nobis sufficimus, quomodo sine respectu misericordiae Dei poenitentiam agemus? Sunt enim tenebrae ubi Christus non respicit, ubi lux illa vera non ingreditur; quae sic lucet in tenebris, ut tamen non comprehendatur a tenebris. Ideoque Propheta Dominum exorans dicebat: *Faciem tuam illumina super servum tuum.* (3) Quid est autem facies Dei, nisi quaedam claritas cognitionis eius? Hanc cognitionis eius claritatem non vident, qui misericordiam ipsius ignorant, qui de peccatorum suorum venia desperant. Illi denique in lacum descendunt, ubi lumen non videant misericordiae, intentionem cordis non dirigant ad coelos, carnis satisfaciant desideriis, Deum contemnant, sicut scriptum est: *Peccator cum in profundum venerit, contemnit.* (4) De talibus per Amos Prophetam Dominus intonat, dicens: *Si celaverint se ab oculis meis in profundo maris, ibi mandabo serpenti, et mordebit eos.* (5) Quid est enim celari in profundo maris, nisi in altitudine delitescere desperationis? Celat vero se, qui non confitetur peccata sua. Non confitetur autem, qui desperat de

---

1) Iohan. 19. 11.
2) 2. Cor. 3. 4.
3) Ps. 118. 135
4) Prov. 18. 3.
5) Amos. 9. 3.

misericordia Dei. Vel certe ille se ab oculis Dei celat, qui a mandatis eius avertitur. Oculi enim Domini, spiritus Dei, qui legem, id est mandata dedit. Qui ergo se ab oculis Dei in profundo desperationis celaverint, potestatem accipit diabolus ut eos mordeat, et in ventrem eos suæ malitiae inducat. Ipse est enim serpens, cui dictum est: *Terram comedes omnibus diebus vitae tuae.* (1)

Auditam fac mihi mane misericordiam tuam: quia in te speravi.

10. Quid est mane, nisi sequentis diei initium? Quæ autem dies, nisi illa de qua Propheta dicit: *Melior est dies una in atriis tuis super millia?* (2) Et Apostolus: *Nox*, inquit, *praecessit*, *dies autem appropinquavit; abiiciamus ergo opera tenebrarum*, *et induamur arma lucis: sicut in die honeste ambulemus.* (3) Illa est enim dies, quam verus ille sol illuminat, qui nescit occasum, quem non obtenebrat nubes, non obscurat nebula, non obumbrat turbo. Quæ recte una dicitur, quia nullius finis termino angustatur. In hac quippe vita diem non habemus, in qua per fidem, non per speciem ambulamus. In qua cæcitatis nostræ patimur tenebras, et erroris humani deflemus caliginem. In qua assiduis mœroris et angustiæ premimur nebulis, et per devia trahimur, quasi captivi lumen sapientiæ non habentes, et in cogitationibus nostris evanescentes. Cum autem Christus apparuerit vita nostra, et revelata facie Deum videre cœperimus, tunc omnis effugiet caligo tenebrarum, omnis evanescet i-

---

1) Genes. 3. 14.

2) Ps. 38. 22

3) Rom. 23. 22.

gnorantiæ fumus, omnis dissipabitur tentationis nebula: quia et corruptibile hoc induet incorruptionem, et mortale hoc induet immortalitatem. Illa erit claritatis et lucis dies, quam electis omnibus praeparavit qui eripuit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum filii dilectionis suae. Huius diei mane, est futura resurrectio, iuxta quod scriptum est: *Mane adstabo tibi et videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es, neque habitabit iuxta te malignus.* (1) Et iterum: *Bonum est confiteri Domino, et psallere nomine tuo, Altissime, ad annuntiandum mane misericordiam tuam.* (2) In ea quippe iustorum lucescet felicitas, apparebit gloria, videbitur exultatio; ubi absterget Deus omnem lacrymam ab oculis Sanctorum; ubi novissima destructur mors; ubi iusti fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum.

11. In illo autem mane auditam faciet Dominus misericordiam suam, cum segregatis iustis ab impiis, ovibus scilicet ab hoedis, dicet his qui a dextris eius erunt: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi.* (3) Ibi nota fiet misericordia Dei, quam in præsenti vita mens humana capere non potest. Praeparavit enim Dominus diligentibus se, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Ideo qui per bonam conversationem a gratia Dei venientem, ad desiderium æternæ vitae erigitur, dicit: *Auditam fac mihi mane misericordiam tuam,* scilicet æternam. *Misericordia* enim *Domini ab aeterno usque in ae-*

---

1) Psal. 5. 4.

2) Ps. 91. 1. 2.

3) Matt. 25. 34.

ternum super timentes eum. (1) Quod si illa Sanctorum felicitas misericordia est, et non meritis acquiritur, ubi erit quod scriptum est: *Et tu reddes unicuique secundum opera sua?* (2) Si secundum opera redditur, quomodo misericordia aestimabitur? Sed aliud est secundum opera reddere, et aliud propter ipsa opera reddere. In eo enim quod secundum opera dicitur, ipsa operum qualitas intelligitur, ut cuius apparuerint bona opera, eius sit et retributio gloriosa. Illi namque beatae vitae in qua cum Deo et de Deo vivitur, nullus potest æquari labor, nulla opera comparari, præsertim cum Apostolus dicat: *Non sunt condignae passiones huius temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis.* (3) Quamquam et ex hoc quoque misericordia iure possit nominari: quia pro illis operibus datur, quae sine præventu misericordiae Dei nemo assequitur. Unde in Psalmis dicitur: *Deus meus, misericordia eius praeveniet me.* (4) Nisi enim vasa iræ fecisset vasa misericordiae, neminem ab illa perditionis massa conversatio sancta discerneret, neminem a pœna perpetuae mortis iustitia propria liberaret. Constat ergo quia quibus misericorditer tribuit ut in hac vita bene operentur, eis misericordius largitur ut in æterna beatitudine centuplicato fructu remunerentur. Haec est gratia, quam pro gratia dandam sanctus Dei Apostolus perhibet, ut quibus in hac vita divinitus datur gratia sanctificationis, eis ex hac quoque in futuro detur gratia aeternae felicitatis. Quod vero ait: *Quia in te speravi*, quasi

---

1) Ps. 102. 17.

2) Ps. 61. 15.

3) Rom. 8. 18.

4) Ps. 51. 11.

causa est iustae petitionis: quia cum spem suam quis in Deo posuerit, ad exorandum Deum confidentior erit. Dixerat quoque superius: *Defecit spiritus meus;* nunc vero in Deo sperare se dicit. In quo maioribus usus confidentiae remediis, spei nostrae saluberrimum adhibet documentum, ut discamus parum esse quod a nobis deficimus, nisi nos transcendentes, in Deo proficiamus.

Notam fac mihi viam, in qua ambulem: quia ad te levavi animam meam.

12. Quis est qui pervenire possit ad audiendam mane vocem misericordiae, nisi ambulaverit in via iustitiae? Hinc Propheta Dominum exorans, ait: *Viam iustificationum tuarum instrue me.* (1) Et illud: *Dirige me in semitam rectam propter inimicos meos.* (2) Et, *Dirige in conspectu tuo viam meam.* (3) Sciebat enim viam esse quae recta videtur hominibus, cuius novissima ad mortem ducunt. Ideoque ait: *Notam fac mihi viam, in qua ambulem: quia ad te levavi animam meam.* Vide ordinem. Primum est ut a teipso deficias, nec super te causa iactantiae rapiaris, sed omnibus inferiorem te sentias, et sic in te spiritum superbiae extinguas. Non te generis nobilitas extollat, non erigat honor, non inflet prudentia. Qui enim confidit in homine, maledicto subiacet. Deinde sequitur ut in Deo speres; ut derelictus, (iuxta Prophetam,) a patre et matre, assumaris a Domino, et eius praesidio guberneris inter fluctus mundanae tentationis. Postremo ut animam ipsam leves ad Deum

---

1) Ps. 118. 27.

2) Ps. 26. 11.

3) Ps. 5. 9.

et omni vanitate expulsa, in coelestibus converseris; ubi deliciarum Dei reficiaris dulcedine, et visionis eius perfruaris claritate. Non tibi subrepat terrenarum delectatio cupiditatum, non vanitatum phantasmata mentem occupent, quae cum animum in diversa traxerint, tantam inducunt caliginem negligentiae, et caecitatis tenebras opponunt, ut cum appetere coeperit infima, nullatenus erigatur ad summa. Si amore coelestium accensus fueris, et per istos ascenderis humilitatis gradus, poteris et tu dicere cum Propheta: *Ad te, Domine, levavi animam meam.* (1) Beatus qui hoc potest dicere. Beatus plane quem iniquitas non onerat, non revocat delectatio, non inclinat voluptas, quem non gravat cupiditas, non deprimit opulentia, non trahit ambitio, sicut scriptum est: *Beatus vir cuius est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit.* (2)

Eripe me de inimicis meis, Domine, ad te confugi: doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.

13. Qui in via ambulat, insidias metuit, hostium timet incursus, prædonum impetus perhorrescit. Ideo qui viam nosse salutis desiderat, ut etiam ab inimicis eripiatur exorat. Novit quia inter inimicos graditur, in medio laqueorum, undique pericula imminent, undique ponuntur insidiæ, undique incauti præcipitantur. *Adversarius* enim *noster diabolus tamquam leo rugiens circuit, quaerens quem devoret.* (3) Occupat in-

---

5) Ps. 24. 1.

2) Ps. 83. 6.

3) 1. Petr. 5. 8.

cautos, inermes sauciat, incautos expoliat. Alios necat, alios captivat, alios suffocat. Aliquando transfigurat se in Angelum lucis, et incautæ menti quædam agenda bona proponit: ut dum a proposito tentatus deciderit, et tentationum ventis velut arundo cœperit agitari, facilius ad delicti inducatur consensum. Inserit inutiles cogitationes, vana adhibet desideria, virtutum figmenta depingit. Si quem vero invenerit fortiorem, in bono proposito perseverantem, eum acrius persequitur, et gravioribus admotis tentationum aculeis, extinguere conatur. Habet quoque secum nequitiæ ministros, duces et satellites suos, cum quibus adversus humanam fragilitatem congreditur; ut ea tanto facilius superetur, quanto non ab uno, sed a multis impugnatur. Contra hunc potentem adversarium eiusque plurimos apparatus nos instruebat Paulus, cum diceret: *Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiae in cœlestibus.* (1) Quis tot inimicorum catervas evadere, eorumque insidias investigare potest? Non gravantur carne, nullis occupantur curis, sed sunt ad nocendum parati. Quis hominum adversus eos dimicans illæsus abire potest, nisi auxilio divinæ gratiæ vallatus fuerit, et scuto bonæ voluntatis eius coronatus? Etiamsi bonæ operationis studio floreat, si lumine polleat virtutum, non poterit inimici rugientis superare nequitiam, nec potestatis iniquæ reprimere vires, nisi illius fuerit fretus praesidio, qui sic manet in nobis, ut etiam pugnet pro nobis.

14. Restat ergo ut in omnibus divinae gratiæ au-

---

3) Ephes. 6. 1.

xilium postulemus, et ad illud inexpugnabile occurramus semper refugium, in quo nullius hostis timeamus incursum. Ad illud nempe refugium confugerat qui dicebat: *Eripe me de inimicis meis, Domine, ad te confugi.* (1) Et alibi: *Domine, refugium factus es nobis.* (2) Notandum vero quia non ait, protege me, sed eripe me, quasi dicat: Iam me fraudum suarum laqueis implicant, iam deceptionum astringunt nodis, iam retibus iniquitatum involvunt. Quis autem ad eripiendum idoneus, nisi ille, cui cum Propheta cantamus: *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium: laqueus contritus est, et nos liberati sumus?* (3) Et ne quis sibi placens de ereptione sua glorietur, adiunctum est: *Adiutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cœlum et terram.* (4) Ambulantes itaque in via hac in qua absconderunt laqueos nobis, totis ad Deum medullis cordis clamemus: *Eripe me de inimicis meis, Domine, ad te confugi: doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.* Iustum est ut Deo suo omnis homo serviat, creatura obediat Creatori, Domini sui mandata servus non transgrediatur. Contendat Christiana anima facere voluntatem Dei sui, agnoscat Creatorem suum, audiat vocem eius, dirigat viam eius, obediat præceptis eius. Oret ut doceatur, postulet ut dirigatur, supplicet ut confirmetur. Hoc quippe sine auxilio divinæ inspirationis assequi nemo potest, sed in omnibus divina nobis

---

2) Ps. 142. 9.

2) Ps. 86. 1.

3) Ps. 123. 7.

4) Ibidem. 8.

est exoranda clementia: ut infuso cordibus nostris spiritu, cuius unctio docet nos de omnibus, discamus quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens et perfecta.

Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: propter nomen tuum, Domine, vivificabis me in aequitate tua.

15. Qui a spiritu suo defecit, a spiritu Dei deducitur. Dixerat autem superius, suum spiritum defecisse. Constat itaque quia ad malum eum suus spiritus deduxerat. Et fortasse deduxerat eum in regionem longinquam, in qua substantiam suam dissipasset, in qua fames esset verbi Dei, in qua uni civium, videlicet diabolo, qui princeps est mundi huius nuncupatus, adhærens, ad porcos mitteretur pascendos: ubi porcorum cibis ventrem suum cuperet implere, id est malignorum spirituum suggestionibus carni suae satisfacere. Iam vero malo spiritu deficiente, a Dei bono assumptus, in terram rectam speret introduci: quæ tribulos non germinet et spinas, nec deserta sit, vel invia, vel inaquosa; sed centenis exuberet fructibus, et deliciis abundet aeternis. *Qui enim spiritu Dei aguntur, hi,* (1) iuxta Apostoli vocem, *filii Dei sunt.* Si autem filii, et heredes: et si heredes, hereditatem possidentes. Quae est autem hereditas, nisi terra viventium? Hinc namque Propheta ait: *Mansueti hereditabunt terram, et delectabuntur in multitudine pacis.* (2) Hinc rursus ait: *Benedicentes ei, hereditabunt*

---

3) Rom. 8. 15.

2) Ps. 36. 11.

terram. (1) Et ne quis crederet terram illam quae transitura est, benedicentibus et mansuetis hereditatem promitti, subiunxit atque ait: *Iusti autem hereditabunt terram, et inhabitabunt in seculum seculi super eam.* (2) Et: *Novit Dominus dies immaculatorum, et hereditas eorum in aeternum erit.* (3) Si ergo hereditas filiorum est, et illi sunt filii Dei, qui aguntur spiritu Dei, cum hereditas terra viventium sit; qui spiritu Dei illuminantur, in terram rectam deducentur. Ad quam quicumque deducitur, in multitudine pacis delectatur. Hanc pacis multitudinem Dominus per Prophetam pollicetur, dicens: *Dabo illis solatium verum, pacem super pacem.* (4) Super pacem enim quam dilectis suis in hac vita tribuit, in aeterna felicitate aliam divina miseratio dabit; ut iam caro non repugnet spiritui, nec aliqua ullius tentationis subrepat occasio, omnibus iam compositis: ut reformata in melius humana natura, nemo iam cadere, nemo possit peccare. Haec est pax Christi, quam Apostolis ipse promisit, dicens: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.* (5) In quo notandum, quia cum bis eis suam pacem promisit, intelligamus Sanctos Dei quamdam in hac vita pacem habere, sed veram perfectamque pacem ibi solummodo inventuros, ubi eos iam nulla vana movebit cogitatio, nulla turbabit illusio, cum eripuerit Deus animas eorum de morte, oculos eorum a lacrymis, pedes eorum a lapsu. Hanc pacem Chri-

---

1) Ibid. v. 22.

2) Ibidem. v. 29.

3) Ibid. v. 18.

4) Isa. 57. v. 18. 19. sec. septuag.

5) Iohan. 14. 17.

stus solus habuit, quia solus inter mortuos liber, peccati aculeum in corde non sensit. Nos vero quamdiu corruptibili carne premimus, et corporis innectimur nodis, integrae illius perfectaeque pacis ignari vane conturbamur, irrepentibus nobis terrenarum illecebris cupiditatum, et cogitationibus vanis, quae frequenter quasi facto agmine ex improviso erumpentes, mentem confundunt, atque alio quam proposuerimus, animum trahunt. Non enim in potestate nostra est cor nostrum: non ad Deum secundum voluntatem nostram erigitur, deducitur ad ima, trahitur ad devia. Si ergo terram rectam cupimus ingredi, a spiritu Dei bono optemus deduci.

16. *Propter nomen tuum, Domine, vivificabis me in aequitate tua.* Non vivit iustitiæ, nisi qui moritur iniquitati. Sicut autem quod seminavimus non vivificatur, nisi moriatur prius: sic qui mundo et concupiscentiis eius non moritur, in fructu bonorum operum non multiplicatur. Superest ergo ut mortificemus membra nostra quæ sunt super terram, quatenus vivificet nos auctor vitæ. Ad hoc enim ipse mortuus est, et resurrexit, ut nos peccatis mortui, iustitiæ vivamus. Hinc Propheta dicit: *Vivificabit nos post duos dies, et in die tertia suscitabit nos.* (1) Illa nempe resurrectio, nostra vita fuit, per quam a morte animæ liberati sumus, atque vitæ restituti perpetuæ. *Si enim credimus quod Iesus mortuus est et resurrexit, ita et Deus eos qui dormierunt per Iesum, adducet cum eo.* (2) Vides quia qui Christo commoritur, cum eo convivificatur, sicut testatur Apostolus, dicens: *Si*

---

1) Osee. 6. 13.
2) 1. Thes. 4. 13.

enim complanctati facti sumus similitudini mortis eius, simul et resurrectionis erimus. (1) Plus est autem vivificari in æquitate, quam vivificari æquitati. Denique qui in æquitate vivificatur, in ipsam æquitatem introducitur, ut nihil iniquum sapiat, nihil impium agat. Potest etiam per æquitatem ipse Christus intelligi, in quo vivificatur qui mundo moritur. Denique corpore suo et sanguine pascimur et vivificamur, alimur et saginamur. Nec otiose additur: *Propter nomen tuum.* Ad omne enim bonum quod agimus, non nostram, sed Domini gloriam quaerimus. In eo namque opus bonum Deo acceptum efficitur, si ex virtute operis, non servi, sed Domini nomen glorificetur.

Educes de tribulatione animam meam: et in misericordia tua disperdes inimicos meos.

17. Inter multiplices humanæ animæ tribulationes, et innumerabiles afflictionum molestias, nulla est maior afflictio, quam conscientia delictorum. Cum enim exterius patitur homo, ad Deum confugit, ad virum fortitudinis recurrit. Singulare namque et saluberrimum est consolationis remedium, tribulationes exterius patienti: ut si eum contristat orbitas, si angit paupertas, si venit infirmitas, recedat ab eo qui foris est strepitu, et ingressus in interiora mentis penetralia, ibi Deum invocet, ubi nemo videt. Restat quoque ut ostium cordis contra illatas claudat molestias, ut saevientium exterius non sentiat impetus, sed in spe cœlestium promissorum exsultans postponat damna, molestias negligat, seculi blandimenta contemnat, humi-

---

6) Rom. 6. 5.

liet se in confessione peccati, magnificet et laudet Deum corripientem et consolantem. Quod si malae conscientiae tribulationem perferens, in arcano cordis Deum non invenit, quoniam forte recessit ab hospitio cordis pro abundantia iniquitatis, quid facturus est homo? ubi consolationem inveniet? ubi requiem perquiret? Grandis tribulatio, ubi nullus evadendi aditus, ubi nulla libertatis spes, ubi nulla ereptionis fiducia! Si ad exteriora recurrit, si in transitoriis consolationem quæsierit, ibi animi afflictio urgebit, sollicitudinum stimulabit calamitas, miseriarum turba vallabit. Quae enim in temporalibus consolatio? quale in divitiis gaudium? Numquid nobiscum permansuræ sunt? Nonne illæ sunt spinae, quae semen verbi suffocant? Quae sicut acquisitae laetificant, sic etiam amissae contristant? Superest itaque ut in tribulatione positus peccator ad eum recurrat in quo solo vera est consolatio, et per istius vitae noctes in lectulo cordis Deum quaerat. Quem si primo non invenit, magis ad quaerendum animetur, surgat ad amorem cœlestium, civitatem circumeat exsultatione universae terrae fundatam, interroget vigiles qui custodiunt Ecclesiam, nudetur pallio secularis ornatus, et caritatis sagitta interius vulneretur. Nec prius a quaerendo desistat, quam moerentium consolatorem inveniat. Inventum autem summopere teneat, donec redemptus ope adiutricis gratiae, a conscientiæ eripiatur tribulatione. Si enim naufragus cupiens vitam in undis servare, semel adeptam tabulam non ante dimittit, quam fractus labore saevientium procellarum deficiat, aut vehiculi praesidio adiutus, optatum littus attingat: quis in huius maris magni et spatiosi naufragio Dei non amplectatur sapientiam, cuius gubernetur praesidio, regimine deducatur? De ipsa namque scriptum est: *Lignum vitae est his qui apprehenderint eam: et qui tenuerit eam, beatus.* (1) Quae est autem Dei sapientia, nisi Christus? secundum quod Apostolus ait: *Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam.* (2) Teneamus ergo lignum salutis in pelago procellosae tempestatis, per quod possimus et a periculo horrendae mortis eripi, et de tribulatione diabolicarum tentationum educi. Dat nobis magnam ereptionis nostrae fiduciam quod subditur: *Et in misericordia tua disperdes inimicos meos.* Qui sint inimici humani generis, et Christianae animae impugnatores, satis expositione declaratum est. Quos tunc clementia divina disperdit, cum eis vires nocendi adimit; cum adversus iacula tentationis diabolicae scutum opponit suae protectionis. Quasi enim confusi abscedunt, cum se ad praevalendum impotentes agnoscunt.

Et perdes omnes qui tribulant animam meam: quoniam ego servus tuus sum.

18. Iustum est ut bonus servus a bono domino adiuvetur, contra hostiles muniatur incursus, a periculo liberetur. Sed quid est quod se nominat servum, cum servus non maneat in domo in aeternum? Hinc ipsa Veritas discipulis ait: *Iam non dicam vos servos, quia servus nescit quid faciat dominus eius.* (3) Et

---

1) Prov. 3. 18.

2) 1. Cor. 1. 25.

3) Iohan. 15. 15.

Apostolus: *Non accepistis*, inquit, *spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba* (*Pater.*) (1) Sed sciendum, quoniam sicut sunt duo timores, ita etiam sunt duae servitutes. Est enim timor pœnam habens, quem perfecta caritas foras mittit. Est et timor Domini sanctus permanens in seculum seculi; de quo etiam scriptum est: *Initium sapientiae timor Domini.* (2) Et iterum: *Timentibus Deum nihil deest.* (3) Ille igitur timor qui a caritate excluditur, ad servum non manentem in domo pertinere videtur. Timor vero sanctus servo illi convenire noscitur, cui voce Dominica dicitur: *Euge serve bone, et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui.* (4)

19. Quod vero ait: *Perdes omnes qui tribulant animam meam*, ad illam beatae vitae felicitatem referendum est, in qua nullum habebimus adversarium, nullum metuemus inimicum, cum absorbebitur mors in victoria, cum illa novissima inimica destruetur mors, cum immutati fuerimus, et aequales Angelis effecti. Modo enim nihil quietis aut securitatis invenire possumus, dum adhuc in nobis ipsis ingemiscimus gravati, adoptionem expectantes, redemptionem corporis nostri. Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc nulla erit diabolicae fraudis impugnatio, nullum haereticae pravitatis dogma, nulla infidelis populi impietas, omnibus ita pacatis et compositis,

---

1) Rom. 8. 15.
2) Ps. 110. 20.
3) Psal. 33. 10.
4) Matt. 25. 2.

ut in tabernaculis iustorum sola audiatur vox exsultationis et salutis. Ibi Sancti sine fine laudabunt Deum, et in lumine claritatis eius exsultabunt, cives effecti illius civitatis, quae libera est, et aeterna in coelis. Quam non obscurant tenebrae, non obumbrat nox, non consumit vetustas, non in ea rutilat lumen solis, aut lunae splendor, aut stellarum iubar, non ibi lucerna quaeritur, non lampas accenditur, non lychnus aptatur. Claritas quippe divina eam illuminat, sol clarificat iustitiae, lux vera illustrat, lux, inquam, inaccessibilis, quae non clauditur loco, non finitur tempore, non obumbratur tenebris, non variatur nocte. Hoc immenso et indeficiente et lucidissimo lumine illustrata Ierusalem sancta, quae est mater nostra, filios abdicat tenebrarum, cives recipit pacificos; filios videlicet lucis et diei, filios adoptionis, consortes supernae hereditatis. Nullus in eam ingreditur impius, nullus habitat iniquus, nullus intrat immundus. Muri eius ex lapidibus construuntur vivis, portae eius ex optimis adornantur margaritis, plateae eius ex auro purissimo sternuntur, et canticum laetitiae sine fine in ea cantatur. Ibi est lux sine defectu, gaudium sine gemitu, desiderium sine poena, amor sine tristitia, satietas sine fastidio, sospitas sine vitio, vita sine morte, salus sine languore. Ibi sancti et humiles corde, ibi spiritus et animae iustorum, ibi cuncti coelestis patriae cives et beatorum spirituum ordines Regem in decore suo videntes, et in gloria virtutis eius exsultantes. Perfecta viget in omnibus caritas, una omnium laetitia, una iucunditas.

Bone Iesu, Verbum Patris, splendor paternae gloriae, in quem desiderant Angeli prospicere, doce me facere voluntatem tuam, ut a spiritu tuo bono deductus, ad beatam illam perveniam civitatem, ubi est dies aeternus, et unus omnium spiritus: ubi est certa securitas, et secura aeternitas; et aeterna tranquillitas, et tranquilla felicitas; et felix suavitas, et suavis iucunditas: ubi tu Deus cum Patre et Spiritu sancto vivis et regnas per infinita seculorum secula. Amen.

SANCTI

GREGORII PAPÆ

CONCORDIA

QUORUMDAM TESTIMONIORUM

SACRÆ SCRIPTURÆ

PP. MAURINORUM

DE SEQUENTI OPUSCULO

MONITUM

Quod hic damus Opusculum non aspernandum, S. Gregorii Papæ nomen in codicibus manu scriptis praefert; at in paucissimis extat. In unico sane, qui est maioris Monasterii prope Turones, nobis occurrit. In Bibliotheca quoque Vaticana unum dumtaxat repertum est Concordiae huius exemplar manu exaratum, ut suis litteris Romae datis xvi. Kalend. Aprilis 1699 nobis significavit D. Claudius Estiennot; qui simul nos admonuit, sibi dictum a viro Clariss. et Doctiss. D. L. de Zacagnis Vaticanae Bibliothecæ Custode, vix aliud in totius Italiæ Bibliothecis inveniri posse. Codicem hunc Romam ex Bibliotheca Palatina fuisse asportatum id nobis persuadet, quod in editione Romana Vaticanis typis iussu Sixti V. diu ante adornata, quam Bibliothecae Pontificiae ex Palatina, tanta librorum manu exaratorum suppellectilis fieret accessio, nulla Concordiae huius mentio iniiciatur. Si enim in hoc Opusculum nomine Sancti Gregorii munitum et insignitum, neque quod ipsi tribuatur indignum, incidissent Editores accuratissimi, ab eo vel edendo, vel saltem commemorando nullatenus abstinuissent.

Inter Clariss. viri Iacobi Sirmondi Opuscula, legitur Epistola Alexandri Wilthemii societatis Iesu, qua diligentissimo huic codicum mss. investigatori ac exploratori peritissimo inventam a se in Bibliotheca Collegii Luxemburgici eiusdem societatis, illam de qua hic agimus Concordiam indicat his verbis: *Incidi in Opusculum D. Gregorii de Concordia testimoniorum, quod Pamelius in fine operum Patris illius promissum non repraesentat. Titulus in nostro codice, scripto, ut opinor, Othonibus Imperatoribus, hic est:* Incipit de Concordia testimoniorum S. Gregorii Papae urbis Romæ. *Quod Opusculum, cum capita quaedam de praedestinatione, aut ei disputationi affinia delibet, iudicavi Reverentiae vestrae indicandum, si forte mitti velit.* Ex epistola quam rescripsit Sirmondus liquet, eum sibi mitti codicem peroptasse; quod utrum consecutus sit, aut quale de hoc Opusculo iudicium tulerit vir doctissimus, nobis incognitum.

Quid de illo senserit Iohannes Gilotius, vir multarum litterarum, qui cum cæteris S. Gregorii operibus tam genuinis quam spuriis illud edidit Paris. an. 1571. publico testimonio, quod hic exhibendum duximus, declaravit: „ dum evolveremus codices antiquos, ut ad illorum collationem huius doctoris scripta quae exstant, restitueremus, invenimus hunc librum in exemplari quodam pervetusto Bibliothecae D. Dionysii, quem minime dubitamus esse D. Gregorii: non tantum quia eius habebat nomen, sed etiam quia stilus facilis, popularis, simplex illius est: et quod nos magis movet mens ipsa atque sententia tota Gregorii. In responsione ad primam interrogationem agit de duplici timore iisdem prope verbis ac certe sententiis, quibus lib. 34 Moral. (1) cap. 15. In quarta interrogatione eodem modo de praedestinatione loquitur, atque lib. 1. Reg. cap. 14. Quid distet inter crimen et peccatum iisdem verbis interrogatione 10. et lib. 21. Moral. (4) cap. 9. Quod si de authore dubitaremus, dignum tamen iudicaremus, ut in lucem ederetur, quod tam exiguo volumine tam multam doctrinam contineat. „

---

1) Imo potius cap. 17 nunc num. 40.

2) Nunc num. 19.

Certe inficias ire non possumus stilum ac doctrinam huius auctoris, quicumque sit, Gregorium redolere. In interrogatione quarta, eo modo qui sancto Doctori familiaris est et fere singularis, laudat libri Sapientiæ scriptorem: *Quia quidam Sapiens dixit*, *Raptus est, etc*, (3) Verum neque ex hac observatione nostra, neque ex Gilotianis continuo sequitur, Gregorio vindicandam hanc Concordiam. Quidni enim quispiam in illius Operibus evolvendit assiduus, potuerit ex eiusdem tum sententiis, tum etiam verbis Opusculum hoc contexere et consarcinare?

In Bibliotheca veteri Hispaniae, Martino cuidam Presbytero Legionensis Ecclesiae circa finem XII. seculi adscribitur *Liber sic nuncupatus, Concordiae veteris et novi Testamenti.* Quo nomine utrum intelligi debeat nostra Concordia dubitare licet. In ea enim non solum veteris Testamenti testimonia cum aliis ex novo specietenus pugnantibus conciliantur; verumetiam plerumque eiusdem novi Testamenti loca quae videntur opposita componuntur, et ab omni contradictione solvuntur.

Editum Iohannis Gilotii cura hoc Opusculum denuo contulimus ad ms. codicem maioris

---

3) Vide lib. 19. Moral. num. 26. et lib. 27. num. 47. et 53.

Monasterii 800. fere annorum; cuius ope multa in Gilotiana editione corrupta sanavimus, nec tamen omnia: mendorum enim expers non est hic codex, neque alterius ms. codicis copiam habere potuimus. Nostris vero coniecturis plus aequo indulgere metumius, cum inde corruptelam editorum librorum maximam effluxisse nobis pene constet.

SANCTI GREGORII PAPÆ

CONCORDIA (1)

QUORUMDAM TESTIMONIORUM SACRÆ SCRIPTURÆ

Ad Rom. 1. *Paulus servus Iesu Christi.*

In sancto Evangelio secundum Iohannem XV. (2)

Non dicam vos servos, sed amicos.

INTERROGATIO I.

Quid est, quod Magister Christus in alio loco Apostolus non dixit servos, sed amicos: et eiusdem magistri discipulus, immo Apostolus, in quo Christus loquebatur, nominavit se servum? Et dum utrumque a Christo dictum est, quomodo intelligi debeat, solerter intuendum est, maxime cum idem Dominus ac Salvator noster ad eosdem Apostolos secundum Lucam dixerit: *Dicite, servi inutiles sumus, quia quod de-*

---

1) In Ms. *Incipit Concordia testimoniorum S. Greg. Papae urbis Romae.*

2) Ms. *non dico . . . sed amicos meos.*

buimus facere, (1) fecimus. (2) Et iterum: *Euge serve bone et fidelis.* (3) Et iterum: *Beatus ille servus, quem, cum venerit Dominus invenerit sic facientem.* (4)

RESPONSIO

Sine praeiudicio alterius sententiae melioris sciendum est duo genera esse bonae servitutis: unum timoris, aliud dilectionis : unum timentium ancillarum et servorum, aliud diligentium et placentium filiorum: timet enim ancilla, ne flagelletur; timet matrona, ne offendat animum viri sui. Sed servitutis timor, qui habet poenam, (5) foras mittit perfectam caritatem. Perfectus autem servitutis timor non solum non habet poenam, sed ad ipsam pervenit laetitiam, Psalmista attestante, qui ait: *Laetetur cor meum, ut timeat nomen tuum.* (6) Et iterum: *Timor Domini sanctus permanens in seculum seculi.* (7) Hunc namque timorem habent et sancti Angeli, quem profecto habuerunt et sancti Apostoli, per adventum scilicet Spiritus sancti, *per quem (8) diffunditur caritas in cordibus nostris.* Idcirco et a Domino non dicti sunt servi, sed amici, qui tamen et a semetipsis, et a Domino dicti sunt servi: nimirum non ex timore, sed ex amore Deo placendi.

---

1) Ms. *non fecimus.*

2) Luc. 17. 10. et Matt. 25. 22. et 23.

3) Luc. 19. 17.

4) Matt. 24. 46. et Luc. 12. 37.

5) Ms. *foris mittit perfectam caritatem.*

6) Psal. 85. 11.

7) Psal. 18. 21.

8) Ms. *descendit.*

Ad Rom. 1. *Segregatus in Evangelium Dei.*

Et secundum Iohannem xvii. *Pater sancte, (1) serva eos quos dedisti mihi, in nomine tuo, ut sint unum.*

INTERROGATIO II.

Et dum se sanctus Paulus unum effectum cum servatis credidit, quid est quod se segregatum esse fatetur? Nam dicitur segregatus, (2) qui a grege separatus est: maxime cum Dominus dixerit: *Et erit unus grex, et unus Pastor.* (3) Et sanctus Spiritus in Actibus Apostolorum imperando locutus est: *Segregate mihi Paulum et Barnabam (4) in opus, ad quod vocavi eos.* (5)

RESPONSIO

Sciendum profecto in primis est, quia ista testimonia non solum a semetipsis non discrepant, verumetiam sibimetipsis in unitate concordant. Nam Paulus et Barnabas a grege non erant separati, sed gregati, hoc est ad opus apostolatus fuerant electi. Quibus enim cor unum et anima una cum grege erat, nulla separatio usquam esse poterat. Attamen a grege separati fuerant qui ad Apostolatum electi erant. Nam et manus ad operandum porriguntur, sed tamen ab unitate corporis non separantur.

---

1) Ms. *conserva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum.*

2) Ms. *quasi a grege separatus est.*

3) Iohan. 10. 16.

4) Ms. *in opus quod vocavi.*

5) Act. 13. 2.

Ad Rom. ix. *Testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto: quoniam tristitia est mihi magna, et continuus dolor (1) cordi meo.*

In parabolis Salomonis xii. *Non contristabit iustum quidquid ei acciderit.*

INTERROGATIO III

Quid ergo? numquid Paulus Apostolus iustus non erat, qui non contristari iustum, quidquid ei acciderit, noverat: et si contristari, cum iustus erat, debuerat, ut quid iterando Philippensibus gaudium commendabat, dicens: *Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete?* (2) Sed et sanctus Iacobus gaudere in variis tentationibus imperat. Et ipse etiam Paulus in suis (3) tribulationibus gloriatur, et sanctus Matthaeus Evangelista testatur de Domino ac Redemptore nostro, dicens: *Tunc coepit contristari, et moestus esse: tristis est anima mea usque ad mortem.* (4)

RESPONSIO

Sciendum profecto est, aliud esse contristari secundum Deum, aliud secundum seculum, eodem Paulo dicente, qui ait: *Contristari secundum Deum salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem*

---

1) Ms. *in corde meo.*

2) Philip. 4. 4. - Iacob. 1. 2. et 2. Cor. 12. 9.

3) Ms. *infirmitatibus gloriatur.*

4) Matt. 25. 37. et Marc. 14. 33.

operatur: (1) ista desperabilis, illa laudabilis est: ista repletus Iudas (2) Scarioth, laqueo se suspendit: illam se habuisse sanctus Paulus ad Corinthios scripsit, dicens: *Si quis contristavit (3) me, non me contristavit, sed ex parte.* (4) Ac si apertius diceret: Non ego solus zelum Dei habeo, sed me contristatum cum vestra tristitia ex mea parte cerno. Et nisi ista tristitia non vitium sed virtus esset, nequaquam illam Dominus in Evangelio beatificaret, dicens: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur;* (5) et seipsum dixit tristem secundum humanitatem, profecto non secundum impassibilem divinitatem.

Ad Rom. IX. De Iacob et Esau. *Cum nondum nati fuissent, aut aliquid egissent boni aut mali, ut propositum quod per electionem Dei factum est, permaneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est, quia maior serviet minori.*

In Psal. LXI. *Quia tu reddes unicuique secundum opera sua.*

INTERROGATIO IV.

Cum non ex operibus, sed ex vocante dictum est: *Quia maior serviet minori,* quomodo reddet Deus unicuique secundum opera sua? Cur ergo Paulus dixerit; *Non ex operibus?* Nos proculdubio credimus, quia nec utique ex futuris: nec eum quisquam existi-

---

1) 2. Cor. 7. 10.

2) Iscariot.

3) Deest *me* in ms.

4) 1. Cor. 2. 5.

5) Matt. 5. 5.

mat tantum dixisse de praeteritis, qui utique non erant, cum supradicti distincti fuerant. Si enim hominem praesentem futura adhuc bona iustificant, et futura adhuc mala ulterius damnant. Sed hoc credere absit a nobis: quia quidam sapiens dixit: *Raptus est iustus, ne malitia mutaret intellectum eius.* (1) Etenim iste nec iustus diceretur, si de futura adhuc malitia damnaretur.

RESPONSIO

Antequam aliquid de ista quaestione dicamus, Prophetam et Apostolum eodem spiritu locutos fuisse credamus. Contrarius enim sibi ipsi esse non poterat idem Spiritus, qui utrumque implebat, et ipse Spiritus, qui Deus est, per Prophetam locutus est: *Iacob dilexi, Esau autem odio habui.* (2) Electio ergo Dei numquam defuerat, (3) ea quae in temporibus facta fuerant discernebat: quia futura tempora non electionis divinae, sed ipsa omnium futurorum naturalium causa erat. Hinc Redemptor noster ad Ananiam de Saulo, non adhuc de Paulo, dixit: *Noli timere eum, quia vas electionis mihi est.* (4) Intuere quod dixit: Est, non autem, erit. Nam non ideo electus est, quia Apostolus esset: sed ideo Apostolus erat, quia electus est. Deus ergo noster bonorum omnium Creator est, maiorum autem iustissimus ordinator. Tanto enim bonus omnibus est, (5) ut benefaciat etiam de malis. Nam si mali non essent, nullae rei utique prodessent.

---

1) Sap. 4. 11.

2) Malach. 1. 2.

3) Ms. *et ea quae.*

4) Act. 9. 15.

5) Praeter hanc lect. ms. hanc aliam exhibet *ut bonos faciat.*

Reddet ergo Deus unicuique secundum opera sua: quia vasis praeparatis in honorem, reddet vitam aeternam: et aptis in contumeliam, debitam damnationem. Nam et mali si vellent, boni utique esse potuissent. Boni autem qui ex Adam nati sunt, contrariam legem in membris suis vident: ut isti non cosentiendo per misericordiam ad praemia perveniant: et illi consentiendo per iustum iudicium ad supplicium pertrahantur.

Ad Rom. x. *Omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit.*

Et secundum Matthaeum VII. *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum coelorum.*

INTERROGATIO V.

Ista (1) dissona videntur, sed scire volumus quomodo intelligantur. Nam ibi dixit, Omnis: Hic dixit, Non omnis. Si ergo omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit, quomodo non omnis qui ingeminat nomen Domini, salvus erit?

RESPONSIO

Aliud est, invocare nomen Domini, aliud ingeminare. Nam illud semper invocant boni, ingeminant autem mali: quia eamdem fidei vocem, quam loquendo (2) proferunt, moribus destruunt. Hinc de quibusdam Paulus ait: *Deum se (3) confitentur nosse, fa-*

---

1) Ms. *dissonare.*

2) Ms. *adstrahunt.* Fortasse quia non spontanee, sed timore coacti proferunt.

3) Ms. *se confitentes.*

ctis autem negant. (1) Bonis nomen Domini invocare, est in omnibus illi placere. Idcirco *Omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit.*

Ad Rom. iv. *Si Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum.*

In Epistola Iacobi ii. *Abraham, pater noster,nonne ex operibus iustificatus est?*

INTERROGATIO VI.

Etsi Abraham ex operibus iustificatus est, apud quem habet gloriam, si non apud Deum, cuius amicus per Iacobum dictus est? et si nulla vera gloria est, nisi apud Deum, et nulla vera iustificatio, nisi ab illo, quis iustificatus habet gloriam sine Deo?

RESPONSIO

Paulus Apostolus contra Saducaeos scripsit, sanctus vero Iacobus de iustitia fidei dixit. Illi ex operibus Legis semetipsos iustificabant, nam Saducaei latino sermone dicuntur iustificati. Per (2) iustitiam autem fidei, qui iustificantur fide; per caritatem, opera demonstrantur. Nam ut idem Iacobus ait: *Mortua est fides sine operibus caritatis, non Legis.* (3) Sanctus autem Paulus contra habentem gloriam, sed non apud Deum: et contra Saducaeum semetipsum iustificantem dirigit sermonem, dicens: *Ubi est ergo gloriatio tua? exclusa est. Per quam legem? factorum?*

---

1) Tit. 1. 16.

2) Gilot. *per iustitiam ergo fidei qui iustificabantur fide, per caritatis opera demonstrantur.* Quibus nihil obscurius.

3) Iacob. 2. 26.

non, sed per legem fidei: arbitramur enim hominem iustificari per fidem sine operibus Legis. (1) Ac si aperte diceret: Abraham pater noster, ante tempora Legis fuerat, sed tamen apud Dominum iustificatus erat, quia fidem, quam corde tenebat operibus demonstrabat.

Ad Rom. xi. *Sine poenitentia enim sunt dona, et vocatio Dei.*

In Genes. vi. *Poenitet me fecisse hominem.* Et in Samuele. 1. Reg. xv. *Poenitet me unxisse Saul in regem.*

INTERROGATIO VII.

Cum unus idemque Dominus in patribus et in Apostolo locutus est, quomodo poenituisse et non poenituisse ab his dictus est?

RESPONSIO

Solerter intuendum nobis est, quia patres locuti sunt de Deo incommutabili mutabilia faciente. Et Apostolus protulit sermonem de incommutabili prædestinatione. Hinc de eodem Domino sanctus Iacobus ait: *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.* (2) Sed Deus, praeter (3) prædestinationem, mutabilia facit. Per convenientem etenim usum loquendi, et iratus et poenitens, et zelans et praescius Dominus dicitur: sed sine ira iratus, sine pœnitentia pœnitens, sine zelo zelans, sine provisionibus præscius intelligitur.

---

1) Rom. 3. 27

2) Iacob. 1. 17.

3) Ms. *destinationem.*

Ad Rom. XIII. *Non est potestas nisi a Deo: quae autem sunt a Deo ordinata sunt.*

In Propheta de quibusdam regibus. Oseae VIII. *Ipsi regnaverunt, et non ex me.*

INTERROGATIO VIII.

Si nulla potestas nisi a Deo, quomodo dictum est veraciter ab ipso: *Ipsi regnaverunt et non ex me?* Item si ipsi reges ex Deo non erant, quomodo reges per se regnasse dixerat: *Per me*, inquiens, *reges regnant?* (1)

RESPONSIO

Ex illo, et non ex illo reges regnant, qui et potestatem a Deo datam habent, et tamen se ab eo accepisse stulte denegant. Hinc per Prophetam scriptum est: *Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.* (2) Propterea ergo isti reges ex Deo non sunt, qui non ex bono, sed propter peccata populi regnare permissi sunt. Item: Omnis potestas nonnisi a Deo est: quia non per se mala, sed utique bona est. Mala autem sine bonis, (3) et nisi in bonis esse non possunt, et idcirco nonnisi in rationabilibus creaturis fiunt. Bonis ergo regibus Spiritus sanctus comminando loqui dignatur, cum ad eosdem Psalmistæ voce dicitur: *Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram.* (4)

---

1) Prov. 8. 15.

2) Iob. 34. 30.

3) Ed. *et nonnisi in bonis esse possunt;* lectio ms. quam sequimur, obscuritatem loci huius sanat, ipsique favet Augustinus.

4) Ps. 2. 10.

Ad Rom. XIV. *Scimus autem quia nihil commune per ipsum.*

In Actibus Apostolorum XV. *Ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum.*

INTERROGATIO IX.

Si nihil rerum per ipsum est commune, quid (1) de morticino, et sanguine, et suffocato, et de idolis immolato debemus sentire? Nam ista non solum in veteri testamento immunda esse leguntur, sed et in novo Gentes credentes ab his abstinere, ab Apostolis praecipiuntur. Intellectu igitur satis opus est, quo pacto ista dissonantia solvi possit.

RESPONSIO

Dominus ac Redemptor noster secundum Marcum dixit quando de his sermonem habere voluit: *Nihil est*, inquit, *extra hominem quod possit eum coinquinare.* (2) Et hoc non intelligentibus discipulis, increpando subintulit dicens: *An et vos sine intellectu estis? nondum intelligitis, quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, et in secessum emittitur?* (3) Ergo rudes adhuc Apostoli et necdum a Spiritu sancto illuminati, sensu Iudaico credebant, quod hominem non prohibitiones, sed res coinquinarent. Res autem non coinquinant hominem, quae in ventrem vadunt, et exeunt: sed prohibitionis transgressio, et quæ de ipsa procedunt. Nam et primus homo non propter

---

1) Gilot. *de mortuo.* Legendum, *morticino;* et sic habetur in responsione: *non propter morticinum.*

2) Marc. 7. 15.

3) Ibid. 18.

morticinum, aut sanguinem, aut suffocatum, sed propter poma immundus factus est, cum mandatum Dominicum suadente sua coniuge transgressus est. Sed sancto Petro quod dictum est audiamus, ut de his quid sentire debeamus, intelligamus. *Surge*, inquit, *Petre, macta et manduca.* (1) Huic dicto Petrus intuendo litteram respondit, dicens: *Absit a me*, *Domine*, *quia omne commune et immundum nunquam intravit in cor meum.* (2) Cui sub testificatione prohibitionis protinus respondetur: *Quod Deus,* inquit, *purificavit, id ne commune aut immundum dixeris.* (3) Hinc data est licentia Christianis, exceptis in novo Testamento prohibitis, ut manducent quod velint cum moderatione, et gratiarum actione. Non ergo per se morticinum aut sanguis ex natura immunda sunt, sed quia prohibita sunt, manducata hominem coinquinant. Et pomum nullam immunditiam naturalem habuit, sed manducare prohibitum, hominem coinquinavit. (4)

1. Ad Corinthios I. *Qui et confirmabit vos usque in finem sine crimine (5) in die adventus Domini.*

In epist. 1. Iohan. I. *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est.*

---

1) Act. 10. 16.

2) Ibid. v. 14.

3) Ibidem. v. 15.

4) In ms. legitur; *Explicit epistola ad Romanos, incipit epistola ad Corinthios.*

5) Ms. *in adventum eius*, ut repetitur in interrogatione.

INTERROGATIO X.

Cum seductio sit, aestimare se esse sine peccato, quomodo confirmamur a Domino sine crimine in adventu eius, maxime cum etiam infans unius diei non possit esse sine peccato? Numquid ergo et crimen peccatum est, sine quo quis confirmatus a Domino fieri potest?

RESPONSIO

Sciendum profecto nobis est, quia non omne peccatum crimen est, attamen omne crimen peccatum est: sicut omnis impius peccator est, non autem omnis peccator, impius. Minima ergo et levia, peccata dicuntur: crimina autem nisi magna minime leguntur. (1)

1. Ad Corinth. III. *Dei enim sumus adiutores, Dei agricultura estis.*

Et in Iob XXVI. *Cuius adiutor es? numquid imbecilli?*

INTERROGATIO XI

Numquid sanctus Paulus approbando iustificat, quod beatus Iob in Eliu damnat? *Cuius adiutor es? numquid imbecilli?* Apostolus autem dixit, Dei sumus adiutores. Si ergo bonum est esse adiutores Dei, quid Eliu reprehenditur de adiutorio Dei?

RESPONSIO

Nimirum scire nos convenit, quia nonnulli defendendo Deum offendunt. Isti veraciter praedicando Dei

---

1) In ms. additur. *Quia nimirum vita humana, Deo confirmante, potest esse sine crimine: sine peccato vero nullatenus potest, nec uno die.*

adiutores sunt: illi increpando fallaciter spiritus, pro Deo satagunt, sed satagendo offendunt. Isti non ignoti sed cogniti de Deo loquuntur: illi etiam vera loquentes a Deo minime cognoscuntur, Domino de Eliu dicente: *Quis est iste involvens sententias sermonibus imperitis?* (1) Quid est quod Dominus de illo interrogat, dicens: *Quis est iste involvens sententias:* et tamen interrogando reprobat subiungens, *sermonibus imperitis?* Ille ergo sententias veras dicebat, sed eas sermonibus imperitis involvebat: quia dicta sancti Spiritus de reprobis in Iob retorquebat: de quo quia sine querela erat, Dominus testimonium dederat. Non eodem modo esse dicimus, *Deus adiutor noster in aeternum*, (2) quo dicimus: *Dei adiutores sumus.* Ille enim non eget adiutorio nostro: nos autem nihil possumus sine illo.

1. Ad Corinth. III. *Opus uniuscuiusque, quale sit, ignis (3) probabit.*

Secundum Matth. XIX. *Cum sederit filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis et vos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israël.*

INTERROGATIO XII.

Et dum uniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit, numquid et ipsi Apostoli per ignem probabuntur, qui non iudicandi, sed etiam iudicaturi duodecim tri-

---

1) Iob. 38. 2.

2) Psal. 61. 9. deinde in Ms. *quod dicimus.*

3) Ms. *ignis probat.*

bus Israël dicuntur? aut etiam illos ignis probabit, cum quibus seipsum numeravit sanctus Paulus dicens: *Nos autem qui relinquimur, simul cum illis rapiemur in nubibus obviam Christo in aëra, et sic semper cum Domino erimus?* (1)

RESPONSIO

Si vim dictorum Christi pensemus, hanc obscuritatem, ipso illuminante, ad lucem perducimus; nam ipse dixit: *Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur?* (2) Spiritus quoque sanctus super Apostolos descendens in specie ignis apparuit, qui in signo (3) apparens in fidelibus, fideles intus ut ignis probavit. Opus ergo uniuscuiusque quale sit, ignis probabit: quia quos ignis spiritalis in præsenti tempore non examinat, in futuro iudicio per ignem probat. *Quicumque ergo spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt*, (4) qui licet per ignem probati, examinati sunt. Nam illum per impositionem manuum Episcopi accipientes, nullatenus ab eo deviarunt, sed etsi in aliquo delinquunt, cognoscendo et confitendo corriguntur. Omnis enim, inquit Dominus, (5) per ignem salvabitur: aut enim, hic per spiritalem, aut illic per corporalem ignem probabitur. Nimirum ergo sicut non omnis in die iudicii per ignem probabitur, ita in ipsa eadem-

---

1) 1. Thess. 4. 16.

2) Luc. 12. 49.

3) Ms. *apparens infidelibus.*

4) Rom. 8. 14.

5) Ubi haec leguntur? fortasse Ecclesiastici 36. 11. *In ira flammae devoretur qui salvatur*. In ms. Tur. lego: *per ignem salietur*, quod referri potest ad Marc. 9. 48. *omnis enim igne salietur.*

que die non omnes omnino iudicabuntur, Domino testante, qui ait: *Qui credit in Filium, non iudicabitur, qui autem incredulus est, iam iudicatus est.* (1) Quosne ergo ignis futurus probabit, si Deus nec credulos, nec incredulos iudicabit? Sed quasi a nobis interrogaretur: Quod ergo erit iudicium? protinus subiunxit dicens: *Hoc est iudicium, quia lux venit in mundum, et dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem.* (2) Hi ergo soli in die iudicii iudicabuntur, qui licet lucem scirent venire, sed tamen magis tenebras diligere dicuntur. Nam qui in tenebris manent, iam iudicati sunt: qui autem nihil tenebrarum habent, sine ullo iudicio ad lucem pertinent. Illi vero qui licet baptizati sunt, in futuro iudicandi erunt. De illis ergo solis iudicium habebitur, ut aut ad lucem, aut ad tenebras plus pertinere debeant, demonstretur. Resurgent ergo isti, (3) ut iudicentur, iusti ut iudicent, impii ut damnentur: quia et illi resurgent, sed non in iudicio, Psalmista testante, qui ait: *Non resurgunt impii in iudicio.* (4)

1. Ad Cor. IV. *Nolite ante tempus iudicare.*

Ad Philipp. III. *Multi ambulant, quos sæpe dicebam vobis, nunc autem et flens dico inimicos crucis Christi, quorum finis interitus.*

---

1) Iohan. 3. 18.

2) Ibidem.

3) Deseruimus hic Gilot. ut sequeremur ms. cod. qui licet nonnihil adhuc habeat obscuritatis, praeferendus est tamen edit. Gilot. ex quo nullus sensus potest extundi.

4) Psal. 1. 5.

INTERROGATIO XIII.

Dum Paulus Apostolus ad Corinthios loquens, prohibuit ante tempus iudicare, cur ipse quasi ante tempus iudicando de quibusdam videtur dicere: *Quorum finis interitus?*

RESPONSIO

Christus in Paulo locutus futura iam quasi prætenta agnoscit, et idcirco, etiam Paulo dicente, nihil ante tempus iudicavit. Nam et sanctus Spiritus per Apostolum Petrum ad Simonem Magum ait: *Non est tibı pars, neque sors in hac vita:* (1) quia Simonis Magi futura, quasi praeterita, Petro in Spiritu sancto fuerant revelata: a quibus autem futura ut praeterita minime videntur, a Domino ante tempus iudicare prohibentur: de quibus et per Phophetam increpando dicitur: *Vae iis, qui prophetant de corde!* (2) De corde namque prophetare, est ex sola praesuntione non per Spiritum sanctum aliquid dicere.

1. Ad Corinth. VII. *Volo omnes homines esse sicut meipsum* .

Et ad Timoth. I. cap. V. *Volo autem iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse.*

INTERROGATIO XIV

Numquid duas voluntates sibimetipsis contrarias habuit sanctus Paulus, qui aliter ad Corinthios, aliter ad Timotheum se voluisse dixit? Nam de non nuben-

---

1) Act. 8. 21.

2) Ezec. 13. 17

do videtur dixisse ad Corinthios: de nubendo vero scripsit ad Timotheum. Ibi de omnibus hominibus, sicut ille erat, ut essent, voluit: hic, adolescentioribus ut nubant, se voluisse scribit.

RESPONSIO

Nobis solerter intuendum est, sanctum Paulum concionatorem Ecclesiæ fuisse, et ex multorum personis sermones diversos iam protulisse. Nam ibi ex persona virginum dixit: Volo omnes homines esse sicut meipsum. Hic ex persona volentium nubere scripsit: Volo iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse. Sicut et Salomon ex multorum personis in Ecclesiaste loquitur, qui latino sermone concionator exprimitur. Nam ibi ex persona quorumdam dicentium, scripsit: *Nonne melius est manducare et bibere?* (1) Ex persona autem perfectorum intulit dicens: *Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum convivii; in ipsa enim finis cunctorum admonetur hominum:* (2) in hac enarrabatur etiam virtus fortium. Mira ergo dispensatione largitoris agitur ut etiam de coniugatis electi præmium virginitatis recipiant, quamquam omnes virgines esse non possunt. Vuluntas namque perfecta faciendi, reputatur pro opere facti. Hinc nato Domino sancti Angeli dixerunt: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis.* (3) Quod ergo unusquisque nostrum in semetipso agit voluntarius, hoc recipiet a Domino, quasi de omnibus hominibus. Sed et malevolus econtra cogitet,

---

1) Eccl. 2. 4.

2) Ibidem. 7. 3.

3) Luc. 2. 14.

ne quasi de malis omnium iniquorum damnetur: quia sicut misericors, ita et iustus est. Matrimonium igitur et virginitatem Paulus laudavit, sed virginitatem matrimonio prætulit, dicens: *Qui matrimonio virginem suam iungit, bene facit: qui autem non iungit, melius facit.* (1) Quia ergo utrumque bonum vidit in spiritu, utrumque profecto fieri voluit.

1. Ad Corinth. VII. *Caeteris ego dico, non Dominus: Uxorem a viro non discedere, sed etsi discesserit, manere innuptam.*

Et 2. ad Corinth. XIII. *An experimentum quaeritis eius qui in me loquitur Christus?*

INTERROGATIO XV

Si continue in Paulo Apostolo loquebatur Christus, quid ergo fatetur se aliquid dicere, et non Dominum?

RESPONSIO

Si duos Prophetas in medium proferamus, hanc nimirum dissonantiam cito solvemus. David quippe quia non continue spiritum prophetiae habuit, interrogando alterum Prophetam demonstravit. Et Nathan de constructione templi, quia et ipse in illa hora spiritum prophetiae non habuit, hoc dicendo declaravit: *Omnia, quae sunt in corde tuo, fac; Dominus enim tecum est in omnibus.* (2) Sed Spiritus sanctus adveniens, construi templum a sanguinario, bellisque dedito prohibuit, et hoc a Davide fieri per eumdem Nathan

---

1) 1. Cor. 7. 38.

2) 1. Reg. 7. 3.

contradixit. Consilia ergo non continue habentium spiritum prophetiae, aliquando praetermittenda sunt, (1) aliquando non sunt. Nam consilium Nathan a David debuit praetermitti: consilium autem Apostoli Pauli a Christianis debuit semper observari. Aliqua namque consilia infra mandata qui implet, tantum iustus est: qui vero transcendit, iam perfectus est. Nam consiliando Dominus ait: *Sis vis perfectus esse, vade, vende omnia quae habes, et da pauperibus, et veni, sequere me, et habebis thesaurum in cælo.* (2) Et idem Paulus eumdem habens spiritum, (3) consilium dedit: *De virginibus autem praeceptum Domini non habeo, consilium autem do.* (4) Ista consilia in mandatis utique non sunt, (5) sed supra mandata: ideoque maiora præmia acquirunt.

1. Ad Corinth. x. *Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis.*

Et 2. Corinth. 1. *Nolumus autem ignorare vos, fratres, de pressura nostra, quae nobis facta est in Asia: quoniam supra modum, et supra virtutem gravati sumus.*

INTERROGATIO XVI.

Etsi supra virtutem gravamur, quomodo gravari nos Deus non patitur? Item, si supra virtutem non gravamur, quomodo supra virtutem gravari dicimur?

---

1) Adiecimus ex ms. Tur. *aliquando non sunt.*

2) Matt. 19. 21.

3) Gilot. *consilium dedit non Dominus:* De Virg.

4) 1. Cor. 7. 25.

5) Ms. *Sed supra mandata maiora praem. adquirunt.*

RESPONSIO

Ut istam dissonantiam celerius dissolvamus, ad aliud propheticum testimonium recurramus, ubi ait: *Quia vana salus hominis. in Deo faciemus virtutem.* (1) Frequenter ergo gravari dicimur supra humanam fragilitatem, quia vana salus hominis est: sed nunquam gravamur supra Dei virtutem, quia ille medicus est. Ægrotus ergo sub manibus medici aliquando plorat: quia quo pacto ad salutem perveniat, ignorat; sed sapiens medicus plerumque secat, ut ægrotum quoque ad salutem perducat. Paulus ergo intuendo fragilitatem suam, gravari se dixit supra virtutem; (2) sed ulterius ait: *Omnia possum in eo qui me confortat.* (3)

2. Ad Corinth. v. (4) *Et si cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc iam secundum carnem non novimus.*

Secundum Luc. xxiv. *Palpate et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere.*

INTERROGATIO XVII.

Quomodo concordant verba discipuli verbis Christi magistri sui? Hoc Christum dixisse post resurrectionem legimus, et de ipso eodemque tempore Paulus ait: *sed nunc iam non novimus.* Quid ergo? Num-

---

1) Ps. 95. v. 13. et 14.

2) Ms. *Nihilominus ait:* Omnia.

3) Phil. 3. 13.

4) Hic multa restituimus ex ms. quae in ed. Gilot. deerant.

quid hoc quod confitetur Christus, hoc nosse se denegat Apostolus?

RESPONSIO

Deum ac Redemptorem nostrum secundum carnem cognovimus vixisse, hoc est absque ullo peccato verum hominem se in omnibus demonstrasse: sed post resurrectionem idcirco non novimus, quia carnem illius in aeternum victuram sine alimentorum sustentaculis manere credimus. Esurientem ergo et sitientem, et ab itinere fatigatum ante passionem, et ipsa passione minoratum ab Angelis legimus: sed subiectis sibi Angelis et Potestatibus et Virtutibus, eum haec operari nunc iam non novimus. Confitetur ergo Dominus se habere veram carnem post resurrectionem, sed Paulus nunc iam non novit, ut erat ante passionem. Sed hoc testimonium idcirco Paulus protulit, veteri homine deposito, ut renovationis formam nobis insinuaret, dicens: *Ut sicut Christus resurrexit a mortuis, ita et nos in novitate vitae ambulemus.* (1)

2. Corinth. XI. *Existimo enim me nihil minus fecisse a magnis Apostolis.*

1. Corinth. XV. *Ego sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus.*

INTERROGATIO XVIII

Dum minimum Apostolorum Paulus se esse confitetur, quid nihil minus fecisse a magnis Apostolis se testatur?

RESPONSIO

Sciendum est quod crimina praesentia Paulus non

---

1) Rom. 6. 4.

habuit, et idcirco peccata iam dimissa humilitatis gratia ad memoriam reduxit: *Ego sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei.* (1) Habens autem sermonem de haereticis et pseudo-apostolis, profitetur se nihil minus a magnis Apostolis fecisse. Bene agentium ergo Apostolus per humilitatem erat minimus, sed contra delinquentium pseudo-apostolorum vitia per zelum iustitiae erectus.

Ad Galat. I. *Paulus Apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Iesum Christum, et Deum Patrem, qui suscitavit eum a mortuis.*

1. Ad Timoth. II. *Mediator Dei, et hominum homo Iesus Christus.*

INTERROGATIO XIX.

Numquid (2) non per hominem Iesum Christum Paulus vocatus est in Apostolatum, qui se non ab hominibus neque per hominem vocat Apostolum?

RESPONSIO

Hoc est, non per praesentiam humanitatis ante passionem, sed ex vocante Apostolus electus est post resurrectionem, Domino ad Ananiam dicente: *Noli timere eum, quia vas electionis est mihi.* (3)

---

1) 1. Cor. 15. 9.

2) Gil. *Numquid per.* et in respons. *hoc est per praes.* ubi omissa in utroque loco negatione, sensus mutilus erat.

3) Act. 9. 15.

Ad Galat. I. *Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.*

1. Corinth. x. *Sicut per omnia omnibus placeo.*

INTERROGATIO XX

Si Paulus per omnia omnibus placet, quomodo placendo hominibus, Christi servus (1) non esset?

RESPONSIO

Placet Paulus, et non placet: placet namque in rebus non prohibitis, sed in prohibitis minime placuit: *factus est enim omnia omnibus, ut omnes lucrifaceret.* (2)

Ad Ephes. II. *Et eramus natura filii irae, sicut et caeteri.*

In Genes. 1. *Et vidit Deus omnia quae fecit, et erant valde bona.*

INTERROGATIO XXI.

Cum sint benedicta et omnia valde bona, quae Deus creavit, quomodo homines filios irae ex natura Paulus scripsit?

RESPONSIO

Omnipotens Deus omnium naturarum Creator est; et omnis natura, in eo quod natura est, bona est. Mos namque confirmatus longo tempore, vim quodammodo obtinet naturae. Hinc Paulus ait: *Eramus na-*

---

1) Expungenda videtur particula negativa, quae temen legitur tam in ms. quam in edit.

2) 1. Cor. 9. 19.

tura filii irae; ac si aperte diceret: Cum eramus sani, devenimus aegroti, et ex ipsa pessima cunsuetudine, eramus quasi ex natura filii irae.

Ad Ephes. III. *Mihi minimo omnium Sanctorum data est gratia haec inter Gentes, evangelizare investigabiles divitias Christi.*

In Psalm. IX. *Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua.*

INTERROGATIO XXII

Quid est hoc? Numquid omnia mirabilia Dei poterant ab ipso etiam Propheta narrari, cum Paulus Apostolus scripserit investigabiles esse divitias Christi? Sed et ipse Paulus quomodo non est sibimetipsi contrarius in eo quod ait, evangelizare investigabiles divitias Christi?

RESPONSIO

Et narrantur ergo omnia mirabilia Domini, et investigabiles sunt divitiae Christi: quia et narrando omnia, in brevi simul complectuntur, et tamen in aenigmate videntibus ex parte cognoscuntur. Nam cum de Deo aut de praesenti seculo, vel de futuro aliquid narratur, omnia in brevi simul sermone complectuntur, et haec quia sunt, ab auditoribus audiuntur. Quomodo autem aut qualia sint, etiam a praedicatoribus non intelliguntur. Hinc praedicator egregius ait: *O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei! quam inscrutabilia sunt iudicia eius, et investigabiles viae illius.* (1) Psalmista autem ut omnia simul narraret,

---

1) Rom. 11. 33.

de Domino ait: *Omnia quaecumque voluit fecit:* (1) non solum de Creatore, sed etiam de ipsis creaturis quales sunt, narravit.

Ad Philip. III. *Unum autem quae quidem retro sunt obliviscens, (2) et in futurum convalescens.*

2. Ad Timoth. IV. *Certamen bonum certavi, cursum consummavi, fidem servavi.*

INTERROGATIO XXIII.

Et dum ista praeterita Apostolus ad memoriam reduxit, quomodo ea quae retro sunt oblivisci se dixit?

RESPONSIO

Quo magis temporibus et rationi congruunt quae proferuntur, eo celerius ab auditoribus intelliguntur. Nam Paulus Apostolus causa confirmationis suae ista enumeravit, quia tempus (3) resolutionis suæ proprius instabat. Scriptum quippe est: *In die bonorum ne immemor sis malorum: et in die malorum ne immemor sis bonorum.* (4) Paulus ergo praeterita obliviscens, non erat immemor malorum, quando dixit: *Non sum dignus vocari Apostolus, quoniam perse-*

---

1) Psal. 113. 3.

2) In vulgata, *ad ea quae sunt priora extendens meipsum* Græce ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, *ad ea quae a fronte sunt enitens,* quibus correspondent quae hic legimus: nam futura dicit quae sunt a fronte, quaeque opponuntur praeteritis iam retro positis. Et pro *enitens,* posuit quod aequi, pollet *convalescens.*

3) MS. *resolutionis ipsius.*

4) Eccli. 11. 27.

cutus sum Ecclesiam Dei. (1) Iterum, appropinquante die resolutionis suae, immemor non erat bonorum, dicens: *Certamem bonum certavi, cursum consummavi, fidem servavi.* (2) Solent quippe sancti viri hoc proprium habere (3) et prospera in adversis, et in prosperis adversa commemorari. Hinc beatus Iob in prosperis cum erat, sic timuisse se dixit: *Semper enim quasi tumentes super me fluctus, timui Deum.* (4) Item cum erat in adversis, bona praeterita, quæ egerat, ad memoriam revocavit, dicens: *Oculus fui cæco, et pes claudo: pater eram pauperum, et causam, quam nesciebam, diligentissime investigabam.* (5) Sancti ergo viri utrumque alternatim dicunt, quatenus nec extollantur in prosperis, nec desperatione frangantur in adversis.

Ad Philip. IV. *Si qua virtus, si qua laus disciplinae, haec cogitate, quae et didicistis, et accepistis, et audistis, et vidistis in me.*

In Parabolis Salomonis XXVII. *Laudet te alienus, et non os tuum: extraneus, et non labia tua.*

INTERROGATIO XXIV

Si nulli laudare seipsum ore proprio licuit, cur

---

1) 1. Cor. 15. 9.

2) 2. Tim. 4. 7.

3) Corruptum Giloticum textum ex ms. emendavimus: prius enim legebatur contra mentem auctoris: *ut prospera in adversis, et in prosperis adversa pertimescant.*

4) Iob. 31. 23.

5) Iob. 29. v. 15. et 16.

Paulus bona enumerans de seipso dixit: Quae et vidistis in me?

RESPONSIO

Aliter est loqui de corde proprio, aliter in Spiritu sancto. Nam Paulus in adversis carceris bona se egisse in spiritu meminit, et idcirco non ore proprio dixit: quia prospera in adversis commemorari debent. De semetipso autem loqui laudanti, et propriam gloriam quærenti Veritas ait: *Qui a semetipso loquitur, gloriam propriam quaerit: qui autem quaerit gloriam eius, qui misit eum, hic verax est.* (1) Sed idem Paulus: *Non*, inquit, *qui semetipsum commendat, ille probatus est.* (2) Ille ergo nimirum commendatur, qui nec in Spiritu sancto, nec in adversis prospera de se narrat.

Ad Philip. IV. *Ubique et in omnibus institutus sum: scio et saturari et esurire.*

In sancto Evangelio secundum Lucam VI. *Vae vobis qui saturati estis, quia esurietis.*

INTERROGATIO XXV

Cum væ saturatis Dominum dixisse Evangelista narraverit, cur Paulus Apostolus saturari se scire dixit? aut quid magni est, scire saturari et esurire, cum hoc omnium animantium videatur esse commune?

RESPONSIO

Omnipotens et verax (3) Deus væ saturatis dixit:

---

1) Iohan. 7. 18.

2) 2. Cor. 10. 18.

3) MS. *Iudex.*

quia saturari nescientes, nec gratias agentes, eos intemperatos vidit. Magnæ namque discretionis est saturari scire, hoc est cum moderatione et gratiarum actione alimenta percipere. *Qui enim*, inquit Paulus, *manducat, Domino manducat, gratias enim agit Deo.* (1) Ipsi ergo saturari nesciunt, qui tunc solum manducare desinunt, quando carne imperante, manducare nolunt. Et isti econtrario Domino manducant, qui semper temperati, largitori gratias agunt.

1. Ad Thess. II. *Ego quidem Paulus et semel et iterum volui venire ad vos, sed impedivit nos satanas.*

Secundum Lucam XXII. *Simon, ecce satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum: ego autem rogavi pro te ut non deficiat fides tua.*

INTERROGATIO XXVI

Quomodo isdem satanas cribrare sanctum Petrum, sicut voluit, non permittitur: et quasi per se potuisse impedire, a Paulo scribitur? Et si Paulus Apostolus Dei voluntati in hoc congruit, (2) cur iterum illum satanas impedivit?

RESPONSIO

Indubitanter nobis sciendum est, quod diabolus voluntatem tentandi semper habet: quomodo autem, et quantum, et quando faciat, potestate caret. In tantum enim eum Creator aliquid in seculo agere per-

---

1) Rom. 14. 6.

2) MS. *cur iter illius.*

mittit, quantum ante secula sine termino in praedestinatione habuit; et quia Sanctos suos Dominus plerumque per satanam probat, idcirco quasi ipse (1) satanas impediat, Paulus indicat. Sed inter haec sciendum est, quia plerumque omnipotens Deus facit voluntatem consilii sui, etiam per malevolam voluntatem (2) servi sui. Aliquando autem boni servi ea desiderare conceduntur, quae ita, ut desiderant, a Domino non permittuntur. Abraham quippe praecepto Dei obedire voluit, sed decollari Isaac idem Dominus non permisit, et hanc voluntatem omnino perfectam remuneravit dicendo: *Quia non pepercisti filio tuo unigenito, benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum.* (3) Et David de voluntate construendi templi laudatus fuit, licet ad hoc construendum in ea re pervenerit. Et dum ista specialiter locuti sumus, quomodo fiunt generaliter videamus. Plagæ namque generis humani (4) a Iusto iudice dispensatae sunt, sed electi Dei caritate iam pleni, eas fieri nolunt. Et contra Deum ergo volunt, et ab ipso non discedunt, quia de omnibus plagis gratias agunt. Sed ut manifestius sit quod loquimur, per exempla demonstrando gradiamur. Verbi gratia: Aliquis filius suo ministrat patri, quem, quia pius est, non vult etiam mori. Sed et cum ægrotos, quos Dominus castigat, visitamus, ut sani deveniant, satis desideramus. Ista ergo cum volumus, quasi discordando Dei voluntati discordamus. Item, cum Dominus humano generi bona fieri iubet, nostra

---

1) MS. *Satanas impedire Paulus ind.*

2) MS. *mali servi.*

3) Gen. 22. 16.

4) Ms. *iusto iudice dispensante, sunt.*

voluntas non contraria, sed congratulans esse debet, quatenus est perfecta, sed idcirco pii Domini et iustitiae Iudicis laudanda sit.

1. Ad Thess. IV. *Et in tuba Dei descendet de coelo.*

In Apocal. VIII. *Et septem Angeli qui habebant septem tubas, praeparaverunt se, ut tuba canerent.*

INTERROGATIO XXVII

Et dum in tuba Dei de coelo descendet Christus, in qua de iis septem creditur descensurus? Si in septima, quomodo praecesserunt caeterae? Si in prima, quomodo secuturae sunt aliae?

RESPONSIO

Idcirco septiformis Spiritus descendit in Apostolos, ut quasi septem tubis acceptis, intonarent in populos, et Christus ad eorum posteros sub illorum persona promisit, quod apud ipsos usque ad consummationem seculi mansurus sit, dicens: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi.* (1) Septima ergo prædicatio, quasi septima tuba ad consummationem seculi pertinet: quia finita senaria prædicatione, novissima tuba canet. *Canet enim*, inquit Paulus, *tuba, et mortui resurgent incorrupti.* (2) Et licet credere per novissimam tubam, significari septimam prædicationem, tamen attendimus Evangeli-

---

1) Matt. 18. 20.

2) 1. Cor. 15. 52.

cam lectionem, ubi ait de filio hominis: *Et mittet Angelos suos cum tuba et voce magna, et congregabunt electos eius, a quatuor ventis, a summis coelorum usque ad terminos eorum.* (1) Sciendum etenim est, quia et vox quasi tuba audita est in monte Sinai, quando populus Israël accepit decalogum verborum Dei, quam qui audierunt, (2) excusaverunt se, ne eis iterum fieret. Sed tunc omnino locutus est per subiectam creaturam, profecto non per propriam naturam, sicut et ad filium suum locutus est, postquam a Iohanne idem filius baptizatus est, dicente Patre: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene (3) complacuit.* (4) Qui quod significabatur in voce, omnino paternæ divinitatis est: syllabæ autem et sonitus syllabarum profecto creaturarum erat. Cum ergo talem consuetudinem habeant sancti Angeli, aeriis corporibus vestiri, sicut potuerunt ab aliquantis patribus videri: nihil nimirum obstat intelligi, (5) quia tali tuba tunc cantaturi sunt, quando novissime in die ultimo intonabunt, quando mortuorum dormientium corpora resuscitabuntur.

1. Ad Timoth. I. *Sed misericordiam sum consecutus, quia ignorans feci in incredulitate.*

Ad eumdem ibid. *Fidelis sermo, et omni ac-*

---

1) Matt. 24. 31.

2) Ms. duplicem suppeditat lectionem *excausaverunt et excusaverunt*; quasi dare voluisset etimologiam verbi *excusare*, quod idem est, inquiunt Grammatici, ac ex causa detrahere et absolvere.

3) Ms. *complacui.*

4) Matt 3. 17.

5) Ms. *quia talia tuba tunc canituri sunt quia novissima tuba in die ul^{t}. intonabunt.*

ceptione dignus: quia Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum.

INTERROGATIO XXVIII.

Quid te excusas, sancte Paule, in uno, et (1) accusas in altero, dum per ignorantiam erat quidquid commisisti, quia cum venia omnium peccatorum primus fuisti, maxime cum nec tempore, nec magnitudine peccatorum inveneris ita fuisse?

RESPONSIO

Sciendum est quod tribus modis peccatum admittitur; aut enim ignorantia, aut infirmitate, aut studio perpetratur: et gravius quidem infirmitate, quam ignorantia: similiter studio gravius, quam infirmitate. Excusas ergo teipsum, sancte Paule, per veram rationem, et nihilominus accusas per humilem confessionem. Ut veraciter iustus, accusator tui fuisti in uno, et gratias agens de Domini misericordia, Dominum laudasti in altero.

1. Ad Timoth. II. *Qui omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire.*

In Psalm. CXIII. *Deus autem noster in coelo et in terra, omnia quaecumque voluit fecit.*

INTERROGATIO XXIX

Cum Deus omina quaecumque voluit, fecit, numquid totum genus humanum ad salutem perduxit;

---

1) Mendose Gilot. *et Christianos accuses*: Ac infra, *Christianos accusas per hum. conf.* Quid enim hic de Christianis, ubi de solo agitur Paulo?

aut si hoc agere noluit, quomodo sanctus Paulus voluisse scripsit, dicens: *Qui vult omnes homines salvos fieri?*

RESPONSIO

Indubitanter credendum est, quia non alia Deus in temporibus fecit, quam quae ante tempora praescivit, et praedestinavit. Sed hoc nimirum intelligendum est, quia omnipotens Deus aliquid in sacra Scriptura se agere dicit, quod non per propriam naturam, sed per creaturam profecto agit. Sicut ad patrem Abraham dixerat, cum occidi Isaac omnino nolebat, dicens: *Nunc cognovi quia tu times Deum:* (1) hoc est, nunc cognoscere te feci, quod sine ullo termino ego cognovi. Et sicut in Ezechiele de impio ait: *Nolo mortem impii:* (2) hoc est, feci nolentem mori, licet hoc ipse agat unde ad mortem perveniat, in natura eius posui, quod nequaquam velit mori. Vult ergo Dominus omnes homines salvos fieri, qui in hoc utique sunt conditi quod volunt, licet indigni, semper esse salvi. Seu Deus omnes homines vult salvos fieri, quia salvos fecit ex omni ordine generis humani, scilicet reges ex regibus, duces ex ducibus, et ex viris et ex mulieribus, et ex omnibus omnino hominibus. Hoc ergo genere locutionis loqui poterat Paulus cum diceret: *Qui vult omnes homines salvos fieri.* (3) Quoniam secundum (4) Marcum (5) Evangelistam locutus

---

1) Gen. 22. 15.

2) Ezech. 33. 11.

3) 1. Tim. 2. 4.

4) Lucam.

5) Ita legitur in Gil. et in nostro ms. licet mendose nomen *Marci* pro *Lucae* irrepserit.

est etiam ipse Dominus dicens: *Vae vobis scribae et Pharisaei, qui decimatis mentham, et omne olus:* (1) hoc est, omne olerum genus. Unde enim poterant universa decimare, qui omnino non valebant cuncta simul congregare?

1. Ad Timoth. II. *Docere autem mulieri non permitto.*

Ad Tit. II. De mulieribus: *Bene docentes, ut prudentiam doceant.*

INTERROGATIO XXX

Cum Paulus Apostolus docere mulieri omnino non permittat, quid de mulieribus scribens, bene docentes dixit: *ut prudentiam doceant?*

RESPONSIO

In planioribus non debemus diutius impediri, ut aliquanto latius in obscurioribus libeat immorari. Bene docentes ergo dictae sunt mulieres, non viros, sed suas iuniores. Ut prudentiam, inquit, doceant, quatenus cum filiabus suis doctrina sua agant, unde ad æternam vitam perveniant.

1. Ad Timoth. V. *Peccantes, coram omnibus argue, ut et caeteri videntes, timorem habeant.*

Secundum Matth. XVIII. *Si peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum inter te, et ipsum solum.*

---

1) Luc. 11. 42.

INTERROGATIO XXXI

Dum discipulo dictante peccans coram omnibus arguendus est, quid ipse magister veritatis *inter te et ipsum solum* locutus est?

RESPONSIO

Hanc quæstionem celerius absolvemus, si vim dictorum diligentius consideremus. Ibi dixit, Peccantes, sed non addidit, in quem: hic dixit, si peccaverit in te. Si ergo occulte in te peccaverit frater tuus, et tu vis coram omnibus arguere, non es corrector sed proditor. Peccantes autem in Deum coram omnibus increpa, ut illud verbum *argue*, ad sequentem vocem adiungas. Hinc Paulus ait: *Cum venisset Petrus Antiochiam*, *in faciem illis restiti*, *eo quod non recte incederet ad fidem Evangelii.* (1) Et post pauca: *Dixit Petro coram omnibus;* ac si dixisset, eo quod simulationem coram omnibus habuisset: *Si tu*, inquit, *Iudaeus cum sis*, *gentiliter vivis*, *et non iudaice quomodo gentes cogis iudaizare?* (2) Occulta ergo peccata possunt occulte corripi, et publica peccata coram omnibus debent argui, ut et caeteri timorem habeant. Quidquid enim mentem movet aliorum, nequaquam reticendum est, sed cum magna humilitate proferendum est.

1. Ad Timoth. vi. *Quem vidit nullus hominum, sed nec videre potest.*

Et 1. Iohan. iii. *Scimus quia cum apparue-*

---

1) Gal. 2. 11.

2) Ibid. v. 14.

rit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.

INTERROGATIO XXXII

Cum Paulus Apostolus dixerit quod nullus hominum Deum vidit, sed nec videre potest, quomodo sanctus Iohannes scripsit: *quoniam videbimus eum sicuti est?*

RESPONSIO

In his duobus testimoniis sancti duo Apostoli omnino dissonant, sed dissonando veraciter concordant. Sed inter hoc sciendum est, quia omnipotens Deus antiquis patribus non in sua propria natura monstrabatur, sed etiam per creaturam cum Moyse, quasi amicus cum amico loquebatur. *Nemo enim*, inquit, *videbit me, et vivet.* (1) Hoc utique congruenter convenit ad illud quod Paulus Apostolus ait: *Quem nullus hominum vidit.* Quod autem ait: *Sed nec videre potest*, ad illud convenit, quod sanctus Iohannes dixit: *Quoniam videbimus eum sicuti est.* (2) In ista ergo vita posteriora sua Dominus per creaturas monstravit: quia adhuc peregrinantibus filiis naturae propriae veritatem occultat, eodem Iohanne attestante, qui ait: *Carissimi, nunc filii Dei sumus, et nondum apparuit, quid erimus: scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* (3) Ex hoc testimonio intuendum est quod Paulus ait: *Sed nec videre potest;* ac si aper

---

1) Exod. 33. 20.

2) 1. Iohan. 3. 2.

3) Ibidem.

te diceret: Tamdiu unusquisque filius coelestem patrem videre non potest, quamdiu in hac vita peregrinus, patri utique dissimilis est. Sed unusquisque electus Deum, non per creaturas, sed sicuti est, videre poterit, cum quid erit, apparuerit, et similis ei fuerit. Vel certe ut idem Iohannes Evangelista ait: *Deum nemo vidit unquam;* (1) quasi manifestius diceret: Sicut est, videt in se. Nulla enim creatura firme intelligit Deum, quemadmodum Deus intelligit semetipsum.

2. Ad Timoth. I. *In quo positus sum ego praedicator, et Apostolus et Magister Gentium.*

Secundum Matth. XXIII. *Vos autem nolite vocari Rabbi, unus est enim Magister vester, qui in coelis est.*

INTERROGATIO XXXIII

Cum Dominus Apostolis suis dixerit: Nolite vocari nomine magistrorum, quid Paulus Apostolus Christi confitetur se Magistrum fuisse Gentium?

RESPONSIO

Numquid (2) sermo Domini prohibentis a Paulo Apostolo contemnebatur? Sed ab eo omnibus credentibus insinuabatur, ne sub nomine Apostolorum a pseudoapostolis seduceretur; sed eum Magistrum, in quo Christus loquebatur, sequeretur.

2. Ad Timoth. IV. *Alexander aerarius mul-*

---

1) Iohan. I. 18.

2) Apud Gilot. mendosissime, *nunquam sermo Domini proh. . . . . contemnebatur: sed ab omnibus.* Codex noster remedium attulit.

ta mala mihi ostendit: reddat illi Dominus secundum (1) opera sua.

Et post pauca: *In prima mea*, inquit, *defensione, nemo mihi adfuit, sed omnes me dereliquerunt: non illis imputetur.*

INTERROGATIO XXXIV

Quid Paulus de Alexandro scribens optando dixit, reddat illi Dominus secundum opera sua. Et aliorum misertus, optando locutus est, non illis imputetur?

RESPONSIO

In uno eodemque spiritu Paulus praevidit, qui tam utraque diversa ad Timotheum scripsit, quod Alexander duricors ad Deum nunquam converteretur: et aliis gentibus per veram praesentiam anteacta non imputarentur.

---

1) MS. *secundum opera eius.*

FINIS VOLUMINIS NONI OPERUM S. GREGORII M.

INDEX

EXPOSITIONIS IN CANTICA CANTICORUM

Admonitio PP. Maurinorum in Canticorum expositionem . . . . . . pag. v.
Animadversiones Iohannis Baptistae Galliccioli Sacerdotis Veneti in superiorem praefationem P. Sammarthanaei . . . » xix
Proëmium . . . . » 3
CAPUT I. . . . . » 13
» II. . . . . » 46
» III. . . . . » 61
» IV. . . . . » 71
» V. . . . . » 89
» VI. . . . . » 109
» VII. . . . . » 124
» VIII. . . . . » 135

DE SEPTEM PSALMIS PŒNITENTIALIBUS

De opere subsequenti censura . . . pag. 157
Psalmus primus — Proëmium . . . » 168
Expositio . . . » 170
Psalmus Secundus — Proëmium . . . » 183
Expositio . . . » ibi
Psalmus Tertius — Proëmium . . . » 201
Explanatio . . . » 202
Psalmus Quartus — Proëmium . . . » 229
Expositio . . . » 230
Psalmus Quintus — Proëmium . . . » 269
Explanatio . . . » 271
Psalmus Sextus — Proëmium . . . » 328
Expositio . . . » 332

Psalmus Septimus — Proëmium . . pag. 350
Expositio . . . » 352

DE CONCORDIA TESTIMONIORUM SACRÆ SCRIPTURÆ

PP. Maurinorum de sequenti opusculo monitum p. 385
Interrogatio I . . . . . . » 391
Responsio . . . . » 392
Interrogatio II . . . . . . » 393
Responsio . . . . » ibi.
Interrogatio III . . . . . . » 394
Responsio . . . . » ibi.
Interrogatio IV . . . . . . » 395
Responsio . . . . » 396
Interrogatio V . . . . . . » 397
Responsio . . . . » ibi.
Interrogatio VI . . . . . . » 398
Responsio . . . . » ibi.
Interrogatio VII . . . . . . » 399
Responsio . . . . » ibi.
Interrogatio VIII . . . . . . » 400
Responsio . . . . » ibi.
Interrogatio IX . . . . . . » 401
Responsio . . . . » ibi.
Interrogatio X . . . . . . » 403
Responsio . . . . » ibi.
Interrogatio XI . . . . . . » ibi.
Responsio . . . . » ibi.
Interrogatio XII . . . . . . » 404
Responsio . . . . » 405
Interrogatio XIII . . . . . . » 407
Responsio . . . . » ibi.

Interrogatio XIV . . . . pag. 407
Responsio . . . . » 408
Interrogatio XV . . . . » 409
Responsio . . . . » ibi.
Interrogatio XVI . . . . » 410
Responsio . . . . » 411
Interrogatio XVII . . . . . . » ibi.
Responsio . . . . » 412
Interrogatio XVIII . . . . . . » ibi.
Responsio . . . . » ibi.
Interrogatio XIX . . . . » 413
Responsio . . . . » ibi.
Interrogatio XX . . . . » 414
Responsio . . . . » ibi.
Interrogatio XXI . . . . » ibi.
Responsio . . . . » ibi.
Interrogatio XXII . . . . . . » 415
Responsio . . . . » ibi.
Interrogatio XXIII . . . . . . » 416
Responsio . . . . » ibi.
Interrogatio XXIV . . . . . . » 417
Responsio . . . . » 418
Interrogatio XXV . . . . » ibi
Responsio . . . . » ibi
Interrogatio XXVI . . . . . . » 419
Responsio . . . . » ibi
Interrogatio XXVII . . . . . . » 421
Responsio . . . . » ibi
Interrogatio XXVIII . . . . . . » 423
Responsio . . . . » ibi
Interrogatio XXIX . . . . . . » ibi
Responsio . . . . » 424

Interrogatio XXX . . . . . . pag. 425
Responsio . . . . » ibi
Interrogatio XXXI . . . . . » 426
Responsio . . . . » ibi
Interrogatio XXXII . . . . . » 427
Responsio . . . . » ibi
Interrogatio XXXIII . . . . . » 428
Responsio . . . . » ibi
Interrogatio XXXIV . . . . . » 429
Responsio . . . . » ibi